نهاية العالم

د نړۍ پای

ليکوال

د عربي نړۍ نامتو عالم

دکتور **محمد بن عبد الرحمن** (العريفي)

استاذ معاصر اديان ومذاهب ملک سعود يونيورستي رياض

ژباړن

مولوي **نجم الرحمن** فضلي (پکتياوال)

Download from:aghalibrary.com

کتاب پېژندنه

نوم: (نهاية العالم) **د نړۍ پای**
مؤلف: دکتور محمد بن عبد الرحمن (العريفي)
ژباړن: مولوي نجم الرحمن فضلي (پکتياوال)
کمپوز او ډيزاين: ژباړن په خپله
دويم چاپ: ۱۴۳۴ هق مطابق ۲۰۱۳ ميلادي
د چاپ همکاران: حاجي علي احمد او حاجي جلک خان ځدراڼ
خپرندويه اداره: الفضل خپرندويه ټولنه
مسئول: مولوي نجم الرحمن فضلي (پکتياوال)
د ترلاسه کيدو ځايونه: مکتبه فاروقيه محله جنګي پېښور
مسئول مولوي عبد الباري (منيب) لغماني (۰۳۰۰۹۰۰۷۵۵۰)
مدرسه عمريه ټل بجلی ګهر کيمپ: مولوي شرف الدين (نقره کار) (۰۳۰۱۸۹۹۶۵۱۶)
روحاني بابا کتاب پلورنځی پکتيا ګرديز خوست لين د جامع جومات ترڅنګ: ګرځنده اړيکي شميره: (۰۷۷۵۹۴۷۷۶۴)
انصاف کتاب پلورنځی اسحاق زی مارکيټ لاندنی پوړ جلال اباد اړيکي شميرې ۰۷۹ - ۴۰۰۴۰۲۹ ------ ۰۷۷ - ٦٧٦٤٤٧٠
فريديه کتب خانه خوست دوسرکه بازار (مسئول مولوي علاء الدين مطمئن) ګرځنده شميره ۰۷۷۶۲۶۳۵۸۹

توجه: د چاپ او ترجمې هر ډول حقوق يې له خپرندويه ټولنې سره خوندي دي

بسم الله الرحمن الرحيم

مقدمة ١
❁ مننه ٣
❁ د قیامت نښانو په باره کې د تالیف مقصد ۴
❁ د قیامت نښانو په باره کې بنیادي اصول ٨
❁ خلکو ته د هغوی له ذهن سره برابرې خبرې وکړی ١٣
❁ د قیامت نښانو په نصوصو کې په مخته راغلیو واقعاتو باندې د
تطبیق قواعد ١۴
❁ د اشراط الساعة:: معنا او مفهوم ٢٢
❁ د قیامت نښانو ډولونه ٢٣
❁ اول قسم .... //
دویم قسم .... //
❁ علامات صغری ٢۵
❁ لومړنی قسم: هغه نښانې کومې چې واقع شوې دي .... //
(١) زمونږ د خواږه پیغمبر حضرت محمد ﷺ بعثت .... //
(٢) د رسول الله ﷺ وفات
(٣) د سپوږمۍ دوه ټوټې کیدل
(۴) د صحابه کرامو رضي الله عنهم د دور ختمیدل
(۵) د بیت المقدس فتح
(۶) د میګو په قعاص مرض د خلکو په کثرت سره مړه کیدل
(٧) په انواعو او اقسامو سره د فتنو ظهور
(٨) د ستیلائټ چینلونو ډیروالی
(٩) د نبي کریم ﷺ د جنګ سفین په باره کې پیشنګوئي
(١٠) د خوارجو ظهور

(۱۱) د دروغژنو مدعیانو ظهور.
(۱۲) د امن او خوشحالي کثرت.
(۱۳) د حجاز له علاقې څخه د یوه لوی اور ظهور.
(۱۴) له ترکو سره جنګ.
(۱۵) د دورو وهونکو ظالمو واکمنو ظهور.
(۱۶) د قتل او خونریزي کثرت.
(۱۷) د دیانتداري خاتمه.
(۱۸) د پخوانیو امتونو د طریقو پیروي. د غلام له خپلې باداري څخه پیدا کیدل.
(۱۹) د غلام له خپلې باداري څخه پیدا کیدل.
(۲۰) د داسې ښځو ظاهریدل کومې به چې د جامو له اغوستلو سره بیا هم لغړې وي.
(۲۱) لوڅ اوسیدل، لغړ بدن. د بزو او میګو څرونکیو تر مینځ د لوړو عمارتونو په جوړولو کې مقابله کول.
(۲۲) خاص خاص خلکو ته سلام کول.
(۲۳) د تجارت ډیر پر مخ تګ.
(۲۴) له میړه سره په تجارت کې د ښځې شراکت.
(۲۵) د ځینې تجارانو په ټول مارکیټ تسلط.
(۲۶) د دروغو ګواهي.
(۲۷) د رښتوني ګواهي پټیدل
(۲۸) د جهالت خپریدل.
(۲۹) د نویو مرضونو او بخل کثرت.

ث

(۳۰) د صله رحمي له منځه تلل
(۳۱) له همسایه سره بد سلوک
(۳۲) د بې حیایي او فحاشي عام کیدل
(۳۳) امانتدار ته خاین وئیل او بد دیانتو ته د منصوبونو ورسپارل
(۳۴) د معززو خلکو وفات او د رذیلو خلکو کثرت
(۳۵) د مال په حلالوالي او حراموالي کې بې پروائي
(۳۶) د فی مال په اغنیاؤ او رؤساؤ کې تقسیمدل
(۳۷) امانت غنیمت بلل
(۳۸) په خوشحاله زړه د زکاة نه ورکول
(۳۹) د غیرالله لپاره د علم زده کړه
(۴۰) د ښځې تابعداري او د مور نافرماني
(۴۱) د دوستانو نږدې کول او د مور پلار لیری کول
(۴۲) په مساجدو کې د آوازونو پورته کیدل
(۴۳) د قبایلو قیادت د فساقو او فجارو لاس ته ورتلل
(۴۴) کم اصله خلک د قوم سردار جوړیدل
(۴۵) د یوه انسان عزت یواځې د هغه له شر څخه د ځان ساتلو لپاره کول
(۴۶) زنا حلال بلل
(۴۷) نارینه ؤ ته د وریښمو استعمال حلال بلل
(۴۸) شرابو ته حلال وئیل
(۴۹) د سندرو او د موسیقي د آلاتو استعمال جائز بلل
(۵۰) په خلکو کې د مرګ تمنا

(۵۱) د داسې حالاتو پیدا کېدل چې یو کس به سهار مؤمن وي او ماښام کافر.

(۵۲) په مساجدو کې د نقش او نګار کثرت او په هغه فخر کول.

(۵۳) د کورونو بې ځایه ښایست او آرایش.

(۵۴) د آسماني تندرونو کثرت.

(۵۵) د کتابت کثرت او اشاعت.

(۵۶) په دروغ وئیلو سره د مال ګټل او په تکلیفي خبرو باندې فخر کول.

(۵۷) له قرآن څخه پرته د نورو کتابونو په کثرت سره خپرېدل او ترویج.

(۵۸) د قاریانو کثرت. د علماؤ او فقهاؤ قلت.

(۵۹) له کم عمرو څخه د علم زده کړه.

(۶۰) د یو ناڅاپه مرګونو زیاتېدل.

(۶۱) د بې وقوفو حکومت.

(۶۲) د زماني نږدې کېدل.

(۶۳) د خلکو د ترجماني په منصب د کم عقلو کامیابېدل.

(۶۴) له کم اصله خلکو سره د دولت کثرت.

(۶۵) له مساجدو څخه ګزرګاه جوړول.

(۶۶) د مهر مقدار اول ډېر زیات او بیا ډېر کمېدل.

(۶۷) د آسونو په قیمت کې اول ډېر اضافه والی او بیا ډېر کموالی راتلل.

(۶۸) د تجارتي مراکزو تر مینځ د فاصلې کموالی.

(۶۹) د عالمي قومونو لخوا په اسلامي امت حمله کول.

(۷۰) د لمانځه له امامت څخه ځان ساتل.

(۷۱) د مؤمن د خوبونو رښتیا ثابت کېدل.

(۷۲) د دروغو ډېروالی.

(۷۳) د خلکو په مینځ کې د نفرت پیدا کیدل.

(۷۴) د زلزلو ډیروالی.

(۷۵) د ښځو ډیروالی.

(۷۶) د سړیو کمیدل.

(۷۷) د فحاشي او عریاني عام کیدل او په ښکاره بې ارتکاب.

(۷۸) د قرآن مجید په تلاوت اجرت اخیستل.

(۷۹) په خلکو کې غټوالی عام کیدل.

(۸۰) بې له غوښتنې ګواهي ته د خلکو تیاریدل.

(۸۱) د داسې خلکو ظاهریدل کوم به چې نذرونه مني مګر هغه به نه پوره کوي.

(۸۲) د طاقتورو لخوا د کمزورو خوړل.

(۸۳) د الله تعالی له لوري په نازل شوي شریعت باندې د فیصلو نه کول.

(۸۴) د رومیانو ډیروالی او د عربو کموالی.

دویم قسم: هغه نښانې کومې چې تر دا مهاله نه دي ښکاره شوې ۲۸

(۸۵) له خلکو سره د مال ډیروالی.

(۸۶) په زمکه کې خښې شوې خزانې د باندې راغورځول.

(۸۷) د خلکو د شکلونو مسخ کیدل.

(۸۸) په ځینې ځایونو کې د زمکې چاودل.

(۸۹) په ځینې خلکو باندې د کاڼو باران وردیدل.

(۹۰) د داسې باران وریدیل له کوم ځخه به چې هیڅ د خټو او ډبرو کوم کور بچ پاتې نشي.

(۹۱) له آسمان ځخه به باران راوریږي. مګر په هغه سره به نباتات نه راپورته کیږي.

(۹۲) د داسې فتنې ظهور کومه به چې ټول عرب هلاک کړي.

(۹۳) د مسلمانانو د مرستي لپاره د ونو خبري کول.

(۹۴) د مسلمانانو د نصرت لپاره د تیږو (ډبرو) خبري کول.

(۹۵) د مسلمانانو له یهودیانو سره جنګ کول.

(۹۶) د فرات سیند له مینځ څخه د سرو زرو د غره ظاهریدل.

(۹۷) کوم انسان چي فسق او فجور نه کوي هغه به عاجز بلل کیږي.

(۹۸) په جزیرة العرب کي دوباره د فصلونو او د نهرونو پیدا کیدل.

(۹۹) د محبت فتني ظهور.

(۱۰۰) د خوشحالي فتني ظهور.

(۱۰۱) دتوري او ړندي فتني ظهور.

(۱۰۲) د داسي زماني راتلل په کومه کي به چي یوه سجده له دنیا او په دنیا کي له ټولو خزانو څخه بهتره وي.

(۱۰۳) د اولي شپي میاشت به د معمول خلاف لویه تر سترګو کیږي.

(۱۰۴) د شام په لور د هجرت ډیروالی.

(۱۰۵) د مسلمانانو او رومیانو تر مینځ د یوه لوی جنګ برپا کیدل.

(۱۰۶) د قسطنطنیه دوباره فتح کیدل.

(۱۰۷) د میراث مال په ورثه ؤ کي نه تقسیمول.

(۱۰۸) د خلکو په مال غنیمت سره نه خوشحالیدل.

(۱۰۹) د پخوانیو اسلحو او سورلیو لور ته د خلکو بیرته راتګ.

(۱۱۰) د بیت المقدس په ابادي کي اضافه والی راتلل.

(۱۱۱) د مدیني بي ابادي او هغه له اوسیدونکو او ذائرینو څخه تشه پاتي کیدل

(۱۱۲) مدینه به د شریرو خلکو داسي ایستنه کوي لکه آهنګر چي له کوزي زنګ لیري کوي.

(۱۱۳) د غرونو له خپل ځای څخه بي ځایه کیدل.

(۱۱۴) له قحطان څخه د یوه سړی ظهور د کوم به چې خلک اطاعت کوي
(۱۱۵) د جهجاه نامي یوه سړي ظهور
(۱۱۶) د درندګانو او جماداتو خبرې کول
(۱۱۷) د دورې خبرې کول
(۱۱۸) د پیزار د تسمو خبرې کول
(۱۱۹) په کورونو کې د ظروفو خبرې کول. یعنې د کور څښتن ته به د کور حال وایي
(۱۲۰) له قیامت څخه د مخه د اسلام له دنیا څخه ورکیدل
(۱۲۱) له صحائفو او د قاریانو له سینو څخه د قرآن مجید پورته تلل
(۱۲۲) په بیت الله باندې حمله کونکی تول لښکر په زمکه کې ننوتل
(۱۲۳) د حج پریښودل
(۱۲۴) د ځینې قبایلي عربو لخوا دوباره د بت پرستي اختیارول
(۱۲۵) د قریش قبیلې په مکمل ډول له منځه تلل
(۱۲۶) د حبشې د یوه کس په لاس د کعبې ورانیدل
(۱۲۷) د مؤمنو روحونو د قبضولو لپاره د پاکې هوا چلیدل
(۱۲۸) د مکې په ښار کې د لوړو عمارتونو دریدل
(۱۲۹) د امت د آخرې زمانې خلکو لخوا په لومړنیو باندې لعنت کول
(۱۳۰) د نویو نویو سپرلیو ایجاد
(۱۳۱) د امام مهدي تشریف راوړل
علامات صغرى ۳۱
د قیامت وړې نښانې .... //
ضروري خبر ۳۲
(۱) زمونږ د خواږه پیغمبر ﷺ بعثت ....
(۲) د رسول الله ﷺ وفات ۳۳

(۳) د سپوږمۍ دوه ټوټې کېدل ۳۴
(۴) د صحابه کرامو رضي الله عنهم له دنیا څخه تلل ۳۵
(۵) د بیت المقدس فتح ۳۶
(۶) د میګو په قعاص مرض د خلکو په کثرت سره مرګ ۳۷
(۷) په انواعو او اقسامو سره د فتنو ظهور ۳۸
(۸) د سټلایټ چینلونو ډیروالی ۴۰
(۹) د رسول الله صلی الله علیه وسلم د جنګ سپین په باره کې پیشنګوئي ۴۱
تنبیه ۴۲
(۱۰) د خوارجو ظهور ۴۳
د هغوی عقاید .... //
د خوارجو د ظهور اغاز ۴۴
مناظره ۴۵
(۱۱) د دروغژنو مدعیانو د نبوت ظهور ۵۱
یوه پوښتنه ۵۸
ځواب .... //
(۱۲) د امن او خوشحالي کثرت ۵۹
(۱۳) له حجاز څخه د یوه لوی اور ظهور ۶۰
(۱۴) له ترکو سره جنګ ۶۳
(۱۵) د دورو ورونکو ظالمو واکمنو ظهور ۶۴
(۱۶) د قتل او خونریزي زیاتوالی ۶۵
(۱۷) له انساني زړونو څخه د دیانتداري ورکیدل ۶۶
(۱۸) د پخوانیو امتونو د طریقو پیروي ۶۸
(۱۹) له مینځي څخه د خپل مالک زیږیدل ۷۰
(۲۰) د اغوستل شویو کالیو با وجود د لوڅو ښځو ظهور ....

(۲۱) لوځوالی. د لوځو میګو ځرونکو خلکو لخوا د لوړو بلډنګونو جوړول ۷۲
(۲۲) خاص خاص خلکو ته سلام کول ۷۴
(۲۳) (۲۴) (۲۵) د تجارت ډیروالی. له میړه سره په تجارت کې د ښځې شراکت او د ځینو تجارانو په مارکیټ باندې قبضه ۷۵
(۲۶) د دروغو ګواهي ۷۷
(۲۷) د رښتونې ګواهي پټول ۷۹
(۲۸) د جهالت په کثرت سره خپریدل ۸۰
(۲۹) (۳۰) (۳۱) د لالچ او کنجوسي زیاتوالی. قطع صله رحمي او له همسایه سره بد چلند ۸۲
(۳۲) د فحاشي عام کیدل ۸۴
(۳۳) امانتدار ته خاین او خاین ته امانتدار ویل .... //
(۳۴) د ښو خلکو پنا کیدل او د بدو خلکو ښکاره کیدل ۸۵
(۳۵) د مال په حلالوالي او حراموالي کې بې پروایي ۸۶
(۳۶) په مال فی کې د خوښې تقسیم ۸۸
(۳۷) د امانت مال غنیمت بلل ۸۹
(۳۸) د ښځې فرمانبرداري او د مور نا فرماني ۸۹
(۳۹) په نه زړه د زکاة نه ورکول ۹۰
(۴۰) د غیر الله لپاره د علم زده کول .... //
(۴۱) له دوستانو سره نږدیوالی او له مور پلار څخه لیرې والی ۹۱
(۴۲) په مساجدو کې د آوازونو پورته کیدل ۹۲
(۴۳) د قبایلو قیادت به د فاسقانو په لاس کې شي .... //
(۴۴) تر ټولو رزیل سړی به د قوم مشر شي .... //

(۴۵) د یوه انسان له شر څخه د ځان ساتلو په خاطر به د هغه عزت کیږي ۹۳
(۴۶)، (۴۷)، (۴۸)، (۴۹) زنا. وریښم. شراب او د موسیقي آلات حلال گڼل ۹۴
(۵۰) خلک به د مرګ غوښتنه کوي ۹۷
(۵۱) داسې وخت به راشي چې یو سړی به سهار مسلمان وي او ماښام کافر ۹۸
(۵۲) د مساجدو ارایش (ډول سینګار) او پر هغه فخر کول ۱۰۰
(۵۳) د کورونو تزیین او آرایش ۱۰۲
(۵۴) په کثرت سره د تندرونو غورځیدل .... //
(۵۵) د کتابت کثرت او اشاعت ۱۰۴
(۵۶) په ژبه مال ګټل او په خبرو باندې فخر کول ۱۰۶
(۵۷) له قرآن څخه پرته د نورو کتابونو په کثرت سره خپرول ۱۰۷
(۵۸) د قاریانو ډیروالی. د علماؤ او فقهاؤ کموالی ۱۰۸
(۵۹) له کم علمه (وړو) خلکو څخه د علم حاصلول ۱۱۰
(۶۰) د ناڅاپي مرګونو ډیروالی ۱۱۲
(۶۱) د بې وقوفو واکمني ۱۱۳
(۶۲) زماني به نږدې شي ۱۱۵
د زمانې په نږدیوالي کې د علماء کرامو اقوال ۱۱۶
(۶۳) کم عقل خلک به د نورو ترجماني کوي ۱۱۷
(۶۴) احمق او جاهل به له ټولو زیات خوشحال وي ۱۱۸
(۶۵) مساجد (جوماتونه) به د لارو په څیر استعمالیږي ۱۱۹
(۶۶)، (۶۷) په حق مهر او د آسونو په قیمت کې به ډیر زیاتوالی او بیا به ډیر کم والی راشي ۱۲۰

(۶۸) د بازارونو نږدیوالی .... //
(۶۹) د عالمي قومونو لخوا په اسلامي امت یرغل ۱۲۲
(۷۰) خلک به د امامت له کولو تیښته کوي ۱۲۴
(۷۱) د مؤمن خوب رښتیا کیدل ۱۲۶
(۷۲) د دروغو ډیروالی ۱۲۹
(۷۳) د زلزلو کثرت (ډیروالی) ۱۳۰
(۷۴) د خلکو له یو بل سره نه پیژندګلوي ۱۳۱
(۷۵) (۷۶) د ښځو کثرت (زیاتوالی) او د نارینهؤ قلت (کموالی) ۱۳۲
(۷۷) د فحاشي او عریاني ظهور او په ښکاره یې ارتکاب ۱۳۳
(۷۸) د قرآن مجید په تلاوت باندې اجرت اخیستل ۱۳۵
(۷۹) په خلکو کې د غټوالي زیاتیدل ۱۳۶
(۸۰) (۸۱) د داسې خلکو ظهور کوم به چې له غوښتلو پرته ګواهي ورکوي او نذرونه به نه پوره کوي ۱۳۷
(۸۲) طاقتور به کمزوري خوري ۱۳۸
(۸۳) د الله تعالی له لوري په رالیږل شوي شریعت د فیصلو نه کول .... //
(۸۴) د رومیانو ډیروالی او د عربو کموالی ۱۳۹
(۸۵) له خلکو سره د مال او دولت ډیروالی ۱۴۱
(۸۶) زمکه به خپلې خزانې د باندې را وغورځوي ۱۴۳
(۸۷) (۸۸) (۸۹) د مسخ. خسف او قذف ښکاره کیدل ۱۴۴
(۹۰) داسې باران له کوم څخه به چې هیڅ د ختو او ډبرو کور بچ پاتې نشي ۱۴۷
(۹۱) له آسمان څخه به باران راوریږي. مګر په هغه سره به پیداوار نه کیږي ۱۴۸
(۹۲) داسې فتنه کومه به چې عام عرب هلاک کړي .... //

(۹۳) (۹۴) (۹۵) د مسلمانانو د نصرت لپاره د ونو او ډبرو خبرې کول او د مسلمانانو له یهودو سره جنګ کول ۱۵۰
(۹۶) د فرات له سیند څخه د سرو زرو د غره ښکاره کیدل ۱۵۲
(۹۷) کوم انسان چې فسق او فجور نه کوي هغه به عاجز ګڼل کیږي ۵۳
(۹۸) په جزیرة العرب کې د مالچر او نهرونو ظهور (ښکاره کیدل) ۱۵۵
(۹۹) (۱۰۰) (۱۰۱) د جنګ او جدال فتنې. د خوشحالي او پراخي فتنې او د یوې تورې فتنې ظهور (ښکاره کیدل) ۱۵۷
(۱۰۲) داسې زمانه په کومه کې به چې یوه سجده له دنیا او د دنیا له ټولو خزانو بهتره وي ۱۶۲
(۱۰۳) د لومړۍ شپې سپوږمۍ به غټه تر سترګو کیږي ۱۶۴
(۱۰۴) د ټولو خلکو د شام لور ته هجرت کول .... //
(۱۰۵) (۱۰۶) د مسلمانانو او رومیانو تر مینځ یو لوی جنګ او د قسطنطنیه فتح ۱۶۶
(۱۰۷) (۱۰۸) میراث به نه تقسیمیږي او خلک به د غنیمت مال ته نه خوشحالیږي ۱۷۴
(۱۰۹) د خلکو پخوانیو اسلحو او سورلیو ته بیرته راتګ .... //
(۱۱۰) (۱۱۱) د بیت المقدس ابادي. د مدینې منورې بربادي او د هغې له اوسیدونکو او زیارت کونکو څخه خالي والی ۱۷۵
(۱۱۲) مدینه به شریر خلک داسې وباسي لکه یو آهنګر چې له کوزې زنګ لیرې کوي ۱۷۷
(۱۱۳) د غرونو له خپل ځای څخه بې ځایه کیدل ۱۸۰
(۱۱۴) د یوه قحطاني ظهور د کوم به چې خلک اطاعت کوي ۱۸۱
(۱۱۵) د جهجاه نامي یوه سړي ظهور (ښکاره کیدل) ۱۸۲

ص

(۱۱۶)، (۱۱۷)، (۱۱۸)، (۱۱۹) د درنده ګانو. جماداتو. دورو او د پیزار د تسمو خبرې کول. د ظروفو لخوا د کور څښتن ته د کور حال ویل .... //
(۱۲۰)، (۱۲۱) له قیامت څخه د مخه له دنیا څخه د اسلام ورکیدل. د قرآن مجید له مصاحفو او سینو څخه پورته کیدل ۱۸۶
(۱۲۲) په بیت الله باندې د حمله کونکي لښکر په زمکه کې ننوتل ۱۸۸
(۱۲۳) د بیت الله حج به معطل کړی شي ۱۹۱
(۱۲۴) ځینې قبایلي عرب به دوباره د بتانو عبادت شروع کړي ۱۹۲
(۱۲۵) د قریش قبیلې په مکمل ډول ختمیدل ۱۹۳
(۱۲۶) د حبشي د یوه کس په لاس د کعبې بربادي ۱۹۴
یو اشکال ۱۹۵
پوښتنه ۱۹۶
ځواب .... //
(۱۲۷) د مؤمنانو د ارواحو قبضولو لپاره د پاکې هوا چلیدل ۱۹۸
(۱۲۸) په مکه کې لوړو عمارتونه ۱۹۹
(۱۲۹) د امت د آخیري خلکو په مخکنیو خلکو لعنت کول ۲۰۰
(۱۳۰) نوې سپرلۍ .... موټرې .... //
(۱۳۱) د امام مهدي ظهور ۲۰۱
✿ نوم او نسب ۲۰۲
✿ د مهدي د ظهور سبب ۲۰۳
✿ د مهدي صفات .... //
✿ د حضرت حسن بن علي له نسل څخه د مهدي په کیدلو کې حکمت ۲۰۴
✿ د مهدي د واکمنۍ موده ۲۰۵
✿ د مهدي ظهور به له کوم لوري وي؟ .... //

✿ د مهدي د ظهور وخت .... //
✿ د حديث تشريح ۲۰۶
✿ يوه پوښتنه او د هغې ځواب ۲۰۷
✿ ځواب .... //
✿ د مهدي په باره کې وارد احاديث ۲۰۹
✿ اول قسم .... //
✿ دويم قسم .... //
✿ هغه حديثونه کوم چې د مهدي په باره کې احتمالي دي ۲۱۶
✿ فايده ۲۲۰
✿ د مهدي په دعوه کوونکو باندې يو نظر ۲۲۳
✿ د مهدي له دعوه دارانو سره د معاملې قواعد او ضوابط ۲۲۸
✿ پوښتنه ۲۲۹
✿ ځواب .... //
✿ له مهدي څخه د منکرينو دلائل ۲۳۳
✿ ځواب ۲۳۴
✿ ځواب .... //
✿ د دغې موضوع آخيري خبر ۲۳۵

علامات كبرى ۲۳۷

✿ (د قيامت غټې نښانې) .... //
✿ تمهيد .... //
✿ د مسيح دجال ظهور ۲۳۹
✿ دجال څوک دی؟ .... //
✿ د دجال په باره کې معلومات لرل ضروري دي .... //
✿ د هغه نوم مسيح دجال ولې دی؟ ۲۴۰

✿ د دجال دعوه به څه وي؟ .... //
✿ د ابن صياد قيصه ۲۴۱
✿ د ابن صياد په باره کې سم موقف ۲۴۵
✿ په قرآن کريم کې د دجال په نه ذکر کولو کې حکمت .... //
✿ له ټولو لويه فتنه ۲۴۸
✿ د دجال له راوتو د مخه راتلونکي واقعات ۲۴۹
✿ د دجال له راوتو د مخه مخته راتلونکي څو نور واقعات ۲۵۲
✿ يو څه اضافه واقعات ۲۵۳
✿ د دجال جسماني نښې .... //
✿ د دجال د ظاهريدلو ځای ۲۵۴
✿ د جساسه قيصه او دجال ۲۵۵
✿ د برمودا مثلث حقيقت او د هغه له مسيح دجال سره تعلق ۲۵۹
✿ جغرافيايي موقعيت .... //
✿ په جزائر برمودا کې د مزاحمت ځايونه ۲۶۰
✿ په جزائر برمودا کې د ورکيدا اغاز .... //
✿ د طيارو د ورکيدا واقعات ۲۶۱
✿ د دجال له خروج څخه د مخه راتلونکي واقعات ۲۶۲
✿ د عربو قلت .... //
✿ سخت جنګ او د قسطنطنيه فتح ۲۶۳
✿ فتوحات .... //
✿ د باران او پيدا وار ورکيدل ۲۶۴
✿ د ديرشو دجالانو او کذابو خروج ۲۶۶
✿ دجال څنګه ظاهريږي؟ .... //
✿ د هغه د خروج سبب ۲۶۷

✿ پر ځمکه د هغه رفتار .... //
✿ هغه ځايونه چيرته چې دجال راځي ۲۶۸
✿ د دجال فتنې ۲۷۲
✿ اور او اوبه .... //
✿ په جماداتو او حيواناتو باندې اثر ۲۷۳
✿ يوه بله فتنه ۲۷۴
✿ يوه بله فتنه .... //
✿ د دجال په سلسله کې يو شمير غلطې عقيدې .... //
✿ د دجال پيروان ۲۷۵
✿ يهود .... //
✿ يوه پوښتنه ۲۷۶
✿ ځواب .... //
✿ کفار او منافقين ۲۷۷
✿ جاهل کوچي ۲۷۸
✿ هغه خلک د کومو مخونه به چې د ګردو ډالونو په څير وي .... //
✿ ښځې ۲۷۹
✿ د دجال د اوسيدو موده .... //
✿ د دجال له فتنې څخه نجات څنګه کيداى شي؟ ۲۸۰
✿ له هغه څخه ليرې اوسيدل .... //
✿ له الله تعالى څخه مرسته غوښتل ۲۸۱
✿ د الله تعالى د اسماؤ او صفاتو علم حاصول .... //
✿ د سورت کهف د اولنيو لسو اياتونو تلاوت .... //
✿ د ټول سورت کهف تلاوت ۲۸۴
✿ د لمانځه په اخير کې د دجال له فتنې څخه پناه غوښتل .... //

❁ د شریعت په علم ځان مسلح کول ۲۸۵
❁ له دجال سره د جنګ کولو لپاره دې اهل ایمان تیاری وکړي ۲۸۸
❁ له دجال سره د مخاخ کیدلو په صورت کې مسلمان ته څه کول پکار دي ۲۸۹
❁ په شام کې د دجال وژل ۲۹۰
❁ د دجال مرګ به د حضرت عیسی ابن مریم ﷺ د لاسه وي .... //
❁ د دجال په مقابله کې تر ټولو ډیر سخت خلک ۲۹۳
❁ له خروج دجال څخه انکار کوونکي .... //
❁ شیخ محمد عبده ۲۹۴
❁ محمد فهیم ابو عیبه .... //
❁ د دجال متعلق آخیري پنځه مسئلې ۲۹۵
د حضرت عیسی ﷺ نزول ۲۹۹
❁ د عیسی ﷺ پیدا ینښت ۳۰۵
❁ عیسی ﷺ په غیر کې خبرې کولې ۳۰۷
❁ عیسی ﷺ د حضرت محمد ﷺ په باره کې زیری ورکړی ۳۱۰
❁ د حضرت عیسی ﷺ آسمان ته پورته کیدل ۳۱۲
❁ د مسیح وجه تسمیه ۳۱۵
❁ یهودو حضرت عیسی ﷺ نه دی وژلی .... //
❁ یوه پوښتنه ۳۱۸
❁ ځواب .... //
❁ د عیسی ﷺ د نزول په باره کې دلایل .... //
❁ له قرآن کریم څخه دلایل ۳۱۹
❁ له سنت څخه دلایل ۳۲۲
❁ د حدیث د معنا ګانو بیان ۳۲۴

- د خنزير په باره کې اسلامي لار ښودنې ۳۲۵
- د خنزير په باره کې يهودي لارښودنې ۳۲۶
- د خنزير په باره کې عيسوي لارښودنې .... //
- د حضرت عيسى عليه السلام د نزول حديثونه متواتر دي ۳۳۰
- يوه پوښتنه ۳۳۱
- ځواب ۳۲۳
- د امام سفاريني قول .... //
- نواب صديق حسن خان ويلي .... //
- شيخ احمد شاکر ليکلي .... //
- شيخ محمد ناصر الدين الباني بيان کوي ۳۳۳
- پوښتنه .... //
- ځواب .... //
- د عيسى عليه السلام د نزول په باره کې د عيسايانو عقيدې ۳۳۴
- اهل کتاب د دوو مسيحيانو په اثبات باندې متفق دي ۳۳۵
- حضرت عيسى عليه السلام به په کومو حالاتو کې نازلېږي؟ .... //
- عيسى عليه السلام به څنګه او چيرته نازلېږي؟ ۳۳۸
- يو اشکال ۳۴۱
- ځواب .... //
- د حضرت عيسى عليه السلام کار او د هغه د دور واقعات ۳۴۲
- د حضرت عيسى عليه السلام د ملګريو مقام ۳۴۵
- په ټولو انبياؤ عليهم السلام کې يواځې د عيسى عليه السلام په نازليدو کې حکمت .... //
- زمونږ نبي حضرت محمد صلى الله عليه وسلم مونږ ته حکم کړی چې مونږ عيسى عليه السلام ته د هغه صلى الله عليه وسلم سلام ورسوو ۳۴۸

✿ له را نازليدو وروسته به عيسى عليه السلام څومره موده په زمکه کې وي ۳۴۹

✿ حضرت عيسى عليه السلام به حج کوي ۳۵۰

د ياجوج ماجوج را وتل ۳۵۱

✿ ضروري خبره .... //

✿ په ياجوج ماجوج باندې د جوړ شوي ديوال قيصه ۳۵۲

✿ ياجوج ماجوج څوک دي؟ ۳۵۵

✿ د هغوی جسماني کيفيت ۳۵۷

✿ هغوی ديوال څنګه سوری کوي؟ ۳۵۸

✿ له دې حديث څخه دری خبرې ثابتيږي ۳۵۹

✿ د ياجوج ماجوج په باره کې قرآني آياتونه ۳۶۰

✿ احاديث مبارکه ۳۶۲

✿ د ياجوج ماجوج په باره کې وارد يو ضعيف حديث ۳۶۹

✿ د ياجوج ماجوج هلاکت ۳۷۰

✿ له ياجوج ماجوج وروسته به هيڅ کوم جنګ نه وي ۳۷۳

✿ له ياجوج ماجوج وروسته به حج باقي وي ۳۷۴

✿ دياجوج ماجوج لپاره د ذوالقرنين لخوا جوړ شوی ديوال څوک ليدلای شي؟ يا يې د چا لپاره ليدل ممکن دي؟ .... //

✿ آيا د سد ذوالقرنين د چين له ديوال سره څه تعلق شته؟ ۳۷۶

✿ مصنوعي سپوږمکۍ ياجوج ماجوج ولې نشي ليدلای؟ ۳۷۷

✿ آخيري خبر ۳۷۹

✿ آيا په مسلمانانو باندې د ياجوج ماجوج په مقابل کې جنګ فرض دی؟ .... //

✿ ځواب .... //

خسف ۳۸۱

✿ په زمکه کې د ننوتلو درې ېښې .... //

✿ د خسف په باره کې وارد احاديث .... //

✿ داسې حديثونه په کومو کې چې په زمکه کې د ننوتو د واقعاتو ذکر راغلی کوم چې د ګناهونو د سزا په ډول دي ۳۸۲

✿ خلاصه ۳۸۵

د دود پورته کيدل .... //

✿ په آيت کې د ذکر شوي دخان په باره کې د علماؤ دوه قولونه ... ۳۸۶

✿ د دخان (دود) په باره کې وارد احاديث ۳۸۹

خروج دابه ۳۹۱

✿ (د عجيب الخلقت ځناور را وتل) .... //

✿ د دابه ذکر په قرآن مجيد کې .... //

✿ ليکن مونږ چې د هغې کوم صفات پيژنو هغه دا دي ۳۹۲

✿ هغه به له کوم ځای څخه راووځي؟ .... //

✿ دابه به څه کوي؟ .... //

✿ هغه به خلک په اور سره داغي ۳۹۳

له مغرب څخه د لمر راختل ۳۹۵

✿ د لمر له مغرب څخه د راختو ذکر په قرآن کې .... //

✿ د لمر له مغرب څخه د راختو په باره کې احاديث ۳۹۶

✿ يو اشکال او د هغه ازاله ۳۹۸

۞ د قيامت له نښانو مخکې مخکې د نيکو اعمالو کولو حکم.... ۳۹

اور : کوم به چې خلک د ميدان حشر لوري ته بيايي ۴۰۱

۞ د دغه اور په باره کې وارد احاديث .... //
۞ يو اشکال او د هغه ازاله ۴۰۳
۞ تنبيه ۴۰۴
۞ اور به خلک ځنګه را پورته کړي .... //
۞ خاتمه ۴۰۶

مقدمه

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله رب العلمين، والصلوة والسلام على سيد الانبياء والمرسلين، نبينا محمد وعلى آله وصحبه اجمعين. افضل الصلوة وازكى التسليم، اما بعد:

په موجوده عصر کې وچ او لامده ټول سره ګډ وډ دي او نوبت تر دې رسيدلای چې په کتابونو او انټرنيټ باندې محض وهم، ګمان او له اندازې څخه د مستقبل هغه واقعات بيانيږي د کومو بنياد چې په هغو آيتونو او حديثونو باندې دی، په کومو کې چې د مستقبل هغو واقعاتو ته اشاره شوې کوم چې له قيامت سره تعلق لري.

څومره چې د اسلام او اسلامي ملت په مشکلاتو کې زياتوالی راځي، په هماغه انداز خلک له همدې نا خوښو حالاتو څخه د وتلو لياري لټوي، کله د ظهور مهدي خبرې اوريدل کيږي. کله د يهودو او نصارى ؤ په مقابل کې د هغه لوی جنګ خبرې کيږي د کوم ذکر چې په احاديثو کې راغلی او کله داسې خبرې کيږي چې په مشرق يا مغرب کې يو شمير خلک په زمکه کې غرق شوي او وغيره.

يو څه موده د مخه اتفاقي يوه افريقايي هيواد ته ولاړم نو ما وليدل چې هلته يو سړی را ښکاره شوی کوم چې دعوه کړې وه چې دی مسيح عيسى ابن مريم عليهما السلام دی او له اسمان څخه را نازل شوی.

ما په هغو حالاتو کې ضرور دا سوچ وکړ چې د قيامت د نښانو سم تعبير او تشريح وشي او خلک د هغه له رښتونې معنا او مفهوم څخه خبر کړل شي، ستاسو سترګو ته غوړيدلی کتاب په همدې منظور وړاندې کيږي.

زه د هغو حضراتو شکريه اداء کول ضروري ګڼم کومو چې دا کتاب چاپ ته له تلو د مخه په پوره توجه سره مطالعه کړ او په خپلو قيمتي

ملاحضاتو او رايو سره يې ونازا وه، د همدغو حضراتو علماء کرامو په سر کې ډاکټر سلمان بن فهد العوده، شيخ ډاکټر عبد العزيز آل عبد الطيف، محدث عصر عبد العزيز الطريفي حفظه الله او ځينې نور شامل دي، د دې ټولو شخصياتو له ما سره شفقت او نيکه تګلاره د هيريدو نه ده، زه د الله تعالى په دربار کې دعا کوم چې دا کتاب د نفع باعث وګرځوي، خالص د خپلې رضا لپاره يې قبول کړي او يو داسې نفع بخش علم يې وګرځوي کوم چې په ورځ د قيامت زما په حق کې ګواهي ورکړي - آمين

دکتور محمد بن عبد الرحمن العريفي
استاذ عقيده ومعاصر اديان ومذاهب ملک سعود يونيورستي، رياض
رکن اعلى کميټي براى اسلامي ذرائع ابلاغ
محرم ۱۴۳۱ هجري ۲۰۱۰ ميلادي

مننه

الحمد لله رب العلمين، والعاقبة للمتقين والصلوة والسلام على خير خلقه محمد وعلى آله واصحابه اجمعين.

وبعد : يقينا په انسان باندې هر رنګه راتلونکي حالات د لوی متعال خدای ﷻ له لوري يو امتحان او ازمايښت دی، کله غم کله خوشحالي. کله راحت کله تنګي. کله غربت کله شتمني. دا ټول يواځې د دې لپاره وي تر څو انسان وازمويل شي چې څه کوي. آيا په غم کې صبر او په خوشحالي کې شکر وباسي او که نه؟ آيا په راحت او تنګي يو رنګه دی؟ آيا کله چې شتمن شي. دولت يې زيات شي نو له اسلام سره يې مينه او علاقه زياتيږي او که نه؟ دا يو سخت امتحان دی : دومره سخت چې ډير کم شمير خلک په دې امتحان کې کاميابيږي او وروسته په سپين مخ د خدای ﷻ حضور ته ورځي. الله تعالی ﷻ دې مونږ ټولو ته بری را په برخه کړي آمين.

لکه څرنګه چې د کتاب ليکل او ژباړل له صدقې جاريه څخه حسابيږي همدا ډول د کتاب چاپول هم د صدقې جاريه يوه برخه تشکيلوي او چاپ کونکي ته يې پس له مرګه هم اجرونه او ثوابونه رسيږي. له محترمو حاجي صاحبانو هر يو. محترم حاجي صاحب **علي احمد** د مرحوم حاجي صاحب حضرتګل رحمه الله ځوی او محترم حاجي صاحب **دين ولي خان** د حاجي جلک خان ځدراڼ ځوی څخه يو جهان مننه کوم چې د دې کتاب لګښت يې په غاړه واخيست. الله تعالی دې د دوی دا قيمتي او تاريخي خدمت په خپل دربار کې ورته قبول او منظور کړي او الله تعالی دې له دوی څخه د داسې عام المنفعة کارونو سلسله زر تر زره نه پرې کوي.

آمين يارب العلمين

مولوي نجم الرحمن فضلي (پکتياوال)

د قيامت نښانو په باره کې د تاليف مقصد

کله هم چې د کومې معاملې په باره کې يو انسان خبرې کوي او له تحقيق څخه کار اخلي، نو ضروري ده چې د هغه تحقيق او عمل په نتيجه کې څه ثمرات او فوايد هم حاصل کړي.

پوښتنه : آيا د قيامت د نښانو په تحقيق او پيژندنه کې زمونږ په عملي ژندګي کې په رښتيا څه فوايد شته؟ يا دا چې محض معلومات دي، کوم چې يو انسان په خپله علمي ذخيره کې د زياتوالي را وستو لپاره جمع کوي او د هغه په روزمره ژندګي کې د هغه کوم خاص تاثير نه وي؟

ځواب : امر واقع دا دی چې په قرآن مجيد او سنت مطهره (حديثو) کې د قيامت د نښانو ذکر موجود دی او د انسان په عملي ژندګي کې د هغه بې شميره فوايد او ثمرات شته، چې يو شمير يې په لاندې ډول دي:

(۱) په ايمان بالغيب کې مضبوطوالی، چې د ايماني عقيدې له شپږم رکن څخه دی.

الله تعالی ﷻ فرمايي:

﴿ الَّذِيْنَ يُؤْمِنُوْنَ بِالْغَيْبِ وَ يُقِيْمُوْنَ الصَّلٰوةَ ﴾ [1] هغه خلک کوم چې په غيبو باندې ايمان لري او لمونځ قايموي.

او له حضرت ابو هريرة رضي الله عنه څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ فرمايلي:

﴿أمرت أن أقاتل الناس حتى يقولوا لا إله إلا الله فإذا قالوا لا إله إلا الله عصموا مني دماءهم وأموالهم إلا بحقها وحسابهم على الله﴾ ([2]).

ژباړه : ما له خلکو سره د جنګ کولو حکم ورکړی تر څو چې هغوی ګواهي ورکړي چې له الله تعالی ﷻ پرته بل معبود نشته او په ما باندې او زما

---

[1] - البقرة، آية: ۳.

[2] - صحيح مسلم، الايمان، حديث: ۲۱.

لخوا په راوړل شوي شریعت باندې ایمان راوړي، کله چې هغوی داسې وکړي نو له ما څخه یې خپلې وینې او مال محفوظ کړل پرته د هغوی له حق او د هغوی حساب د الله په ذمه دی.

د ایمان بالغیب معنا دا ده چې په هر هغه شي باندې کامل ایمان او یقین وساتل شي د کومو په باره کې چې الله تعالی یا د هغه رسول ﷺ خبر ورکړی او هغه خبر په سمه توګه له رسول الله ﷺ څخه منقول وي، خوا د هغه مشاهده مونږ کړې وي او که مو نه وي کړې، مونږ ته په دې خبره یقین پکار دی چې دا خبره رښتیا او حق ده او له همدې خبرو څخه د قیامت نښانې هم دي، مثلاً: خروج دجال، نزول عیسی ابن مریم علیهما السلام، د یاجوج ماجوج راوتل، خروج دابه (د یوه عجیب الخلقت ځناور راوتل)، له مغرب څخه د لمر راختل او همدا شان نورې نښانې کومې چې په صحیحو دلایلو ثابتې دي.

(۲) د قیامت د نښانو په باره کې د پوهیدلو یوه لویه فایده دا هم ده چې یو انسان خپل نفس مسلسل د الله تعالی اطاعت ته اماده کړي او د قیامت ورځې لپاره خپل ځان تیار کړي، د هغه له ذکر څخه غافل خلک بیدار او توبې ته اماده شي، دا شی هغوی د دنیا لوري ته نه مایله کوي، امام الانبیاء محمد مصطفی ﷺ په خپل ژوند مبارک کې د قیامت له نښانو چې کله هم کومه نښانه بیانوله نو خپل صحابه یې په هماغه انداز باندې تیار کړي وو، ام المؤمنین زینب بنت جحش رضي الله عنها بیان کوي چې یو ځل رسول الله ﷺ د هغې خوا ته په ویرېدونکې حالت کې راغی او وې فرمایل:

﴿وَيْلٌ لِلْعَرَبِ مِنْ شَرٍّ قَدْ اقْتَرَبَ فُتِحَ الْيَوْمَ مِنْ رَدْمِ يَأْجُوجَ وَمَأْجُوجَ مِثْلُ هَذِهِ﴾ (۱).

---

۱ صحیح البخاري، احادیث الانبیا، حدیث: ۳۳۴۶، وصحیح مسلم، الفتن، حدیث: ۲۸۸۰.

ژباړه: د عربو لپاره له هغه شر او فتنې څخه تباهي ده کومه چې نږدې راتلونکې ده، یاجوج ماجوج په دیوال کې دومره سوری کړی. بیا نبي کریم ﷺ د شهادت او درمیانه ګوتې څخه حلقه جوړه کړه.

(۳) د قیامت په نښانو کې ډیر شرعي احکام او مسائل هم بیان شوي، د دجال په زمکه کې د ګرځیدلو په واقعه کې بیان شوي چې یوه ورځ به د کال براره وي او یوه ورځ به د میاشتې برابره وي نو صحابه کرامو ﷺ له نبي کریم ﷺ څخه د دجال د دغو اوږدو ورځو په باره کې وپوښتل: اې د الله رسوله! آیا په دې لویو ورځو کې په یوه ورځ کې پنځه لمنځونه کافي دي؟ نبي کریم ﷺ وویل: نه! بلکه تاسو به د وختونو اندازه وکړی او د عامو ورځو مطابق به د لمنځونو لپاره وختونه متعین کړی (١).

مونږ د نبي کریم ﷺ د دغه ارزښتناک فرمان څخه دا معلومه وو چې هغه مسلمانان کوم چې په داسې هیوادونو کې اوسیږي چیرته چې شپه او ورځ په څو میاشتو مشتملې وي، هغوی خپل لمنځونه څنګه اداء کړي؟.

(۴) نبي کریم ﷺ د قیامت د ټولو نښانو په باره کې امت اګاه کړی، سره له دې چې دا ټول امور غیبي دي، هغه په محض ظن او تخمین سره نشي معلومیدلای، همدا شان دا امور د نبي کریم ﷺ د نبوت او رسالت د صداقت دلیل هم دي، الله تعالی ﷻ فرمایي:

﴿عَٰلِمُ الْغَيْبِ فَلَا يُظْهِرُ عَلَىٰ غَيْبِهِۦٓ أَحَدًا ۝٢٦ إِلَّا مَنِ ارْتَضَىٰ مِن رَّسُولٍ فَإِنَّهُۥ يَسْلُكُ مِنۢ بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهِۦ رَصَدًا ۝٢٧﴾ (٢).

ژباړه: (الله) غالب دی پر غائبو (اشیاؤ) باندې نو نه خبروي په غیبو خپلو باندې هیڅوک مګر هغه څوک، چې راضي وي ترې (او غوره کړی یې وي په

---

١ صحیح مسلم، الفتن، حدیث: ۲۹۳۷.
٢ الجن، آیة: ۲۶ - ۲۷.

اطلاع د غیبیاتو) له رسول خپل څخه نو بیشکه هغه الله روانوي په مخ د هغه (رسول محمد) کې او وروسته له هغه ځینې ساتونکي څوکیداران له هر طرفه له ملائکو.

(۵) د قیامت نښانو په باره کې په معلوماتو حاصلولو کې یوه لویه فایده دا هم ده چې مونږ پوه شو چې له هغو واقعاتو سره د مخامخ کیدو شرعي طریقه څه ده او همدا شان بیا د معاملې د کړه وړه والي امکان هم نه وي، مثلاً: مونږ ته د دجال په باره کې په تفصیل سره خبر راکړی شي تر دې چې د هغه له سترګو، د هغه له تندي او د هغو شیانو په باره کې هم کوم چې له هغه سره دي مونږ اګاه کړی شو چې هغه څنګه دی تر څو چې مونږ په کومه فتنه کې واقع نشو او دا وپیژنو چې دا دجال دی.

(۶) مونږ به په اینده کې د مخته راتلونکو واقعاتو لپاره په ذهني ډول اماده یو، ځکه که یو شی یو ناڅاپه مخته راشي نو انسان په فطري ډول وار خطا کیږي او د تعجب او حیرانتیا ښکار کیږي.

(۷) په دې نښانو باندې په علم حاصلولو سره زمونږ مخته یو ربنانه امید دی، ځکه چې د قیامت په نښانو کې دا هم دي چې له قیامت سره په نږدې وخت کې به اسلام غلبه تر لاسه کړي او په ټوله زمکه باندې به خپور شي او د یهودو او نصارۍ ؤ دین به ختم شي، نبي کریم ﷺ زیری ورکړی چې اسلام به غلبه تر لاسه کړي او په ټولو دینونو باندې به بر لاسی شي، اګر که کافر هغه نه خوښوي.

(۸) په دې سره د انسان هغه فطري خواهش تسکین پیدا کوي چې هغه هر وخت د پټو شیانو متعلق د انکشافاتو او د اینده واقعاتو او حوادثو په باره کې د پوهیدا خواهش لري، شارع په دې سلسله کې مونږ ته ربنتونې خبرې ذکر کړې دي، اسلام د هغو ټولو دروغژنو دجالانو لار بنده کړې کوم چې په اینده واقعاتو د پوهیدا دعوه کوي، لکه نجومیین، عاملان، کاهنان او د

همداسې نورو خلکو. موږ د الهي وحې په ذریعه د مستقبل د هغو ډیرو واقعاتو په باره کې ویلای شو کومې چې د قیامت له نښانو څخه دي.

(٩) د قیامت په نښانو باندې په ایمان راوړو سره د انسان عقیده مضبوطیږي او په ایمان او ایقان کې زیاتوالی راځي، له دې پرته یو شمیر نور ثمرات او فواید هم د قیامت د نښانو په علم کې موجود دي کومې چې زموږ په عملي زندګي باندې ژور اثرات مرتب کوي.

د قیامت نښانو په باره کې بنیادي اصول

په همدې موضوع باندې پخوانیو او نویو علماء کرامو ډیر تصنیفونه کړي او دا سلسله لا پسې جاري او ساري ده. وخت په وخت په ټي وي چینلونو، راډیو ګانو او انټر نیټ باندې د قیامت نښانو په باره کې بحث او مباحثه کیږي. مګر په دې باره کې د واردو نصوصو په پیژندلو کې ځینې خلک په اضطراب کې مبتلا دي.

ما په همدې تناظر کې دا ضروري خیال کړی چې دقیامت نښانو او د هغو په باره کې د واردو نصوصو له تعامل سره متعلق یو شمیر بنیادي اصول بیان کړم.

(١) د استدلال لپاره یواځې په قرآني آیتونو او صحیح حدیثونو باندې انحصار کیږي. له دې امله چې دا دواړه داسې ذرائع دي په کومو سره چې د غیبي شیانو په باره کې سم خبر تر لاسه کیدلای شي، الله تعالی ﷻ فرمایي:

﴿ قُلْ لَّا يَعْلَمُ مَنْ فِي السَّمٰوٰتِ وَ الْاَرْضِ الْغَيْبَ اِلَّا اللّٰهُ ؕ وَ مَا يَشْعُرُوْنَ اَيَّانَ يُبْعَثُوْنَ ﴿٦٥﴾ ﴾ (١)

ژباړه: نه پوهیږي هغه څوک چې په اسمانو کې دي (له فرښتو او انسانانو نه په غیبي امورو باندې) مګر (عالم دی په غیبو) الله او نه پوهیږي دغه کفار چې کله به دوی ژوندي را پورته کړل شي دوی.

---

(١) النمل. آیة: ٦٥.

همدا شان الله تعالی ﷻ فرمایي:

﴿عٰلِمُ الْغَیْبِ فَلَا یُظْهِرُ عَلٰی غَیْبِهٖۤ اَحَدًا ۝ اِلَّا مَنِ ارْتَضٰی مِنْ رَّسُوْلٍ﴾ ([1]).

ژباړه:

(الله) غالب دی پر غائبو (اشیاؤ) باندې نو نه خبروي په غیبو خپلو باندې هیڅوک مګر هغه څوک چې راضي وي ترې (او غوره کړی یې وي په اطلاع د غیبیاتو) له رسول خپل څخه.

الله تعالی د دیني مصلحتونو لپاره خپل نبي حضرت محمد ﷺ هم د غیبو له ځینو خبرو څخه خبر کړی، په کومو کې چې اشراط (د قیامت نښانې) هم دي او د هغوی تعلق له مستقبل سره دی.

که چیرته د قیامت نښانو د پیژندلو لپاره له اسرائیلي روایتونو یا له خوبونو کار واخیستل شي یا کوم سیاسي واقعات پرته له کوم دلیله د قیامت په نښانو کې شمار کړی شي، نو دا طرز العمل بالکل مناسب نه دی

همدا شان دا خبره هم ډیره ضروري ده چې کوم نص تاسو د دلیل په توګه وړاندې کوی هغه باید په صحیح سند سره ثابت وي، خواه هغه نبي کریم ﷺ ته منسوب وي یا د هغه ﷺ په صحابه ؤ ﷺ کې کوم یوه ته منسوب وي.

نن صبا د قیامت نښانو موضوع په خلکو کې د جوش او خروش پیدا کولو، د کتابونو د تجارت کولو او د هغوی په لوستونکو کې د زیاتوالي راوستلو په خاطر، غریب، شاذ او په اوهامو بنا خبرې کول رواج ګرځیدلې، د دغه نوعیت یو دلچسپ عبارت کوم چې ما لوستلی: دا دی؛ د ترکیه د استنبول په یوه کتابخانه (دارالکتب الاسلامیه) کې د دریمې هجري صدۍ په نایابو خطونو کې یو منفرد روایت بیان شوی وو چې حضرت ابو هریرة،

---

[1] - الجن، آیة: ۲۶ – ۲۷.

ابن عباس او علي ابن ابی طالب رضي الله عنه بيان كړی وو او په روايت كې دي چې حضرت ابو هريرة رضي الله عنه د دې خبرې له بيانولو څخه ويريده مګر كله چې د مرګ وخت راغی نو د علم پټولو له ګناه څخه د بچ كيدا په خاطر هغه دا خبره بيان كړه او حاضرينو ته يې وويل: له ما سره په اخره زمانه كې د كيدونكو جنګونو په ځينو واقعاتو باندې بنا يو خبر شته، هغوی وويل: ضرور يې راته بيان كړه الله تعالی دې تا ته جزا خير دركړي، نو هغه خپلې خبرې داسې شروع كړې!

د (۱۳۰۰ هجري) په پنځمه يا شپږمه عشره كې به په مصر كې يو ناصر نامی واكمن وي، عرب به هغه ته د يوه بهادر انسان خطاب كوي، ليكن الله تعالی به هغه پی در پی په جنګونو كې ذليل او رسوا كړي او هيڅوک به د هغه مرستې ته را نشي، كله چې الله تعالی د مصر حقيقي مرسته كول وغواړي نو په دې محبوبو مياشتو كې به هغه فتح كړی شي، د مصر اوسيدونكي او عرب به په يوه غنم رنګي سړي باندې راضي شي، د كوم نام به چې سادات وي او د پلار نام به يې انور وي، مګر هغه به په غمزده ښار مسجد اقصی كې له غاصبو سره صلح وكړي.

په عراق كې به يو ظالم واكمن وي، د هغه په يوه ستر ګه كې به لږ ضعف وي. د هغه نام به صدام وي او هغه به له ده سره هر تكر كيدونكي سړي ته سخته صدمه رسوي، دنيا به د هغه لپاره په يوه وړه شانته كمين ګاه كې جمع كړی شي، هغه به په دې كې ور داخل شي او د هغه لپاره به يوائې په اسلام كې خير وي، په هغه كې به خير او شر دواړه وي او بربادي د هغه چا لپاره ده كوم چې له امانتدار مهدي سره خيانت وكړي.

په (۱۴۲۰ هجري يا ۱۴۳۰ هجري) كې به امانتدار مهدي ظاهر شي، هغه به له ټولې دنيا سره جنګ وكړي. د هغه په مقابله كې به ګمراه، د الهي غضب ښكار او منافقين له جبل مجدون سره نږدې په اسر او معراج زمكه كې جمع شي او د مكر ملكه زانيه به راووځي، د كومې نام چې امريكا ده.

هغه به دنیا په دې زمانه کې د ګمراهۍ او کفر لوري ته را بولي او یهود به په دې ورځ په اعلی مقام باندې فایز شي. هغه به د ټول بیت المقدس او مقدس ښار مالک شي، د هغوی قبضه به د سختو واورو وریدونکو سیمو او سختې ګرمۍ لرونکو سیمو بر سیره په هغو تمامو سیمو هم وي کومې چې په بحري یا هوائي لارو باندې راځي. مهدي به ووینې چې ټوله دنیا له بیکاره مکر سره د ده خلاف ده، د هغه به یقین وي چې د الله تدبیر تر ټولو سخت دی، ټول کائنات د الله تعالی دي، د هغه لوري ته د ټولو ور تلل دي، ټوله دنیا د هغه لپاره د یوې ونې په څیر ده او هغه د هغې د جرړ (ولو) او ښاخونو مالک دی. الله تعالی به په هغوی بد ترین کاڼي (ږبرې) وو وروي، په هغوی باندې به زمکه، سمندر او آسمان اور شي. آسمان به په هغوی بد ترین باران وو وروي او ټول د زمکې اوسیدونکي به په کفر لعنت وایي: او الله تعالی به د هر رنګه کفر د زوال حکم وکړي ([1]).

نوټ: په دې باب کې د ثقه علماء کرامو لور ته رجوع وکړئ.

د هر سړي په زړه کې چې د قیامت نښانو په باره کې کوم خیال پیدا شي، د هغه لپاره واجب دي چې هغه د هغه له ښکاره کولو د مخه په دې معامله کې د اهل علمو په خدمت کې حاضر شي، الله تعالی ﷻ فرمایي:

﴿فَسْـَٔلُوٓا۟ أَهْلَ ٱلذِّكْرِ إِن كُنتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ۝﴾ ([2]).

ژباړه:

پس پوښتنه وکړئ له خاوندانو د ذکره (د کتابیانو له علماؤ څخه) که یی تاسي چې نه پوهیږئ.

همدا شان الله تعالی ﷻ فرمایي:

---

[1] کشف المکنون في الرد علی کتاب هرمجدون: ۵۸. همدا شان وګورئ: المهدي وفقه اشراط الساعة: ۲۳۶.

[2] - الانبیاء. آیة: ۷.

﴿وَلَوْ رَدُّوهُ إِلَى الرَّسُولِ وَإِلَىٰ أُولِي الْأَمْرِ مِنْهُمْ لَعَلِمَهُ الَّذِينَ يَسْتَنبِطُونَهُ مِنْهُمْ ۗ وَ
لَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ لَاتَّبَعْتُمُ الشَّيْطَانَ إِلَّا قَلِيلًا ﴿٨٣﴾﴾ (١).

ژباړه:

او که دوی ور رسولای (او پرېښي وای) دا خبر طرف د رسول د الله ته او طرف د حاکمانو خپلو ته له دوی څخه نو خامخا معلوم به وای (تدبیر) د دې کار هغو کسانو ته چې ایستلی (او بیلولی شي ښه له بدو) له دوی ځینې رسول الله او امراء، نو تحقیق به یې شوی وای او که نه وای فضل د الله پر تاسې (په اسلام) او رحمت د ده (په نزولِ د قران) نو هرو مرو به متابعت کړی ؤ تاسې د شیطان مګر متابعت به نه وو کړی له تاسې څخه لږو.

د امت د سلف صالحینو طریقه دا وه، د دې تایید له دې حدیث څخه هم کیږي د کوم روایت چې د رسول صحابي حضرت ابو طفیل رضي الله عنه کړي، هغه فرمایي: یو ځل زه په کوفه کې وم چې یو نا څاپه وویل شول دجال ظاهر شو، زه د حضرت حذیفه بن اسید په خدمت کې هغه وخت حاضر وم کله چې هغه حدیث بیانولو، ما وویل: دجال ظاهر شو، هغه وویل: کینه، زه کیناستم، په دې وخت کې د کومې قبیلې سردار هم راغی، هغه هم وویل: څه مو اوریدلي تاسو خلکو! دجال ظاهر شو او خلک هغه وژني. حذیفه هغه ته هم وویل: کینه، هغه هم کیناست. لږ وروسته دا اعلان وشو چې هیڅ دجال نه دی ظاهر شوی، دا ټول یو رنګ لرونکي دروغ دي. مونږ حضرت حذیفه ته عرض وکړ: ابو سریحه! تا خو مونږ د دې لپاره کینولي یو چې له تا سره د دجال په باره کې علم دی مونږ ته یو څه ووایه؟ هغه وویل: که چیرته دجال دستاسو په دور کې ظاهر شي نو د نن ورځې ماشومان به هغه په ډبرو (تیږو) وولي، دجال په هغه زمانه کې ظاهریږي کله چې د خلکو په خپل مینځ کې

---

١ النساء، آیة: ٨٣.

سره حسد او بغض وي، د هغوی دیني حالت به ډېر کمزوری وي او په خپل مینځ کې به یې اختلاف وي، هغه به په اساني سره تر هرې چینې رسیږي .....الحدیث [۱].

خلکو ته د هغوی له ذهن سره برابرې خبرې وکړی

د قیامت نښانو په باره کې ځینې خبرې کوونکي خلک د عوام الناس یا د نویو مسلمان شویو په وړاندې داسې خبرې کوي کومې چې د هغوی له ذهن څخه پورته وي.

په دې سلسله کې مشهوره قاعده دا ده چې هره هغه خبر چې دستا په علم کې وي د بیانولو وړ نه ده او نه د هرې صحیح خبرې نشر کولو ته ضرورت شته، له دې امله چې عقلونه په هغې باندې له پوهیدو قاصر دي یا له دې امله چې هغوی له دې شیانو سره مناسبه رویه نه اختیاره وي، یا له دې خبرې څخه کوم غلط مطلب اخلي.

د حضرت علي ﵁ قول دی : خلکو ته هغه خبره وکړی په کومې چې هغوی پوهیږي، آیا تاسو غواړی چې د الله او د هغه د رسول ﷺ تکذیب دې وشي [۲].

د یوه بل روایت الفاظ داسې دي : اې خلکو ! ایا تاسو خوښوی چې الله او د هغه رسول ﷺ دروغژن وبلل شي؟ خلکو ته هغه خبر بیان کړی په کومه چې پوهیږي او هغه پرېږدی کومه چې هغوی نه پیژني [۳].

---

[۱] المستدرک للحاکم: ۴ ۵۲۹.

[۲] - صحیح البخاري. العلم. قبل الحدیث: ۱۲۷. امام شاطبي د دغه حدیث د مفهوم بیانولو په وخت کې ویلي : یعنې د علم خپرول د خلکو له فهمونو سره مشروط شوي دي. لکه چې د یوې مسئلې بیانول د یوه قوم لپاره مناسب وي خو دا مسئله بیا د بل قوم لپاره مناسب نه وي

[۳] صحیح مسلم. في مقدمة الصحیح: ۱ ۷۶.

حضرت عبد الله بن مسعود رضي الله عنه وايي: که چیرته تاسو د یوه قوم په وړاندې داسې یوه خبر ذکر کړۍ کومه چې د هغوی له ذهني سطحې پورته وي نو دا په هغوی کې د ځینو خلکو لپاره فتنه جوړیږي (۱).

د قیامت نښانو په نصوصو کې په مخته راغلیو واقعاتو باندې د تطبیق قواعد

په ماضي قریب او بعید کې د دیني ضعف په زمانو کې د قیامت نښانو په احادیثو کې په مخته راغلیو واقعاتو باندې د تطبیق کولو سعې او کوشش شوی، بلکه په ځینو وختونو کې د ځینو واقعاتو متعلق په پوره وثوق سره ویل شوي چې دا د قیامت له نښانو څخه دي، لهذا ما دامناسب وبلله چې د قیامت نښانو په باره کې په راغلیو حدیثونو کې په مخته راتلونکیو واقعاتو باندې د تطبیق کولو په باره کې یو شمیر اصول او ضوابط بیان کړم.

لومړی قاعده: له مونږ څخه د شریعت هیڅکله دا غوښتنه نه ده چې د قیامت نښانو په باره کې راغلي حدیثونه په مخته راتلونکیو واقعاتو باندې ضرور تطبیق کړو، چونکه هر انسان په فطري ډول د خپلو ورځو او واقعاتو متعلق د ټولو حواسو په ذریعه د مخته راتلونکیو واقعاتو مشاهده کوي، لهذا دا واقعات چې څومره په دې انسان باندې اثر کوي، په نورو یې نه کوي، نور خلک د ماضي واقعات او حالات په خپلو حواسو او شعور کې په هغه ډول نه ساتي، لکه څرنګه یې چې هغه انسان ساتي کوم ته چې متعلقه واقعات مخته راغلي وي، دا چې انسان د نن ورځې واقعات هم پیژني، په همدې بنا د هغه لپاره د نن ورځې مصیبتونه هم د ماضي د دردناکو مصیبتونو په څیر دي. لکه چې یو شاعر وايي:

---

۱ صحیح مسلم. المقدمة. باب النهی عن الحدیث بکل ما سمع.

يا زمانا بكيت منه
فلما صرت في غيره بكيت عليه

ژباړه:
زه د زمانې له سختيو څخه ژاړم، ليکن کله چې زه په بله زمانه کې ور داخل شم نو بيا زه د هغې تيرې شوې زمانې په ياد کې ژاړم.

اهل علم، معرفت او تقوه لرونکو ته روا دي چې د قيامت نښانو او د هغو واقعاتو د تطبيق په باره کې اجتهاد وکړي، لکه څرنګه چې حضرت عمر رضي الله عنه د ابن صياد په باره کې د رسول الله ﷺ په وړاندې په خپل اجتهاد سره وويل چې دا دجال دی او نبي کريم ﷺ د عمر رضي الله عنه په دې خبره هيڅ سوال ونکړ.

که چيرته د اجتهاد په نتيجه کې د امت مسلمه په صفونو کې انتشار او افتراق پيدا کيږي، يا د دغه اجتهاد په مقابل کې واضح شرعي دلايل موجود وي نو نه يواځې دا چې انسان له دې څخه منعه کړی شي بلکه په همدې باره کې زجر او توبيخ هم ورکړی شي، البته که کوم دليل ور سره وي بيا نه، د مثال په ډول: که چيرته د دغه اجتهاد په نتيجه کې خپل مينځي جنګونه شروع شي، يا کومه فتنه سر راپورته کړي، عزتونه پايمال شي يا د ستاسو اتحاد له منځه ولاړ شي نو داسې اجتهاد پرته له کوم شرعي دليله جايز نه دی.

د قيامت نښانو په باره کې واردو احاديثو ته کتونکي ځينې حضرات د ماضي او حال د ټولو واقعاتو او حالاتو جايزې اخستلو ته ډير ليوال دي او هغوی د داسې حديثونو په کومو کې چې د مستقبل لپاره پيشنګوئي شوې وي له موجوده واقعاتو او حالاتو سره د جوړ راوستلو په کوشش کې دي.
مثلاً: کله چې دا حديث د هغوی له نظر څخه تيريږي ﴿يوشک اهل العراق

ان لايجبى اليهم قفيز ([1]) ولا درهم﴾ نږدې ده چې د عراق خلکو ته به د عجمو له لوري هيڅ غله او نقدي نه رسيږي ([2]).

نو دوی وايي: وګورئ! دا د قيامت له نښانو څخه ده او دا واقع شوې، کله چې په سنه (١٤١٠ هجري مطابق ١٩٩٠ عيسوي) کې امريکه د عجمو له لوري عراق په اقتصادي لحاظ محاصره کړ.

سره له دې چې قوي احتمال شته چې په حديث کې د دغې واقعې لور ته اشاره وي، مګر د حديث په داسې طريقه په وثوق سره په واقعاتو او حالاتو باندې تطبيق کول او بيا يې بالجزم بيانول صحيح نه دي.

له دې لويه غلطي هغه د ځينو اهل علمو له لوري د دنيا د عمر تعينول دي، ځينو ويلي: د دنيا عمر (٩٠٠) کاله باقي پاته دی او ځينو نورو ويلي: د دنيا عمر (١٠٠٠) کاله باقي پاته دی، دا خبرې چې د کومو علماؤ په قول مشهورې دي، په هغوی کې امام سيوطي، امام سخاوي او ځينې نور حضرات شامل دي.

خلاصه د خبرې دا ده چې د کومې نښانې په باره کې له ښکاره شرعي دليل پرته په وثوق او اعتماد سره دا ويل چې دا واقعه د قيامت له نښانو څخه ده يا په فلاني کال کې دا واقع کيدونکې ده جايز نه دي، لکه چې ډيرو خلکو د مهدي احاديث په ځينو مشخصو خلکو باندې تطبيق کړي او

---

[1] - قفيز: د پيمانې يو قسم دی، کوم چې د عراق خلکو استعمالوه، لکه مونږ چې نن ورځ کلوګرام وغيره استعمالوو.

[2] - له ابو نضره څخه روايت دی چې مونږ له جابر بن عبد الله ﷺ سره وو چې نبي کريم ﷺ وفرمايل: نږدې ده د عراق اوسيدونکو ته به غله او نقدي نه رسيږي، مونږ عرض وکړ دا پابندي به د چا له لوري وي؟ هغه وفرمايل: د دوی لپاره به دا پابندي د عجمو له لوري وي. بيا هغه وفرمايل: نږدې ده د شام اوسيدونکو ته به کومه غله او نقدي نه رسيږي، مونږ عرض وکړ: دا پابندي به د چا له لوري وي؟ هغه په ځواب کې وويل: د روميانو له لوري (صحيح مسلم)

په پوره وثوق سره وايي چې فلانی سړی مهدي دی او بیا د دې دعوې په نتیجه کې ډیرې فتنې سر راپورته کړي، وینې توی شي او د واکمنو په مقابل کې بغاوت جوړ شي.

د کتاب (اسرار الساعة) مؤلف لیکي: دجال ته به په ایران کې د مهدي له ظهور وړاندې حکومت وسپارل شي. بیا وايي: دا دجال محمد خاتمي دی (مؤلف ده ته د آیت الله ګورباچوف نام ورکړی) [1].

یو بل مؤلف په خپل کتاب (المسیح الدجال) کې لیکلي: دا خبره په پوره وثوق سره کیدلای شي چې مهدي کوم ته چې امت په انتظار کې دی صدام حسین دی [2].

د کتاب (هرمجدن) مؤلف امین محمد جمال لیکلي: په ځینو حدیثونو کې د سفیاني نامې شخص ذکر راغلی. له هغه ځخه مراد صدام حسین دی.

د کتاب (اشراط الساعة وهجوم الغرب) د مؤلف خیال دا دی چې له سفیاني ځخه مراد د اردن پخوانی واکمن شاه حسین دی [3].

په دغو دعوو کې په کومه یقین کول او بیا د هغې تعین کول او په پوره وثوق سره یې بیانول درست نه دي، که د مخته راتلونکیو واقعاتو په باره کې کوم ښکاره دلایل او قرائن د هغه څه تصدیق وکړي کوم چې په احادیثو کې د قیامت په نښانو کې ذکر شوي، نو هغه واقعات به بیا په مکمل ډول باندې د هغې مطابق وي او د قیامت په نښانه کیدو کې به یې بیا کوم شک او شبه پاتې نه وي او په داسې واقعاتو باندې بیا د قیامت د احادیثو په تطبیق کې کومه مضایقه نشته، سره له دې چې د دې امر امکان همیشه باقي دی چې

---

[1] - کتاب (اسرار الساعة) تالیف: فهد السالم.

[2] - صدام په سنه (۱۴۲۷ هجري د ذوالحجة په ۱۰ مطابق ۲۰۰۷ میلادي کې ووژل شو) د (المسیح الدجال) د مؤلف نوم سعید ایوب دی. مؤلف دا خبره د صدام د واکمنۍ پر مهال کړې وه.

[3] - د اردن بادشاه شاه حسین په سنه (۱۴۲۰ هجري مطابق ۱۹۹۹ عیسوي د فروري په ۷ وفات شوی) د (اشراط الساعة وهجوم الغرب) د مؤلف نام فهد سالم دی.

نور واقعات کوم چې له هغه سره مشابه یا له هغه څخه ډیر واضح وي په هغو باندې احادیث تطبیق کړی شي.

د دې ځینې مثالونه:

(۱) امام مسلم رحمه الله روایت کړی چې سیده اسماء بنت ابي بکر رضی الله عنهما زوی عبد الله ابن زبیر رضی الله عنهما چې کله د حجاج بن یوسف ثقفي لښکر وواژه نو هغه د حجازو (کومو چې ابن زبیر شهید کړی وو د لښکر مشر ته) مخاطب شو او وې ویل: رسول الله ﷺ مونږ ته بیان کړی چې په قبیله ثقیف کې به یو کذاب او یو د وینو تویونکی ظالم پیدا شي، کذاب خو مونږ ولید او سفاک قاتل زما په ګمان له تا پرته بل څوک نه دی، حجاج چې دا خبره واوریده نو ولاړ او روان شو او د سیده اسماء خبرې ته یې هیڅ ځواب ورنکړ[1].

امام نووي رحمه الله فرمایلي: سیده اسماء چې د کوم کذاب د لیدو خبره وکړه: له هغه څخه مراد مختار بن ابی عبید ثقفي دی کوم چې انتهائي دروغژن دی، د هغه بد ترین دروغ دا دي چې هغه دعوه کړې وه چې جبریل هغه ته راځي، د امت علماء په دې امر باندې متفق دي چې له کذاب څخه مراد مختار بن ابی عبید ثقفي دی او له (مبیر) یعنې سفاک قاتل څخه مراد حجاج بن یوسف ثقفي دی (والله اعلم)[2].

(۲) په صحیح مسلم کې حدیث دی، حضرت ابو هریرة رضی الله عنه یې راوي دی چې رسول الله ﷺ فرمایلي: قیامت تر هغه وخته نه قایمیږي تر څو چې د حجاز له زمکې یو اور را ښکاره نشي په کوم سره به چې په بصرى[3] کې د اوښانو غاړې روښانه کړی شي[4].

---

[1] صحیح مسلم، الفضائل، حدیث: ۲۵۱۵.

[2] شرح صحیح مسلم للنووي، فضائل الصحابة، حدیث: ۲۵۴۵.

[3] دا حوران ښار دی کوم چې نن ورځ ټول د شام ملک یوه برخه ده.

[4] صحیح مسلم، الفتن، حدیث: ۲۹۰۲.

امام ابو شامه د دې واقعې د کیفیت بیانولو په وخت کې ویلي : په سنه (۶۵۴ هجري مطابق ۱۲۵۶ عیسوي د مۍ میاشتې په ۲۹ د چهارشنبه په شپه) په مدینه منوره کې یو دردناک آواز پورته شو. له هغه وروسته زلزله راغله. په کومې سره چې زمکه، دیوالونه، چتونه او دروازې ولړزیدې او د جمعې شپې پورې وقفه په وقفه روانه وه، بیا یو ناڅاپه د بنو قریضه ؤ سره نږدې د تورو ډېرو (تیږو) لرونکې زمکې څخه یو لوی اور ظاهر شو، کوم چې مونږ په خپلو ښارونو کې په خپلو کورونو کې د ناستې په حالت کې لیده، مونږ دا محسوسوله چې له دې اور څخه ټولې کندې ډکې دي او هغه په وادي شظا کې د اوبو تر تیریدونکي ځایه ورسید، له دغه اور څخه لوی لوی لمبې هم پورته راوتلې ([1]).

امام نووي رحمه الله فرمایي : زمونږ په زمانه کې په سنه (۶۵۴ هجري) کې په مدینه منوره کې یو دردناک اور را ووت، د مدینې مشرقي لور ته د تورو ډېرو (تیږو) لرونکې زمکې له شا څخه ظاهریدونکی اور ډېر دردناک وو، د هغه د ظهور خبرې په تواتر سره بیان شوې دي ([2]).

حافظ ابن حجر رحمه الله فرمایي : ما ته په ظاهره معلومه ده دا اور هغه دی کوم چې د مدینې شاو خوا ښکاره شوی دی او امام قرطبي او نور علماء کرام هم دا پیژني ([3]).

(۳) امام احمد په خپل مسند کې د حضرت ابو هریرة رضي الله عنه روایت نقل کړی چې رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي : قیامت هغه وخت قایمیږي کله چې فتنې ښکاره شي، دروغ زیات شي، بازارونه سره نږدې شي (یعنې ډېر شي) زمانه

---

[1] وګورئ د امام قرطبي کتاب (التذکرة. ص: ۵۲۷).
[2] شرح صحیح مسلم للنووي. الفتن. حدیث: ۲۹۰۲.
[3] فتح الباري شرح صحیح البخاري. الفتن. حدیث: ۷۱۱۹.

نږدې شي او هرج ډېر زيات شي، پوښتنه وشوه : اې د الله رسوله ! دا هرج څه شی دی؟ رسول الله ﷺ ووېل : قتل او خونريزي (۱).

شيخ ابن باز رحمه الله په فتح الباري باندې په خپل تعليق کې فرمايلي : په حديث کې د مذکور تقارب ډېر مناسب تفسير زمونږ په موجوده زمانه کې دا معلومېږي چې ښارونه او هيوادونه به له يوه بل سره نږدې شي او د هغوی تر مينځ به موجوده مسافه د هوائي جهازونو او موټرو په ذريعه په کمه موده کې طی کېږي (والله اعلم).

دويمه قاعده : د قيامت نښانې ډېره موده مخته هم واقع کيدلای شي:

اشراط قيامت هغه نښانې دي : کومې چې په قرب قيامت دلالت کوي، خواه هغه د قيامت له وقوع سره نږدې وي يا لېرې وي، د مثال په ډول د نبي کريم ﷺ فرمان دی:

﴿بعثت انا والساعة كهاتين، وقرن بين السبابة والوسطى﴾ (۲).

ژباړه : زه او قيامت يو ځای داسې را لېږل شوي يو، بيا نبي کريم ﷺ د شهادت او درميانه ګوتې سره ملاقي کړې او صحابه کرامو ﷺ ته يې ور وښودلې.

له دې حديث څخه معلومېږي چې د نبي کريم ﷺ بعثت او وفات د قرب قيامت له نښانو څخه دي، ګويا چې له دې وروسته واقع کېدونکې نښانې له قيامت سره ډېر نږدې تعلق لري.

مونږ د قيامت نښانو زمانه د وقوع په اعتبار په لاندې اقسامو کې تقسيموو:

(۱) په هغوی کې يو شمېر داسې دي کومې چې په عين هغې طريقې واقع کېږي په کومه طريقه چې نبي کريم ﷺ د هغو په باره کې خبر ورکړی وي،

---

۱ مسند أحمد : ۲ / ۵۲۰.

۲ صحيح البخاري ، الطلاق ، حديث : ۵۲۰۱ ، وصحيح مسلم ، الفتن ، حديث : ۲۹۵۱.

مثلاً: لکه د نبي کريم ﷺ بعث، وفات او همدا شان د دروغژنو نبيانو ظهور وغيره.

(۲) ځينې داسې دي چې د هغوی ابتدائي برخه واقع شي او د وخت په تيريدا سره د هغوی پاتې برخه هم واقع شي، لکه د بازارونو له يو بل سره نږدېوالی، د کتابت عام کيدل او د قتل او خونريزي ډيروالی.

(۳) د قيامت يو شمير نښانې داسې دي کومې چې تر دا مهاله نه دي واقع شوې او په وروسته کې به واقع شي، لکه خروج دجال، خروج دابه وغيره.

دريمه قاعده: د قيامت نښانو په مخته راتلونکو واقعاتو باندې د غلط تطبيق نقصانات:

(۱) له دليل پرته بې سره او بې پښو خبرې:

کله چې تاسو په وثوق سره ووايی چې د قيامت فلانۍ نښانه په فلانې صورت کې واقع کيدونکې ده نو دا خبره ښکاره دليل يا شرعي قرينې يا استدلال ته محتاجه ده، حالانکه په دې باره کې هيڅ دليل يا قرينه موجوده نه وي، يوه رښتوني مؤمن ته د تحقيق او پلټنې حکم شوی دی، ښايست دا نه دی چې هغه د شريعت په امورو کې يا په شرعي خبرو کې له علم لرلو پرته خپلې ژبې خلاصې کړي.

(۲) د غير شرعي عمل ارتکاب يا د شرعي عمل پريښودل:

يو شمير خلک د داسې کتابونو مطالعه کوي په کومو کې چې د مهدي ذکر شوی وي او ځينې وخت د همدغو کتابونو مؤلفين په وثوق سره دا خبره کوي چې فلانی سړی مهدي دی نو د کتاب لوستونکي په لوی شدت سره انتظار شروع کړي او خپل روز مره معاملات تر مهدي پورې وتړي، حتې چې ځينې حضرات اسونه او تورې واخلي تر څو چې په راتلونکو ورځو کې له مهدي سره يو ځای شي او د باطل په مقابل کې په جنګ کې شرکت وکړي.

ځينې داسې هم دي چې خپل واده يا د کور تعمير يواځې له دې امله پرېږدي چې د خروج دجال زمانه د ده په سر ولاړه ده. لهذا دې شيانو ته څه ضرورت دی.

(۳) د الله تعالی او د هغه د رسول ﷺ تکذيب

که چيرته په حتمي توګه دا وويل شي چې فلانی سړی مهدي دی او په وروسته کې ثابته شي چې دا خبر غلطه ده نو د هغې نقصان دا دی چې خلک به بيا د مهدي په باره کې له واردو احاديثو څخه انکار وکړي، همدا شان د قيامت نورې نښانې هم که له تحقيق پرته په واقعاتو باندې تطبيق کړی شي نو په دې سره هم خلک د هغوی په باره کې له واردو احاديثو انکار کوي.

د اشراط الساعة؛ معنا او مفهوم

الاشراط : دا د شرط جمع ده او په معنا د نښانې سره ده، اشراط الساعة مطلب دا چې د قيامت نښانې او د هغه اسباب، يعني دا هغه نښانې دي له کومو وروسته چې قيامت واقع کيدونکی دی ([1]).

الساعة : له دې څخه مراد هغه وخت دی په کوم کې چې قيامت واقع کيږي، د دغه نام (الساعة) يعنې ګړۍ ځکه ايښودل شوی چې دا ګړۍ به ناڅاپه د خلکو په سر باندې دريږي او ټول مخلوق به د يوه سخت آواز په ذريعه مړ کيږي ([2]).

[1] الصحاح للجوهری. مادة: شرط، والنهاية لابن الاثير. مادة: شرط.

[2] النهاية لابن الاثير مادة، سوع.

د قیامت نښانو ډولونه

د قیامت نښانې په دوو قسمونو کې تقسیم کړی شوې دي.

اول قسم

وړې نښانې او هغه په دوه ډوله دي.

اول

د قیامت له وقوع څخه ډیرې لیرې نښانې : دا هغه نښانې دي کومې چې ډیرې مخکې واقع شوې دي او د قیامت له واقع کیدا څخه د ډیر لیرې والې له امله ورته وړې نښانې وئیل کیږي. لکه د نبي کریم ﷺ بعثت، د سپوږمۍ دوه ځایه کیدل او په مدینه کې د یوه دردناک اور ظاهریدل.

دوم

درمیانه نښانې : دا داسې نښانې دي کومې چې ظاهرې شوې دي مګر تر اوسه لا ختمې شوې نه دي. بلکه په کثرت سره پکې زیاتوالی راځي او دا نښانې ډیرې زیاتې دي. دا علامات صغری. یعنې وړې نښانې دي، د کومو چې ذکر راتلونکی دی، په هغو کې ځینې دا دي. له خپلې مالکې څخه د غلام پیدا کیدل، لوڅ اوسیدل، لوڅ لغړ بدن. د بزو او میګو څرونکیو تر منځ د لویو او لوړو عمارتونو په جوړولو کې له یوه بل څخه د مختنه تلو کوشش کول او د دیرشو دجالي خلکو ظاهریدل چې د نبوت دعوه به یې په دراغو کړې وي.

دویم قسم

علامات کبری : دا هغه نښانې دي د کومو له ظاهریدو وروسته چې زر قیامت قایمیږي. دا لس نښانې دي او تر اوسه یې یوه هم نه ده ظاهره شوې. حضرت حذیفه بن اسید ﷺ بیان کړی چې مونږ یوه ورځ په خپل مینځ کې خبرې سره کولې چې نبي کریم ﷺ مونږ ته تشریف راووړ : نبي کریم ﷺ وفرمایل ! تاسو خلک په څه باره کې خبرې سره کوی؟ مونږ عرض وکړ : د

الله رسوله ! مونږ د قیامت په باره کې خبرې سره کولې. نو رسول الله ﷺ وفرمایل ! واورئ ! قیامت تر هغه نه قایمېږي تر څو چې تاسو لس نښانې ونه وینئ. بیا حضور ﷺ د لاندې نښانو ذکر وکړ.
(۱) دود (دخان)
(۲) دجال
(۳) خروج دابه (د عجیب الخلقت څناور ظهور)
(۴) له مغرب څخه د لمر راختل
(۵) د عیسی ﷷ نزول
(۶) خروج یاجوج ماجوج او درې ځایه به د زمکې د چاودلو واقعات مخته راځي
(۷) په مشرق کې د زمکې چاودل
(۸) په مغرب کې د زمکې چاودل
(۹) په جزیرة العرب کې د زمکې چاودل
(۱۰) له ټولو څخه په آخیر کې چې کومه نښانه ښکاره کیږي هغه دا ده چې له یمن څخه به یو اور راووځي، هغه به خلک د میدان محشر په لور له شور (غال مغال) سره بیایي ([1]).

په ځینې نورو احادیثو کې د یو شمیر نورو نښانو ذکر هم راغلی، په هغو کې د مهدي ظاهرېدل. د کعبې ورانیدل. د قرآن کریم له زمکې څخه پورته ختل شامل دي. د کوم چې په راتلونکو احادیثو کې ذکر راځي ([2]).

[1] - صحیح المسلم، الفتن. حدیث ۲۹۰۱. د دغو علامو ذکر په راتلونکې برخه (علامات کبری) کې راځي.
[2] - د همدغو علامو تفصیل په راتلونکیو صفحو کې د (علامات صغری) په بیان کې په ۱۲۱، ۱۲۲ او ۱۳۱ نمبر باندې راتلونکی دی.

علامات صغری

لومړنی قسم: هغه نښانې کومې چې واقع شوې دي.

(۱) زمونږ د خواږه پیغمبر حضرت محمد ﷺ بعثت.
(۲) د رسول الله ﷺ وفات.
(۳) د سپوږمۍ دوه ټوټې کېدل.
(۴) د صحابه کرامو رضي الله عنهم د دور ختمیدل.
(۵) د بیت المقدس فتح.
(۶) د بزو په قعاص[1] مرض د خلکو په کثرت سره مړه کېدل.
(۷) په انواعو او اقسامو سره د فتنو ظهور.
(۸) د ستیلائټ چینلونو ډېروالی.
(۹) د نبي کریم ﷺ د جنګ صفین په باره کې پیشنګوئي.
(۱۰) د خوارجو ظهور.
(۱۱) د دروغژنو مدعیانو ظهور.
(۱۲) د امن او خوشحالي ډېروالی.
(۱۳) د حجاز له علاقې څخه د یوه لوی اور ظهور.
(۱۴) له ترکو سره جنګ.
(۱۵) د دورو وهونکو ظالمو واکمنو ظهور.
(۱۶) د قتل او خونریزي ډېروالی.
(۱۷) د دیانتداري ورکیدل.
(۱۸) د پخوانیو امتونو د طریقو پیروي.
(۱۹) د غلام له خپلې باداري څخه پیدا کیدل.

---

[1] قعاص د څناورو یو قسم مرض دی د کوم له امله به یې چې پوزه بهیږي او یو ناڅاپه به مړ کیږي (فتح الباری ۶/۳۳۴).

(۲۰) د داسې ښځو ظاهریدل کومې به چې د جامو اغوستلو باوجود لغړې وي.
(۲۱) لوخ اوسیدل. لغړ بدن. د بزو او میګو څرونکیو تر مینځ د لوړو عمارتونو په جوړولو کې مقابله کول
(۲۲) خاص خاص خلکو ته سلام کول.
(۲۳) د تجارت ډیر پر مخ تګ.
(۲۴) له میړه سره په تجارت کې د ښځې شراکت.
(۲۵) د ځیني تجارانو په ټول مارکیټ تسلط.
(۲۶) د دروغو ګواهي
(۲۷) د رښتوني ګواهي پټیدل
(۲۸) د جهالت خپریدل.
(۲۹) د نویو مرضونو او بخل ډیروالی.
(۳۰) د صله رحمي له منځه تلل.
(۳۱) له همسایه سره بد سلوک.
(۳۲) د بې حیایي او فحاشي عام کیدل.
(۳۳) امانتدار ته خائن وئیل او بد دیانتو ته د منصوبونو سپارل.
(۳۴) د معززو خلکو وفات او د رذیلو خلکو ډیروالی.
(۳۵) د مال په حلالوالي او حراموالي کې بې پروائي.
(۳۶) د فی مال په اغنیاؤ او رؤساؤ کې تقسیمدل.
(۳۷) امانت غنیمت بلل.
(۳۸) په خوشحاله زړه د زکاة نه ورکول.
(۳۹) د غیر الله لپاره د علم زده کړه.
(۴۰) د ښځې تابعداري او د مور نافرماني.
(۴۱) د دوستانو نږدې کول او د مور پلار لیرې کول
(۴۲) په مساجدو کې د آوازونو پورته کیدل.
(۴۳) د قبایلو قیادت د فساقو او فجارو لاسونو ته ورتلل

(۴۴) کم اصله خلک د قوم سردار جوړیدل.
(۴۵) د یوه انسان عزت یوازې د هغه له شر څخه د ځان ساتلو لپاره کول.
(۴۶) زنا حلال ګڼل.
(۴۷) نارینه ؤ ته د وریښمو استعمال حلال بلل.
(۴۸) شرابو ته حلال وئیل.
(۴۹) د سندرو او د موسیقي د آلاتو استعمال جائز بلل.
(۵۰) په خلکو کې د مرګ تمنا.
(۵۱) د داسې حالاتو پیدا کیدل چې یو کس به سهار مؤمن وي او ماښام کافر.
(۵۲) په مساجدو کې د نقش او نګار ډیروالی او په هغه فخر کول.
(۵۳) د کورونو بې ځایه ښایست او آرایش.
(۵۴) د آسماني تندرونو ډیروالی.
(۵۵) د کتابت کثرت او اشاعت.
(۵۶) په دروغ وئیلو سره د مال ګټل او په تکلیفي خبرو باندې فخر کول.
(۵۷) له قرآن څخه پرته د نورو کتابونو په کثرت سره خپرول او ترویج.
(۵۸) د قاریانو ډیروالی، د علماؤ او فقهاؤ کموالی.
(۵۹) له کم عمرو څخه د علم زده کړه.
(۶۰) د یو ناڅاپه مرګونو زیاتیدل.
(۶۱) د بې وقوفو حکومت.
(۶۲) د زمانې نږدې کیدل.
(۶۳) د خلکو د ترجماني په منصب د کم عقلو کامیابیدل.
(۶۴) له کم اصله خلکو سره د دولت ډیروالی.
(۶۵) له مساجدو څخه د ګزرګاه جوړول.
(۶۶) د مهر مقدار اول ډیر زیات او بیا ډیر کمیدل.
(۶۷) د آسونو په قیمت کې اول ډیر زیات زیاتوالی او بیا ډیر کموالی راتلل.
(۶۸) د تجارتي مراکزو تر مینځ د فاصلې کموالی.

(۶۹) د عالمي قومونو لخوا په اسلامي امت حمله کول.
(۷۰) د لمانځه له امامت څخه ځان ساتل.
(۷۱) د مؤمن د خوبونو ربښتیا ثابت کیدل.
(۷۲) د دروغو ډیروالی.
(۷۳) د خلکو په مینځ کې د نفرت پیدا کیدل.
(۷۴) د زلزلو ډیروالی.
(۷۵) د ښځو ډیروالی.
(۷۶) د نارینهؤ کموالی.
(۷۷) د فحاشي او عریاني عام کیدل او په ښکاره یې ارتکاب.
(۷۸) د قرآن مجید په تلاوت د اجرت اخیستل.
(۷۹) په خلکو کې غټوالی عام کیدل.
(۸۰) بې له غوښتني ګواهي ته د خلکو تیاریدل.
(۸۱) د داسې خلکو ظاهریدل کوم به چې نذرونه مني مګر هغه به نه پوره کوي.
(۸۲) د طاقتورو لخوا د کمزورو خوړل.
(۸۳) د الله تعالی له لوري په نازل شوي شریعت باندې د فیصلو نه کول.
(۸۴) د رومیانو ډیروالی او د عربو کموالی.

دویم قسم: هغه نښانې کومې چې تر دا مهاله نه دي ښکاره شوې

(۸۵) له خلکو سره د مال ډیروالی.
(۸۶) په زمکه کې خښې شوې خزانې د باندې راغورځول.
(۸۷) د خلکو د شکلونو مسخ کیدل.
(۸۸) په ځینې ځایونو کې د زمکې چاودل.
(۸۹) په ځینې خلکو باندې د کاڼو باران اوریدل
(۹۰) د داسې باران اوریدل له کوم څخه به چې د خټې او تیږې کوم کور بچ پاتې نشي.

(۹۱) له آسمان څخه به باران راوريږي. مګر په هغه سره به نباتات نه راپورته کيږي.
(۹۲) د داسې فتنې ظهور کومه به چې ټول عرب هلاک کړي.
(۹۳) د مسلمانانو د مرستې لپاره د ونو خبرې کول.
(۹۴) د مسلمانانو د نصرت لپاره د تيږو (ډبرو) خبرې کول.
(۹۵) د مسلمانانو له يهوديانو سره جنګ کول.
(۹۶) د فرات درياب له مينځ څخه د سرو زرو د غره ظاهريدل.
(۹۷) کوم انسان چې فسق او فجور نه کوي هغه به عاجز بلل کيږي.
(۹۸) په جزيرة العرب کې دوباره د فصلونو او د نهرونو پيدا کيدل.
(۹۹) د محبت فتنې ظهور.
(۱۰۰) د خوشحالي فتنې ظهور.
(۱۰۱) دتورې او رندې فتنې ظهور.
(۱۰۲) د داسې زمانې راتلل په کومه کې به چې يوه سجده له دنيا او په دنيا کې له ټولو خزانو څخه بهتره وي.
(۱۰۳) د اولې شپې مياشت به د معمول خلاف لويه تر سترګو کيږي.
(۱۰۴) د شام په لور د هجرت ډيروالی.
(۱۰۵) د مسلمانانو او روميانو تر مينځ د يوه لوی جنګ برپا کيدل.
(۱۰۶) د قسطنطنيه دوباره فتح کيدل.
(۱۰۷) د ميراث مال په ورثه ؤ کې نه تقسيمول.
(۱۰۸) د خلکو په مال غنيمت سره نه خوشحاليدل.
(۱۰۹) د پخوانيو اسلحو او سورليو لور ته د خلکو بيرته راتګ.
(۱۱۰) د بيت المقدس په ابادي کې زياتوالی راتلل.
(۱۱۱) د مدينې بې ابادي او هغه له اوسيدونکو او ذائرينو څخه تشه پاتې کيدل.

(۱۱۲) مدينه به د شريرو خلکو داسې ايستنه کوي لکه آهنګر چې له کوزې څخه زنګ ليرې کوي.
(۱۱۳) د غرونو له خپل ځای څخه بې ځايه کيدل.
(۱۱۴) له قحطان څخه د يوه سړي ظهور د کوم به چې خلک اطاعت کوي.
(۱۱۵) د جهجاه نامي يوه سړي ظهور.
(۱۱۶) د درندګانو او جماداتو خبرې کول.
(۱۱۷) د دورې خبرې کول.
(۱۱۸) د پيزار د تسمو خبرې کول.
(۱۱۹) په کورونو کې د ظروفو خبرې کول. يعنې د کور څښتن ته به د کور حال وايي.
(۱۲۰) له قيامت څخه د مخه د اسلام له دنيا څخه ورکيدل.
(۱۲۱) له صحائفو او د قاريانو له سينو څخه د قرآن مجيد پورته تلل.
(۱۲۲) په بيت الله باندې حمله کونکی ټول لښکر په زمکه کې ننوتل.
(۱۲۳) د حج پريښودل.
(۱۲۴) د ځينې قبايلو عربو لخوا دوبارد د بت پرستي اختيارول.
(۱۲۵) د قريش قبيلې په مکمل ډول له منځه تلل.
(۱۲۶) د حبشې د يوه کس په لاس د کعبې ورانيدل.
(۱۲۷) د مؤمنو روحونو د قبضولو لپاره د پاکې هوا چليدل.
(۱۲۸) د مکې په ښار کې د لوړو عمارتونو دريدل.
(۱۲۹) د امت د آخرې زمانې خلکو لخوا په لومړنيو باندې لعنت ويل.
(۱۳۰) د نويو نويو سپرليو ايجاد.
(۱۳۱) د امام مهدي تشريف راوړل.

علامات صغرى

د قيامت وړې نښانې

ضروري خبر

دا خبر مخکې تیره شوه چې د قیامت نښانې په دوه قسمه دي: علامات صغرى (وړې نښانې) او علامات کبرى (غټې نښانې) او د دواړو په مینځ کې فرق دا دی: کله چې غټې نښانې واقع شي نو سمدستي له هغو وروسته قیامت واقع کیدونکی دی. د همدغو نښانو اثرات به خلک ډیر په شدت سره محسوس کړي. تر کومه چې د وړو نښانو تعلق دی نو هغه د قیامت له وقوع څخه کافي زمانه پخوا وقتا فوقتا په مختلفو سیمو کې ښکاره شوې دي. ځینې خلک په هغو خبر دي او ځینې ناخبره.

مونږ د قیامت د وړو نښانو له ذکر څخه خبر شروع کوو او په دې سلسله کې د کتاب الله او سنت دلایل هم ذکر کوو. زمونږ کوشش دا دی چې کوم احادیث دلته ذکر کوو د هغوی په انتخاب کې د دقت او صحت خیال وساتلی شي او همدا شان د صحابهؤ هغه اثار ذکر کوو د کومو چې صحیح سند ثابت دی.

﴿۱﴾ زمونږ د خواږه پیغمبر ﷺ بعثت

نبي کریم ﷺ خپل امت اګاه کړی چې زما بعثت د قرب قیامت دلیل او د قیامت نښانه ده. دا د قیامت په وړو نښانو کې تر ټولو اولینی نښانه ده. حضرت سهل بن سعد ﷺ ویلي دي چې ما نبي کریم ﷺ ولید چې هغه مبارک خپلې د شهادت ګوتې او درمیانه ګوتې لور ته اشاره وکړه او وې فرمایل: ﴿بُعِثْتُ وَالسَّاعَةُ كَهَاتَيْنِ﴾ زه او قیامت دا شان سره رالیږل شوي یو لکه څنګه چې دا دواړه ګوتې له یوې او بلې سره یو ځای دي ([1]).

هغه ﷺ دا هم وفرمایل چې زه د قیامت د اغاز لپاره رالیږل شوی یم ([2]).

---

[1] صحیح البخاری. التفسیر. حدیث ۴۹۳۲. وصحیح المسلم. الفتن. حدیث: ۲۹۵۱.

[2] همدا سې امام حاکم رحمه الله په الکنی کې روایت کړی. علامه البانی رحمه الله په سلسله صحیحه (حدیث ۸۰۸) کې دا حدیث صحیح بللی. په دغه حدیث کې مذکور الفاظ د (نسم الساعة) معنا د قیامت په شروع کې - د نسیم اصلي معنا د واړه شي ابتدائي برخه ده.

امام قرطبي رحمه الله فرمايلي : د قيامت لومړنی نښانه د نبي کريم ﷺ تشريف راوړل دي، ځکه چې نبي کريم ﷺ آخرالزمان پيغمبر دی او د ده ﷺ او د قيامت تر مينځ هيڅ نبي راتلونکی نه دی (١).

﴿٢﴾ د رسول الله ﷺ وفات

د نبي کريم ﷺ وفات د قيامت له ابتدائي نښانو څخه دی. حضرت عوف بن مالک رضي الله عنه بيان کړی : زه د تبوک غزا په موقع د نبي کريم ﷺ په خدمت کې حاضر شوم. هغه ﷺ د څرمنې په يوه خيمه کې تشريف درلود. هغه ﷺ وفرمايل : له قيامت څخه مخکې شپږ نښانې شمار کړی.

(١) زما وفات.

(٢) د بيت المقدس دوباره فتح.

(٣) بيا هغه قسم زورور مرګ کوم به چې په تاسو کې د بزو د قعاص مرض په شان خپور شي.

(۴) بيا د مال ډېروالی. حتی که يوه سړي ته سل دينار ورکړل شي هغه به بيا هم راضي نه وي. مطلب دا چې له خلکو سره به مال ډير شي او غنيان به شي، تر دې که يوه کس ته تر زرو دينارو کم شی ورکړل شي هغه به نه پرې خوشحاله کيږي.

(۵) بيا د يوې داسې فتنې ظهور کومه به چې د عربو هر کور ته ورداخله شي.

(۶) بيا به د ستاسو او بنو اصفر (روم، يورپ او امريکه خلکو) تر مينځ صلح وشي. مګر هغوی به له تاسو سره غداري وکړي او د ستاسو لور ته به تر اتيا بيرغونو لاندې جمع راشي او د هر بيرغ لاندې به دولس زره فوځ وي (٢).

---

١ التذکرة للقرطبي ک ٢ : ٣٠٩.

٢ صحيح البخاری، الجزية والموادعة، حديث: ٣١٧٦.

د رسول الله ﷺ وفات د اهل اسلام لپاره عظیم ترینه سحنه ده. کله چې رسول الله ﷺ وفات شو نو په مدینه منوره کې د صحابه کرامو رضي الله عنهم د سترګو مخته د پریشانیو. بدنصیبي. بې انتظامي. د ظلم او ستم او د مصیبتونو امبارونه پریوتل

د نبي کریم ﷺ په وفات سره له آسمانو څخه د وحې د راتلو سلسله قطع شوه او په امت مسلمه کې د فتنو سلسله شروع شوه. د ځینې قبایلو مرتد کیدل د همدغې سلسلې یوه کړۍ ده.

﴿٣﴾ د سپوږمۍ دوه ټوټې کیدل

الله تعالی په خپل مقدس کتاب قران مجید کې فرمایي ﴿اقْتَرَبَتِ السَّاعَةُ وَانشَقَّ الْقَمَرُ ۝ وَإِن يَرَوْا آيَةً يُعْرِضُوا وَيَقُولُوا سِحْرٌ مُّسْتَمِرٌّ ۝﴾ (١).

ژباړه:

را نږدې شو قیامت او څیرې دوه ټوټې شوه سپوږمۍ او که ویني دغه (کفار د قریشو) کوم دلیل د (قدرت) نو پر څنګ به شي دوی (مخ به واړوي) ترې او وایي به دوی (دغه) سحر کوونکی دی قوي چې له پخوا را هسې راځي.

حافظ ابن کثیر رحمه الله د دغه آیت کریمه په تفسیر کې ویلي چې د (انشقاق قمر) دا واقعه د نبي کریم ﷺ په ژوند مبارک کې مخته راغلې وه. کومه چې په صحیح سند سره ثابته او په متواتر حدیث کې د هغې ذکر موجود دی. د امت د علماؤ په دې خبره باندې اتفاق دی چې دا واقعه د نبي کریم ﷺ په ژوند مبارک کې مخته راغلې وه او دا د نبي کریم ﷺ له معجزو څخه یوه حیرانونکې معجزه ده (٢).

---

١ القمر: ١: ٢

٢ تفسیر ابن کثیر. القمر. ١: ٢.

حضرت انس بن مالک ﷺ بیان کوي : چې د مکې خلکو له نبي کریم ﷺ څخه وغوښتل چې هغه ﷺ ورته کومه نښانه ور ښکاره کړي نو نبي کریم ﷺ ورته سپوږمۍ په دوو ټوټو کیدلو سره وروښودله [۱].

حضرت عبد الله بن مسعود ﷺ فرمایي : یو ځل مونږ په منا کې له نبي کریم ﷺ سره وو چې یو ناڅاپه سپوږمۍ وچاودله او په دوو ټوټو کې سره تقسیم شوه. یوه ټوټه یې د غره شاته او بله یې مخته وغورځیدله. رسول الله ﷺ مونږ ته وفرمایل : ګواه اوسئ [۲].

﴿۴﴾ د صحابه کرامو رضي الله عنهم له دنیا څخه تلل

د نبي کریم ﷺ له ذات ګرامي وروسته صحابه کرام رضي الله عنهم د دغه امت افضل ترین خلک دي، د حضرت ابوموسی اشعری ﷺ حدیث دی چې نبي کریم ﷺ وفرمایل : د آسمان ستوري د آسمان لپاره د امن او سلامتي ضمانت دی. کله چې ستوري ختم شي نو هغه قیامت به راځي د کوم چې وعده شوې ده او زه د صحابه کرامو رضي الله عنهم لپاره امن او سلامتي یم. کله چې زه لاړ شم نو په صحابه ؤ رضي الله عنهم باندې به هغه حالت راځي د کوم چې وعده شوې ده او زما صحابه د امت لپاره د امن او سلامتي ضامن دي. کله چې صحابه کرام رضي الله عنهم لاړ شي نو په امت کې به هغه اختلاف او انتشار مخته راشي د کوم چې له هغوی سره وعده شوې ده [۳].

له دې حدیث څخه معلومه شوه چې نبي کریم ﷺ د صحابه کرامو رضي الله عنهم له دنیا څخه تلل د قیامت له دوو نښانو سره یو ځای کړل او وې فرمایل : یو د نبي کریم ﷺ وفات او دویم د ستوریو ختمیدل او د شهابونو غورځیدل.

---

[۱] صحیح البخاری. لمناقب. حدیث: ۳۶۳۷. وصحیح مسلم. صفات المنافقین. حدیث: ۲۸۰۲.
[۲] صحیح البخاري. المناقب. حدیث: ۳۶۳۶. وصحیح مسلم. صفات المنافقین. حدیث: ۲۸۰۰.
[۳] صحیح مسلم. فضائل الصحابه. حدیث: ۲۵۳۱.

له احاديثو څخه دا هم ثابته ده چې له دنيا څخه به نيک خلک يو يو ځي او بالاخر به په بدترينو خلکو باندې قيامت قايميږي.

﴿٥﴾ د بيت المقدس فتح

کله چې د نبي کريم ﷺ بعثت وشو نو په دې وخت کې په بيت المقدس باندې د سلطنت روم د عيسايانو قبضه وه. سلطنت روم په دې وخت کې ډير طاقتور او با اختياره حکومت ؤ. په هماغو حالاتو کې نبي کريم ﷺ د مسلمانانو په لاس د بيت المقدس د فتح خوشخبري واوروله او هغه يې د قيامت په نښانو کې شمار کړه. لکه څرنګه چې د عوف بن مالک ﷺ په حديث کې راغلي چې نبي کريم ﷺ وفرمايل : شپږ نښاني له قيامت څخه د مخه شمار کړی او په هغوی کې يوه نښانه حضور ﷺ د بيت المقدس فتح بيان کړه (١).

بيت المقدس د سيدنا حضرت عمر فاروق ﷺ په عهد خلافت کې په سنه (١٦ هجري مطابق/ ٦٣٧ عيسوي) کې فتح شو. هغه بيت المقدس له کفر څخه پاک کړ او په هغه کې يې يو مسجد جوړ کړ.

بيت المقدس دوه ځلې فتح شوی. يو ځل د حضرت عمر فاروق ﷺ په عهد خلافت کې او دويم ځل د سلطان صلاح الدين ايوبي د حکومت په سنه (٥٨٣ هجري مطابق/ ١١٧٨ عيسوي) دور کې او يو ځل به بيا د الله تعالی ﷻ په حکم سره د يوه مسلمان ټولي په لاسونو فتح کيږي. حتی چې وني او بوټي به هم خبرې کوي او وايي به اې مسلمانه ! اې د الله بنده ! دغه يو يهودي زما تر شا پټ شوی. راشه دغه زر قتل کړه (٢).

---

١ - صحيح البخاری. الجزية والموادعة. حديث ٣١٧٦.
٢ - صحيح مسلم. الفتن. حديث: ٢٩٢١.

په راتلونکو صفحو کې به انشاء الله د بيت المقدس په سلسله کې د مسلمانانو او يهودو تر مينځ د کيدونکو ځينو جنګونو ذکر به راشي (۱).

﴿۶﴾ د ميګو په قعاص مرض د خلکو په کثرت سره مرګ

دا هم د قيامت له نښانو څخه ده او په دغه حديث کې موجود يو لفظ (موتان) د مبالغې صيغه ده، د کومې چې معنا ده مرګ به په کثرت سره واقع کيږي. لکه څرنګه چې په وبائي مرضونو کې خلک د سيکړو او زرګونو په شمير کې د مرګ ښکار کيږي.

وئيل شوي چې دا نښانه به د طاعون عمواس (۲) په صورت کې واقع کيږي، طاعون يو وبائي مرض دی. په دې کې به سوزش د جسم په کومه برخه کې ښکاره شي او له هغه سره به مريض په ډير شديد درد او تکليف کې مبتلاء وي، دا مرض ډير متعدي او مهلک دی.

حضرت عوف بن مالک ﷺ روايت کوي چې نبي کريم ﷺ وفرمايل: له قيامت څخه وړاندې شپږ شيان شمار کړی او هغه ﷺ په هغوی کې د ﴿مُوْتَانٌ كَقُعَاصِ الْغَنَمِ﴾ (۳) يعنې په وبايي امراضو سره د زياتو مرګونو ذکر يې هم وکړ لکه څرنګه چې د ميګو رمه د متعدي امراضو ښکار کيږي همدا شان به د انسانانو مرګ هم وي.

په اسلامي امت کې دا واقعه د حضرت سيدنا عمربن الخطاب ﷺ په عهد خلافت کې د بيت المقدس له فتحې له ۱۶ هجري کال وروسته په ۱۸ هجري کې منځته راغلې وه. کله چې د شام په زمکه

۱- وګورى: په علامات صغرى کې ۹۵ نمبر علامه.

۲- عمواس له بيت المقدس سره نږدې په فلسطين کې د يوه کلي نوم دی. وګورئ: معجم البلدان. مادة. عمواس.

۳- صحيح البخارى. الجزية والموادعة. حديث ۳۱۷۶.

د طاعون مرض خپور شو او د الله تعالی مخلوق یې په لوی شمیر کې د مرګ تر خولې ور تیر کړ چې پنځه ویشت زره مسلمانان هم د دغه وبا ښکار شول.

په دغه وبا کې ډیر جلیل القدر صحابه کرام ﷺ هم له دې فاني دنیا څخه رخصت شول. په هغوی کې سیدنا معاذ بن جبل. ابو عبیده. شرحبیل بن حسنه. فضل بن عباس بن عبد المطلب ﷺ او ځینې نور حضرات هم شامل دي.

﴿كَقُعاصِ الْغَنَمِ﴾ یو مرض دی. چې کوم څناور ونیسي، نو د هغه له پوزې څخه یوه ماده خارجیږي او هغه اناً فاناً مړ کیږي. نبي کریم ﷺ د مرګ کثرت له ﴿كَقُعَاصِ الْغَنَمِ﴾ سره له دې امله مشابه کړ چې په طاعون کې به هم په بدن یو داسې زخم وي. له کوم نه به چې یوه سیال ماده خارجیږي او مریض به د هغې له وجهې د مرګ تر خولې رسیږي.

﴿۷﴾ په انواعو او اقسامو سره د فتنو ظهور

دا داسې نښانه ده کومه چې په عصر حاضر کې ښکاره شوې او انسان په ډول ډول فتنو کې بیکاره ژوند تیره وي. په دغو فتنو باندې په یو نظر اچولو سره کوم څه چې مخته راځي په هغوی کې ځینې په لاندې ډول دي.

د بد نظري فتنه په دې دور کې ښه په زور سره روانه ده. سټلایټ ټي وي چینلونه. فحش میګزین. د انټرنیټ بې حیا ویب سایټونه. ویډیو. د موبایل او کمپیوټري سیډیانو په ذریعه د فحش تصویرونو او فلمونو یوه بل ته لیږل. دا او دا ډول نورې بیشماره فتنې. کوم کس چې د الله تعالی ویره او د هغه تعظیم په ځای راوړي نو هغه دې دا پریږدي او ځان دې ترینه وساتي تر څو چې الله تعالی د ایمان حلوت ورته نصیب کړي.

همدا شان د حرام مال فتنه. سود. رشوت. د نشې خرڅون او د حرام لباس په تجارت سره چې کومې روپۍ ګټل کیږي. دا ټولې د همدې دور

فتنې دي. د حرام مال خوړونکي دعا الله تعالی نه قبلوي او داسې خلکو ته يې ډير سخت وعيد اورولی دی. همدا شان حرام لباس فتنه ده خواه که په نرانو کې وي او که په ښځو کې. له دې څخه ځان ساتل ډير ضروري دي. په ننی زمانه کې فتنو داسې په کثرت سره زور کړی که چيرته کوم متقي انسان د پاک اوسيدلو کوشش وکړي نو هغه په خلکو کې اجنبي تر سترګو کيږي.

(الفتن) د فتنة جمع ده، په معنا د امتحان او ازماييښت سره ده. د هر مکروه او ناخوښ شي لپاره دا لفظ استعماليدلای شي، نبي کريم ﷺ له ډيرو داسې دردناکو فتنو څخه خبر ورکړی په کومو کې به چې په يوه مسلمان باندې حق ګډ وډ کړی شي. کله چې کومه يوه ظاهره شي نو مؤمن به وايي : دا فتنه زما د هلاکت باعث ده. بيا چې کله دا فتنه ورکه شي نو د هغې په ځای به بله دويمه فتنه راشي.

حضرت ابو هريرة رضي الله عنه بيان کوي چې نبي کريم ﷺ وفرمايل :

﴿قال بادروا بالأعمال فتنا كقطع الليل المظلم يصبح الرجل مؤمنا ويمسي كافرا أو يمسي مؤمنا ويصبح كافرا يبيع دينه بعرض من الدنيا﴾

ژباړه :

د توري شپې د فتنو له سيلابونو څخه وړاندې نيک اعمال وکړئ. يو سړی به د صبا په وخت کې مؤمن وي مګر له ماښام کيدو مخکې به کافر شي يا به د ماښام په وخت کې مؤمن وي مګر له صبا کيدو مخکې به کافر شي. انسان به د معمولي دنيوي فايدې په عوض کې خپل دين خرڅوي (١).

---

(١) صحيح مسلم. الايمان. حديث: ١١٨.

د حدیث معنا:

په دې حدیث کې ترغیب دی چې د داسې وخت له راتلو مخکې په کوم کې چې نیک عمل کول بې حده ډېر مشکل دي. نیک عمل وکړئ. د پیوسته ظاهریدونکو او د مشغولیدونکو فتنو له دور څخه وړاندې کومې چې د تورې تیارې شپې په څیر دي او سپوګمۍ په هغه کې نه تر سترګو کیږي، نیک اعمال په ځای راوړئ.

نبي کریم ﷺ د همدغو فتنو د شدت احساس په دې طریقه بیان کړی چې یو انسان به د ماښام په وخت کې مؤمن وي او له صبا کیدو د مخه به کافر شي. یا دا چې د صبا په وخت کې به مؤمن وي مګر له ماښام کیدو د مخه به کافر شي. دا به له دې امله کیږي چې فتنې به ډېرې غټې او دردناکې وي. د هغوی له امله به په انسان کې په یوه ورځ کې دا بدلونونه ظاهریږي.

﴿٨﴾ د سټلایټ چینلونو ډېروالی

نن ورځ کم از کم دیارلس زره سټلایټ چینلونه له فضاء څخه نشریات کوي، کوم چې د فتنو او بدو کارونو د نشرولو ذریعه جوړه شوې. په تیر شوي حدیث کې د همدغو فتنو لور ته عمومي اشاره موجوده ده په کوم کې چې نبي کریم ﷺ فرمایلي ؤ ﴿بادروا بالأعمال فتنا كقطع الليل﴾ لیکن په ځینې نورو احادیثو کې د همدغو چینلونو او د هغوی د بیکاریو لور ته نسبتا واضح اشاره هم پیدا شوې. امام ابن ابی شیبة په خپل مصنف کې په صحیح سند سره له حضرت حذیفة بن یمان ﷺ څخه روایت ذکر کړی چې هغه فرمایلي ﴿ لَيُوشِكَنَّ أَنْ يُصَبَّ عَلَيْكُمَ الشَّرُّ من السَّمَاءِ حَتَّى يَبْلُغَ الْفَيَافِيَ﴾ (١) له ما سره ویره ده چې پر تاسو باندې له آسمان څخه شر نازل شي کوم به چې

---

(١) المصنف لابن ابی شیبة: ١٥/ ١١٠.

تر (فیافي) پورې ورسیږي. وی وئیل ابو عبد الله! دا (فیافي) څه شی دی؟ هغه ورته وویل: شاړې او بې خبره زمکې.

د عربو په لغت کې د (السماء) لفظ د هر هغه شي لپاره ویل کیږي کوم چې پر انسان له پاسه وي، د لغت په مشهور کتاب (لسان العرب) کې دي: سماء هر هغه شي ته ویل کیږي کوم چې بلند وي او پر تاسو بې سیوری کړی وي[١].

تې وي د هر هغې فتنې، ناوړه اخلاقو او د لهو لعب استقبال کوي کوم چې له مصنوعي سیارې نه تې وي ته رارسیږي حتی چې نن صبا خو په ځنګلونو او سحراؤ کې خیمې هم له همدغې فتنې څخه محفوظې نه دي.

﴿٩﴾ د رسول الله ﷺ د جنګ سفین په باره کې پیشنګوئي

د قیامت په نښانو کې هغه جنګونه او معرکې هم شاملې دي د کومو په باره کې چې نبي کریم ﷺ خبر ورکړی، خواه دغه جنګونه د مسلمانانو او کافرانو تر مینځ وي یا په خپله د مسلمانانو په مینځ کې وي، د مسلمانانو په مینځ کې له جنګونو څخه یو جنګ سفین هم دی، کوم چې د حضرت عثمان ﷺ له شهادت څخه وروسته د حضرت علي او حضرت معاویه ﷺ فوځونو په مینځ کې په سنه (٣٦ هجري) کې وشو.

حضرت ابوهریرة ﷺ بیان کوي چې نبي کریم ﷺ وفرمایل: ﴿لَا تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى تَقْتَتِلَ فِئَتَانِ عَظِيمَتَانِ يَكُونُ بَيْنَهُمَا مَقْتَلَةٌ عَظِيمَةٌ وَدَعْوَتُهُمَا وَاحِدَةٌ﴾.

ژباړه: قیامت تر هغه وخته نه قایمیږي تر څو چې دوه غټې ډلې په خپل مینځ کې جنګ سره ونکړي، د دوی په مینځ کې به د قتل او خونریزي یوه لویه معرکه برپا کیږي، سره له دې چې د دواړو ډلو دعوه به هم یوه وي[٢].

---

[١] لسان العرب، مادة: سما.

[٢] صحیح البخاری، الفتن، حدیث: ٧١٢١، صحیح مسلم، الفتن، حدیث: ١٥٧، بعدالحدیث: ٢٨٨٨.

تنبيه: د صحابه کرامو ﷺ په مينځ کې د پيدا شوې فتنې په باره کې د اهل السنت موقف.

د نبي کريم ﷺ صحابه عام بشر دي. له هغوی ﷺ څخه هم هغه کارونه کيدلای شي کوم چې له عامو انسانانو څخه صادريږي. هغوی اجتهاد هم کوي. خطائي هم پکې واقع کيږي. د هغوی په مينځ کې تکرار هم کيږي او کله کله خبره تر جنګ هم رسيږي. د ټولو اهل السنت په دې خبره اتفاق دی چې صحابه کرام ﷺ له تمام مخلوق څخه نيک، صالح او د نبي کريم ﷺ سيرت او سنت ته ډير نږدې دي. د صحابه کرامو ﷺ تر مينځ چې کوم اختلافات واقع شوي. د هغوی په باره کې د اهل السنت متفقه موقف دا دی چې په مشاجرات صحابه ؤ باندې مکمل خاموشي اختيار کړل شي. په هغوی کې د هيڅ کوم صحابي په باره کې بايد څه ونه وئيل شي. د هغوی تر مينځ د جنګونو موضوع بايد د ځانونو لپاره بحث جوړ نه کړل شي. بيا ځې بايد هغوی ته نظر وکړل شي نشر او اشاعت يې ونه شي. د هغوی جنګونه د عوام الناس په مينځ کې د پورته کيدو او د امت په مينځ کې د فتنو د سر راپورته کيدلو باعث جوړيږي او د خلکو په زړونو کې د صحابه کرامو ﷺ په باره کې سوء ظن پيدا کيږي.

د نجات موندونکی ډلې اهل السنت مسلک دا دی چې د صحابه کرامو ﷺ په باره کې ژبې بندې کړل شي او د ټولو احترام وکړل شي.

﴿۱۰﴾ د خوارجو ظهور

د قيامت له نښانو څخه دا هم ده چې په امت کې به د نبي کريم ﷺ او د صحابه کرامو ﷺ له منهج او طريقو څخه مخالفې څه ډلې (فرقې) به پيدا شي. له هغوی څخه يوه فرقه خوارج هم دي. دا د حضرت علي ﷺ د ډلې خلک دي کوم چې له هغه سره يو ځای په جنګونو کې شريک شوي ؤ. کوم

وخت چې د حضرت علي ﷺ او د حضرت امير معاويه ﷺ تر مينځ د (تحكيم) معامله منځته راغله نو دوی له حضرت علي ﷺ څخه منحرف شول او كوفې ته نږدې په (حروراء) نامي كلي كې اباد شول.

د هغوی عقايد:

(١) هغوی هغه خلك چې د كبيره ګناه كوونكي وي لكه زنا كونكي او شراب څښونكي تول كافر او دائمي جهنميان بولي. د دوی دا عقيده ښكاره ګمراهي ده، ځكه چې حق خبره دا ده كه يو مسلمان كبيره ګناه وكړي نو هغه ته كافر نه وئيل كيږي. بلكه هغه ته د دغې ګناه له امله نافرمان او فاسق ويل شوي دي او په هغه باندې لازمي ده چې توبه وكړي او له دا رنګه ګناهونو څخه را وګرځي.

(٢) هغوی حضرت علي ﷺ او حضرت امير معاويه ﷺ دواړه كافر بولي او د هغو صحابه كرامو ﷺ لوی شمير كوم چې د تحكيم په فيصلې راضي ؤ د دوی په نزد هغه ټول كافر دي.

(٣) هغوی له فاسق واكمن سره جنګ كول ضروري بولي، خواه هغه د كفر ارتكاب كړی وي او كه نه.

هغوی ځانونه اهل علم بولي، په عباداتو كې ډير سخت مشقت كوي. د هغوی يو لوی شخص (ذوالخويصره) (١) دی د كوم په باره كې چې نبي كريم

---

(١) - حضرت ابو سعيد خدري ﷺ بيان كوي چې يو ځلې مونږ د نبي كريم ﷺ په خدمت كې حاضر ؤ. نبي كريم ﷺ په خلكو كې مال تقسيمولو. په دې موقع كې له بنو تميم سره تعلق لرونكی يو شخص د كوم نام چې (ذوالخويصره) ده راغی او وی ويل: اې محمد! دا مال په انصاف سره تقسيم كړه. نبي كريم ﷺ وفرمايل: ته تباه شوې! دا ووايه كه چيرته زه عدل ونه كړم نو بيا به څوك عدل كوي. كه چيرته زه د الله رسول يم او عدل ونه كړم نو زه به ناكام او نامراد شم. دا بې چې ولېدل نو سيدنا عمر ﷺ وويل: اې د الله رسول! ما ته اجازه وكړه چې زه د دغه سړي غاړه والوزوم. نبي كريم ﷺ وفرمايل: دا وپيږنی. د ده يو شمير داسې ملګري دي چې په تاسو كې به يو شخص د هغوی په مقابله كې خپل لمانځه باندې معمولي خيال وكړی او په خپله روژه باندې به د هغوی د روژو په مقابل كې د كم سختي ګومان وكړي. دا خلك د قرآن تلاوت

ﷺ فرمایلي: ﴿يَمْرُقُونَ مِنْ الدِّينِ كَمَا يَمْرُقُ السَّهْمُ مِنْ الرَّمِيَّةِ﴾ دا خلک به له دین څخه داسې وځي لکه څنګه چې یو تیز غیشی له ښکار څخه صاف ستره د باندې ووځي.

د خوارجو د ظهور اغاز:

کله چې جنګ سفین ختم شو او اهل شام او اهل عراق دواړو ډلو په تحکیم باندې اتفاق وکړ او حضرت علي ﷺ د کوفې په لور روان شو نو خوارجو په لار کې له هغه څخه جدایي اختیار کړه. په لښکر کې د هغوی شمیر اته (۸۰۰۰) زره ؤ او د ځینې روایتونو مطابق د هغوی شمیر شپاړس (۱۶۰۰۰) زره ؤ. دا خلک په حروراء کې پاتې شول. حضرت علي ﷺ د هغوی د پوهیدو لپاره حضرت عبد الله بن عباس ﷺ ولیږه. هغه له دغو منحرفینو سره مناظره وکړه.

ډیر کوي. مګر قران د دوی له ستوني څخه د دوی زړونو ته ښکته نه ورکوزیږي. دا به له دین څخه داسې ووځي لکه څرنګه چې یو تیز غشی له ښکار څخه د باندې ووځي. د هغه غیشي چې سر وکتل شي نو هیڅ به پرې نه وي. بیا چې د هغه بیخ وکتل شي نو هلته به هم هیڅ نه وي. بیا چې د هغه لرګی وکتل شي هلته به هم هیڅ نه وي. بیا چې د هغه (پرکو) وکتل شي نو هلته به هم هیڅ شی نه وي. هغه به له خوښو او وینو څخه ډیر په تیزۍ سره وتلی وي. مطلب دا چې د غو خلکو ته به هیڅ معلومه نشي او دوی به د خپلو سرکشیو له امله له اسلام څخه وتلي (خارج) وي. لکه څرنګه چې یو ښکاري د هوسۍ ښکار کوي او د هغه غشی د ځناور په جسم کې داخل شي او هغه بل لور ته ځینې ووځي. ښکاري داسې ګمان وکړي چې غشی بې په ځناور نه دی لګیدلی. سره له دې چې هغه د ځناور له جسم څخه د باندې وتلی وي. د هغوی نښه یو تور رنګی شخص دی. د هغه د بازو او ولیو د مینځ برخه به د ښځو د سینې په څیر وي. غوښه به یې د هغې ټوټې په څیر وي کومه چې مضطرب او متحرک اوسي. دا ډله هغه وخت ظاهریږي کله چې به خلکو کې اختلاف ظاهره شي. (صحیح البخاری، المناقب، حدیث: ۳۶۱۰. وصحیح مسلم، الزکاة، حدیث: ۱۰۶۴.

مناظره: ابن عباس ﷺ وايي: کله چې خوارج له لښکر څخه جدا شول نو دوی په يوه کور کې سره جمع شول. د هغوی شمير شپږ زره ؤ. هغوی په خپل مينځ کې مشوره وکړه او په دې خبره سره متفق شول چې دوی به د حضرت علي ﷺ په مقابل کې د جنګ کولو لپاره راووځي.
خلک حضرت علي ﷺ ته مسلسل راتلل او خبر يې ورکاوه چې خوارج د هغه په خلاف د جنګ کولو لپاره تياری کوي.
حضرت علي ﷺ وويل: هغوی پريږدئ. تر څو چې هغوی زما په مقابل کې جنګ شروع نه کړي تر هغه زه هم هغوی ته څه ويل نه غواړم. مګر هغوی به ضرور راووځي او جنګ به کوي. يوه ورځ زه د ماسپښين لمانځه په وخت کې د حضرت علي ﷺ په حضور کې حاضر شوم او عرض مې وکړ: اې اميرالمومنين! نن د ماسپښين لمونځ لږ يخ کړه او په تاخير سره يې اداء کړه. کيدلای شي زه نن د خوارجو لور ته ولاړ شم او د هغوی د پوهيدو کوشش وکړم.
هغه راته وويل: له ما سره انديښنه ده هسې نه چې هغوی تا ته کوم ضرر ورسوي.
ما عرض وکړ: که الله ته خوښه وي نو داسې به هيڅکله نه کوي.
زه چونکه خوش اخلاقه ؤم او هيچا ته مې کوم ضرر نه ؤ رسولی. نو ځکه اميرالمومنين ما ته اجازت راکړ. ما يو بهترين يمني لباس په تن کړ او ځان مې ښه برابر جوړ کړ او د ماسپښين په وخت کې هغوی ته ور ورسيدم.
زه د داسې خلکو لوري ته ورغلم چې ما له دوی څخه ډير عبادت کونکي نه ؤ ليدلي. د هغوی تندې د سجدو په نښانو ښايسته وي. د زيات عبادت له امله د هغوی لاسونه د اوښ د هغې برخې په څير سخت شوي وو کومه چې پر زمکه باندې د لګولو له امله سخته شوې وي. هغوی صاف ستره قميصونه اغوستي ؤ. د هغوی مخونه د هغوی د شپې تيرولو شاهدان ؤ.
ما په هغوی باندې سلام واچاوه.

هغوی وویل: مرحبا. ابن عباس: څنګه راغلې؟
ابن عباس: زه تاسو ته د انصارو او مهاجرینو او د رسول الله ﷺ د تره زوی علی ابن ابی طالب ﵁ له لوري نماینده راغلی یم. واورئ! د همدغو خلکو په موجودګي کې قرآن نازل شوی او هغوی د هغه په تفسیر او تاویل کې له تاسو څخه ډیر علم لري.
په هغوی کې یوې ډلې وویل: مونږ له قریشو سره جنګ نه کوو. الله تعالی فرمايلي ﴿بَلْ هُمْ قَوْمٌ خَصِمُونَ ۝﴾ (١) هغه په خپله جګړه مار خلک دي.
په هغوی کې دوو یا دریو کسانو وویل: مونږ له ده سره خبرې کوو.
ابن عباس: تاسو چې د نبي کریم ﷺ د تره په زوی، په مهاجرینو او انصارو چې کوم اعتراضونه لرې را وړاندې شئ هغه وړاندې کړی. په هغوی باندې قرآن نازل شوی. په تاسو کې هیڅوک داسې نشته کوم چې له هغوی څخه په قرآن ډیر عالم وي.
خوارج: زمونږ په هغه درې اعتراضونه دي.
ابن عباس: بیان یې کړی؟
خوارج: اولین اعتراض دا دی چې هغه د الله تعالی د حکم په مقابل کې انسانان منصف جوړ کړي. سره له دې چې د الله تعالی فرمان په قرآن کې موجود دی چې ﴿إِنِ الْحُكْمُ إِلَّا لِلَّهِ﴾ (٢) حکم له الله تعالی څخه پرته هیچا لره نشته. اوس نو د الله تعالی له دغه فرمان څخه وروسته انسانانو ته څه حق حاصل دی چې هغه د یو چا لپاره حکم جوړ شي.
ابن عباس: دا خو یوه خبره شوه بله کومه یوه ده؟

---

[1] الزخرف. آیة ٥٨
[2] لانعام، آیة ٥٧

خوارج: هغه له يوې ډلې سره جنګ وکړ. د هغې ډلې څه خلک يې قتل هم کړل. ليکن نه يې څوک بنديان کړل او نه يې غنيمت جمع کړ. که چيرته هغوی مسلمانان وو نو زمونږ لپاره له هغوی سره د جنګ کول څنګه جائز شول او په هغوی کې مو څوک بنديان هم نه کړل؟

ابن عباس: دريمه خبر بيان کړئ؟

خوارج: هغه د صلح د معاهدې ليکلو په وخت کې له خپل نامه څخه د اميرالمومنين لفظ رنګ کړ. که چيرته هغه اميرالمؤمنين نه وي نو آيا هغه بيا اميرالکافرين دی؟

ابن عباس: نور څه؟

خوارج: بس همدومره خبرې کافي دي.

ابن عباس: تر کومه ځايه چې د ستاسو دا خبره ده چې هغه د الله تعالی د شريعت په معامله کې انسان حکم جوړ کړ زه به د الله تعالی د کتاب څو آيتونه تلاوت کړم کوم به چې د ستاسو د خبرې ترديد کوي. که چيرته داسې وشول نو آيا تاسو بيا له خپل موقف څخه تيريږئ؟

خوارج: هو! بالکل.

ابن عباس: الله تعالی د يوه خرګوش په معامله کې د کوم قيمت چې د درهم له څلورمې برخې څخه زيات نه دی له خپل حکم څخه فيصله اړولې او انسان ته يې سپارلې. ما دغه آية کريمه تلاوت کړ ﴿يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقْتُلُوا الصَّيْدَ وَأَنْتُمْ حُرُمٌ ۚ وَمَنْ قَتَلَهُ مِنْكُمْ مُتَعَمِّدًا فَجَزَاءٌ مِثْلُ مَا قَتَلَ مِنَ النَّعَمِ يَحْكُمُ بِهِ ذَوَا عَدْلٍ مِنْكُمْ﴾ (١).

ژباړه: اې هغو کسانو چې ايمان يې راوړی دی (يعني اې مؤمنانو) مه وژنئ تاسې ښکار حال دا چې تاسې محرمان اوسئ؛ او هر هغه څوک چې

---

(١) المآئدة. آية: ٩٥.

ووژني دا (ښکار) له تاسې څخه په قصد سره نو (پرې) بدل دی په مثل د هغه چې وژلی (يې) دی له چارپايانو څخه چې حکم به کوي په هغه سره دوه خاوندان د عدل (انصاف) له تاسې (مسلمانانو) څنې.

د ښځې او سړي په معامله کې د خدای تعالی ﷻ فرمان دی: ﴿وَإِنْ خِفْتُمْ شِقَاقَ بَيْنِهِمَا فَابْعَثُوا حَكَمًا مِّنْ أَهْلِهِ وَحَكَمًا مِّنْ أَهْلِهَا﴾ (١).

ژباړه:

او که ويريږئ تاسې له مخالفت څخه په مينځ د ميړه او ښځې کې نو ور وليږئ (مقرر کړئ تاسې) يو منصف له خپلوانو د دې سړي او بل منصف له خپلوانو د دې ښځې نه.

زه تاسو ته د الله تعالی قسم درکوم او در څخه پوښتم آيا د انسانانو تحکيم د يوه خرګوش په قتل او د يوې ښځې په معامله کې افضل دی يا د مسلمانانو تر مينځ د معاملاتو په درستوالي او د هغوی تر مينځ د خونريزي په بندولو کې افضل دی؟

خوارج: بلکه همدغه افضل دی.

ابن عباس: دا خبره ختمه شوه؟

خوارج: هو! ختمه شوه.

ابن عباس: تر کومه ځايه چې د ستاسو دا وئيل دي چې هغه جنګ وکړ او مخالفين يې بنديان نه کړل او نه يې د غنيمت په مال باندې قبضه وکړه نو تاسو ما ته دا ووايئ آيا تاسو د خپلې مور ام المؤمنين عائشة ﵂ بندي کولو ته تيار ياست؟ په الله تعالی قسم! که چيرته تاسو دا ووایاست چې هغه زمونږ مور نه ده نو تاسو له اسلام څخه وځئ او که چيرته تاسو دا ووایاست چې هو! مونږ د هغې بندي کولو ته او له هغې سره د مريې په څير سلوک

---

(١) النساء، آية: ٣٥.

کولو ته تیار یو نو بیا هم تاسو له اسلام څخه خارجیږی. تاسې په دوارو صورتونو کې د ګمراهي ښکار کیږی. ځکه چې د الله تعالی فرمان دی:

﴿اَلنَّبِیُّ اَوْلٰی بِالْمُؤْمِنِیْنَ مِنْ اَنْفُسِهِمْ وَاَزْوَاجُهٗۤ اُمَّهٰتُهُمْ﴾ (١).

ژباړه:

(محمد الله) نبي ډیر وړ دی له مؤمنانو سره له نفسونو د دوی (د احکامو په انجام) او ښځې د دغه (نبي الله) میندې د دوی دي (تعظیماً او تحریماً)

ابن عباس: څنګه دا خبره تاسو منی؟

خوارج: هو! منو یې

ابن عباس: تر کومه ځایه چې د ستاسو د هغې خبرې تعلق دی چې حضرت علي ﷺ له خپل نامه څخه د امیرالمومنین لفظ رنګ کړ نو تاسو ښه پوهیږی چې د الله تعالی رسول ﷺ چې د حدیبیه په ورځ د مشرکینو له نماینده ګانو ابوسفیان بن حرب او سهیل بن عمرو سره صلح نامه لیکله. نو نبي کریم ﷺ حضرت علي ﷺ ته حکم وکړ چې هغه د صلح شرائط ولیکي، حضرت علي ﷺ ولیکل: د دغه تحریر له مخې محمد رسول الله د مکې له قریشو سره صلح وکړه. مشرکینو وویل: په الله قسم! مونږ نه یو پوهیدلي چې ته د الله رسول یې. که چیرته مونږ پوهیدلي وای چې ته د الله رسول یې نو هیڅکله به مو جنګ نه ؤ کړی. بیا نبي کریم ﷺ وویل: اې الله! ته ښه پوهیږې چې زه رسول الله یم. اې علي! دا رنګ کړه او داسې ولیکه دا هغه معاهده ده د کومې مطابق چې محمد بن عبد الله صلح کړې. په الله قسم! رسول الله ﷺ له حضرت علي ﷺ څخه ډیر زیات افضل او بهتر دی او که چیرته هغه د صلح په خاطر له خپل نام څخه رسول الله رنګ کړی وي نو د حضرت علي ﷺ لپاره د داسې کار کول بیا څنګه ناجائز کیدلای شي؟

---

(١) الاحزاب، آیه: ٦.

د حضرت عبد الله ابن عباس ﷛ له دلایلو څخه لا ځواب شول. دوه زرد توبه کونکي شول او باقي نور ټول د جنګ کولو لپاره ووتل. مګر ټول قتل کړی شول (۱).

د دغه بحث او مناظرې په نتیجه کې ځینو خوارجو د خلیفة المسلمین حضرت علي رضي الله عنه اطاعت دوباره قبول کړ او ځینې نور په خپله ګمراهي باندې قایم پاتې شول. حضرت علي رضي الله عنه د کوفې په مسجد کې هغوی ته خطاب کاوه نو هغوی د مسجد له دربچو څخه وئیل (لاحکم الا لله) هغوی دا هم وئیل: ته د شرک مرتکب شوی یې. ځکه چې تا خلک حکم جوړ کړي. مګر کتاب دې حکم نه دی جوړ کړی.

سیدنا علي رضي الله عنه د هغوی په ځواب کې وویل: زه له تاسو سره د دریو خبرو وعده کوم.

(۱) زه تاسو مسجدونو ته له راتلو نه منع کوم.

(۲) زه د فی په مال کې د ستاسو برخه نه ورکوم.

(۳) زه له تاسو سره د جنګ په کولو کې لومړیتوب نه کوم. په دې شرط چې تاسو په خپله شر فساد شروع نه کړی.

له دې وروسته هغوی په یوه ځای کې کمین ګاه جوړه کړه او چې کله به هم کوم مسلمان دوی ته نږدې تیریده نو هغه به یې ونیو او قتل به یې کړ. د دوی دغه لاس اوږدونه دې حد ته را ورسیده چې دوی جلیل القدر صحابي حضرت عبد الله بن حباب بن ارت رضي الله عنه هم قتل کړ او د هغه داهلیه محترمې خیټه یې ور څیرې کړه. حضرت علي رضي الله عنه هغوی ته پیغام ور ولیږه تر څو هغوی ورته ووایي چې دا چا قتل کړل؟ په ځواب کې خوارجو وویل: مونږ ټولو هغه قتل کړ. حضرت علي رضي الله عنه د

(۱) المصنف لعبد الرزاق: ۱۰/ ۱۵۷. والمستدرک للحاکم: ۲/ ۱۵۰ او دا امام حاکم د بخاري او مسلم د شرائطو مطابق صحیح بللی

جنګ لپاره تیاری وکړ او د نهروان په مقام کې یې د یوه سخت جنګ په نتیجه کې هغوی ته یو په خلوره بدترین شکست ورکړ.

﴿۱۱﴾ د دروغژنو مدعیانو د نبوت ظهور

د قیامت له نښانو څخه د داسې دجالي او دروغژنو خلکو ظهور هم دی کوم چې د نبوت دعوه کوي او د خپلو خرافاتو او باطلو خبرو په ذریعه فتنه پیدا کوي. نبي کریم ﷺ امت ته خبر ورکړی چې د همدغو دروغژنو مدعیانو شمیر دیرش (۳۰) ته نږدې دی. نبي کریم ﷺ فرمایلي:

﴿لَا تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى يُبْعَثَ دَجَّالُونَ كَذَّابُونَ قَرِيبًا مِنْ ثَلَاثِينَ كُلُّهُمْ يَزْعُمُ أَنَّهُ رَسُولُ اللَّهِ﴾

ژباړه:

قیامت تر هغه وخته نه قایمیږي تر څو چې دیرشو ته نږدې دروغژن دجالان پیدا نشي. په هغوی کې به هر یو دا دعوه کوي چې دی د الله رسول دی (۱).

دا نښانه هم ظاهره شوې، په پخوانۍ او اوسنۍ زمانه کې دنبوت ډیر دروغژن مدعیان مخته راغلي. هیڅ بعیده نه ده چې له لوی دجال (الله تعالی دې مونږ ټول د هغه له شر څخه وساتي) څخه مخکې مخکې د نبوت یو څه دعواداران راشي. رسول الله ﷺ یوه ورځ خطبه وئیله وې فرمایل: په الله قسم! قیامت نه قایمیږي تر څو چې دیرش دروغژن دجال ظاهر نشي. په دې سلسله کې آخیري کړۍ د مسیح دجال ده (۲).

حضرت ثوبان ﷺ روایت کوي چې نبي کریم ﷺ وفرمایل: قیامت تر هغه وخته نه قایمیږي تر څو چې زما د امت یو شمیر قبایل دوباره له مشرکینو سره یو ځای نشي او هغوی د بتانو عبادت ونه کړي. زما په امت کې به دیرش

---

[1] صحیح البخاري، المناقب، حدیث ۳۶۰۹

[2] مسند احمد: ۵/ ۱۲.

دروغژن ظاهر شي او په هغوی کې به هر يو ګمان کوي چې نبي دی. حلانکه زه خاتم النبيين يم، له ما وروسته هيڅ نبي نشته (۱).

همدا شان په يوه بل حديث کې نبي کريم ﷺ د اوه ويشتو (۲۷) د نبوت د دروغژنو مدعيانو خبر ورکړی. په هغوی کې به څلور ښځې وي، په هغوی کې به هر يو دعوه کوي چې هغه د الله رسول دی.

سيدنا حذيفة رضي الله عنه بيان کوي چې رسول الله ﷺ وفرمايل: زما په امت کې به اوه ويشت دروغژن دجال. د نبوت مدعيان به پيدا شي. په هغوی کې به څلور ښځې وي، زه خاتم النبيين يم. له ما وروسته هيڅ نبي نشته (۲).

د دغو خلکو لوی شمير په ماضي کې ظاهر شوی.

(۱) د رسول الله ﷺ د ژوند مبارک په آخيري ورځو کې په يمن کې اسود عنسي له اسلام څخه مرتد شو او د خپل ځان د نبي کيدو اعلان يې وکړ. د ده ارتداد په عهد رسالت کې واقع کيدونکی تر ټولو اولين ارتداد دی. د هغه جنګي منګرو په دريو يا څلورو مياشتو کې پيش قدمي وکړه او د يمن په ټولو سيمو يې قبضه وکړه. نبي کريم ﷺ د يمن مخلصو مسلمانانو ته پيغام وليږه چې دغه دروغژن دجال قتل کړي. هغوی د نبي کريم ﷺ حکم ته لبيک وويل او د هغه د ښځې په مرسته يې هغه وواژه. د هغه ښځې پر الله تعالی او د هغه پر رسول ﷺ ايمان درلود. اسود د همدغې ښځې ميړه قتل کړ او په زور يې له هغې سره واده وکړ. د هغه له قتل سره سم په يمن کې اسلام او اهل اسلام په غلبه کې شول. د يمن مسلمانانو دغه ټول روداد نبي کريم ﷺ ته ليکلي ور وليږل مګر الله تعالی هغه ته د شپې د وحي په ذريعه خبر ورکړ او نبي کريم ﷺ يې سره له ټولو صحابه ؤ رضي الله عنهم له ټول

---

۱ سنن ابی داؤد، الفتن والملاحم، حديث: ۴۲۵۲، وجامع الترمذی، الفتن، حديث: ۲۲۱۹، وهو حديث صحيح

۲ مسند احمد: ۵/۳۹۶، والطبرانی فی المعجم الکبير: ۳ ۱۷۰.

صورت حال څخه خبر کړل. د دغه دروغژن سړي د نبوت زمانه یوائې دری یا څلور میاشتې وه.

(۲) د نبوت په دروغژنو مدعیانو کې یو طلیحه بن خویلد اسدي هم دی. مسلمانانو له هغه سره ډیر جنګونه وکړل او بالاخر هغه د زړه په صدق سره مسلمان شو او په اسلامي لښکر کې ور داخل شو. وروسته هغه د الله تعالی په لار کې د کفر په مقابل کې په ډیرو جنګونو کې په لویه ځوانمردي برخه واخیسته او بالاخر د نهاوند په جنګ کې د شهادت په مرګ سرفراز شو.

(۳) د همدغو دروغژنو له جملې څخه یو مسیلمه کذاب هم دی. د ده دعوه دا وه چې یوائې د شپې په تیاره کې وحي پرې راځي. اولین خلیفه حضرت ابوبکر صدیق ﷺ د مسیلمه کذاب د سرکوبي لپاره یو لښکر د حضرت خالد بن ولید ﷺ، عکرمه بن ابی جهل ﷺ او د شرحبیل بن حسنه ﷺ تر سرپرستۍ لاندې ولیږه، مسیلمه کذاب له اسلامي لښکر سره د څلویښت زره جنګیالیو په ملتیا مقابله وکړه. د دواړو لښکرو تر مینځ ډیر خونریز جنګونه وشول او بالاخر شکست د مسیلمه کذاب او د هغه د لښکر په برخه شو. مسیلمه کذاب د وحشي بن حرب ﷺ په لاس قتل او د جهنم واصل شو. د حق فتح په نصیب شوه او د توحید بیرغ هسک شو.

(۴) د نبوت په دروغژنو مدعیانو کې یوه ښځه سجاح بنت حارث تغلبیه هم ده. د هغې تعلق د عربو له عیسایانو سره دی. هغې د رسول الله ﷺ له وفات وروسته د نبوت دعوه وکړه. د خپلې قبیلې او د نورو قبیلو په زیات شمیر کې خلک د هغې تابعداران جوړ شول. سجاح د خپل لښکر په ملتیا له شاو خوا قبایلو سره جنګونه وکړل او مسلسل یې پیش قدمي وکړه حتی چې تر یمامه ورسیده. هلته هغې د مسیلمه نبوت ومانه او له هغه سره یې واده هم وکړ. کوم وخت چې مسیلمه واصل جهنم شو نو هغه بیرته د خپل قوم بنوتغلب لوري ته راغله. بیا هغه مسلمانه شوه. بصرې ته ولاړه او هلته وفات شوه.

(۵) د تابعينو په زمانه کې او له هغوی څخه په وروسته زمانه کې چې کوم د نبوت دروغژن دعوه داران منظر عام ته راغلي. په هغوی کې د يوه نام مختار بن عبيد ثقفي دی. هغه د نبوت له اعلان څخه د مخه شيعه مذهب کمزوری کړ او چې کله د شيعه ګانو يو لوی شمير خلک د هغه تابعداران شول نو يې وويل ! ما ته جبرئيل له وحې سره راځي. د ده او د مصعب بن زبير رحمه الله د لښکرو تر مينځ ډير جنګونه وشول د کومو په نتيجه کې چې مختار ووژل شو.

(۶) له همدې جملې څخه يو دجال حارث بن سعيد کذاب هم دی، دغه سړی په دمشق کې د عابد او زاهد سړي په صفت شهرت درلود. بيا هغه دعوه وکړه چې دی نبي دی. کله چې ده ته معلومه شوه چې د ده خبر خليفه عبدالملک بن مروان ته ور رسيدلای نو دی پټ شو. په اهل بصره ؤ کې يو سړي د هغه ځای معلوم کړ او ده ته په رسيدلو کې کامياب شو. هغه له حارث سره د ليدو په وخت کې هغه ته داسې وښودله چې ده هم په حارث ايمان راوړی، حارث خپلو نوکرانو ته امر وکړ چې کله هم دا سړی زما لوري ته راځي نو دی به نه منعه کوی. دغه سړي له ټول صورت حال څخه عبدالملک خبر کړ. خليفه د همدغه سړي په رهنمايي کې د فوځ يو کنډک ولېږه. هغوی حارث ونيو او خليفه ته يې وړاندې کړ. عبدالملک ځينې علماؤ او فقهاؤ ته هدايت وکړ تر څو هغوی حارث په دې پوه کړي چې د ده خبرې يو شيطاني وهم دی او هغه دې له دې خپلو فاسدو خيالاتو څخه توبه وکړي. مګر هغه انکار وکړ او په خپله خبره يې ټينګار کاوه. چې بيا خليفه هغه قتل کړ.

(۷) په عصر حاضر کې تقريبا يوه صدۍ د مخه په هندوستان کې يو سړی را ښکاره شو. د هغه نوم مرزا غلام احمد قادياني دی. ده د نبوت دعوه وکړه او وئيل به يې په ده باندې له آسمان څخه وحي رانازليږي. هغه دا هم وئيل چې الله تعالى ما ته خبر راکړی چې ته به تر اتيا کلونو پورې په دنيا

کې ژوند کوې. یو څه خاص خلک د هغه تابعداران شول. مګر د حق علماؤ هغه تعقیب کړ. د هغه خودساخته دلائلو ته یې بنه ځوابونه وویل او دا یې واضحه کړه چې دا نبي نه دی. بلکه دجال او کذاب دی. د دغو علماؤ له ډلې کومو چې د مرزا غلام احمد قادیاني تردید وکړ تر ټولو ډیر خدمت چې کوم سړي کړی هغه جلیل القدر عالم حضرت مولانا ثناء الله امرتسري رحمة الله علیه دی، هغه د مرزا غلام احمد قادیاني سخت ناقد او په شا کونکی ؤ.

په سنه (۱۳۲۶ هجري مطابق ۱۹۰۸ عیسوي) کې غلام احمد قادیاني مولانا ثناء الله امرتسري ته د مقابلې وړاندیز وکړ او دعوه یې وکړه چې که په مونږ دواړو کې هر یو دروغژن وي نو هغه به په ربنتونې زندګي کې مړ شي. قادیاني دعا وکړه: یاالله! په مونږ دواړو کې چې هر یو دروغژن وي نو هغه په ربنتونې زندګي کې له مرګ سره مخامخ کړه او پر هغه باندې د طاعون داسې مرض مسلط کړه کوم چې د هغه د مرګ سبب شي. له دغې دعا څخه یو کال وروسته قادیاني د خپلې بد دعا ښکار شو. د مرزا خسر بیان کوي چې کله د مرزا مرض ډیر سخت شو نو هغه زه له خوب څخه رابیدار کړم او زه د هغه لوري ته ورغلم او ومې لیدل چې هغه له تکلیف څخه ډیر بې تابه دی، هغه زه مخاطب کړم او راته وې ویل! ما ته دهیضې مرض لګیدلی. دا د هغه آخیري خبره وه او بیا هغه له دې وروسته کوم واضح لفظ په خپله ژبه اداء نکړ او مړ شو (۱).

۱- په خپله مولانا ثناء الله رحمة الله علیه وایي: په رد مرزائیت کې ما خپله لومړنی رساله (الهامات مرزا) ما په ډیر لوی محنت سره ولیکله کومه چې دومره زیاته مقبوله شوه چې لویو لویو مصنفینو د هغې عبارات په خپلو تصنیفونو کې نقل کړل. د پنجاب پیر صاحب (ګولړه) په (سیف چستایي) کې او د حیدر آباد د دکن مولانا انوار الله مرحوم په (افادة الافهام) کې له الهامات مرزا څخه فایده اخیستې. زما د دې خبرې په غبرګون کې مرزا صاحب قادیاني هغه د چا خبره چې تنګ آمد بجنګ امد اشتهار ورکړ.
له مولانا ثناء الله صاحب سره آخیري فیصله

بسم الله الرحمن الرحيم. نحمده ونصلی علی رسوله الکریم
(ويستنبئونک احق هو. قل ای وربی انه لحق)
بخدمت مولانا ثناء الله صاحب (السلام علی من اتبع الهدی) له ډيرې مودې راهيسې د ستا پرچه په اهل حديث کې زما د تکذيب او تفسيق په سلسله کې جاري ده. هميشه زه تا په خپله پرچه کې د مردود. دجال او د مفسد په نام سره منسوب کړی يم او په دنيا کې دې زه په دې مشهور کړی يم چې دا شخص مفتري. کذاب او دجال دی او د دغه شخص د مسيح موعود دعوه سراسر افتراء ده. ما تا ته ډيره حوصله او صبر وکړ. مګر زه چونکه وينم چې زه د حق په خپرولو باندې مامور يم او ته ډيره افتراء پر ما کوې او دنيا له ما څخه اړوې او ما د تهمتونو په هغو الفاظو سره يادوې په کومو سره چې ډير مضر هم نه ياديږي، که چيرته زه داسې کذاب او مفتري يم لکه څنګه مې چې ته په خپلو پرچو کې اکثر وخت يادوی نو زه به د ستا په ژوند کې هلاک شم. ځکه زه پوهيږمه چې د مفسد او کذاب ډير عمر نه وي او آخير هغه له ذلت او حسرت سره د خپل دښمن په ژوند کې ناکام او مړ کيږي، د هغه هلاکيدل بهتر دي تر څو د خدای تعالی بندګان تباه نه کړي او که چيرته زه کذاب او مفتري نه يم او د خدای تعالی په مکالمه او مخاطبه سره مشرف يم او مسيح موعود يم، نو زه د خدای په فضل سره اميد لرم چې ته به د سنت الله موافق د مکذبينو له سزا څخه نه بچ کيږې. پس که چيرته هغه سزا کومه چې د انسان په لاسو کې نه ده بلکه يواځې د خدای تعالی په لاسونو کې ده لکه طاعون. هيضه او نور مهلک مرضونه که تا ته زما په ژوند کې ونه رسيدل نو زه د خدای تعالی له لوري څخه نه يم. دا د کوم الهام يا وحی په بناء پيش ګويي نه ده بلکه محض د دعا په طور زه له خپل خدای څخه فيصله غواړم او زه خدای تعالی ته سوال کوم اې زما مالکه. بصير. قدير کوم چې عليم او خبير دی. کوم چې زما د زړه له حالاتو څخه خبر دی. که چيرته دغه د مسيح موعود دعوه محض زما د نفس افتراء وي او زه د ستا په نظر کې مفسد او کذاب يم او شپه او ورځ افتراء کول زما کار وي نو اې زما خوږه مالکه زه په عاجزي سره تا جناب ته دعا کوم چې د مولوي ثناء الله صاحب په ژوند کې ما هلاک کړه تر څو زما په مرګ هغه او د هغه ډله خوشحاله شي، آمين: مګر اې زما کامل او صادق خدايه که چيرته مولوي ثناء الله په هغو تهمتونو کې کوم چې پر ما لګوي په حق نه وي نو زه په عاجزي سره تا جناب ته سوال کوم چې هغه زما په ژوند کې نابود کړه. ليکن په انساني لاسونو سره نه بلکه په طاعون. هيضې او نورو مهلکو مرضونه سره مخکې له دې چې هغه زما په وړاندې يا زما د ډلې پر وړاندې له هغو ټولو تهمتونو او بد ژبانيو څخه توبه وکاږي کوم چې هغه فرض کړي او زه يې هميشه وينم، آمين يا رب العلمين. زه د هغه د لاسه ډير په تکليف کې يم او صبر کوم مګر اوس زه وينم

چې د هغه بد زباني له حد څخه اوښتې، هغه ما له هغو بد اعمالو او غلو څخه بد تر پيژني کوم چې د دنيا لپاره سخت ضرر رسونکي دي. هغه په تهمتونو او بد زبانيو کې په دغه آيت (ولاتقف ماليس لک علم) باندې هم عمل نه کوي او له ټولې دنيا څخه ما بد تر معرفي کوي او تر ليرى ليرى ملکونو پورې يې زما دا نسبت رسولى چې دا شخص په اصل حقيقت کې مفسد، ټګ، دوکاندار، کذاب، مفتري او ډير بد کاره سړى دى، دا چې دا سې کلمات د حق پر غوښتونکو باندې کوم اثر نه کوي نو زه ځکه صبر کوم، مګر زه وينم چې مولوي ثناء الله د خپلو تهمتونو په ذريعه زما سلسله نابود غواړي او د هغه تعمير ړنګول غواړي کوم چې تا زما آقا او زما راليږونکي لپاره په خپلو لاسونو سره جوړ کړى، نو ځکه خو زه د ستا د تقدس او رحمت لمن نيسم او له تا جناب څخه غوښتنه کوم چې زما او د ثناء الله په مابين کې ربښتونې فيصله وکړه او کوم چې د ستا په نزد په اصل حقيقت کې مفسد او کذاب وي هغه د صادق په ژوند کې له دنيا څخه ورک کړه او يا يې په کوم بل سخت آفت کې چې د مرګ برابر وي مبتلا کړه، اې زما مالکه ته همداسې وکړه آمين ثم آمين.

(ربنا افتح بيننا وبين قومنا باالحق او انت خيرالفتحين) بالاخر يې له مولوي ثناء الله سره التماس وشو چې هغه د ده دغه مضمون په خپله پارچه کې چاپ کړي او بيا چې څوک څه غواړى هغه دې له دې څخه د لاندې وليکي، اوس فيصله د خداى په لاس کې دى (الراقم عبد الله الصمد مرزا غلام احمد مسيح موعود عافاه الله وايده، مرقومه يکم ربيع الاول ۱۳۲۵ هجري مطابق ۱۵ اپريل ۱۹۰۷ عيسوي)

مولانا ثناء الله صاحب وايي دا ؤ د مرزا صاحب د دعا د آخيرى فيصلې د اشتهار نفس مضمون او اوس زه وايم چې د هغه د دعا د قبليدو قرينه څه ده.

مرزا صاحب ويلي: ما بار بار خداى مخاطب کړ چې کله دعا کوم نو له تا يې کوم. (ضميمه نمبر ۵، ترياق القلوب)

همدا شان فرمايي چې د خداى له لوري ما ته الهام کيږي. کله چې هغه ما مخاطب کړي نو راته وايي زه د ستا هره دعا قبلوم مګر د شرکاء په باره کې نه (ترياق القلوب ضميمه نمبر ۵. خزان: ۱۵/ ۳۸۲)

همدا شان د مرزا صاحب الفاظ دي، د ثناء الله په متعلق يې چې کوم ليکلي دي، دا په اصل کې زما له لوري څخه نه دي بلکه د خداى له لوري څخه دي هغه يې بنياد ايښى دى، يو ځل زما توجه د هغه لور ته شوه او په شپه کې راته الهام وشو (اجيب دعوة الداع) د صوفيانو په نزد لوى کرامت د دعا قبليدل دي. باقي نور ټول د هغه شاخونه دي (بدر. ۲۵ اپريل ۱۹۰۷ ع)

د قیامت تر راتلو پورې به همدغسې د نبوت دروغژن دجالان یو په بل پسې ظاهرېږي تر څو چې هغه شمېر پوره شي د کوم په باره کې چې صادق او مصدق زمونږ نبي کریم ﷺ خبر ورکړی. حتی چې د دغې سلسلې اخیري کړۍ مسیح دجال دی کوم به چې په آخره زمانه کې ظاهر شي (مونږ د هغه له ازمایښت څخه په الله پناه غواړو) بیا به سیدنا عیسی بن مریم ؑ تشریف راوړي او هغه به قتل کړي او د هغه فتنې به هم نابودې کړي (١).

یوه پوښتنه

پوښتنه: ځینې خلک د دغې خبرې ښکار دي چې نبي کریم ﷺ خو د نبوت د دروغژنو مدعیانو شمېر دیرش ښودلی او امر واقع او تاریخ د دې خبرې شاهد دی چې د نبوت د مدعیانو شمېر له دې څخه یو څه زیات دی؟

ځواب: د دغې پوښتنې ځواب دا دی چې د نبي کریم ﷺ مراد یوازې هغه دي کومو ته به چې حکومت او شهرت نصیب وي، تر کومه ځایه چې د داسې خلکو تعلق دی کوم به چې له همدغو شیانو څخه محروم وي نو هغه نبي کریم ﷺ په بیان کړی شویو دیرشو کې نه دي شمار کړي، والله اعلم.

﴿١٢﴾ د امن او خوشحالي ډېروالی

مسلمانانو په مکه مکرمه او مدینه منوره کې ډېره زمانه له دښمنانو سره په قتال، جنګونو او معرکو کې تېره کړه. د هغې باوجود به نبي کریم ﷺ هغوی ته ویل څومره چې میاشتې او کلونه تېرېږي هماغومره قیامت رانږدې کیږي. هومره په امن کې زیاتوالی راځي او خوشحالي عامه کیږي،

بالاخر مرزا د خپلې دعا په نتیجه کې د ربیع الاول ١٣٢٦ هجري موافق ٢٦ مۍ ١٩٠٨ عیسوي کې د مولانا ثناء الله امرتسري رحمه الله په ژوند کې د هیضې په مرض سره هلاک شو (تحریک ختم نبوت، ډاکټر محمد بهاؤ الدین: ٣/ ١٠٥-١٠٨) (خالد سیف)

(١) د مسیح دجال او د مسیح ابن مریم په باره کې خبره په راتلونکیو صفحو کې په علامات کبری کې په علامه نمبر: ١ او ٢ کې راځي.

د رسالت مآب ارشاد ګرامي دی ﴿لا تقوم الساعة حتى تعود أرض العرب مروجا وأنهارا وحتى يسير الراكب بين العراق ومكة لا يخاف الا ضلال الطريق وحتى يكثر الهرج قالوا وما الهرج يا رسول الله قال القتل﴾.

ژباړه : قيامت تر هغه وخته نه قايميږي تر څو چې د عربو په زمکه کې دوباره باغونه او نهرونه په کثرت سره زيات نشي : او تر دې پورې چې يو سپور به له عراق څخه مکې مکرمې ته په رسيدو کې د لارې له ورکولو پرته له بل هيڅ شي به څخه نه ويريږي (۱) البته هرج به په کثرت سره وي. صحابه کرامو ﷺ عرض وکړ : اې د الله رسول ! دا وو ايه چې هرج څه شی دی؟ رسول الله ﷺ وفرمايل : قتل او خونريزي (۲).

د دغې خبرې تاييد د نبي کريم ﷺ له هغه حديث څخه هم کيږي په کوم کې چې نبي کريم ﷺ عدي بن حاتم ﷺ ته فرمايلي : اې عدي ! آيا تا حيره (۳) ليدلې؟ عدي وويل : يا رسول الله ﷺ ما ليدلې نه ده، البته د هغې په باره کې مې ضرور يو څه اوريدلي، نبي کريم ﷺ وويل : که چيرته له تا سره عمر وفا وکړه نو ته به يې وګورې چې يوه ښځه له (حيره) څخه په خپله سورلۍ باندې کيني او کعبې ته ورسيږي او طواف وکړي، په دغه سفر کې به له الله تعالى ﷻ پرته له بل هيڅ شي څخه ويره نه وي (٤).

---

۱ - مطلب دا دی چې د داسې سفر په کولو کې به له غلو او داړه مارانو څخه هيڅ قسم انديښنه نه وي. که کومه ويره وي هغه به دا وي چې هسې نه چې له سمې لارې څخه کوږ شي او په کومه غلطه لار باندې چيرته ولاړ نشي. اما تر کومه ځايه چې د هغه د ځان او د مال خبره ده نو په دې باره کې به بالکل بې فکره وي.

۲ - مسند احمد : ۲/ ۳۷۱. وقال الهيثمي: رجاله رجال الصحيح.

۳ - حيره د عراق ښار دی کوم چې له کوفه څخه په درې ميله ليرې فاصله کې موقعيت لري.

۴ - صحيح البخاري، المناقب، حديث: ۳۵۹۵.

که الله تعالی وغواړي نو مال به ډیر په کثرت سره وي. د مهدي او حضرت عیسی علیه السلام په زمانه کې به د ظلم او ستم په ځای به د عدل او انصاف دور دوره وي [١].

﴿١٣﴾ له حجاز ځخه د یوه لوی اور ظهور

د الله تعالی رسول ﷺ د قیامت له کوم نښانو ځخه چې خبر ورکړی، په هغوی کې یوه دا هم ده چې د حجاز په زمکه له مدینې منورې سره نږدې به یو لوی اور ظاهر شي، ځینې علماؤ او مؤرخینو په وثوق سره لیکلي چې دغه اور په (۶۵۴ هجري) کې ظاهر شوی.

علامه ابن کثیر رحمة الله علیه د دغې واقعې په باره کې لیکلي :

د حجاز له زمکې هغه لوی اور ظاهر شوی په کوم سره چې د بصری (د شام ملک د حوران شهر) د اوښانو غاړې روښانه کیږي، لکه ځرنګه چې په دې حدیث کې ذکر شوي دي، نبي کریم ﷺ په دې سلسله کې وفرمایل : قیامت تر هغه وخته نه قایمیږي تر ځو چې د حجاز له زمکې یو داسې اور ظاهر نشي په کوم سره به چې د بصری د اوښانو غاړې روښانه کیږي [٢].

ویل شوي چې دا اور به تر دریو میاشتو پورې موجود وي او دا اور به دومره شدید وي چې د مدینې ښځې به د هغې په رڼا کې اوښکې توی کړي [٣].

علامه ابو شامه د دغې واقعې تفصیل بیانولو په وخت کې لیکلي : د جماد الاخر ۶۵۴ هجري دریم تاریخ او د چهارشنبې شپه وه، کله چې په مدینه منوره کې یو دردناک آواز واریدل شو . له هغه نه وروسته زلزله راغله. هغې زمکه، دیوالونه، چتونه، لرګي او تر دروازو پورې ولړزول. دا سلسله په مذکوره

---

[١] - د دغه تفصیل به په علامات صغری کې په علامه نمبر ۱۳۱ باندې او په علامات کبری کې په علامه نمبر ۲ کې راشي.

[٢] - صحیح البخاری، الفتن، حدیث: ۷۱۱۸.

[٣] - البدایة والنهایة: ۱۳/ ۱۹۹.

میاشت کې د چهارشنبه له شپې څخه شروع شوه او د جمعة المبارک تر ورځې پورې جاري وه. بیا له دې څخه وروسته یو لوی اور د مدینې په حره کې کومه چې بنو قریظهؤ ته نږدې ده ظاهر شو. دغه اور مونږ ته په مدینه کې په داسې حال کې چې مونږ په خپلو کورونو کې ناستؤ تر نظره راغی. مونږ دا محسوس کړه چې دا مونږ ته ډیر نږدې موجود دی. د مدینې کندې له دغه اور څخه ډکې شوې. اور په دغو کندو کې د وادي شظا په لور داسې روانؤ لکه اوبه چې بهیږي. دغه اور په لوړو عمارتونو باندې د اور لګیدو په څیر لوی لوی لمبې وهلې (١).

په همدغه حره کې یو آتش پشان غر دی کوم چې نن صبا خاموش دی. هغه په آخیري وار په سنه (۶۵۴ هجري مطابق ۱۲۵عیسوي) کې په جوش راغی، له دې څخه د مخه د زلزلې د ډیرو جټکو او د سختو دردناکو دربونو آواز واریدل شو. د تاریخ لیکونکو مطابق د آتس فشاني دغه سلسله تقریبا تر ۵۲ ورځو پورې جاري وه. دغه آتشي له خپل مرکز څخه د شمال لور ته تر ۲۳ کلومیتر پورې ورسیده او د هغه اندازه د مدینې د موجوده هوائي میدان تر جنوبي څنډو ورسیده. اول ګرمه هوا په یوه داسې ځای باندې راغله او تیره شوه چې له مدینې منورې سره یې په ۱۲ کلومیتري کې موقعیت درلود. بیا د هغې مخ د شمال لور ته شو او د هغې د پورته والي سطح له سمندر څخه (۹۱۶) میتره رسیده.

---

[١] التذکرة، ص: ۵۲۷.

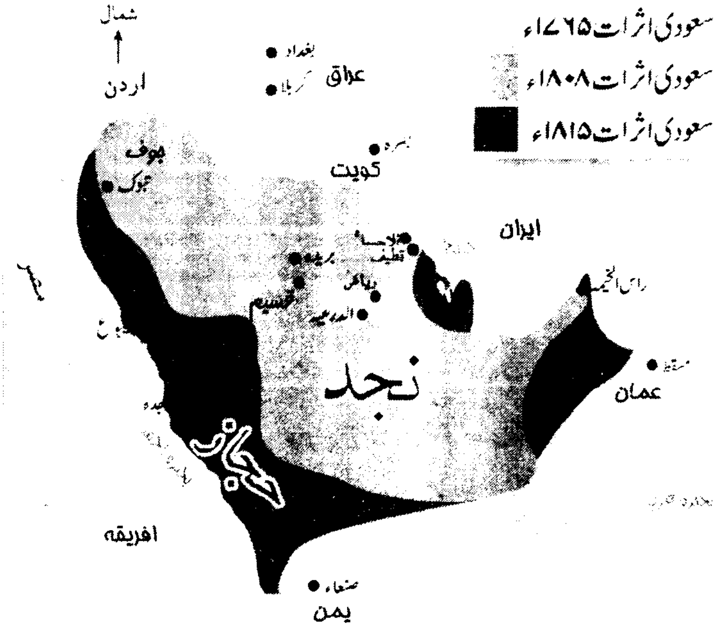
سعودی اثرات ۱۷۶۵ء
سعودی اثرات ۱۸۰۸ء
سعودی اثرات ۱۸۱۵ء
شمال
اردن
عراق
بغداد
کویت
ایران
نجد
حجاز
عمان
یمن
صنعاء
افریقہ

﴿۱۴﴾ له ترکو سره جنګ

دا خبره مخکې تیره شوه چې د قیامت له نښانو څخه هغه جنګونه او معرکې هم دي د کومو په باره کې چې نبي کریم ﷺ خبر ورکړی او دا جنګونه د مسلمانانو تر مینځ هم کیدلای شي او د نورو قومونو سره هم! د هغو له جملې څخه د مسلمانانو او ترکو تر مینځ یوه جګړه هم ده (۱).

دا معرکه د صحابه کرامو رضي الله عنهم په عهد کې د بنو امیه د خلافت په اوائلو کې منځته راغلې. په دې کې د اسلام بچیانو نه یواځې ترکو ته شکست ورکړ، بلکه له هغوی څخه یې د غنیمت مال هم ونیو. حضرت ابو هریرة رضي الله عنه بیان کوي چې رسول الله ﷺ فرمایلي ﴿لَا تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى تُقَاتِلُوا التُّرْكَ صِغَارَ الْأَعْيُنِ حُمْرَ الْوُجُوهِ ذُلْفَ الْأُنُوفِ كَأَنَّ وُجُوهَهُمْ الْمَجَانُّ الْمُطْرَقَةُ وَلَا تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى تُقَاتِلُوا قَوْمًا نِعَالُهُمْ الشَّعَرُ﴾.

ژباړه:

قیامت تر هغه وخته نه قایمیږي تر څو چې تاسو د وړو سترګو لرونکو، د سرو مخو لرونکو او د چتو پوزو لرونکو ترکو سره جنګ ونه کړی، د هغوی مخونه به ګویا د هغه ډال په څیر وي په کوم چې څرمن لګیدلې وي. قیامت تر هغه نه قایمیږي تر څو چې تاسو له یوه داسې قوم سره جنګ ونه کړی د کومو پیزار به چې له پوستکي څخه جوړ وي (۲).

---

۱ - د ترکو دوه ویشت قبیلې دي. ذوالقرنین د یو ویشتو قبیلو لپاره دیوال جوړ کړ، مګر یوه قبیله له دیوال څخه بچ پاتې شوه هغې ته ترک ویل کیږي. هغوی ته ترک ځکه ویل کیږي چې هغوی له دیوال څخه د باندې پریښودی شول او له نورو قبیلو سره په دیوال کې دننه بند نه کړی شول (وګورئ: مرقاة المفاتیح: ۱۵/ ۳۹۲.

۲ - صحیح البخاری، الجهاد والسیر، حدیث: ۲۹۲۸. وصحیح مسلم، الفتن، حدیث: ۲۹۱۲.

په حدیث کې له بیان شویو خلکو څخه مراد تاتاري منګول دي کومو چې په سنه (۶۵۶ هجري مطابق ۱۲۵۸عیسوي) کې په ډیرو اسلامي هیوادونو کې تباهي خپره کړه او بې شمیره خلک یې په خاورو او وینو کې ناقراره کړل. مګر بالاخر د الهي حکمت تقاضا وه چې دغو خلکو اسلام قبول کړ او د امت مسلمه یوه برخه جوړ شول.

﴿۱۵﴾ د دورو ورونکو ظالمو واکمنو ظهور

زمونږ نبي کریم ﷺ د قیامت له کومو نښانو څخه چې خبر ورکړی. له هغوی څخه یوه دا هم ده چې جابر او ظالم واکمنان به په محنتي خلکو داسې دورې وروي کومې به چې د غوا له لکۍ سره ورته والی لري، د همغو دورو مختلف قسمونه دي. کومې چې د څرمنې، د بجلۍ، د ربړ یا پلاستیک او د ونو له ښاخونو څخه په جوړو شویو دورو مشتملې دي. حضرت ابو امامه ﵁ بیان کوي چې نبي کریم ﷺ فرمایلي ﴿یخرج رجال من هذه الأمة في آخر الزمان معهم أسياط كأنها أذناب البقر يغدون في سخط الله ويروحون في غضبه﴾

ژباړه:

په آخیره زمانه کې به یو شمیر داسې خلک وي له کومو سره به چې د غوا د لکۍ په څیر دورې وي. دغه ظالم به د الله تعالی د ناراضګي په حالت کې صبا کړي او د هغه د غضب په حالت کې به بیګا کړي (۱).

له حضرت ابو هريرة ﵁ څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ فرمایلي: د جهنمیانو دوه قسمه داسې دي کوم چې تر دا مهاله ما نه دي لیدلي. په هغوی کې یو قسم خلک هغه دي له کومو سره به چې د غوا د لکۍ په څیر دورې وي او په هغوی باندې به خلک وهي (۲).

---

[1] مسند احمد: ۵/ ۲۵۰.

[2] صحیح مسلم، اللباس والزینة، حدیث: ۲۱۲۸.

حضرت ابو هريرة ﷺ بيان کوي چې نبي کريم ﷺ وفرمايل: که چيرته له تا سره عمر وفا وکړه نو ډيره ممکنه ده چې ته به داسې قوم ووينې کوم به چې د الله تعالی د ناراضګي په عالم کې صبا کړي او د هغه د لعنت په حالت کې به بيګا کړي، د هغوی په لاسونو کې به د غوا د لکۍ په څير دورې وي (١).

په دې حديث کې د خلکو د وهلو ذکر نشته. ليکن د الله تعالی د ناراضګي او لعنت ذکر د دې خبرې دليل دی چې هغوی به په خلکو باندې ډير زيات ظلم او زياتی کوي.

﴿١۶﴾ د قتل او خونريزي ډيروالی

د رسول الله ﷺ د قيامت په بيان کړل شويو نښانو کې يوه دا هم ده چې قتل او خونريزي به دومره زياته شي چې داسې يو وخت به راشي چې نه به قتل کونکي ته دا علم وي چې ولې يې قتل وکړ او نه به قتل کړی شوي ته دا علم وي چې په څه قتل کړی شو. حضرت ابوهريرة ﷺ بيان کوي چې رسول الله ﷺ وفرمايل ﴿والذي نفسي بيده لا تذهب الدنيا حتى يأتي على الناس يوم لا يدري القاتل فيما قتل ولا المقتول فيم قتل فقيل كيف يكون ذلك ؟ قال الهرج القاتل والمقتول في النار﴾

ژباړه: په هغه الله قسم د کوم په لاس کې چې زما روح دی! دا دنيا به تر هغه ختمه نشي تر څو چې يوه داسې ورځ رانشي چې نه به قاتل په دې پوهيږي چې دا انسان يې په څه قتل کړ او نه به مقتول پوهيږي چې ولې قتل کړی شو. ترينه وپوښتل شول: دا به څنګه کيږي؟ رسول الله ﷺ وفرمايل: د قتل او خونريزي د ډيروالي له امله به قاتل او مقتول دواړه په اور کې وي (٢).

١- صحيح مسلم. الجنة ونعيمها. حديث: ٢٨٥٧.

٢- صحيح مسلم. الفتن. حديث: ٢٩٠٨.

د دغې خونريزي ابتداء د حضرت عثمان غني ﷺ له قتل څخه شوې. په همدې سره د داسې جنګونو شروع وشوه د کومو لپاره چې هيڅ معقول جواز نه ؤ، په دغو جنګونو کې په زرګونو قيمتي انسانان ضايع شول. د ورځو له تيريدا سره سره نوې تباه کونکې اسلحې به هم پيدا شي کومې چې نن صبا په خونړيو جنګونو کې استعماليږي.

په ځينې جنګونو کې د وژل شويو شمير:

(١) په لومړني جنګ جهاني کې دوه نيم کروړه خلک ووژل شول.

(٢) په دويم جنګ جهاني کې پنځه نيم کروړه خلک له منځه لاړل.

(٣) د ويتنام په جنګ کې ديرش لکه خلک ووژل شول.

(۴) د روس په خانه جنګي کې يو کروړ انسانان قتل کړی شول.

(۵) د سپين په خانه جنګي کې د يو کروړ او شلو لکو انسانانو وينې وبهيدې.

(۶) د عراق او ايران د (خليج په لومړني جنګ) کې لس لکه انسانان له منځه ولاړل.

(٧) په عراق باندې د استعماري قبضې په دوران کې لس لکو خلکو له خپل ژوند څخه لاس ونه پريمنځل.

سره له دې چې په دغو جنګونو کې په ځينو باندې د حديث دغه الفاظ (چې نه به قاتل پوهيږي چې ولې يې هغه انسان وواژه او نه به مقتول پوهيږي چې ولې ووژل شو) نه صادقيږي. بلکه د هغوی ذکر دلته د قتل او خونريزي د کثرت بيانولو له امله شوی دی.

﴿١٧﴾ له انساني زړونو څخه د ديانتداري ورکيدل

د مناسب انسان په مناسب ځای باندې ټاکل د امت لپاره بقا، د هيوادونو او د انسانانو لپاره د اصلاح، د تهذيب او تمدن د پورته والي بنياد دی. کله چې امانتونه برباد شي نو پيماني بدلې شي او په خلکو کې هم بدګماني پيدا شي، حتی چې نااهل خلک به په غوره منصبونو باندې قبضه وکړي د کوم له

امله به چې هر لوري ته بد نظمي خپره شي، د دغو امورو په باره کې زمونږ خواږه پيغمبر حضرت محمد ﷺ خبر راکړی.

د امانت د ضايع کيدا سبب په نيتونو کې فساد دی

حضرت حذيفة بن يمان ﷺ بيان کوي چې نبي کريم ﷺ وفرمايل: امانت د خلکو د زړونو په رګونو کې نازل کړل شو. بيا قرآن کريم نازل شو او خلکو ته يې د امانت اهميت په قران او حديث سره معلوم کړ.

حضرت حذيفة ﷺ فرمايي: په مونږ باندې داسې يو وخت هم راتلونکی دی په کوم کې به چې مونږ اخستل او خرڅول کوو مګر مونږ به د دې پروا نه کوو مونږ چې له چا څخه خريداري وکړه د هغه دين څه دی، که چيرته هغه مسلمان وي نو زمونږ حق به راکړي او که چيرته عيسايي يا يهودي وي نو بيا به هم د خپل وکيل په ذريعه زمونږ حق به اداء کړي. مګر نن زه له فلان او فلان څخه پرته له بل هيچا سره اخستل او خرڅول نه کوم (١).

کله چې د اکثر خلکو ضمير خراب شي، معاملې نا اهلو ته وسپارل شي او امانتونه ضايع کړل شي نو قيامت قريب راتلونکی دی.

حضرت ابو هريرة ﷺ بيان کوي چې په يوه مجلس کې نبي کريم ﷺ تشريف فرما ؤ او له صحابه کرامو ﷺ سره يې خبرې کرلې چې يو اعرابي (کوچی) راغی او هغه وپوښتل: د الله رسوله! قيامت کله قايميږي؟ رسول الله ﷺ خپلې خبرې جاري وساتلې او د اعرابي لور ته يې توجه ونه کړه، ځينې خلکو ويلې چې نبي کريم ﷺ خو د اعرابي خبره واوريدله مګر د هغه پوښتنه يې خوښه نشوه. ځکه يې هغه ته له ځواب ورکولو احتراز وکړ، نورو ويلې: چې نبي کريم ﷺ خبره نه ده اوريدلې. کله چې نبي کريم ﷺ خپلې خبرې پوره کړې نو وې فرمايل: د قيامت په باره کې پوښتونکی سړی چيرته

١- صحيح البخاری، الرقاق، حديث: ٢٤٩٧. وصحيح مسلم، الايمان، حديث: ١٤٣.

دی؟ هغه عرض وکړ: یا رسول الله! زه دلته یم. نبي کریم ﷺ وفرمایل: واوره! کله چې امانتونه ضایع کړل شي نو د قیامت انتظار کوه، هغه عرض وکړ: امانتونه څنګه ضایع کیږي؟ نو رسول الله ﷺ ورته وفرمایل: کله چې معاملې نا اهلو خلکو ته وسپارل شي نو هغه وخت قیامت ته انتظار کوه (١).

د قیامت دغه نښانه زمونږ په زندګۍ کې نن ورځ پوره ظاهرې شوې ده. تاسو وګورئ چې په وزارتونو کې، په تعلیمي ادارو کې او په ټولنه کې ډیرې مهمې دندې او منصبونه کوم چې براه راست د خلکو له معاملو سره تعلق لري. په هغوی باندې د ډیر باصلاحیته، امانتدار، مناسب او د خلکو په معاملو باندې د ښو پوهیدونکو په ځای هغه څوک راغلي کوم چې د دغو دندو او منصبونو له مشرانو سره شخصي دوستي (خپلولي) لري او یا له کوم مشر سره ګډ مفاد لري، دوی د همدغو مشرانو په سفارش بر سر اقتدار راغلي.

هو! کله چې معاملات نا اهلو خلکو ته وسپارل شي نو قیامت ته انتظار کوه.

﴿١٨﴾ د پخوانیو امتونو د طریقو پیروي

امت مسلمه چې، په کومو لویو لویو فتنو کې راګیر دی، په هغوی کې تر ټولو لویه فتنه ړوند تقلید. د یهودو او نصارئ او د نورو کفارو له اخلاقو او عاداتو څخه د نفرت په ځای له هغوی سره د ورته والي اختیارول دي.

نبي کریم ﷺ د دې خبرې خبر ورکړی چې زما د امت یوه ډله به د پخوانیو ګمراه امتونو د یهودو او نصارئ د عادتونو او روایاتو تقلید وکړي. حضرت ابو هریرة رضي الله عنه بیان کوي چې رسول الله ﷺ وفرمایل: قیامت تر هغه وخته نه قایمیږي تر څو چې زما امت د پخوانیو خلکو په لار باندې قدم په قدم ولاړ نشي. پوښتنه ترینه وشوه: یا رسول الله! آیا له پخوانیو خلکو څخه

١- صحیح البخاري. العلم. حدیث: ٥٩.

ځخه د ستا مراد فارس او روم دی؟ رسول الله ﷺ وفرمایل: بیا نو څوک دي؟ (١).

له کومو شیانو ځخه چې د الله تعالی ﷻ نبي ویرونه کړې، په هغو کې اکثر واقع شوي او کوم چې پاته دي هغه هم یقینا واقع کیدونکي دي، لکه چې د ابو سعید خدري ﷺ په روایت کې راغلي چې رسول الله ﷺ وفرمایل: ﴿لَتَتَّبِعُنَّ سَنَنَ مَنْ قَبْلَكُمْ شِبْرًا بِشِبْرٍ وَذِرَاعًا بِذِرَاعٍ حَتَّى لَوْ سَلَكُوا جُحْرَ ضَبٌّ لَسَلَكْتُمُوهُ قُلْنَا يَا رَسُولَ اللَّهِ الْيَهُودَ وَالنَّصَارَى؟ قَالَ فَمَنْ؟﴾

ژباړه: تاسې خلک به له خپل ځان ځخه د مخکنیو خلکو د طریقو داسې پوره پوره پیروي وکړی کومه به چې ولیشت په ولیشت او ځنګل په ځنګل برابره وي، حتی که چیرته هغوی د ځناور په سوري کې ور داخل شي نو تاسو به ضرور د هغوی پیروي وکړی، مونږ عرض وکړ: یا رسول الله! آیا د ستا مراد یهود او نصاری دي؟ رسول الله ﷺ وفرمایل: بیا نو څوک دي؟ (٢).

قاضي عیاض رحمه الله د دغه حدیث په شرح کې ویلي چې د ولیشت، ځنګلې او د ځناور د سوري تشبیه د هغه قوم د مکمل اقتداء او د ړانده تقلید د واضحه کولو لپاره ورکړی شوې (٣).

د یهودو او نصاری ؤ هغه تقلید له کوم ځخه چې په حدیث کې منع شوې. په هغه کې هغه شیان نه دي داخل کوم چې زمونږ د دین خلاف نه دي، لکه زمونږ له هغوی سره د معلوماتو او تجرباتو تبادله کول، د هغوی له مفیدو ایجاداتو ځخه استفاده کول او د هغوی له نظم او نسق ځخه فایده اخیستل، دا په مذموم اقتداء کې نه راځي.

١-صحیح البخاری، الاعتصام بالکتاب، حدیث: ٧٣١٩.

٢-صحیح البخاری، احادیث الانبیاء، حدیث: ٣٤٥٦، وصحیح مسلم، العلم، حدیث: ٢٦٦٩.

٣- فتح الباری، شرح صحیح البخاری، الاعتصام بالکتاب والسنة، حدیث: ٧٣١٩.

له قابل مذمت تقلید څخه مراد دا دي چې د هغوی د لباس، عاداتو او ټولنیز رسم او رواج، لکه د ښځو او نرانو اختلاط. بې پردګي او نورو تقلیدکول. یا د هغوی د داسې اقتصادي نام پیروي وشي کوم چې زمونږ د دین له تعلیماتو څخه مخالف وي، لکه د سود معامله او یا نور معاملات.

﴿۱۹﴾ له مینځې څخه د خپل مالک زیږیدل

د قیامت له نښانو څخه دا هم ده چې یوه مملوکه مینځه به داسې هلک وزیږوي کوم به چې بیا د دې آقا (بادار) جوړ شي، دا داسې کیږي کله چې یو آزاد سړی له خپلې مینځې سره جماع وکړي، هغه حامله شي او له هغې څخه هلک پیدا شي او هغه لوی شي او داسې یو آزاد انسان جوړ شي د کوم چې پلار ژوندی وي مګر د هغه مور د پخوا په ځیر مینځه وي، نو په دې طریقه به دغه هلک د خپلې مور د مالک حیثیت اختیار کړي.

په حدیث جبرئیل کې دي کله چې هغوی د قیامت د وخت په باره کې له تا پوښتنه کوي نو ورته ووایه ! زه تاسو ته د هغو نښانو په باره کې خبر درکوم، کله چې مینځه خپل مالک وزیږوي نو دا د قرب قیامت نښانه ده (۱).

د دې معنا دا هم بیان کړی شوې ده چې بادشاه به د مینځې له خیټې څخه پیدا شي. په دې طریقه به یې زوی بادشاه شي او د هغه مور به په رعیت کې شامله شي.

﴿۲۰﴾ د اغوستل شویو کالیو با وجود د لوڅو ښځو ظهور

د ښځو بې پردګي او د ښایست بې ځایه اظهار هم د قیامت له نښانو څخه دی. ښځې چې یو داسې تنګ کالي واغوندي او له کورونو څخه د باندې ووځي د کومو له امله چې د هغوی د بدن اندامونه لیدل کیږي او داسې باریکې او شفاف جامې واغوندي او له کورونو څخه د باندې ووځي د کومو له امله چې د ناستې او تلو په حالت کې د هغې د بدن اعضاء ښکاره تر سترګو

۱- صحیح البخاري، التفسیر، حدیث: ۴۷۷۷.

کيږي، داسې ښځې په ظاهره په جامو (کاليو) کې ملبوسې دي، مګر په اصل حقيقت کې د تنګو کاليو، د جسماني اعضاؤ د نمايش او د جسم د پر فتن ځايونو د ښکاره کولو له امله هغه لوڅې (لغړې) دي.

حضرت ابو هريرة ﷺ بيان کوي چې رسول الله ﷺ وفرمايل: ﴿صنفان من أهل النار لم أرهما قوم معهم سياط كأذناب البقر يضربون بها الناس ونساء كاسيات عاريات مميلات مائلات رؤسهن كأسنمة البخت المائلة لا يدخلن الجنة ولا يجدن ريحها وإن ريحها ليوجد من مسيرة كذا وكذا﴾

ژباړه:

دوه داسې جهنمي ډلې کومې چې ما تر اوسه پورې نه دي ليدلې، يو هغه (ظالم) د کوم په لاس کې چې د غوا د لکۍ په څير دوره وي او په هغې باندې خلک وهي (۱) دويم هغه ښځې کومې چې د کاليو له اغوستلو سره سره بيا هم لوڅې تر سترګو کيږي او خلک د خپل ځان لور ته مايل کوي او په خپله هم د خلکو لور ته مايله وي، د هغوی د سر ويښتان د بختي اوښ د ويښتانو په څير يوه لور ته مايل وي، دا به نه جنت ته داخليږي او نه به د هغه خوشبو محسوسه کړي، سره له دې چې د هغه خوشبو تر هغې او دغې فاصلې پورې راځي (۲).

د (مائلات) يوه معنا دا هم ده چې دا ښځې به د الله تعالی له اطاعت څخه انحراف کونکې او د الله تعالی په اطاعت باندې به استقامت کونکې نه وي.

د (مميلات) يوه معنا دا هم ده چې نورې ښځې به د فحاشي لور ته رابولي، يعنې په فساد کې مبتلا او د فساد خپرونکې ښځې به وي.

---

[1] - د دغې ننباني بيان په ۱۵ نمبر علامه کې تير شو.

[2] - صحيح مسلم، اللباس والزينة، حديث ۲۱۲۸.

(رؤوسهن كاسمنة البخت) يعني هغوی به د سر ويښتان په داسې طريقه بند کړي وي چې ويښتان به يې پورته لور ته وي لکه څنګه چې د اوښ کوله ورايه ښکاره کيږي، د دغو ښځو ويښتان به يوه لور ته په داسې طريقه مايل شوي وي لکه څنګه چې د بختي اوښ کو مايل وي.

﴿۲۱﴾ لوږوالی، د لوږوالي په حالت کې د ميګو څرونکو خلکو لخوا د لوړو بلډنګونو جوړول

د قيامت هغه نښانې د کومو په باره کې چې نبي کريم ﷺ خبر ورکړی او هغه ظاهرې شوې هم دي، د هغوی له جملې څخه يوه دا هم ده چې داسې خلک کومو چې د لوږ بدن په حالت ميګې څرولې د لوړو عمارتونو (بلډنګونو) په جوړولو او د کورونو د ښايست او آرايش په کار کې به له يو بل څخه د مخته تلو په کوشش کې وي او پر هغوی باندې به د فخر اظهار کوي.

دا له هغه وخت څخه دی کله چې مسلمانانو په مختلفو هيوادونو کې فتحه ترلاسه کړه، مال او دولت زيات شو او خلک د دنيا په جمع کولو کې له يوه بل څخه د مخته تلو په مقابله کې شول.

له حضرت عمر بن الخطاب رضي الله عنه څخه روايت دی کله چې جبرئيل امين د رسول الله ﷺ په خدمت کې حاضر شو او له نبي کريم ﷺ څخه يې د اسلام، ايمان، احسان او بيا د قيامت په هکله پوښتنه وکړه، نو نبي کريم ﷺ هغه ته د قيامت د نښانو په باره کې په خبر ورکولو سره وفرمايل: ﴿أن تلد الأمة ربتها وأن ترى الحفاة العراة العالة رعاء الشاء يتطاولون في البنيان﴾

ژباړه: دا چې مينځه به خپل مالک وزيږوي او چې ته ووينې لوڅ، لوڅ بدن او لوږې وهلي د ميګو څرونکي (چې داسې به دولتمند شي)

چې د لوړو عمارتونو (بلډنګونو) په جوړولو کې به له یوه بل سره مقابله کوي [۱].

کله چې ته لوڅ. وګي او لوږې وهلي خلک سردار جوړیدل ووینې نو ته پوه شه چې دا د قیامت له اثارو او نښانو څخه دي. له رسول الله ﷺ څخه پوښتنه وشوه: یا رسول الله! دا لوڅ. وګي او د میګو څرونکي خلک کوم خلک دي؟ رسول الله ﷺ وفرمایل: عرب [۲].

په دې کې شک نشته چې د کور جوړونه. د عمارت جوړونه او تر بلډنګ رسونه کوم حرام کار نه دی. خصوصا کله چې په هغه کې د تجارت فواید وي او د فخر. غرور او تکبر لپاره هم نه وي.

د عمارتونو تطاول (لوړوالی) په دوه رنګه کیدلای شي. یو دا چې هغه تر څو منزلونو پورې لوړ کړی شي او دویم دا چې هغه ډیر ښایسته. مضبوط. منقش او لوی کړی شي او په هغه کې لوی لوی مجالس کیدلای شي او مربوطه نور عمارات پکې جوړ کړل شي.

دا ټول په موجوده زمانه کې د امر واقع په څیر موجود دي. کله چې دولت زیات شو او په خلکو باندې د دنیا دروازې راخلاصې شوې [۳].

مقصودي خبره دا ده چې د میګو څرونکي به سحراء پریږدي او د لوړو عمارتونو په جوړولو کې به مبالغه او مقابله بازي کوي. د کورونو. دوکانونو او د پلازو د دغو ټولو تعمیر به د فخر. غرور او تکبر لپاره وي. هر څوک به دا غواړي چې د ده بلډنګ د نورو له بلډنګونو څخه لوړ وي. په اوسني وخت کې په عربو او غیر عربو کې په تعمیرونو مبالغه عام رواج دی. نه یواځې په افرادو کې بلکه حکومتونه هم پکې شامل دي.

---

[۱] - صحیح مسلم. الایمان. حدیث: ۸.

[۲] - مسند احمد: ۱/ ۳۱۹. وسلسلة الاحادیث الصحیحة: ۳. ۳۳۲. حدیث: ۱۳۴۵.

[۳] - وګورئ! اتحاف الجماعة بما جاء فی الفتن والملاحم واشراط الساعة للشیخ التویجري: ۲/ ۱۲۲.

حکومتونه هم د لوړو عمارتونو. بلډنګونو او د پلازو په جوړولو کې له فخر او غرور سره سره له یوه بل څخه د مختنه تلو په کوشش کې دي.

﴿۲۲﴾ خاص خاص خلکو ته سلام کول

الله تعالی ﷻ هر خاص عام ته د سلام کولو حکم د دې لپاره کړی تر څو د خلکو په مینځ کې د محبت او رابطې نښانه جوړه شي. حکم یې کړی چې کوچنی دې غټ ته او غني دې فقیر ته سلام کوي. همدا شان نبي کریم ﷺ هر عرب او عجم، تور او سپین ته حکم کړی چې دوی دې په هر چا سلام ور اچوي که یې پیژني او که نه. د رسول الله ﷺ ارشاد مبارک دی ﴿لا تدخلون الجنة حتى تؤمنوا ولا تؤمنوا حتى تحابوا أولا أدلكم على شيء إذا فعلتموه تحابيتم ؟ أفشوا السلام بينكم﴾

ژباړه: تاسو خلک به جنت ته داخل نشی تر څو چې تاسو ایماندار نشی او تاسو به ایماندار نشی تر څو چې په خپل مینځ کې محبت ونه کړی. آیا زه تاسو ته یو داسې شی در ونه ښیم کله چې تاسو هغه وکړی نو د ستاسو په مینځ کې به محبت پیدا شي؟ په خپل مینځ کې سلام سره اچوی (۱).

د قیامت له نښانو څخه دا هم ده چې خاص خاص خلکو ته به سلام کیږي، هغه داسې چې یو سړی به یوازې هغه چا ته سلام کوي له کوم سره یې چې شناخت وي او له کوم چا سره یې چې شناخت (انډیوالي) نه وي هغوی ته به سلام نه ور اچوي. سره له دې چې سنت خو دا ده چې هر مسلمان ته سلام ور واچول شي. هغه که تاسو پیژنی او که یې نه پیژنی.

ابوالجعد وایي: له عبد الله بن مسعود ﷺ سره د یوه شخص ملاقات کیدو نو هغه وویل: ابن مسعود! تا ته دې سلام وي. حضرت عبدالله بن مسعود ﷺ وویل: رښتیا ویلي دي الله تعالی ﷻ او د هغه رسول ﷺ. ما د

---

۱ صحیح مسلم. الایمان. حدیث: ۵۴.

الله تعالی له نبي څخه د ویلو په وخت کې آوریدلي ! د قیامت له نښانو څخه دا هم ده چې یو سړی به جومات ته داخل شي مګر هلته به دوه رکعته لمونځ ونه کړي او دا هم چې یو سړی به یوازې پر هغه چا سلام اچوي له کوم چا سره یې چې یو شناخت وي (۱).

په صحیحینو کې یو روایت دی چې یوه سړي له نبي کریم ﷺ څخه پوښتنه وکړه ! کوم اسلام بهتر دی؟ نبي کریم ﷺ وفرمایل ﴿ تُطْعِمُ الطَّعَامَ وَتَقْرَأُ السَّلَامَ عَلَى مَنْ عَرَفْتَ وَعَلَى مَنْ لَمْ تَعْرِفْ﴾

ژباړه : د ډوډۍ ورکړه او په هر سړي باندې د سلام ور اچول خواه هغه ته پیژني او که یې نه پیژني (۲).

﴿۲۳﴾ ﴿۲۴﴾ ﴿۲۵﴾ د تجارت ډیروالی، له میړه سره په تجارت کې د ښځې شراکت او د ځینو تجارانو په مارکیټ باندې قبضه

د تجارت په کار وبار کې به دومره اسانتیاوې پیدا شي د کومو له امله به چې خلک ډیر پر مختګ وکړي. تر دې چې ښځه به له خپل میړه سره په تجارتي امورو کې شریکه شي. د دغو دواړو نښانو ذکر په یوه حدیث کې راغلی، نبي کریم ﷺ فرمایلي : قیامت ته نږدې به خاص خاص خلکو ته سلام کیږي، تجارت به ډیر زیات شي حتی چې ښځه به له خپل میړه سره د تجارت په کارونو کې مرسته کونکې شي. قطع د صله رحمي به راشي. د دروغو ګواهي به ورکول کیږي. رینښتونې ګواهي به پټیږي او د قلمي تحریرونو دور به دوره وي (۳).

حضرت عمر بن تغلب ﷺ بیان کوي چې نبي کریم ﷺ وفرمایل : د قیامت له نښانو څخه دي چې مال به ډیر زیات شي. تجارت به عام شي، د

۱ صحیح ابن خزیمة: ۲/ ۲۸۳. وسلسلة الاحاديث الصحيحة: ۲/ ۲۴۸، حديث: ۲۴۸.
۲ صحيح البخاري. الاستئذان. حديث: ۲۲۳۲. وصحيح مسلم. الايمان. حديث: ۳۹.
۳ مسند احمد: ۱/ ۴۰۷. شيخ شعيب الارنؤوط دغه ته حسن ويلي.

جهلت دور به دوره وي. يو سړی به مال خرڅوي مګر وايي به: ودريږه! زه د فلانی قبيلې له تجار سره مشوره کوم او بيا به په يوه لويه ابادي کې د ليکلو والا کاتب لټوي مګر هغه به نه پيدا کيږي (١).

د نبي کريم ﷺ دا خبره چې يو سړی به مال خرڅوي مګر وايي به: ودريږه! زه د فلانی قبيلې له تاجر سره مشوره کوم او په يوه لويه ابادي کې به يو کاتب نه وي. د دې معنا او مفهوم دا دی چې لوی لوی تجاران کوم به چې غالبا د راس المال مالک وي. يا به کوم داسې ايجنټ وي چې د مالونو واردولو او صادرولو لپاره به ټاکل شوی وي. شايد د همدغو خلکو به په بازارونو باندې کنترول وي او د خپلې خوښې مطابق به نرخونه مقرره وي. واړه تجاران به د همدغو لويو تجارانو له اجازې پرته خريد فروخت نشي کولای.

يا مطلب دا دی چې د سودا کولو په وخت کې به د بيع انعقاد د کوم بل تاجر په رضامندۍ سره مشروط شوی وي.

د نبي کريم ﷺ دا خبره چې په يوه لويه ابادي کې به کاتب نه وي. سره له دې چې نبي کريم ﷺ په يوه حديث کې خبر ورکړی چې د قرب قيامت په وخت کې به کتابت عام شي. د دې مفهوم دا دی چې په نويو الاتو سره به کتابت عام شي، مثلا لکه کمپيوټر. موبايل ټليفون. داسې آلات کوم چې آواز واوري او هغه په تحرير سره بدل کړي او همدا شان نور اليکټرانيک آلات به زيات شي. د دې په نتيجه کې به يو داسې نسل راپيدا شي کوم به چې په لاس ليکل بيخي نه پيژني. يا خو به يې پيژني مګر په ښه طريقه به يې ليکلی نشي.

دا مطلب هم کيدلای شي چې له دې کاتب څخه مراد هغه څوک وي کوم به چې د تجارت معاهدې قلم بند کړې وي او د خريد او فروخت قوانين او

---

(١) سنن النسائي. البيوع. حديث: ۴۴۲۱ . وسلسلة الاحاديث الصحيحة: ۲. ۲۳۱. حديث: ۲۷۲۷.

احکام به له یو ې آلې څخه معلوموي او هغه به د خلکو په مینځ کې پرته له کومې معاوضې په ضبط او تحریر کې راولي [۱].

﴿۲۶﴾ د دروغو ګواهي

د دروغو ګواهي دا ده چې یو انسان به د بل په باره کې په خپل شهادت (ګواهي) کې له دروغو څخه کار اخلي. مثلاً: داسې ګواهي به ورکوي چې د فلاني سړي په فلاني باندې حق دی او دغه ګواهي به د ده په نظر دروغ هم وي او دا له ګناه کبیره څخه دی. نبي کریم ﷺ فرمایلي: ﴿أَلَا أُنَبِّئُكُمْ بِأَكْبَرِ الْكَبَائِرِ ثَلَاثًا قَالُوا بَلَى يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ الْإِشْرَاكُ بِاللَّهِ وَعُقُوقُ الْوَالِدَيْنِ وَجَلَسَ وَكَانَ مُتَّكِئًا فَقَالَ أَلَا وَقَوْلُ الزُّورِ﴾

ژباړه:

زه تاسو ته په کبیره ګناهونو کې تر ټولو په غټې ګناه خبر در نه کړم؟ دا خبره یې درې ځلې وکړه. صحابه کرامو ﷺ عرض وکړ: ضرور اې د الله رسوله: وې فرمایل! له الله تعالی ﷻ سره شرک او له والدینو څخه نافرماني کول. نبي کریم ﷺ تکیه ووهله. مګر د راتلونکې خبرې د اهمیت په خاطر مخامخ کیناست او وې فرمایل: خبردار! دروغژنه خبر هم له ګناه کبیره څخه دی [۲].

د خلکو په مینځ کې د دروغو ګواهي عام کیدل او د خلکو په دې باره کې سست کیدل د قیامت له نښانو څخه دي. لکه چې نبي کریم ﷺ په مخکنې حدیث کې ووېل: له قیامت څخه د مخه به د دروغو ګواهي عامه شي.

د دروغو ګواهي به یوازې د قاضي او حاکم په وړاندې نه وي. بلکه دا به د زندګي په تمامو معاملاتو کې وي. لکه څنګه چې خلک په خپلو روزمره معاملو کې غلط شهادتونه ورکوي. د ځینې کمپنیو او ادارو ملازمین د خپلې

---

[۱] دا آخیرنی معنا مولانا سندي رحمه الله د سنن نسائي په حاشیه کې ذکر کړی.

[۲] صحیح البخاري. الشهادات. حدیث: ۲۶۵۴. وصحیح مسلم. الایمان. حدیث: ۸۷.

دندې په حوالې سره په مدارسو او جامعو کې د طالب العلمانو ګواهي او د بچیانو د والدینو په وړاندې ګواهي هم په دې کې شامله ده.

نبي کریم ﷺ د دروغو په ګواهي. د دروغو په قسم او د غلط بیاني په ذریعه د نورو خلکو د حق له تلف کولو څخه سخته ویرونه کړې، نبي کریم ﷺ فرمایلي: کوم سړی چې د دروغو قسم په ذریعه د یوه مسلمان ورور حق تلف کړي نو هغه به د الله تعالی ﷻ په عدالت کې په داسې حال کې وړاندې کیږي چې الله تعالی به له هغه څخه سخت ناراض وي (۱).

بیا نبي کریم ﷺ دغه آیت کریمه تلاوت کړ: ﴿إِنَّ الَّذِينَ يَشْتَرُونَ بِعَهْدِ اللَّهِ وَأَيْمَانِهِمْ ثَمَنًا قَلِيلًا أُولَٰئِكَ لَا خَلَاقَ لَهُمْ فِي الْآخِرَةِ وَلَا يُكَلِّمُهُمُ اللَّهُ وَلَا يَنظُرُ إِلَيْهِمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلَا يُزَكِّيهِمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴾ (۲).

ژباړه:

بیشکه هغه کسان چې پیري (بدل اخلي) دوی په عهد د الله باندې (چې ایمان په نبي او اداء د امانت ده) او په (دروغو) قسمونو خپلو باندې (ایمان په محمد او نصرت) قیمت لږ (دنیوي د هغه د نه منلو په عوض) دغه کسان نشته هیڅ برخه د دوی دپاره په آخرت کې او نه به خبرې وکړي له دوی سره الله (په خوښۍ) او نه به وګوري دوی ته الله (په رحم سره) په ورځ د قیامت کې او نه به پاک کړي دوی الله (له کفره) او (شته) دوی ته عذاب دردناک (په سبب د دغو بدو افعالو د دوی).

حضرت ابو امامه باهلي ﷺ روایت کوي چې نبي کریم ﷺ وفرمایل: کوم سړي چې په دروغو سره قسم وکړ او د خپل مسلمان ورور حق یې تلف کړ. الله تعالی په هغه باندې جهنم واجب او جنت حرام کړ. یوه کس عرض

---

۱ صحیح البخاری. التوحید. حدیث: ۷۴۴۵.

۲ آل عمران. آیة: ۷۷.

وکړ: اې د الله رسوله ! که چیرته هغه معمولي شی وي نو بیا؟ رسول الله ﷺ وفرمایل: هغه دې یو مسواک ولې نه وي (١).

﴿۲۷﴾ د رښتونې ګواهي پټول

الله تعالی ﷻ هر مسلمان ته د دې خبرې حکم کړی چې هغه له خپل مسلمان ورور سره مرسته وکړي. خواه هغه ظالم وي او که مظلوم. که چیرته ظالم وي نو د هغه له ظلم څخه دې ځان وساتي او که چیرته مظلوم وي نو د هغه حق چې تر څو ممکن وي هغه ته دې بیرته ورکړي. الله تعالی ﷻ د رښتونې ګواهي پټول حرام کړي. الله تعالی ﷻ فرمایي: ﴿وَلَا تَكْتُمُوا الشَّهَادَةَ ۚ وَمَن يَكْتُمْهَا فَإِنَّهُ آثِمٌ قَلْبُهُ ۗ﴾ (٢).

ژباړه: او مه پټوئ شهادت (اې شاهدانو یا اې مدعیانو ! چې ګویا اقرار هم په خپل ځان باندې شاهدي ده) او هر چا چې پټه کړه دا (شاهدي) نو بیشکه دی ګنهګار زړه د ده.

په آخره زمانه کې به خلک د یوه بل حق پټوي او څوک چې په اصل حقیقت خبر وي هغه به چپ اوسي او د طاقت باوجود به له رښتونې ګواهي څخه ځان ساتي، هغه به د خپلو ذاتي مفادو لپاره ګواهي ورکولو ته ور وړاندې کیږي او داسې صورتحال د قیامت له نښانو څخه دی. لکه چې په مخکې حدیث کې نبي کریم ﷺ د قیامت په لومړنیو نښانو کې د رښتونې ګواهي پټولو ذکر هم فرمایلی.

١- صحیح مسلم، الایمان، حدیث: ۱۳۷.

٢- البقرة، آیة: ۲۸۳.

﴿۲۸﴾ د جهالت په کثرت سره خپریدل

الله تعالی ﷻ خپل رسول ﷺ ته د علم حاصلولو حکم کړی او فرمایلي يې دي: ﴿وَقُل رَّبِّ زِدْنِي عِلْمًا ﴿١١٤﴾﴾ (۱).

ژباړه: او ووايه (اې محمده!) اې ربه زما زيات کړه ما لره علم

نبي کريم ﷺ د جهالت بدي بيان کړې او فرمايلي يې دي:

﴿ان الله يبغض كل جعظري، جواظ، سخاب في الاسواق، جيفة بالليل حمار بالنهار، عالم بامر الدنيا، جاهل بامر الاخرة﴾

ژباړه:

الله تعالی هر بې تميزه مزاج، سخت طبعيت، ډير حريص، په کوڅو او بازارونو کې شور شرابه کونکی، په شپه کې د مردار په څير خوب کونکی، په ورځ کې د احمق په څير د دنيا په کارونو کې اوسيدونکی، د دنيا له امورو باخبر مګر د آخرت له امورو ناخبره سړی ناخوښ بللی (۲).

نبي کريم ﷺ د دې خبرې خبر هم ورکړی چې: قيامت له نښانو دا هم ده چې جهالت به عام شي، نبي کريم ﷺ فرمايلي: له قيامت څخه د مخه به داسې ورځې راشي چې علم به پورته شي او جهالت به په کثرت سره خپور شي (۳).

اسلام به داسې ورک شي لکه له رخت څخه چې نقش او نګار ورک شي، تر دې چې هيڅوک به نه پوهيږي چې لمونځ، روژه، عبادت او صدقه څه شی دي (٤).

---

۱ طه، آية: ۱۱۴.

۲ صحيح ابن حبان: ۱/ ۲۷۳، وحسنه الحويني في الفتاوى الحديثية، وفي اسناده عبد الله ابن سعيد، وثقه بعض الحفاظ وحديثه مستقيم.

۳ صحيح البخاري، الفتن، حديث: ۷۰۶۳، وصحيح مسلم، العلم، حديث: ۲۶۷۲.

٤ سنن ابن ماجه، الفتن، حديث: ۴۰۴۹.

نبي كريم ﷺ د قيامت نښانو د ذكر كولو په وخت كې دا هم وويل چې جهالت به عام شي (۱).

كه چيرته هر څوك نن ورځ د ډيرو اسلامي هيوادنو پر حالاتو غور وكړي نو د هغه په علم كې به دا خبر ضرور راشي چې په هغوى كې اكثر خلك د ژوند په امورو او د خپلو فايدو په باره كې خو پوهيږي، په هغوى كې هر كس ته دا علم شته چې له كمپيوټر څخه كوم كار اخيستل كيږي. له موبايل څخه څنګه استفاده كيدلاى شي. كوم ښه موټر دي. ليكن كه چيرته تاسو له هغه څخه پوښتنه وكړى چې د (الله الصمد) معنا څه ده؟ د (غاسق اذا وقب) مفهوم څه دى؟ په لمانځه كې چې خطا شي نو سجده سهوه له سلام نه مخكې كيږي او كه وروسته؟ نو تاسو به وګورى چې د هغوى زړونه او دماغ له همدغو معلوماتو څخه بالكل خالي دي.

هو! جهالت به په هر ځاى كې خپور شي.

نوبت تر دې ځايه ورسيد چې يوه ورځ د هغو دنيادارو له جملې څخه يوه يې له ما څخه وپوښتل: ورووه جانه! دا راته ووايه چې له نفلي لمانځه د مخه هم د اودس كول ضروري دي او كه اودس يوازې د فرضي لمانځه لپاره كيږي؟ زه د ده پوښتنې ته په تعجب كې شوم. او بيا مې همدغه تعجب عروج ته ورسيد. ځكه ما ته معلومه وه چې نوموړى كس په يوه يونيورستي كې د دريو كالو طالب العلم ؤ.

همدا شان د خلكو اكثريت ته د طلاق. خريد او فروخت او د عباداتو د احكامو او مسائلو په باره كې هيڅ معلومات نشته، سره له دې چې په همدې شيانو باندې علم لرلو ته ډير اشد ضرورت دى. زما په ګمان دغه صورتحال د لهو لعب د وسائلو كثرت. د خلكو په معاشي او اقتصادي

---

(۱) مسند احمد: ۱ / ۴۳۹، وحسنه شعيب الارنؤوط.

معاملاتو کې مشغولیت. په عملي محفلونو کې نه حاضریدل او د دیني کتابونو له نه مطالعې کوڵو څخه پیدا شوی.

(والله المستعان)

﴿۲۹﴾ ﴿۳۰﴾ ﴿۳۱﴾ د لالچ او کنجوسي ډیروالی، قطع صله رحمي او له همسایه سره بد چلند

د قیامت له نښانو څخه دا هم ده چې داسې نفسیاتي مریضان به عام شي کوم به چې اسلامي ټولنه ټوټه ټوټه کړي. له هغوی څخه یو له اندازې پورته لالچ هم دی. حضرت ابو هریرة ﷺ فرمايي د قیامت له نښانو څخه یوه دا هم ده چې په حرص او لالچ کې به ډیر زیاتوالی راشي (۱).

حضرت انس ﷺ بیان کوي چې رسول الله ﷺ وفرمایل: نر څومره اندازې چې قیامت د نږدې کیدا لور ته راځي معاملې له سختې څخه د سخت لوري نه ورځي او د خلکو بخل او حرص د زیاتوالي لوري ته ورځي (۲).

د نبي کریم ﷺ دا ارشاد هم دی: ﴿يَتَقَارَبُ الزَّمَانُ وَيَنْقُصُ الْعَمَلُ وَيُلْقَى الشُّحُّ وَيَكْثُرُ الْهَرْجُ﴾

ژباړه: زمانه به ډیره نږدې شي، عمل به کم کړل شي، د بخل او حرص دور به دوره شي، په قتل کې به ډیر زیاتوالی راشي (۳).

په حدیث کې د (شح) لفظ استعمال شوی. چې معنا یې ده په یوه کس کې د بخل او لالچ (طمعې) په یوه وار جمع کیدل. هر هغه انسان چې په بیکاره کارونو کې مال خرچ کوي او د نیکي یا اطاعت الهي له کارونو څخه منع کوي هغه په (شح) کې داخل دی.

۱- المعجم الاوسط للطبراني: ۱/ ۲۱۸.

۲- سنن ابن ماجه. الفتن. حدیث: ۴۰۳۹. وسنده ضعیف، وفیه محمد الجندي، وخبره منکر، انکره النسائي وغیره.

۳- صحیح البخاري. الادب. حدیث: ۲۰۳۷. وصحیح مسلم. العلم. حدیث: ۱۵۷.

د نبي كريم ﷺ د فرمان عالى شان دى : ﴿لا تقوم الساعة حتى يظهر الفحش والتفاحش وقطيعة الرحم وسوء المجاورة﴾
ژباړه :

قيامت تر هغه وخته نه قايميږي تر څو چې فحاشي. بې حيايي. قطع صله رحمي او له همسايه سره بد سلوک کول ښکاره نشي (۱).

حضرت ابو هريرة ﷺ بيان كوي چې رسول الله ﷺ وفرمايل : په هغه ذات قسم د كوم په لاس كې چې د محمد روح دى ! قيامت به تر هغه وخته قايم نشي تر څو چې فحش (بدكلامي) او بخل ښكاره نشي. امانتدار خائن ونه بلل شي، امانتونه خائنانو ته ونه سپارل شي. (الوعول) له دنيا څخه ولاړ نشي (التحوت) رانشي. پوښتنه وشوه دا (الوعول) كوم خلک دي او (التحوت) كوم؟ نبي كريم ﷺ وفرمايل : له (الوعول) څخه مراد معزز او د شريفې طبقې خلک دي او له (التحوت) څخه غير مشهور خلک مراد دي (۲).

نبي كريم ﷺ چې له كوم شي څخه خبر وركړى هغه واقع شوى. مونږ په ډيرو خلكو كې جنگونه او فساد وينو. همدا شان د هغوى تر مينځ قطع صلحه رحمي او له همسايه گانو سره بد سلوک هم زمونږ په ليدلو كې راځي. د خلكو په مينځ كې د محبت. صله رحمي او د الفت په ځاى بغض. نفرت او عداوت پيدا شوى دى، داسې وخت راغلى چې خلک له خپل همسايه څخه بيخي خبر نه دي. خلک له خپلو رشته دارانو څخه خبر نه دي چې په هغوى كې څومره ژوندي دي او څو مره مړه.

---

۱ - مسند احمد : ۲/ ۱۲۲. والمستدرک للحاکم: ۱/ ۷۵. وصححه.

۲ - المستدرک للحاکم: ۴/ ۵۴۷. وسلسلة الاحاديث الصحيحة: ۷/ ۲۳۹. حديث: ۳۲۱۱.

﴿۳۲﴾ د فحاشي عام کیدل

له فحاشي څخه مراد د لوڅ لباس اغوستل او د داسې الفاظو ویل په کومو کې چې بې حیایي له ورایه تر سترګو کیږي. همدا شان یوه بل ته پیغور ورکول او لعن طعن کول هم په بې حیایي کې راځي. د فحاشي عام کیدل هم د قیامت له نښانو څخه دي. امام الانبیاء ﷺ فرمایي:

﴿والذي نفس محمد بیده ! لاتقوم الساعة حتی یظهر الفحش﴾ (۱).

ژباړه: په هغه ذات قسم د کوم په لاس کې چې د محمد روح دی! قیامت تر هغه وخته نه قایمیږي تر څو چې فحاشي عامه نشي.

﴿۳۳﴾ امانتدار ته خائن او خائن ته امانتدار ویل

د امانت او دیانت پورته کیدل او د منصبونو نا اهلو خلکو ته سپارل هم د قیامت له نښانو څخه دي. د قیامت له نښانو څخه دا هم ده چې امانتدار سړی به خائن بلل کیږي. د دې معنا دا ده کوم سړی چې واقعي امانتدار وي هغه ته به د شک په سترګه کتل کیږي او د هغه په امانتداري او صداقت باندې به اعتماد نه کیږي او کوم سړی چې په اصل حقیقت کې دروغژن، منافق، د غټې ژبې څښتن او خائن وي هغه به قابل اعتماد بلل کیږي. نبي کریم ﷺ فرمایلي: په هغه ذات قسم د کوم په لاس کې چې د محمد روح دی! قیامت به قایم نشي تر څو چې امین خائن او خائن امین ونه بلل شي (۲).

---

۱ المستدرک للحاکم: ۴/ ۵۴۷، وسلسلة الاحادیث الصحیحة: ۷/ ۲۳۹۰، حدیث: ۳۲۱۱

۲ المستدرک للحاکم: ۴/ ۵۴۷، وسلسلة الاحادیث الصحیحة: ۷/ ۲۳۹۰، حدیث: ۳۲۱۱

﴿۳۴﴾ د ښو خلکو پناه کېدل او بدو خلکو ښکاره کېدل

دا هم د قیامت له نښانو څخه ده چې معزز. دانا. عقلمند او علماء کرام به ختم شي، جاهل او بازاري خلک به د هغوی ځای ته راشي. ځکه چې د هغوی لپاره به میدان خالي وي.

نبي کریم ﷺ فرمایلي: په هغه ذات قسم د کوم په لاس کې چې د محمد روح دی! قیامت به تر هغه قایم نشي تر څو چې (وعول) پناه نشي او (تحوت) عام نشي، پوښتنه ترینه وشوه: یا رسول الله! دا (وعول) او (تحوت) څوک دي؟ رسول الله مبارک ﷺ وفرمایل: له (وعول) څخه معزز او نیک خلک مراد دي او له (تحوت) څخه جاهل او غیر مشهور خلک، یعنې کوم چې د خلکو له قدمونو څخه لاندې وي هغوی به منصبونه سمبال کړي (۱).

د لاندې خلکو پورته راتلل هلته چې کله دوی مهم منصبونه ترلاسه کړي او د هغوی لپاره د ابلاغ ذرائع، د میډیا پروپیګنډې او له هغوی څخه ګیر چاپیره ډول وهونکي او دبله ماران ډېر شي، کله چې عقلمند. دانا. مفکرین او د خلکو خیرخواه خلک له نظر څخه ورک شي. د ابلاغ له ذرائعو او همدا شان په میډیا باندې نظر انداز شي.

نن صبا په خلکو کې شهرت هغه څوک ترلاسه کوي کوم چې سندرې کوي. ګډېږي. د ساز. سرود. فحاشي او عریاني اظهار کوي، تر څو پورې چې د عالم. سائنسدان. قابل ډاکټر. انجینئر او د داسې نورو خلکو تعلق دی نو دغه خلک کاڼه غوږونه اوسېږي.

د قیامت دغه نښانې نن صبا ښکاره مخته راغلې دي. لیکن تر دا مهاله صورتحال ډېر خراب نه دی. اوس هم ډېر خلک دیني پروګرامونه په ډېر شوق سره ګوري. په اکثرو اسلامي هیوادونو کې د عالمانو او د دین د داعیانو ډېر قدر او احترام کېږي. خلک په دیني مجالسو کې په کثرت سره شرکت

---

(۱) المستدرک للحاکم: ۴/ ۵۴۷. وسلسلة الاحادیث الصحیحة: ۷/ ۲۳۹. حدیث: ۳۲۱۱.

کوي او د تې وي په چینلونو باندې د دیني مضامینو له لیدلو سره مینه لري. ورځ په ورځ په دغو چینلونو کې زیاتوالی راځي او لیدل کیږي چې ډیر غیر مسلم خلک هم دیني پروګرامونه ګوري او له هغوی څخه ډیره ګټه آخلي.

﴿۳۵﴾ د مال په حلال والي او حرام والي کې بې پروایي

کله چې د مسلمان پرهیزګاري کمه شي نو د هغه په دین کې هم کمې واقع کیږي. کوم وخت چې د هغه په دین کې نقص راشي نو هغه په شبه لرونکو شیانو کې مبتلاء شي. له دې وروسته بیا هغه مرحله راشي چې هغه بیا د حرامو ارتکاب کوي. حتی چې کیفیت یې داسې شي چې هغه بیا د دې خبرې هیڅ پروا نه کوي چې دی کوم څه ګټي هغه حلال دي که حرام. لکه څرنګه چې نبي کریم ﷺ خبر ورکړی. دا شی په موجوده عصر کې په عملي ډول واقع شوی.

حضرت ابو هریرة ﷺ بیان کوي چې رسول الله ﷺ وفرمایل: ﴿لَيَأْتِيَنَّ عَلَى النَّاسِ زَمَانٌ لَا يُبَالِي الْمَرْءُ بِمَا أَخَذَ الْمَالَ أَمِنْ حَلَالٍ أَمْ مِنْ حَرَامٍ﴾

ژباړه: په خلکو باندې به ضرور یوه داسې زمانه راشي چې یو سړی به بالکل د دې خبرې پروا نه کوي کوم څه چې دی ګټي ایا هغه حلال دي که حرام(۱).

نن ورځ که چیرته تاسو د خلکو په حالاتو غور وکړئ نو تاسو به وګورئ د خلکو اکثریت د هر رنګه مال جمع کولو لپاره په کوشش کې دي او هغوی د دې خبرې یوه ذره پروا هم نه کوي چې دا مال حلال دی که حرام.

همدا وجه ده چې نن صبا خلک په حرامو کې دنده اجراء کول او د حرامو شیانو تجارت کول د ځان لپاره پېغور نه بولي. مثلاً: د سګریټ، شرابو او د ښځو د غیر ساتر لباس تجارت کول. یا د سود کار وبار کول. یا د یوه

---

۱ صحیح البخاری. البیوع. حدیث: ۲۰۸۳.

داسې کار وبار لپاره د دوکان په کرایه ورکول کوم چې حرام وي. الله تعالی ﷻ فرمايي ﴿ كُلُوْا مِنَ الطَّيِّبٰتِ ﴾ پاک او حلال شی خوری [۱].

الله تعالی ﷻ پاک دی او پاک شی خوښوي. د هغو غوښو لپاره کومې چې په سود یا په حرامو سره ډیرې شي د هغوی لپاره د جهنم اور ډیر مناسب دی.

کوم سړی چې له پرهیزګاري څخه کار اخلي او د شبه له شیانو څخه د ځان ساتلو کوشش کوي هغه په خلکو کې بیګانه (اجنبي) پیژندل کیږي، بلکه که چیرته رشوت قبول نه کړي نو په ځینې وختونو کې هغه له خپلې دندې څخه هم لاس مینځلی شي. حالانکه د نبي کریم ﷺ ارشاد مبارک دی : ﴿فَمَنْ اتَّقَى الْمُشَبَّهَاتِ اسْتَبْرَأَ لِدِينِهِ وَعِرْضِهِ وَمَنْ وَقَعَ فِي الشُّبُهَاتِ كَرَاعٍ يَرْعَى حَوْلَ الْحِمَى يُوشِكُ أَنْ يُوَاقِعَهُ﴾.

ژباړه :

کوم سړی چې د شبهې له شیانو ځان بچ کړي نو هغه خپل دین او آبرو له نقصان څخه بچ کړل او کوم سړی چې د شبهې په شیانو کې وغورځي نو هغه په حرامو کې مبتلا شو . د هغه شپانه په څیر کوم چې د یو چا د فصل شاو خوا خپل څناور څروي. نږدې ده چې په هماغه فصل کې واقع شي [۲].

---

[۱] - المؤمنون. آیة: ۵۱.

[۲] - صحیح البخاری. الایمان. حدیث: ۵۲. وصحیح مسلم. المساقات. حدیث: ۱۵۹۹.

﴿۳۶﴾ په مال فی کې د خوښې تقسیم

له مال فی ځخه مراد هغه مال دی کوم چې مجاهدین پرته له جنګ کولو تر لاسه کړي. خواه دښمن د جنګ له میدان ځخه تښتیدلی وي. یا دښمن شکست منلی وي او خپلې اسلحې یې په زمکه ایښې وي، یا دښمن په خپله هغه مال مسلمانانو ته ور حواله کړی وي. د دغه مال به داسې تقسیم کیږي لکه ځرنګه یې چې الله تعالی حکم کړی الله تعالی ﷻ فرمایي:

﴿مَآ اَفَآءَ اللّٰهُ عَلٰى رَسُوْلِهٖ مِنْ اَهْلِ الْقُرٰى فَلِلّٰهِ وَلِلرَّسُوْلِ وَلِذِى الْقُرْبٰى وَالْيَتٰمٰى وَالْمَسٰكِيْنِ وَابْنِ السَّبِيْلِ كَيْ لَا يَكُوْنَ دُوْلَةً بَيْنَ الْاَغْنِيَآءِ مِنْكُمْ﴾ (۱).

ژباړه:

هغه چې را ګرځولي دي الله پر رسول خپل باندې له مالو د اهل د قریو (کلیو) (بې له جنګه)، نو هغه دي الله لره او رسول د الله لره: او دغه اموال دي خپلوانو د رسول د الله لره ؛ او دغه اموال دي یتیمانو لره او مسکینانو لره او مسافرانو لره (مقرر کړی دی الله دا قسمت) لپاره د دې چې ونه ګرځي (دغه اموال) دولت په مینځ د غنیانو کې له تاسې ځخه (چې له خپله حقه زیات واخلي او فقراؤ ته لږ ورکړي).

الله تعالی ﷻ د دغه مال د خپل فرمان مطابق د تقسیمولو حکم کړی تر څو غنیان خلک په دغه مال باندې قبضه ونه کړي او فقراء محروم نه کړل شي. په آخره زمانه کې به خلک د الله تعالی ﷻ د بیان کړی شوي فرمان مخالفت کوي. مالدار او لوی خلک به دغه مال په خپلو مینځونو کې سره تقسیموي. د حضرت ابو هریرة ﷺ په حدیث کې دا خبره هم راغلې: چې نبي کریم ﷺ

۱- الحشر. آیة: ۷.

وفرمايل: كله چې مال فی په خپل مينځ كې تقسيم كړل شي او امانت بوج وبلل شي! د دغه حديث تفصيل مخته راتلونكی دی (١).

﴿٣٧﴾ د امانت مال غنيمت بلل

الله تعالى ﷻ د امانت ساتلو او صحيح سالم خپلو مالكانو ته د بيرته سپارلو حكم كړی: الله تعالى ﷻ فرمايي: ﴿إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تُؤَدُّوا الْأَمَانَاتِ إِلَىٰ أَهْلِهَا﴾ (٢).

ژباړه:

بيشكه الله امر كوي په تاسې (اې مؤمنانو!) د دې چې وسپارئ تاسې امانتونه اهل د اماناتو ته.

په آخره زمانه كې به داسې وي چې كوم مال د امانت په ډول د حفاظت لپاره يوه سړي ته وركړی شي نو هغه به دغه مال غنيمت بولي او د خپل ملكيت تصور به كوي او چې كله مالك د خپل مال بيرته غوښتنه وكړي نو دی به يې له بيرته وركولو څخه انكار كوي (٣).

﴿٣٨﴾ د ښځې فرمانبرداري او د مور نافرماني

دا هم د قيامت له نښانو څخه ده چې يو انسان به د خپلې مور نافرماني كوي. خپله ښځه به ځانته نږدې كوي او په اكثرو حالاتو كې به د مور او پلار په مقابل كې د خپلې ښځې فرمانبرداري كوي، دا خرابي هم نن صبا واقع شوې، مونږ ګورو چې په كورونو كې عموما مور تنها او د كور له افرادو څخه جلا اوسيږي، اولاد د هغې ډير كم

١- وګورئ: علامات صغری نمبر: ۴۵.

٢- النساء، آية: ۵۸.

٣- دغه نښانه او يو څه نورې نښانې په حديث كې يو ځای ذكر دي، كومې به چې په علامات صغری نمبر ۴۵ كې راشي.

زيارت او ملاقات کوي، سره له دې چې زوی به يې له ښځې او بچيانو سره په آسودګۍ کې ژوند تيروي او په سير سياحت کې به مشغول وي.

که چيرته مور او پلار له اولاد سره په کور کې اوسيږي نو د هغوی لپاره عموما هغه انتظام او اهتمام نه کيږي کوم چې د نورو لپاره کيږي، لکه څرنګه چې د ابو هريرة ﷺ په حديث کې دي چې نبي کريم ﷺ فرمايلي: کله چې د فی مال په خپل مينځ کې تقسيم کړل شي، انسان د خپلې ښځې اطاعت او د مور نافرماني کوي، دوست نږدې او پلار ليرې کوي! مکمل حديث مخته راتلونکی دی[1]

﴿۳۹﴾ په ښه زړه زکاة نه ورکول

(والزكاة مغرما) او چې کله زکاة جرمانه وبلل شي

له يوه مسلمان څخه مطلوب دا دی چې د هغه زړه د خپل مال، سرو او سپينو څخه د زکاة ورکولو په وخت کې مطمئن او راضي وي، ځکه چې دا زکاة د مال پاکونکی او الله تعالی ﷻ ته د نزديکت يوه ذريعه ده، دا کوم ټيکس يا جرمانه نه ده.

ليکن په آخره زمانه کې به د مال سخت هوس او بخل د خلکو په زړونو کې جمع شي، ځينې مالدار خلک به د زکاة ورکولو په وخت کې دا ګمان کوي چې دا کومه جرمانه يا ټيکس دی، کوم چې له دوی څخه په زور اخيستل کيږي، داسې خلک خو به زکاة ورکوي مګر له خفه زړه سره، همدا وجه ده چې د ښه نيت نه درلودو له امله به هيڅ ثواب پيدا نه کړي.

[1]- وګورئ! په علامات صغری کې نمبر ۴۵ علامه.

﴿۴۰﴾ د غیر الله لپاره د علم زده کړه

اصول دا دي چې انسان شرعي علم د الله تعالی ﷻ د عبادت پېژندلو لپاره زده کړي. ور زده يې کړي او خپور يې کړي. نبي کریم ﷺ فرمایلي ﴿ان الله وملئکته واهل السماوات والارضین حتی النملة فی جحرها وحتی الحوت لیصلون علی معلم الناس الخیر﴾.

ژباړه:

بیشکه الله تعالی ﷻ او د هغه فرښتې، د آسمانونو او زمکو ټول مخلوق حتی میږیتون په خپل سوري کې او ماهیان په سمندر کې د هغه انسان لپاره دعا غواړي کوم چې خلکو ته د دین تعلیم ورکوي (۱).

په آخره زمانه کې به ډیر خلک د قرآن، سنت او فقه علم د الله تعالی د رضا لپاره نه، بلکه د ځان ښودنې، شهرت او یا د بل دنیوي مقصد لپاره زده کوي، لکه څرنګه چې د حضرت ابو هریرة ﷺ په حدیث کې راغلي چې نبي کریم ﷺ فرمایلي: کله چې مال فی په خپل مینځ کې تقسیم کړل شي او علم له دیني مقاصدو پرته د بل مقصد لپاره زده کړل شي (۲).

مخته دا حدیث مُکمل را روان دی (۳)

﴿۴۱﴾ له دوستانو سره نږدېوالی او له مور پلار څخه لیرې والی

د مور او پلار نا فرماني دا هم ده چې له نورو خلکو سره کښیني، له هغوی سره مینه کوي او ټول کره وړه يې د دوستانو لپاره وي او مور پلار يې نظر انداز کړي وي.

ځینې وخت زمونږ ځوانان له خپل پلار څخه تښتي، له دوستانو سره مینه او محبت کوي او ټوله ناسته ولاړه يې له هغوی سره وي، خاصکر په هغه

---

۱ - جامع الترمذي، العلم، حدیث: ۲۶۵۸، وقال: حدیث حسن غریب صحیح.

۲ - جامع الترمذي، الفتن، حدیث: ۲۲۱۱، وفی سنده مقال.

۳ - وګورئ ! د علامات صغری علامه نمبر ۴۵.

وخت کې کله يې چې پلار سپين ږيری شي يا له اولاد سره په روز مره کارونو کې مداخله کول غواړي، سره له دې چې اولاد ته د پلار د حقوقو پيژندل ضروري دي، لکه چې الله تعالی ﷻ فرمايي ﴿وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا﴾ (١).
ژباړه: له والدينو سره احسان (نيکه رويه) اختيار کړئ.

﴿۴۲﴾ په مساجدو کې د اوازونو پورته کيدل

د مساجدو په باره کې شرعي اصول دا دي چې په هغوی کې د سکون او وقار په فضا کې برقرار و اوسي، مګر د قيامت له نښانو څخه دا هم ده چې په مساجدو کې به آوازونه پورته کړل شي او هلته به جنګ او جدال کيږي.

﴿۴۳﴾ د قبايلو قيادت به د فاسقانو په لاس کې شي

د قيادت او سيادت په باب کې شرعي اصول دا دي چې قيادت به د ډير صالح، د ډير علم لرونکو او موزونو خلکو په لاس کې وي، مګر يوه زمانه به راشي چې د قومونو قيادت او سيادت به د فساقو او فجارو خلکو لاس ته ورشي، د دې لوی سبب دا دی چې له بيکارو خلکو سره به مال او تعلقات ډير شي، يا به د هغوی د جرئت، دليري او نسب له امله قيادت د هغوی لاسونو ته ورشي.

﴿۴۴﴾ تر ټولو رذيل سړی به د قوم مشر شي

د قيامت دغه نښانه هم له مخکنی نښانې سره پيوسته ده، يعنې قوم که په سفر کې وي، يا د کوم مهم کار لپاره سره را يو ځای کيږي، يا د کومې معاملې فيصله کول مقصود وي، په هر قسم حال کې به د قوم مشري د کوم نيک او منصف سړي په لاس کې نه وي، بلکه کوم سړی چې تر ټولو بد او رذيل وي دا منصب به د هغه په لاس کې وي.

---

(١) - بني اسرائيل، آية: ٢٣.

په اصل کې داسې صورتحال د زمانې د بدوالي له امله پیدا کیږي. یا دا چې لوی سبب یې دا دی چې بد او بیکاره خلک به په کثرت سره پیدا شي.

﴿۴۵﴾ د یوه انسان له شر څخه د ځان ساتلو په خاطر به د هغه عزت کیږي

دا به د دې لپاره کیږي چې قیادت به د بیکارو او نا اهله خلکو په لاس کې وي او هغوی به په ټولنه کې اکثریت لري، له همدې امله به خلک مجبور وي تر څو د هغو بیکاره خلکو عزت وکړي، هغوی ته یو حیثیت ورکړي. د هغوی احترام وکړي او دا ټول به د هغوی له ظلم، زیاتي، ضرر رسولو او د هغوی له شر څخه د ځان ساتلو له امله وي.

له ۳۶ نمبر نښانې څخه تر دې ځایه چې کومې نښانې ذکر کړې شوې د هغوی ټولو بیان په دې حدیث شریف کې شوی کوم چې حضرت ابو هریرة رضي الله عنه بیان کړی چې رسول الله ﷺ وفرمایل!

﴿إذا اتخذ الفيء دولا والأمانة مغنما والزكاة مغرما وتعلم لغير الدين وأطاع الرجل امرأته وعق أمه وأدنى صديقه وأقصى أباه وظهرت الأصوات في المساجد وساد القبيلة فاسقهم وكان زعيم القوم ارذلهم وأكرم الرجل مخافة شره وظهرت القينات والمعازف وشربت الخمور ولعن آخر هذه الأمة أولها فليرتقبوا عند ريحا حمراء وزلزلة وخسفا وقذفا وآيات تتابع كنظام بال قطع سلكه فتتابع﴾ (۱).

ژباړه: کله چې د فی مال دولت وګڼل شي، د امانت مال غنیمت وبلل شي. د زکاة په ورکولو د جرمانې خیال وکړل شي، علم د غیر دیني مقاصدو لپاره حاصل کړل شي. خلک د خپلې ښځې اطاعت او د مور نا فرماني وکړي، دوستان نږدې کړي او پلرونه لیرې کړي، په جوماتونو کې آوازونه

۱- جامع الترمذي، الفتن، حديث: ۲۲۱۱، وقال: حديث غريب، والحديث فى اسناده رميح الجذامي، لايعرف، وله شاهد عن على رضى الله عنه، فى اسناده الفرج بن فضالة، وآخر عند الطبراني عن عوف بن مالك، وفيه عبدالحميد بن ابراهيم.

پورته کړل شي. فاسق او فاجر خلک د قبیلو مشران شي، رذیل سړی د قوم مشر (سردار) شي، د یوه انسان عزت د هغه د شر له ویرې وشي. د موسیقي آلات او سامان عام شي، د شرابو څښل عام شي او د امت د آخرې زمانې خلک په مخکنیو خلکو باندې لعنت ویل شروع کړي نو په دې وخت کې دې خلک د ګرمو هواګانو. زلزلو. په زمکه کې خسف. د شکلونو مسخ کیدو. د تیږو (ډبرو) باران او داسې نښانو ته انتظار وکړي کومې به چې پیوسته راځي.

﴿۴۶﴾ ﴿۴۷﴾ ﴿۴۸﴾ ﴿۴۹﴾ زنا، وریښم، شراب او د موسیقي الات حلال ګڼل

داسې حرام شیان د کومو له حرمت څخه چې هیڅ یو مسلمان نا خبره نه دی. لکه زنا. د شرابو څښل. د موسیقي بېهوده آلات او د نرانو لپاره د وریښمو استعمال. نبي کریم ﷺ خبر ورکړی چې زما په امت کې به یوه ډله په آخره زمانه کې دا حرام شیان حلال ګڼي او دا یې د قرب قیامت په نښانو کې شمار کړي.

د دې حرامو شیانو د حلالیدو دوه ممکن صورتونه دي.

(۱) د دې شیانو په باره کې داسې عقیده لرل چې دا حلال دي نه حرام.

(۲) په خلکو کې به د دغو شیانو استعمال دومره په کثرت سره وي چې هیڅوک به یې په ژبه یا په زړه سره بد نه بولي. خلک به یې بې دریغه استعمالوي او د هغوی د حرمت احساس به هم نه کوي.

له حضرت ابو عامر یا ابو مالک اشعري رضی الله عنه څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ فرمایلي:

﴿لَيَكُونَنَّ مِنْ أُمَّتِي أَقْوَامٌ يَسْتَحِلُّونَ الْحِرَ وَالْحَرِيرَ وَالْخَمْرَ وَالْمَعَازِفَ وَلَيَنْزِلَنَّ أَقْوَامٌ إِلَى جَنْبِ عَلَمٍ يَرُوحُ عَلَيْهِمْ بِسَارِحَةٍ لَهُمْ يَأْتِيهِمْ يَعْنِي الْفَقِيرَ لِحَاجَةٍ

فَيَقُولُونَ ارْجِعْ إِلَيْنَا غَدًا فَيُبَيِّتُهُمْ اللَّهُ وَيَضَعُ الْعَلَمَ وَيَمْسَخُ آخَرِينَ قِرَدَةً وَخَنَازِيرَ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ﴾ (١).

ژباړه:

زما په امت کې به يو شمير خلک داسې هم وي کوم به چې زنا، وريښم، د شرابو څښل او د موسيقي آلات حلال ګڼي: او يو شمير خلک به خپلې بزې له ځان سره روانې کړي او د کوم غره په لمن کې به اوسيږي، په دې وخت کې به يو حاجتمند (يعنې فقير) به ورته راشي او څه به ترينه وغواړي، دی به ورته ووايي: صبا ورځ راشه، مګر په شپه کې به د الله تعالى عذاب هغه ونيسي. غر به له پاسه پرې راشي او يو څه به هلاک شي او څومره چې پاته شي هغه به تر قيامته پورې د بيزو او خنزير په شکل شي.

دا وخت په ډيرو اسلامي هيوادونو کې خلک په زنا او د شرابو په معامله کې د تساهل ښکار دي، زنا او عصمت پروشي ته يې قانوني تحفظ ورکړی. حيا ناکو ښځو ته يې با قاعده په سرکاري سطحه اجازت نامې ورکړې دي

په شراب خانو کې د شرابو خريد او پروخت ښکاره کيږي، په ډيرو عربي او اسلامي هيوادونو کې د شرابو مارکيټونه شته دي او هم پرې دوی اعتراف کوي.

حضرت ابو مالک اشعري رضي الله عنه بيان کوي چې رسول الله ﷺ فرمايلي: زما په امت کې به داسې خلک وي چې شراب به څښي او همدغه شراب به په بل نامه ياده وي. د هغوی په وړاندې به د سندرو ويونکې ښځې د موسيقي له آلاتو سره به ګډيږي. الله تعالى به دوی په زمکه کې خسف کړي او له ځينو څخه به بيزوګان او خنزيران جوړ شي (٢).

---

[1] - صحيح البخاری، الاشربة، حديث: ۵۵۹۰.

[2] - سنن ابن ماجه، الفتن، حديث: ۴۰۲۰، باسناد صحيحه ابن القيم.

په نن زمانه کې تر ټولو لویه ګناه په کومه کې چې د خلکو لوی اکثریت را ګیر دی، هغه د موسیقي الاتو بې دریغه استعمال او د سندرو آوریدل دي، د موسیقي او د سندرو آوریدل د زړه مرض پیدا کوي، د الله تعالی له ذکر څخه خلک غافل کوي او د قرآن مجید د نه آوریدو او له هغه څخه د فایدې نه اخیستو په لیار کې تر ټولو لویه ذریعه ده. الله تعالی فرمایي:

﴿وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَشْتَرِي لَهْوَ الْحَدِيثِ لِيُضِلَّ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَيَتَّخِذَهَا هُزُوًا أُولَٰئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مُهِينٌ﴾ (١).

ژباړه:

او (ځیني) له خلکو څخه هغه څوک دي چې پیرې (اخلي) عبث خبرې (اړه وونکې له حق څخه) دپاره د دې چې وښویوي (خلک) له لیارې د الله نه بې له علمه (په عاقبت د فعل خپل) او چې ونیسي دا لاره (یا آیاتونه) په ټوکو مسخرو، دغه (کسان) شته دوی ته عذاب سپکونکی.

د علم خاوندانو د (لهوالحدیث) په تفسیر کې ویلي چې له دې څخه سندرې او د موسیقي آلات مراد دي.

نبي کریم ﷺ د سندرو آوریدل له زنا او شرابو سره یو ځای ذکر کړل، نبي کریم ﷺ فرمایي: زما په امت کې به یو شمیر داسې خلک هم وي کوم به چې زنا، وریښم، شراب او موسیقي جائز ګڼي.

په موجوده زمانه کې د موسیقي رنځ دومره عام شوی چې د آوریدو لپاره بې ځانګړي ټي وي چینلونه جوړ کړی شوي، د کومو کار چې یواځې د رنګ په رنګ سندرو وړاندې کول دي. د ځینو نورو چینلونو کار یواځې دا دی چې ۲۴ ساعته میوزک او د فحاشي پروګرامونه وړاندې کوي، په هغوی کې د خبرونو او د قرآن کریم د تلاوت لپاره معمولي وقفه هم نه وي، دا

---

(١) لقمن، آیة: ٦.

صورت حال د قیامت له نښانو څخه دی او د نبي کریم ﷺ د پیشنګویي د صداقت دلیل دی، هر مسلمان ته له دې څخه د ځان ساتل واجب دي.

حضرت عبد الله بن مسعود رضي الله عنه فرمايي: سندره په زړه کې داسې نفاق پيدا کوي لکه څرنګه چې په اوبو سره فصل را ټوکيږي.

﴿۵۰﴾ خلک به د مرګ غوښتنه کوي

نبي کريم ﷺ له دې خبرې هم خبر ورکړی چې داسې يو وخت به راشي په کوم کې به چې ظلم، فتنې او مصيبتونه ډير شي، تر دې چې يو سړی به د خپل ملګري له قبر سره په خوا کې تيريږي او دا تمنا به کوي: کاشکې په دغه قبر کې د خپل ملګري په ځای دی دفن وای، ځکه له کوم رنګه تکليفونو، پريشانيو او مصيبتونو سره چې هغه مخامخ وي او کوم چې د هغه مخته را روان وي هغه به له مرګ څخه ډير تکليف رسوونکي وي.

حضرت ابو هريرة رضي الله عنه بيان کوي چې نبي کريم ﷺ فرمايلي:

﴿ لَا تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى يَمُرَّ الرَّجُلُ بِقَبْرِ الرَّجُلِ فَيَقُولُ يَا لَيْتَنِي مَكَانَهُ ﴾ (۱).

ژباړه: قيامت به تر هغه وخته رانشي تر څو چې داسې يو وخت نه وي راغلی چې يو سړی د يو چا له قبر سره په خوا کې تيريږي او داسې آرزو وکړي: کاشکې زه د دغه مړي په ځای په دغه قبر کې دفن وای.

حضرت عبد الله بن مسعود رضي الله عنه فرمايي: په تاسو به داسې يوه زمانه هم راشي که چيرته په تاسو کې کوم کس ته د مرګ اخستل پيدا کيږي نو هغه به يې د اخستلو لپاره تيار وي (۲).

---

۱ - صحيح البخاری، الفتن، حديث: ۷۱۱۵، وصحيح مسلم، الفتن، حديث: ۱۵۷، بعد الحديث ۲۹۰۷.

۲ - السنن الوارده فی الفتن للداني: ۳/ ۵۴۲.

دا حدیث له هغو احادیثو سره معارض نه دی په کومو کې چې د مرګ له تمنا څخه منع راغلې، لکه چې نبي کریم ﷺ فرمایلي: په تاسو کې هیڅوک د مصیبت راتلو په وخت کې باید د مرګ تمنا ونه کړي (۱).

نبي کریم ﷺ چې د کومو خبرو پیشنګویي کړې هغه به په آخره زمانه کې واقع کیږي. هغه د مرګ ښکاره دعا او تمنا نه ده، بلکه دا د یوه سړي له زړه څخه راوتونکی دا خواهش دی چې کاشکې: هغه له دې بدیو، فتنو، تکلیفونو او پریشانیو څخه یو قسم نجات پیدا کړی وای. اګر که د مرګ په ذریعه ولې نه وای.

دا هم ضروري نه ده چې د قیامت له راتګ سره به د مرګ دغه تمنا د هر مسلمان په زړه کې وي. بلکه دا به د مختلفو هیوادونو د حالاتو او واقعاتو مطابق وي. د خلکو ایماني حالت، په مصیبت باندې صبر او تحمل او د تکلیفونو برداشت کولو قوت به په هر وخت او هر ځای کې نه وي.

«۵۱» داسې وخت به راشي چې یو سړی به سهار مسلمان وي او ماښام کافر

نبي کریم ﷺ خبر ورکړی چې د قیامت راتګ، د فتنو او خواهشاتو ډیروالی او د نیکو خلکو د کموالي له امله به حالات ډیر په تیزي سره بدلیږي. تذبذب او اختلاف به ښکاره شي. تر دې چې یو سړی به د سهار په وخت کې مؤمن وي او ماښام به کافر شي. یعنې په یوه حال به قرار نشي نیولای.

حضرت ابو هریرة رضي الله عنه بیان کوي چې رسول الله ﷺ فرمایلي:

---

۱ صحیح البخاري، الدعوات، حدیث: ۲۳۵۱. وصحیح مسلم، الذکر والدعا، حدیث: ۲۶۸۰.

﴿بادروا باالاعمال فتنا كقطع الليل المظلم، يصبح الرجل مؤمنا ويمسى كافرا، او يمسى مؤمنا ويصبح كافرا، يبيع دينه بعرض من الدنيا﴾ (۱).

ژباړه:

د تورې شپې د ټوټو په څیر د فتنو له راتګ څخه مخکې مخکې نیک اعمال وکړی، یو سړی به د سهار په وخت کې مؤمن وي، مګر له ماښام کیدو د مخه به کافر شي، یا به د ماښام په وخت کې مؤمن وي. مګر له سهار کیدو د مخه به کافر شي، انسان به د یوې معمولي دنیوي فایدې په عوض کې ایمان خرڅوي.

د حدیث معنا دا ده چې له دې وخت څخه مخکې مخکې. په کوم کې به چې د نیکو اعمالو تر سره کول ډیر مشکل شي. نیک اعمال وکړه.

نبي کریم ﷺ د دغو فتنو د سنګیني او شدت احساس داسې بیان کړی چې یو سړی به د ماښام په وخت کې مؤمن وي او د سهار په وخت کې به کافر شي، یا به د سهار په وخت کې مؤمن وي د ماښام په وخت کې به کافر شي، دا فتنې به دومره غټې او دردناکې وي چې په یوه انسان کې به په یوه ورځ کې دومره لوی بدلون راځي (۲).

دا د هغې زمانې حال دی په کومه کې به چې د خلکو ایمان ډیر کمزوری وي، د دین په باره کې به ډیر شبهات وي. له دین څخه به قطعاً څوک خبر نه وي، د کوم له امله به چې دوی دین پریږدي یا به د کوم دنیوي مفاد او ذاتي مصلحت له امله د دین په باره کې به د هغه ښې لړزان پیدا کوي. زمونږ موجوده دور هم د همدې حدیث مصداق دی.

---

[1] صحیح مسلم. الایمان. حدیث: ۱۱۸.

[2] شرح مسلم للنووي.

﴿۵۲﴾ د مساجدو ارايش (ډول سينگار) او پر هغه فخر کول

مسجد په اصل کې د عبادت لپاره وي او د الله تعالی کور دی، مسلمانان يې د الله تعالی څخه د اجر او ثواب حاصلولو په نيت جوړوي، مگر په آخره زمانه کې به يو شمير خلک جوماتونه جوړوي او هغه به په نقش او نگار سره ښايسته کوي. هر څوک به د خپل جومات په نقش، نگار او ښايست باندې فخر کوي، په دې سره به د لمونځ کونکو زړونه له عبادت څخه اوړي و هغه ته به متوجه کيږي. حضرت انس ﷺ بيان کوي چې رسول الله ﷺ فرمايلي:

﴿لاتقوم الساعة حتى يتباهى الناس في المساجد﴾ (۱).

ژباړه:

تر هغه وخته به قيامت برپا نشي تر څو چې خلک پر مساجدو (جوماتونو) فخر ونه کړي

ډيرو صحابه کرامو رضی الله عنهم امت له دې امر څخه خبر کړی چې هيڅکله بايد له ذکر، عبادت او له الهي اطاعت څخه توجه وا نه اړه وي او د مساجدو (جوماتونو) په عمده عمده تعميرونو، د هغو په تزيين او ارايش کې مشغول نشي، حضرت عبد الله بن عباس ﷺ فرمايي:

﴿ لتزخرفنها كما زخرفت اليهود والنصارى﴾ (۲).

ژباړه: تاسو هم د مساجدو (جوماتونو) داسې ارايش او زيبايش کوی لکه څنگه چې يهود او نصاری د خپلو عبادت ځايونو ارايش کوي.

امام بغوي رحمه الله فرمايي:

---

[۱] - سنن ابی داود، الصلوة، حديث: ۴۴۹، وسنن النسائي، المساجد. حديث: ۶۸۰، وسنن ابن ماجه. المساجد والجماعات. حديث: ۷۲۹. وسنده صحيح.

[۲] - سنن ابی داود. الصلوة. حديث ۴۴۸، وصحيح البخاري. الصلوة. قبل الحديث: ۴۴۶.

د (تشييد) معنا ده د عمارت پورته کول او لوړول. يهودو او نصارى ؤ هغه وخت خپل عبادت ځايونه په نقش او نګار مزين او ښايسته کړل کله چې دوى په خپلو کتابونو کې تحريف وکړ [۱].

امام خطابي رحمه الله فرمايلي:

يهودو او نصارى ؤ هغه وخت خپل عبادت ځايونه او کليساوې نقش او نګار کړې کله چې دوى آسماني دين تحريف او بدل کړ، کله چې هغوى دين ضايع کړ نو خپله ټوله توجه يې تزيين او ارايش ته کړه [۲].

په نني عصر کې د مساجدو د نقش او نګار څو انځورونه:

ديوالونه په مختلفو رنګونو رنګول. بيا پرې د مختلفو منظرو جوړول. د رنګا رنګ قيمتي قالينو غوړول، په چت کې د رنګا رنګ پړقيدونکو شيشو لګول. دا ارايشي اخراجات کله تر دې حده ورسيږي که مونږ دغه اخراجات سره را جمع کړو نو څو نور نوي جوماتونه پرې جوړيدلاى شي، مونږ دا نه وايو چې مساجد دې ښايسته نه وي، د هغوى فرش دې ښه نه وي، يا دا چې د مسجد تعمير دې کمزورى وي، بلکه کوم شى چې منعه ده هغه يواځې د مساجدو په تزيين او ارايش کې له مبالغې او اسراف څخه کار اخستل دي، حضرت ابو الدرداء رضي الله عنه فرمايي:

کله چې تاسو د مساجدو په تزيين او ارايش کې مبالغه کوى او د قرآن کريم په نسخو باندې نقش او نګار کوى نو د ستاسو بربادي هيڅوک نشي منعه کولاى [۳].

---

[۱] - فتح الباري شرح صحيح البخاري: ۱/ ۲۹۹.

[۲] - عمدة القاري شرح صحيح البخاري: ۴/ ۳۰۳.

[۳] - المصاحف لابن ابى داؤد: ۲/ ۱۱۰. وصحيح الجامع الصغير للالباني: ۱/ ۱۲۲، حديث: ۵۸۵.

﴿۵۳﴾ د کورونو تزیین او ارایش

عیش، اسراف، فخر او تکبر د بدۍ وړ دي، الله تعالی ﷻ فرمایي:

﴿وَلَا تُسْرِفُوْا ۚ اِنَّهٗ لَا يُحِبُّ الْمُسْرِفِيْنَ ﴾ (۱)

ژباړه:

اسراف مه کوئ، الله تعالی اسراف کونکي نه خوښوي.

په آخره زمانه کې به خلک د خپلو کورونو په دیوالونو باندې ډیرې قیمتي او ښایسته پردې راځړوي او پر هغوی به فخر کوي.

له حضرت ابو هریرة رضي الله عنه څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ فرمایلي:

﴿لا تقوم الساعة حتى يبني الناس بيوتا يوشونها وشي المراحيل﴾ (۲).

ژباړه: تر هغه وخته به قیامت.را نشي تر څو چې خلک په منقش او ښایسته ځادرونو کورونه ښایسته نه کړي.

د حدیث معنا دا ده چې کورونه به د کپړې په څیر منقش او ښایسته جوړ کړی شي، د دې دا معنا هیڅکله نه ده چې په کورونو کې د پردو لګول حرام دي، بلکه حرام دا دي چې په دې کار کې له اسراف او تبذیر څخه کار واخستل شي او بیا پرې فخر وکړل شي.

﴿۵۴﴾ په کثرت سره د تندرونو غورځیدل

د قیامت له ښانو څخه دا هم ده چې خلک به د تندرونو له امله په ډیر شمیر کې د مرګ ښکار شي، له حضرت ابو سعید خدري رضي الله عنه څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ فرمایلي:

﴿تكثر الصواعق عند اقتراب الساعة حتى يأتي الرجل القوم فيقول من صعق تلكم الغداة فيقولون صعق فلان وفلان﴾ (۱).

---

[۱] - الانعام، آية: ۱۴۱.

[۲] - الادب المفرد للبخاري: ۲/ ۴۱۲، وسلسلة الاحاديث الصحيحة: ۱/ ۵۰۲، حديث ۲۷۹.

ژباړه: د قیامت راتلو په وخت کې به تندرونه په کثرت سره را لوېږي، تر دې چې یو سړی به کوم قوم ته ور شي او دا پوښتنه به کوي: نن په تاسو کې څوک څوک د اسماني بجلۍ (تندر) ښکار شوي او مړه شوي؟ هغه به ورته وايي: فلانکی او فلانکی سړی نن د اسماني بجلۍ (تندر) ښکار شوي او مړه شوي دي.[1]

(صاعقة) هغې آسماني بجلۍ (تندر) ته ویل کیږي کومه چې په ډیر درز او له رڼا سره له آسمان څخه را غورځیږي. الله تعالی د ثمودیانو قوم په همدې سره هلاک کړ، الله تعالی ﷻ فرمايي:

﴿وَأَمَّا ثَمُودُ فَهَدَيْنَٰهُمْ فَٱسْتَحَبُّوا۟ ٱلْعَمَىٰ عَلَى ٱلْهُدَىٰ فَأَخَذَتْهُمْ صَٰعِقَةُ ٱلْعَذَابِ ٱلْهُونِ بِمَا كَانُوا۟ يَكْسِبُونَ ۝١٧﴾ (۲).

ژباړه:

او هر چې ثمودیانو وو پس سمه لیار مو وښودله دوی ته (په لیږلو د رسولانو سره) پس غوره کړ دوی روند والی (ضلالت) پر هدایت (او راهنمائي) پس ونیول دوی لره چیغې (د جبریل) او عذاب سپکوونکي په سبب د هغه (شرک او عصیان) چې وو دوی چې کول به یې (چې تکذیب د صالح وو).

همدا شان الله تعالی ﷻ فرمايي:

﴿فَإِنْ أَعْرَضُوا۟ فَقُلْ أَنذَرْتُكُمْ صَٰعِقَةً مِّثْلَ صَٰعِقَةِ عَادٍ وَثَمُودَ ۝١٣﴾ (۳).

ژباړه: پس که چیرته مخ وګرځاوه (دغو کفارو له حقه) پس ووایه (اې محمده دوی ته) چې ویروم زه تاسې له سخت عذابه په مثل د سخت عذاب د عادیانو (لکه باد د صرصه) او ثمودیانو (لکه چیغه د جبریل).

---

[1] - مسند احمد: ۳/ ۲۴. وفیه محمد بن مصعب ضعیف.

[2] - فصلت. آیة: ۱۷.

[3] - فصلت. آیة: ۱۳.

د دغه درز د قوت او شدت یادونه الله تعالی په (صاغیه) لفظ سره هم کړې، الله تعالی ﷻ فرمايي:

﴿فَأَمَّا ثَمُودُ فَأُهْلِكُوا بِالطَّاغِيَةِ ۝﴾ (۱).

ژباړه: پس هر څه چې ثمودیانو وو نو هلاک کړی شول (هغوی) په سخت آواز د (جبریل یا په سبب د سرکشۍ خپلې).

(۵۵) د کتابت ډیروالی او خپریدل

په پخوانیو زمانو کې کتابت او د کتابونو نشر او اشاعت نه وو، د خلکو اکثریت د ویلو او لیکلو له صلاحیت څخه محروم وو، نبي کریم ﷺ په هغه زمانه کې خبر ورکړی چې د قیامت له نښانو څخه دا هم ده چې قلم، کتابونه او کتابت به ډیر شي، حضرت ابو هریرة رضي الله عنه بیان کوي چې رسول الله ﷺ فرمایلي:

﴿ان بين يدي الساعة تسليم الخاصة وفشو التجارة حتى تعين المرأة زوجها على التجارة وقطع الأرحام وشهادة الزور وكتمان شهادة الحق وظهور القلم﴾ (۲).

ژباړه: له قیامت څخه د مخه به یو داسې وخت راشي چې یوازې خاصو خلکو ته به سلام کیږي، تجارت به ډیر زیات شي حتی چې ښځه به له خپل میړه سره په تجارت کې د هغه مرسته کوونکې وي، قطع د صله رحمي به راشي. د دروغو ګواهي به ورکول کیږي. رښتوني ګواهي به پټیږي او قلم به ظاهر شي.

د نبي کریم ﷺ په الفاظو کې له (ظهور القلم) څخه شاید مراد دا وي چې کتابت او کتابونه به ډیر شي او په ډیره وسیع پیمانه به یې نشر او اشاعت کیږي. حتی چې د طباعت. تصویر سازي او د نشر او اشاعت د اسبابو د ډیر

---

[۱] - الحاقة، آية: ۵.

[۲] - مسند احمد: ۱/ ۴۰۷. وحسنه الشيخ الارنؤوط فى تحقيقه على المسند

والي له امله به خلک په اساني سره هغو ته رسيدلای شي. مګر د دې هر څه با وجود به خلک د شريعت په امورو او په ديني مسايلو پوره خبر نه وي.
د دې خبرې تاييد له دې حديث مبارک څخه هم کيږي کوم چې حضرت انس ﵁ له نبي کريم ﷺ څخه بيان کړی. رسول الله ﷺ فرمايلي:
﴿انّ مِنْ أَشْرَاطِ السَّاعَةِ أَنْ يُرْفَعَ الْعِلْمُ وَيَظْهَرَ الْجَهْلُ وَيُشْرَبَ الْخَمْرُ وَيَظْهَرَ الزِّنَا وَيَقِلَّ الرِّجَالُ وَيَكْثُرَ النِّسَاءُ حَتَّى يَكُونَ لِلْخَمْسِينَ امْرَأَةً الْقَيِّمُ الْوَاحِدُ﴾ [1].

ژباړه:
د قيامت له نښانو څخه دا هم ده چې علم به پورته شي، جهالت به خپور شي، زنا به عامه شي، شراب به څښل کيږي، سړي به کم شي، ښځې به زياتې شي تر دې چې د پنځوسو ښځو لپاره به يو اځې يو نګران وي.

[1] صحيح البخاري. الحدود. حديث: ۲۸۰۸. وصحيح مسلم. العلم. حديث: ۲۲۷۱. واللفظ له.

﴿۵۶﴾ په ژبه مال گټل او په خبرو باندې فخر کول

سره له دې چې په روا طريقو د مال گټل يا په شرعي طريقو د دنيا په تر لاسه کولو کې کومه د عيب خبره نشته. د مال گټلو دا طريقه هم شرعي ده چې يو انسان د بيان. خبرو او دليل په ذريعه روزي وگټي. لکه څنگه يې چې وکيلان. استاذان او نور گټي. ځکه چې د دغو حضراتو د روزي زبات اعتماد د دوی په خبرو باندې وي.

په دې سلسله کې چې کوم شی مذموم دی هغه دا دی چې يو سړی په ناروا او دروغو سره دنيا ترلاسه کړي، يا د خريد او پروخت په وخت کې د دروغو قسمونه خوري. يا د نا سم بيان په کولو سره خپل مال خرڅوي. په همدې طريقه د ژبې ناروا استعمال ټولې طريقې ممنوع او ناروا دي.

د عمر بن سعد له خپل پلار حضرت سعد بن ابی وقاص رضي الله عنه سره څه کار وو. دی د خپل پلار په خدمت کې حاضر شو. مگر د خپل مقصد له بيانولو د مخه هغه له فصاحت او بلاغت څخه خالي په داسې خبرو پيل وکړ لکه څرنگه يې چې خلک د خپل مقصد د ترلاسه کولو لپاره کوي، حضرت سعد بن ابی وقاص له دې د مخه له هغه څخه کله هم داسې خبرې نه وې آوريدلې. زوی چې کله خپلې خبرې خلاصې کړې نو حضرت سعد رضي الله عنه ورته وويل: بنه زويه! تا خپلې خبرې خلاصې کړې؟ هغه ورته وويل: هو. ما چې کوم عرض وکړ، هغه غواړم. حضرت سعد رضي الله عنه ورته وويل: کله چې ما د ستا دا خبرې واوريدلې نو ته له خپل مقصد څخه ډير ليرې شوې: او زه له تا څخه داسې متنفر شوم چې له دې د مخه کله نه ووم لکه څنگه چې اوس شوم. ما له نبي کريم صلی الله عليه وسلم څخه دا اوريدلي چې ونيل يې

﴿لا تقوم الساعة حتى يخرج قوم يأكلون بألسنتهم كما يأكل البقر بألسنتها﴾ (۱).

۱- مسند احمد: ۱/ ۱۸۴.

ژباړه : قیامت به تر هغه وخته قایم نشي تر څو چې یو داسې قوم پیدا نشي کوم به چې په خپلو ژبو باندې داسې خوړل کوي لکه څنګه چې بقر (غوا) په خپلې ژبې سره له زمکې خوړل کوي.

حضرت عبد الله بن عمر ﷺ بیان کوي چې رسول الله ﷺ فرمایلي :

﴿من اقترب الساعة ان ترفع الاشرار وتوضع الاخيار ويفتح القول ويخزن العمل ويقرء بالقوم المثناة، ليس فيهم احد ينكرها، قيل : ومالمثناة؟ قال : ما اكتتبت سوى كتاب الله﴾ (۱).

ژباړه : د قیامت له نښانو څخه دا هم ده چې بد خلک به را ښکاره شي. ښه خلک به پس پاتې شي، خبرې به زیاتې شي، عمل به ورک شي، یعنې عمل به نه وي او خلک به مثناة لولي او هیڅوک به دا بد نه ګڼي، پوښتنه وشوه : مثناة څه شی دی؟ ورته وې ویل : هر هغه څه چې د الله تعالی له کتاب څخه پرته لیکل شوي وي.

﴿۵۷﴾ له قران پرته د نورو کتابونو په کثرت سره خپریدل

دا هم د قیامت له نښانو څخه ده چې په خلکو کې به د خدای تعالی له کتاب پرته د نورو کتابونو خریداري زیاته شي. کوم چې په مکتبو کې تیاریږي، خپریږي او خرڅیږي.

د دې خبرې تایید مخکنی حدیث هم کوي، په هغه کې دا خبره د توجه وړ ده چې خلک به مثناة لولي. پوښتنه وشوه : چې مثناة څه شی دی؟ ورته وویل شول : هر هغه څه چې د الله تعالی له کتاب پرته لیکل شوي وي.

۱- المستدرک للحاکم: ۴/ ۵۴۴.

﴿۵۸﴾ د قاريانو ډېروالی، د فقهاؤ او علماؤ کموالی

نبي کريم ﷺ خبر ورکړی چې د قيامت له نښانو څخه دا هم ده چې د قاريانو شمير به زيات شي او د شريعت علماء به کم شي. حضرت ابو هريرة ﷺ بيان کوي چې رسول الله ﷺ فرمايلي:

﴿سياتی علی امتی زمان تکثر فيه القراء وتقل الفقهاء ويقبض العلم ويکثر الهرج، قال : ومالهرج؟ قال : القتل بينکم، ثم ياتی بعد ذلک زمان يقرء القرآن رجال لايجاوز تراقيهم، ثم ياتی بعد ذلک زمان يجادل المنافقون الکافر المشرک بالله المؤمن بمثل ما يقول﴾ (۱).

ژباړه: يوه زمانه به داسې راشي په کومه کې به چې قاريان زيات شي او فقهاء به کم شي. علم به پورته شي او هرج به ډير شي، پوښتنه وشوه يا رسول الله! دا هرج څه شی دی؟ هغه ﷺ وفرمايل: د ستاسو تر مينځ د وينو تويول. بيا به له دې وروسته يو داسې وخت راشي چې يو شمير خلک خو به قرآن لولي مګر قرآن به د هغوی له ستوني ښکته نه کوزيږي. بيا به بله يوه داسې زمانه راشي کله چې يو منافق، کافر او مشرک له مؤمن سره بحث او جدال کوي نو به د مؤمن خبرو ته هماغه شان ځواب ورکوي څنګه يې چې ورته وايي.

معامله په هغه وخت کې ډيره خرابيږي کله چې له دنيا څخه د علماؤ په تلو سره علم رخصت شي. هر کله چې کوم رباني عالم بچ پاتې نشي نو به خلک جاهلان خپل پيشوايان جوړ کړي. له هغوی څخه چې کله د ديني مسايلو پوښتنه کوي نو هغوی به له علم پرته فتوا ورکوي. چې په دې سره هغوی په خپله هم ګمراهان کيږي او نور خلک هم ګمراه کوي.

---

۱. المستدرک للحاکم: ۴ / ۴۵۷.

د حضرت عبد الله بن عمر ﷺ بيان دی چې رسول الله ﷺ فرمايلي:
﴿إِنَّ اللَّهَ لَا يَقْبِضُ الْعِلْمَ انْتِزَاعًا يَنْتَزِعُهُ مِنْ الْعِبَادِ وَلَكِنْ يَقْبِضُ الْعِلْمَ بِقَبْضِ الْعُلَمَاءِ حَتَّى إِذَا لَمْ يُبْقِ عَالِمًا اتَّخَذَ النَّاسُ رُءُوسًا جُهَّالًا فَسُئِلُوا فَأَفْتَوْا بِغَيْرِ عِلْمٍ فَضَلُّوا وَأَضَلُّوا﴾ (۱).

ژباړه:
الله تعالی يو نا څاپه علم نه پورته کوي چې له خلکو څخه يې واخلي. بلکه علم د علماؤ د وفات له امله ختميږي. تر دې چې کله په دنيا کې کوم عالم ژوندی پاتې نشي نو خلک به جاهلان خپل پيشوايان جوړ کړي. له هغوی څخه چې کله د ديني مسايلو پوښتنه وکړي نو هغوی به پرته له علمه دوی ته فتوا ورکوي. چې په دې سره دوی په خپله هم گمراه کيږي او نور خلک هم گمراه کوي.

په مخکني حديث کې د علم د پورته کيدا چې کوم ذکر شوی د هغه مطلب دا نه دی چې دفعتاً به د خلکو له سينو څخه علم پورته کړی شي او علم به له دنيا څخه ورک شي. بلکه مطلب يې دا دی چې د علم حاملين به کرار کرار له دنيا څخه ولاړ شي او خلک به د هغوی پر ځای جاهلان خپل مفتيان جوړ کړي. هغوی به د خپل جهالت په بنياد فيصلې کوي. هغه به په خپله هم گمراه کيږي او نور خلک به هم گمراه کوي. په تيرو لسو کلونو کې د امت مسلمه ډير داسې علماء کرام وفات شوي کومو چې خلکو ته د دين په ور ښودلو کې لوی کردار اداء کاوه. شيخ عبد العزيز بن عبد الله بن باز (رئيس علماء کبار کونسل سعودي عرب) په سنه (۱۴۲۰ هجري مطابق ۱۹۹۹عيسوي) کې وفات شو. په همدغه کال کې محدث علامه محمد ناصر الدين الباني هم په سنه (۱۴۲۰ هجري مطابق ۱۹۹۹ عيسوي) کې

۱- صحيح البخاری، العلم، حديث: ۱۰۰. وصحيح مسلم، العلم، حديث: ۲۷۷۳.

وفات شو او شيخ علامه محمد بن صالح العثيمين په سنه (١٤٢١ هجري مطابق ٢٠٠٠ عيسوي) کې له دې فاني دنيا څخه رخصت شو. له دې پرته په همدې لسو کلونو کې د امت مسلمه نور ډير جليل القدر علماؤ له دې فاني دنيا څخه سترګې پټې کړې.

که يو څوک نن ورځ د امت مسلمه په حال غور وکړي نو وبه ګوري چې ډير شمير خلک د قرآن مجيد تلاوت په ډير ښه آواز کې کوي، په دغه ترتيل او زړه راښکونکي تلاوت کولو کې له يوه بل څخه د مخته کيدا په کوشش کې دي. ليکن د شرعي علم طلب او د ديني احکامو د زده کولو سلسله دريدلې، که چيرته په دغو قاريانو کې له کوم يوه څخه د سجدې سهوې په باره کې پوښتنه وکړی شي نو هغوی پرې هيڅ علم نلري.

﴿٥٩﴾ له کم علمه (وړو) خلکو څخه د علم حاصلول

د نبوت په زمانه کې به خلکو له لويو لويو علماؤ او فقهاؤ څخه علم حاصله وو. مګر داسې يو وخت به راشي چې کم فهمه، کم علمه او واړه خلک به په دغه منصب باندې قبضه وکړي. خلک به له دوی څخه فتوا غواړي او دوی به فتوا ورکوي. په مخکني حديث کې تير شول چې د قيامت له نښانو څخه دا هم ده چې قاريان به زيات شي او علماء به کم شي، تر دې چې له وړو او جاهلو خلکو څخه به علم حاصليږي. هغوی به فتوا ګانې ورکوي. په خپله به هم ګمراه کيږي او نور به هم ګمراه کوي.
حضرت ابو اميه جمحي ﷺ بيان کوي چې رسول الله ﷺ فرمايلي

﴿ان من اشراط الساعة ان يتمس العلم عند الاصاغر﴾ (١).

ژباړه: د قيامت له نښانو څخه دا هم ده چې له اصاغرو (وړو) خلکو څخه به علم حاصليږي.

---

(١) کتاب الزهد لابن المبارک ٢٠. بسند صحيح

له امام عبد الله بن مبارک څخه پوښتنه وشوه : دا اصاغر څه شی دی؟ هغه ځواب ورکړ : دا هغه خلک دي کوم چې په خپله رایه فتوا ورکوي. یعنې چې د هغوی علم مضبوط نه وي او نه د فتوا په ورکولو کې تحقیق کوي او نه په شرعي دلایلو سره استدلال کوي. داسې هم ویل شوي چې له اصاغر څخه مراد اهل بدعت دي.

له حضرت عبد الله بن مسعود ﷺ څخه روایت دی:

خلک به تر هغه وخته په خیر وي تر څو چې دوی ته علم د صحابه کرامو او لویو علماء کرامو په ذریعه راځي. البته کله چې علم د وړو خلکو په ذریعه راتلل شروع کړي نو بیا خلک تباه او برباد کیږي (۱).

الحمد لله په دې وخت کې تر دا مهاله علم او اهل علم په خیریت کې دي، اګر که د فکر خاوندانو ته معلومه ده چې نن ورځ ابلاغي ذرایعو یو څو داسې واړه طالب العلمان ډیر فعال او مشهور کړي کوم چې د اسلام عمومي معلومات لري، یعنې یواځې مشهور مسایل یې زده وي. په اصل کې نه علماء او نه فقهاء وي، مګر مشهور وي او خلک له هغوی څخه فتواګانې غواړي او علم ترې حاصلوي، که چیرته د دوی پر ځای جید علماء کرام په ابلاغي ذرایعو، ستیلایټ چینلونو. راډیو او انټرنیټ باندې راشي او خلک دوی وپیژني نو بیا به خلک له دوی څخه فتوا غواړي او د دوی لور ته به متوجه شي.

دا خبره هم باید په پام کې ونیول شي چې ډیر عمر د ښه علمیت نښه نه ده او نه باید محض د کم عمر له امله یو چا ته جاهل وویل شي. علي بن مدیني رحمه الله ویلي: علم د ډیر عمر نوم نه دی (۲).

۱- کتاب الزهد لابن المبارک. حدیث: ۸۱۵.

۲ ضبقات الحنابلة: ۱/ ۲۲۷.

له حضرت عمر بن خطاب رضي الله عنه څخه دا قول نقل شوی : چې د علم تعلق له واړه یا لوی عمر سره نه دی. بلکه الله تعالی چې چا ته وغواړي هغه ته علم ورکوي (۱).

لهذا دا ضروري ده چې کوم خلک په ټولنه کې د عالم په صفت مشهور شي هغه باید خپل ځان له ووړو خلکو څخه وباسي او د یوه لوی انسان جوړیدو کوشش وکړي. دا هغه وخت ممکنه ده کله چې هغه ډیر علم حاصل کړي. د کتاب او سنت فهم پیدا کړي. خپل علم پوخ کړي او له لویو علماء کرامو سره رابطه وکړي.

﴿۶۰﴾ د نا څاپي مرګونو ډیروالی

زمونږ په دې زمانه کې د قیامت چې کومې نښانې ښکاره شوې دي په هغوی کې یوه دا هم ده چې نا څاپي مرګونه ډیر شوي، یعنې داسې مرګونه کوم چې یو نا څاپه د زړه له دورې څخه منځته راځي، یا د وینې له بندیدو، د موټر د ټکر کیدو او جهاز (طیارې) له ښکته راغورځیدو څخه پېښیږي.
حضرت انس بن مالک رضي الله عنه بیان کوي چې رسول الله ﷺ فرمایلي :
﴿ان من اقترب الساعة ان یظهر موت الفجاة﴾ (۲).

د قیامت له نښانو څخه دا هم ده چې یو نا څاپه مرګونه به ډیر واقع کیږي.

په تیره زمانه کې به یوه انسان ځینې نښانې محسوس کولې او یو څه موده به ناجوړه وو او پوه به شو چې دا مرض الموت دی. نو وصیت به یې ولیکه. له خپل اهل او عیال سره به یې خدای په اماني وکړه. خپل اولاد ته به یې څه نصیحتونه وکړل، د خپل رب لور ته به یې رجوع وکړه. له هغه څخه به یې د ګناهونو معافي وغوښته او د کلمې طیبې ورد به یې شروع کړ تر دې چې د کلمې طیبې ویلو په وخت کې به مړ شو.

---

۱ المصنف لعبد الرزاق: ۱۱/ ۴۴۰، حدیث: ۲۰۹۴۲.

۲ المعجم للطبراني: ۲/ حدیث ۱۱۳۲

مګر په اوسنۍ زمانه کې مونږ وينو چې يو سړی روغ جوړ او صحتمند وي، هيڅ تکليف او نا جوړتيا نلري، ليکن يو نا څاپه د زړه دوره پرې راشي، يا يې په رګونو کې وينه بنده شي. يا ديته ورته د نورو حوادثو او عوارضو له امله مونږ د هغه د وفات خبر واورو. د يوه عقلمند انسان لپاره لازمه ده چې هر وخت بيدار او هوښيار و اوسي. له مرګ او الله تعالی سره د مخامخ کيدا لپاره تل د الله تعالی په اطاعت کې و اوسي.

اغتنم فی الفراغ فضل رکوع ❁ فعسی ان يکون موتک بغتة

کم من صحيح رائيت من غير سقم ❁ ذهبت نفسه الصحيحة فلتة

د صحت او فراغت په وخت کې د الله تعالی په مخکې سر ښکته کول غنيمت وګڼه. ممکن ده چې د ستا مرګ يو نا څاپه راشي.

ما ډير صحتمند خلک ليدلي دي. چې پرته له کومې ناجوړتيا يو نا څاپه له دې فاني دنيا څخه تللي دي (۱).

﴿۶۱﴾ د بې وقوفو واکمني

د عامو خلکو اصلاح د هغوی د واکمنو تر اصلاح او د عامو خلکو بيکارتوب د هغوی د واکمنو تر بيکارتوب پورې اړه لري، نبي کريم ﷺ خبر ورکړی چې د قيامت له نښانو څخه دا هم ده چې حکومت او قيادت به د کم فهمو او بې وقوفو خلکو لاسته ورشي. کوم به چې نه د کتاب او سنت په رڼا کې ژوند تيروي او نه به د نورو نصيحت مني.

له حضرت جابر بن عبد الله رضي الله عنه څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ خپل صحابي حضرت کعب بن عجره رضي الله عنه ته وفرمايل:

اې کعب! الله دې تا د بې وقوفو له واکمنې څخه وساتي. هغه عرض وکړ يا رسول الله! د بې وقوفو د واکمنې مطلب څه دی؟ نبي کريم ﷺ وفرمايل

۱- دا د امام بخاري رحمه الله اشعار دي. وګورئ هدي الساري مقدمة فتح الباري لابن حجر العسقلاني رحمه الله. ص: ۲۷۴. (سيف).

له ما وروسته به داسې واکمن وي کوم به چې زما له سنتو څخه رڼا نه حاصلوي او نه به زما په سنتو عمل کوي. کوم خلک چې د هغوی د دروغو تصدیق وکړي او په ظلم او ستم کې له هغوی سره ملګري شي نه هغوی له ما څخه دي او نه زه له هغوی څخه یم او نه به زما حوض کوثر ته راځي. البته هغه خلک چې د هغوی د دروغو تصدیق ونه کړي او په ظلم او ستم کې د هغوی ملګرتیا ونه کړي هغه له ما څخه دي او زه له هغوی څخه یم او دا خلک به زما حوض کوثر ته هم راځي.

اې کعب! روژه ډال دی. صدقه ګناهونه محوه کوي. لمونځ قرباني ده. یا نبي کریم ﷺ دا وفرمایل چې لمونځ دلیل دی. اې کعب! هغه غوښه چې له حرامې غذا څخه پیدا شي هغه به جنت ته نه داخلیږي. د هغې لپاره د جهنم اور ډیر مناسب دی. اې کعب! خلک له کورونو څخه وځي او د خپل ځان سودا کوي. څوک خپل ځان له الهي عذاب څخه آزاد کړي او څوک یې په هلاکت او بربادۍ کې وغورځوي (١).

د (سفیه) معنا ده: داسې سړی کوم چې کم عقل او کم تدبیره وي، کوم خلک چې د نورو مسایل نه پیژني د خپل ځان مسایل به څنګه وپیژني، د (سفاهت) معنا ده: کم عقلي. په یوه بل حدیث کې راغلي:

قیامت به تر هغه وخته قایم نشي تر څو چې د هرې قبیلې قیادت د منافقینو لاسته ورنشي.

له منافقینو څخه مراد څخه خلک دي د کومو چې ایمان کم وي. د الله تعالی له خوف او ویرې څخه خالي وي. په کثرت سره دروغ وایي او پوره جاهل وي.

هر کله چې د خلکو پادشاهان، قادین او تولواکان همداسې خلک شي نو هر شی درهم برهم کیږي. د دروغو به تصدیق او د رښتیاوو به تکذیب

---

(١) مسند احمد: ٣/ ٣٢١، وصحیح ابن حبان: ١٠/ ٣٧٢.

کیږي. امانتونه به بد دیانتو ته سپارل کیږي او امانتدار ته به د شک په سترګه کتل کیږي. جاهل به خبرې کوي او عالم به په چپ کیناستلو باندې مجبوریږي.

امام شعبي رحمه الله فرمایي:

قیامت تر وخته نه قایمیږي تر څو چې علم جهل او جهل علم ونه ګڼل شي (۱).

د حقایقو بدلون او د ټولو معاملاتو درهم برهم کیدل دا ټول صورتحال به په آخره زمانه کې ښکاره شي. حضرت عبد الله بن عمرو رضي الله عنه بیان کوي چې رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي:

﴿ان من اشراط الساعة ان یوضع الاخیار، ویرفع الاشرار﴾ (۲).

ژباړه: د قیامت له نښانو څخه دا هم ده چې ښه خلک به شاته کړل شي او بد خلک به مخته کړل شي.

﴿۶۲﴾ زمانې به نږدې شي

نبي کریم صلی الله علیه وسلم خبر ورکړی چې د قیامت له نښانو څخه دا هم ده چې زمانې به نږدې شي، حضرت ابو هریرة رضي الله عنه بیان کوي چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم فرمایلي:

﴿یَتَقَارَبُ الزَّمَانُ وَيَنْقُصُ الْعَمَلُ وَيُلْقَى الشُّحُّ وَتَظْهَرُ الْفِتَنُ وَيَكْثُرُ الْهَرْجُ قَالُوا يا رَسُولَ اللَّهِ أَيُّمَ هُوَ قَالَ الْقَتْلُ الْقَتْلُ﴾ (۳).

ژباړه: زمانې به نږدې شي. عمل به کم شي. فتنې به ښکاره شي. د بخل او حرص دوره به شي. هرج به زیات شي. عرض یې وکړ: یا رسول الله! هرج څه شی دی؟ رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل: قتل او خونریزي.

---

۱ مصنف لابن ابی شیبة: ۱۵ /۱۷۵، حدیث: ۳۸۵۸۳.

۲ مصنف لابن ابی شیبة: ۱۵ /۳۸۵۴۵، وسلسلة الاحادیث الصحیحة ۲/ حدیث: ۲۸۳۱.

۳ صحیح البخاري، الفتن، حدیث: ۷۰۲۱، وصحیح مسلم، العلم، حدیث: ۱۵۷، عدد الحدیث: ۲۶۷۲.

د زمانې په نږدیوالي کې د علماء کرامو اقوال.

(۱) له دې څخه مراد په زمانې کې د برکت کم والی دی. هغه په دې ډول چې د پخوا زمانې خلکو به چې کوم کار په یوه ساعت کې کاوه د وروسته زمانې خلک به هغه کار په څو ساعتونو کې هم نسي کولای.

حافظ ابن حجر رحمه الله فرمايي : دا صورتحال زمونږ په زمانه کې واقع شوی، مونږ وینو چې شپه او ورځ ډیر په تیزي سره تیریږي او په پخوا زمانه کې داسې نه وو (۱).

(۲) د دې یو مطلب دا هم دی چې د زمانې اهل به د ابلاغي ذرایعو، د زمیني او هوايي سپرلیو د کثرت له امله له یوه بل سره نږدې شي.

(۳) د دې یوه معنا دا هم ده چې زمانه به په اصل حیقیت کې ډیره په تیزي سره تیریږي. څکه الله تعالی چې څنګه وغواړي شپې او ورځې اوږدولای او لنډولای شي. د دې تایید له هغه حدیث څخه هم کیږي په کوم کې د دجال زمانې د ورځو د اوږدوالي خبر ورکړل شوی دی چې هلته به یوه ورځ د کال برابره وي. دویمه به د میاشتې برابره وي او دریمه به د هفتې برابره وي، ورځې چې څنګه اوږدیدلای شي همدا رنګه لنډیدلای هم شي. مګر دا نښانه تر دا مهاله نه ده ښکاره شوې.

حضرت ابو هریرة رضي الله عنه بیان کوي چې رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمايلي

﴿لا تقوم الساعة حتى يتقارب الزمان فتكون السنة كالشهر والشهر كالجمعة تكون الجمعة كاليوم ويكون اليوم كالساعة وتكون الساعة كالضرمة بالنار﴾ (۲).

ژباړه قیامت تر هغه وخته نه قايميږي تر څو چې زمانه قريبه نشي. په دې وخت کې به کال د یوې میاشتې برابر وي. میاشت به د جمعې برابره وي. جمعه

[1] فتح الباري شرح صحيح البخاري: ۱۳/ ۲۲.
[2] جامع الترمذي. الزهد. حديث: ۲۳۳۲. ومسند احمد: ۲/ ۵۳۸.

به د ورځې برابره وي. ورځ به د يوه ساعت برابره وي او يو ساعت به داسې وي لکه د اور شغله چې بله شي او مړه شي.
(۴) په تقارب زمان کې يو قول دا هم دی چې له دې څخه مراد د انسان د عمر کم والی دی. يعني له قيامت سره په نږدې زمانه کې به د پخوانيو زمانو په خلاف عمرونه به ډير کم وي.

﴿۶۳﴾ کم عقل خلک به د نورو ترجماني کوي

د ترجمانی په سلسله کې اصول دا دي چې يو عقلمند، دانا او فصيح سړی به ترجمان وي. ليکن د قيامت له راتلو د مخه به يوه داسې زمانه راشي په کومه کې به چې خلک خراب شي او د هغوی ترجمانان به کم عقل او بيکاره خلک وي. حضرت ابو هريرة ﵁ بيان کوي چې نبي کريم ﷺ فرمايلي:

﴿انها ستأتي على الناس سنون خداعة يصدق فيها الكاذب ويكذب فيها الصادق ويؤتمن فيها الخائن ويخون فيها الأمين وينطق فيها الرويبضة قيل وما الرويبضة قال السفيه يتكلم في أمر العامة﴾ (۱).

ژباړه:

په خلکو به يو څه دوکه کونکي (چل کونکي) کلونه راشي. په دې کې به دروغ رښتيا ګڼل کيږي. رښتيا به دروغ ګڼل کيږي. په خاين به د امانتدار ګمان کيږي، په امانتدار به د خاين شک کيږي او د خلکو په معاملاتو کې به رويبضة خبرې کوي. عرض وشو يا رسول الله! رويبضة څه شی دی؟ رسول الله ﷺ وفرمايل: بې وقوف انسان کوم به چې د عامو خلکو په معاملاتو کې خبرې کوي.

---

۱ مسند احمد :۲/۲۹۱، وسلسلة الاحاديث الصحيحة: ۴ ۵۰۸، حديث: ۱۸۸۷.

دا ښښانې زمونږ په دور کې ښکاره او عامې شوې دي، ځکه چې په ټولنه کې بیکاره خلک له بهترینو خلکو څخه ډیر معزز دي او د عامو خلکو د معاملاتو واک د بیکاره خلکو لاسته ورغلی دی.

واجب ده چې اهل علم، عقلمند او تجربه کار خلک د خلکو په معاملاتو او سیاست کې مخته کړی شي. کوم سړی چې نن ورځ د خلکو په حالاتو غور وکړي نو وبه ویني چې خلک د خپلو خواهشاتو او مصلحتونو لور ته مایل دي. اګر که په هغه کې د دوی دین او ایمان ضایع ولې نشي. همدا وجه ده چې دوی فساق او فجار خپل قائدین او راهنما جوړ کړیدي.

﴿۶۴﴾ احمق او جاهل به له ټولو زیات خوشحال وي

د قیامت له ښښانو څخه دا هم ده چې یوه داسې زمانه به راشي په کومه کې به چې رښتیا دروغ او دروغ به رښتیا ګڼل کیږي، په خاین به د امانتدار ګمان کیږي، په امانتدار به د خاین شک کیږي، د خلکو قیادت به بې وقوف انسان کوي او ټولې ذمه وارۍ به نا اهلو ته وسپارل شي.

له حضرت انس بن مالک ﷺ څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ فرمایلي:

﴿لاتقوم الساعة حتى يكون أسعد الناس بالدنيا لكع ابن لكع﴾ (۱).

ژباړه:

قیامت تر هغه وخته نه راځي تر څو چې امیر ترین سړی هغه څوک جوړ نشي کوم چې احمق ابن احمق او جاهل ابن جاهل نه وي.

نبي کریم ﷺ دا هم فرمایلي:

﴿يوشك ان يغلب على الدنيا لكع بن لكع﴾ (۲).

ژباړه: نږدې ده چې په دنیا باندې جاهل او احمقان غلبه وکړي.

نبي کریم ﷺ دا هم فرمایلي:

---

[۱] - جامع الترمذي، الفتن، حديث: ۲۲۰۹. وصححه الالباني.

[۲] - مسند احمد: ۳۴۰/۵.

﴿لاتذهب الدنيا حتى تصير للكع ابن لكع﴾ (۱).

ژباړه:

دنيا نه ختميږي تر څو چې دا تړولنه د احمقو خلکو په ملکيت کې نشي

لکع ابن لکع: دا هغه څوک دي چې د بد اخلاقي له امله هيڅوک د هغه صفت نه کوي، د عربو په نزد يې معنا ده بد غلام. د لکع لفظ په حماقت او جهالت کې استعماليږي او په عربي ژبه کې سړي ته لکع او ښځې ته لکاع ويل کيږي.

د قرب قيامت په زمانه کې به داسې خلک تر ټولو ډير زيات خوشحال وي، له هغوی سره به ډير مال، موټرې او لوی لوی (وسيع) کورونه وي، له هغوی سره به دومره ډير دولت له دې امله وي چې دوی به تر ټولو ډير احمق او جاهلان وي او په هره روا او ناروا طريقه به مال ګټي او جمعه کوي، دوی به د خلکو د خواهشاتو مطابق له هغوی سره معاملې کوي او دنيا (پيسې) به ګټي.

﴿۶۵﴾ مساجد (جوماتونه) به د لارو په څير استعماليږي

د دې معنا دا ده چې يو سړی به له يوه لوري څخه بل لوري ته مسجد (جومات) د لارې په توګه استعمالوي، د هغه تعلق به له لمانځه او جومات سره نه وي، يعني په آخره زمانه کې به جوماتونه له لمانځه څخه زيات د لارو په توګه استعماليږي.

۱- مسند احمد: ۲/ ۳۵۸.

﴿۶۶﴾ ﴿۶۷﴾ په حق مهر او د اسونو په قیمت کې به لوړې ډېر زیاتوالی او بیا به ډېر کم والی راشي

خارجه بن صلت برجمي ویلي:

زه او حضرت عبد الله بن مسعود ﷺ یو ځای د هغه له کور څخه ووتلو کله چې خلک د رکوع په حالت کې وو. مونږ په لیږ فاصله کې د رکوع په حالت کې وو او په دې حالت کې ولاړو او په صف کې ودریدو. کله چې له لمانځه څخه فارغ شوو نو یو سړی راغی او وې ویل: اې ابو عبد الرحمن! په تا سلام. حضرت عبد الله بن مسعود ﷺ وویل: الله اکبر! الله او د هغه رسول رښتیا ویلي. ما د لمانځه له اداء کولو وروسته ورته وویل: ابو عبد الرحمن! آیا د هغه سړي سلام ته پریشانه کړې؟ هغه راته وویل: هو، د نبي کریم ﷺ په زمانه کې دا ویل کیدل چې د قیامت له نښانو څخه دا هم ده چې له مساجدو (جوماتونو) څخه به ګزرګاه جوړه کړی شي، یو انسان به یواځې شناخته سړي ته سلام کوي. ښځه او سړی به یو ځای تجارت کوي، د ښځو حق مهر او د آسونو قیمت به اول ډیر زیات شي، بیا به ډیر کم شي او له دې وروسته به بیا بیخي زیات نشي (۱).

﴿۶۸﴾ د بازارونو نږدې والی

نبي کریم ﷺ زمونږ له دغې زمانې څخه خبر ورکړی چې په دې زمانه کې به مسافې نږدې شي. نن صبا له یوه مارکیټ څخه بل ته تګ ډیر آسان او په ډیر کم وخت کې ممکن دي. یو انسان په ډیر کم وخت کې په مختلفو عالمي منډیانو کې ګرځیدلای شي او د مارکیټونو او منډیانو نرخ معلومولای شي. دا ټول له دې امله ممکن دي چې په زمکه کې اوسیدونکو خلکو ته تیز ترین د حمل او نقل وسایل میسر دي. هغوی د موټرو، ریل ګاډو او د هوائي جهازونو (طیارو) له امله له یوه بل سره ډیر

---

(۱) المستدرک للحاکم: ۴/ ۵۲۴.

نږدې دي. همدا شان د ابلاغي مواصلاتو لکه تليفون. ټي وي چينلونه او انټرنيټ وغيره هم د دوی په نزديکت کې مهم کردار اداء کړی.

حضرت ابو هريرة ﷺ بيان کوي چې رسول الله ﷺ فرمايلي:

﴿لاتقوم الساعة حتى تظهر الفتن ويكثر الكذب ويتقارب الاسواق﴾ [۱].

ژباړه : قيامت تر هغه وخته نه قايميږي تر څو چې فتنې ظاهرې نشي، دروغ زيات نشي او بازارونه په خپل مينځ کې سره نږدې نشي.

د بازارونو د نږدې والي درې ممکن صورتونه دي:

✿ اول صورت : دا دی چې په مارکيټونو کې به د نرخ په کم والي يا ډير والي خلک ډير زر خبريږي.

✿ دويم صورت : دا دی چې له يوه مارکيټ څخه به بل مارکيټ ته خلک ډير زر رسيږي، اګر که تر مينځ يې مسافه ډيره ولې نه وي.

✿ دريم صورت : دا دی چې په مختلفو مارکيټونو کې به د شيانو نرخونه يو شانته وي او د نرخونو په کم والي او زيات والي کې به په يوه او بل پسې اقتداء کوي، والله اعلم.

امام العصر علامه ابن باز رحمه الله د حضرت ابو هريرة ﷺ په حديث کې د مذکور تقارب تشريح داسې کړې:

په حديث کې چې د کوم تقارب ذکر شوی د هغه مناسبه تشريح دا ده چې په موجوده عصر کې د هوائي جهازونو (طيارو) موټرو او د مواصلاتي ذرايعو په سبب د ښارونو او ملکونو (هيوادونو) فاصله کمه شوې او هغوی له يوه بل سره ډير نږدې شوي دي.

۱- مسند احمد: ۲/ ۵۱۹. وسلسلة الاحاديث الصحيحة: ۲/ ۲۳۹. حديث: ۲۷۷۲.

﴿۶۹﴾ د عالمي قومونو لخوا په اسلامي امت يرغل

د قيامت هغه نښانې کومې چې په آخره زمانه کې ظاهريدونکې دي. له هغوی څخه يوه دا هم ده چې عالمي قومونه به په اسلامي امت يرغلونه وکړي. ليکن الله تعالی به د دغه امت حفاظت په خپله وکړي.

د تاريخ لوستونکو ته معلومه ده چې اسلامي امت لوی دردناک جنګونه کړي دي، په پخوانيو زمانو کې پر هغوی د مصائبو بارانونه شوي دي، مګر الله تعالی په هره موقع د هغوی حفاظت کړی. عيسايان سره جمع شوي او د مسلمانانو په مقابل کې يې د صليبي جنګونو بازار ګرم کړی، ليکن الله تعالی د اسلامي امت مرسته کړې او عيسايانو ته يې اجتماعي شکست ورکړی. بيا تاتار يانو په اسلامي هيوادونو يرغل کړی، مګر الله تعالی د هغوی مکر هم چپه کړی. په دې موجوده زمانه کې يهود او عيسايان سره يو شوي دي او اسلامي امت ته د نقصان رسولو په کوشش کې مصروف دي. مګر مونږ د الله تعالی له دربار څخه قوي اميد لرو چې مسلمانان به د يهودو او عيسايانو دين ته نه ورمايل کيږي، بلکه مسلمانانو ته به دا ځل هم الله فتح او نصرت ور په برخه کوي. الله تعالی ﷻ فرمايي:

﴿وَلَيَنصُرَنَّ اللَّهُ مَن يَنصُرُهُ ۗ إِنَّ اللَّهَ لَقَوِيٌّ عَزِيزٌ﴾ (۱).

ژباړه: او خامخا مرسته به وکړي هرو مرو الله له هغه چا سره چې مرسته ورکوي دين د دغه (الله) ته: بيشکه چې الله خامخا قوي (د خپلو احکامو په تنيذ کې) ډير زور والا دی (په هر چا) (دغه مهاجر مظلومان).

همدا شان الله تعالی ﷻ فرمايي:

﴿كَتَبَ اللَّهُ لَأَغْلِبَنَّ أَنَا وَرُسُلِي ۚ إِنَّ اللَّهَ قَوِيٌّ عَزِيزٌ﴾ (۲).

---

۱ الحج. آية: ۴۰.

۲ المجادلة. آية: ۲۱.

ژباړه: لیکلي دي الله (په لوح محفوظ کې) چې خامخا به غلبه برى وکړم هرو مرو زه او رسولان زما بیشکه الله ډیر قوي دى ښه غالب دى.
حضرت ثوبان ﷺ بیان کوي چې رسول الله ﷺ فرمایلي:

﴿یوشك الأمم أن تداعى علیكم كما تداعى الأكلة إلى قصعتها " فقال قائل ومن قلة نحن یومئذ ؟ قال " بل أنتم یومئذ كثیر ولكنكم غثاء (ما يحمله السیل من وسخ) كغثاء السیل ولینزعن الله من صدور عدوكم المهابة منكم ولیقذفن الله في قلوبكم الوهن " فقال قائل یارسول الله وما الوهن ؟ قال " حب الدنیا وكراهیة الموت﴾ (١).

ژباړه:
نږدې ده چې په تاسو به عالمي قومونه داسې حمله وکړي لکه څرنګه چې یو وږى پر ډوډۍ حمله کوي، پوښتونکي پوښتنه وکړه: اې د الله رسوله! آیا په دې وخت کې به زمونږ شمیر کم وي؟ رسول الله ﷺ وویل: نه! بلکه تاسو به په دې وخت کې ډیر یاست، مګر د ستاسو حیثیت به د سیلاب له خس او خاشاکو څخه زیات نه وي، الله تعالی به د ستاسو د دښمن له زړونو څخه د ستاسو هیبت ایستلى وي او د ستاسو په زړونو کې به یې (وهن) اچولى وي، عرض یې وکړ. یا رسول الله: وهن څه شى دى؟ رسول الله ﷺ ورته وفرمایل: د دنیا محبت او له مرګ څخه نفرت.

(قصعة) هغه لوښي ته ویل کیږي په کوم کې چې د خوراک شی اچول کیږي او ترینه خوړل کیږي. د نبي ﷺ په زمانه کې به عموماً دا له لرګي څخه جوړیده. (الغثاء) هغه خس، خاشاک او نورو شیانو ته ویل کیږي کوم چې د

---

١ - سنن ابی داؤد. الملاحم. حدیث: ٤٢٩٧. ومسند احمد :٥/ ٢٧٨. وسلسلة الاحادیث الصحیحة:٢/ ٦٨٤. حدیث: ٩٥٨.

سیلاب په اوبو. له پاسه روان وي او د (الوهن) تشریح د الله تعالی رسول ﷺ په خپله وکړه، چې دا له دنیا سره محبت کول او له مرګ څخه د نفرت کولو نوم دی.

دا حدیث د رسول الله ﷺ د نبوت د صداقت دلیل او د قیامت له علامو څخه دی. نن ورځ عالمي قومونه په اسلامي امت باندې داسې حمله کونکي دي لکه څرنګه چې اوږي د خوراک په لوښي باندې حملې کوي، د دغه ذلت او رسوائي سبب د مسلمانانو کموالی نه دی. مسلمان په کثرت کې دي، مګر سره له دې له خس او خاشاک څخه زیات حیثیت نلري، دوی د هغه ځګ په څیر دي کوم چې د سیلاب د اوبو پر سر روان وي او د هغه هیڅ وزن نه وي، نن ورځ د مسلمانانو دا حال دی. مسلمانان نن ورځ له یو زر میلیون څخه زیات دي، مګر دا کثرت د کمیت په اعتبار خو ضرور شته البته د کیفیت په اعتبار سره هیڅ کله نشته.

نن ورځ د دښمنانو له زړونو څخه د مسلمانانو رعب وتلی او د مسلمانانو په مقابل کې جنګ کولو ته تیارېږي او پر مسلمانانو باندې حملې کوي، دا هر څه په هغه وخت کې کیدلای شي کوم وخت چې د مسلمانانو په زړونو کې وهن وغورځیږي، یعنې چې مسلمانان د دنیا په محبت کې او له مرګ څخه په نفرت کې مبتلا شي.

﴿۷۰﴾ خلک به د امامت له کولو تیښته کوي

د قیامت له نښانو څخه دا هم ده چې په خلکو کې به جهالت ډیر خپور شي تر دې چې خلکو ته به د امامت ورکولو لپاره هیڅ امام نه پیدا کیږي، یوه او بل ته به د امامت کولو لپاره دیکې (تیلې) ورکوي. ځکه چې هغوی به د شریعت له احکامو خبر نه وي او نه به د قرآن مجید تلاوت په سمه طریقه کولای شي.

سیده سلامة بنت حر رضی الله عنها بیان کوي چې رسول الله ﷺ فرمایلي:

﴿إن من أشراط الساعة أن يتدافع أهل المسجد لا يجدون إماما يصلي بهم﴾ (۱).

ژباړه:

د قيامت له نښانو څخه دا هم ده چې په جوماتونو کې به د امامت کولو لپاره يوه او بل ته ديکې (ټيلې) ورکول کيږي او په خپل مينځ کې به داسې څوک نشي پيدا کولای چې هغه امامت ورکړي.

دا زمانه شايد تر دا مهاله نه وي راغلې. الحمد لله! د علم او علماؤ حلقې په هر ځای کې موجودې دي او جوماتونه له علماؤ، طالبانو او له ښو ښو قاريانو څخه ډک دي.

له حضرت عبد الله بن عمرو ﷺ څخه روايت دی: هغه فرمايلي:

﴿ياتون على الناس زمان يجتمعون فيه ويصلون في المساجد وليس فيهم مؤمن﴾ (۲).

ژباړه: په خلکو باندې به داسې زمانه هم راشي چې خلک به جمع کيږي او په جوماتونو کې به لمونځ هم کوي، مګر په هغوی کې به يو هم کامل او حقيقي مؤمن نه وي.

---

[1]- ابی داؤد، الصلوة، حديث: ۵۸۱.

[2]- دغه حديث امام حاکم روايت کړی او ويلي يې دي چې دا صحيح الاسناد دی او د امام بخاري او مسلم د شرط مطابق دی. مګر هغوی دا حديث نه دی بيان کړی. امام ذهبي رحمه الله هم په تلخيص کې د امام حاکم تاييد کړی. ياد لرئ چې دا حديث د مرفوع په حکم کې دی، ځکه دا ډول خبرې له خپلې رايې څخه نشي کيدلای. دا رنګه خبرې له رسول الله ﷺ څخه آوريدلې شوې دي.

﴿۷۱﴾ د مؤمن خوب رښتيا کيدل

د خوب په حالت کې چې انسان څه ويني د هغه لپاره يو څه معناوې او احکام شته دي. ځيني خوبونه بالکل د صبا راختو په څير رښتيا وي. ځينې دروغ هم وي او ځينې بيا يواځې د پريشانۍ سبب وي د کومو لپاره چې خاص تعبير نشته. نبي کريم ﷺ د خوبونو په باره کې ځينې داسې خبرې کړې دي کومې د قيامت تر نښانو او اثارو پورې تعلق لري.

رښتونی خوب د نبوت شپږ څلويښتمه برخه ده. ام المؤمنين حضرت عائشة رضی الله عنها بيان کوي چې رسول الله ﷺ فرمايلي:

﴿لا يبقى بعدي من النبوة شيء الا المبشرات قالوا يا رسول الله وما المبشرات قال الرؤيا الصالحة يراها الرجل أو ترى له﴾ (۱).

ژباړه:

زما له نبوت وروسته به هيڅ شی باقي پاته نشي پرته له مبشرات. صحابه کرامو رضی الله عنهم عرض وکړ: يا رسول الله! مبشرات څه شی دی؟ رسول الله ﷺ ورته وويل: ښه خوب چې يو مسلمان يې ويني، يا يې بل څوک د هغه لپاره ويني.

د خوب رښتيا کيدل او د مؤمن لپاره زيری کيدل د قيامت د نږدې والي او د کائناتو د خاتمې نښانه ده. د مؤمن خوب به له قيامت سره په نږدې زمانه کې ډير رښتيا او له نفس الامر سره به برابر وي. مؤمن به په خلکو کې ډير بيګانه وي. په دې وختونو کې به رښتونی خوب له مؤمن څخه تنهايي او اجنبيت ليرې کوي او هغه به انيس او غمخور جوړوي او د هغه خوب به کم دروغ کيږي.

رسول الله ﷺ فرمايلي:

---

(۱) مسند احمد: ۲/ ۱۲۹. وصحيح البخاري. التفسير. حديث: ۲۹۹۰.

کله چې د قیامت زمانه را نږدې شي نو د مسلمان خوب به کم دروغ کیږي. کوم خوب چې رښتونی وي هغه به هم په هغه خبره کې ډیر رښتونی وي، د مؤمن خوب د نبوت سپږ څلویښتمه برخه ده. خوب په دری ډوله دی:

(۱) یو رښتونی خوب کوم چې د الله تعالی له لوري خوشخبري وي:

(۲) دویم غمجن خوب کوم چې د شیطان له لوري وي:

(۳) دریم هغه خوب دی په کوم کې چې انسان له خپل ځان سره خبرې کوي:

که چیرته تاسو بیکاره خوب وویني نو تاسو پورته شئ : لمونځ وکړئ او نورو خلکو ته دا خوب مه بیانوئ. زه په خوب کې بیړۍ خوښوم او طوق نه خوښوم، ځکه چې په خوب کې د بیړۍ تعبیر پر دین باندې استقامت او ثابت قدمي ده (۱).

حافظ ابن حجر رحمه الله له ابن ابی جمره رحمه الله څخه نقل کړي:

نبي کریم ﷺ دا فرمایلي : په آخره زمانه کې به د مؤمن خوب نه دروغ کیږي. د دې مطلب دا دی چې د مؤمن خوب به داسې واضح وي چې هیڅ کوم دلیل ته به ضرورت نلري، لهذا په هغه کې دروغو لره ځای نشته. دا خوب به رښتونی وي او له دروغو څخه به خالي وي، ځکه چې دا به له نفس الامر سره عین مطابق وي، برعکس د کومو خوبونو تعبیر چې مخفي پټ وي، تعبیر کوونکو یې تعبیر کړی وي. مګر هغه واقع نه وي. نو دا رنګه خوبونه دروغ دي. رښتیا نه دي.

د دې خبرې په آخره زمانه پورې په خاص کولو کې حکمت دا دی چې مؤمن به په هغه وخت کې اجنبي وي. لکه څرنګه چې په حدیث شریف کې راغلي : اسلام په اجنبیت کې شروع شوی او په آخره زمانه کې به هم غریب او مانوس شي. په دې وختونو کې به یو مؤمن مانوس او غریب وي نو الله تعالی به

۱- مسند احمد : ۲ / ۵۰۷ . وصحیح مسلم . الرؤیا . حدیث : ۲۲۶۳.

ورته د رښتوني خوب په سبب عزت ورکړي. کوم به هغه په حق باندې ثابت قدم کوي او دا به د هغه لپاره د زيري باعث وي (۱).

د مؤمن د رښتوني خوب د زمانې په تعين کې دوه احتماله

(۱) دا به هغه زمانه وي کله چې علم له دنيا څخه پورته کړل شي، د فتنو او جنګونو له امله به د شريعت نښانې غائبې (ورکې) به شي. په دې وخت کې به يو مؤمن د خلکو په مينځ کې بالکل د مانوس او اجنبي شخص په څير شي، په دې سختو حالاتو کې به الله تعالی د رښتوني خوب په ذريعه د مؤمن نصرت کوي. حافظ ابن حجر رحمه الله د دې خبرې لور ته اشاره کړې (۲).

(۲) دا واقعات به د حضرت عيسی عليه السلام په زمانه کې وي، څکه چې د هغه د نزول زمانه په امت کې له صحابه کرامو وروسته بهترينه، د اقوالو او احوالو په اعتبار سره تر ټولو ښه زمانه ده او په دې زمانه کې به د مؤمن خوب ډير کم دروغ کيږي (۳).

۱- فتح الباري شرح صحيح البخاري: ۱۲/ ۵۰۷ و ۱۹/ ۴۵۱.

۲- فتح الباري شرح صحيح البخاري: ۱۲/ ۵۰۷.

۳- فتح الباري شرح صحيح البخاري: ۱۲/ ۵۰۷.

﴿۷۲﴾ د دروغو ډیروالی

دروغ یو ډیر بد عادت دی. د قیامت له نښانو څخه دا هم ده چې په خلکو کې به دروغ خپاره شي، یو سړی به د خپلو خبرو کولو په وخت کې له دروغو څخه د ځان ساتنې هیڅ کوشش نه کوي او نه به نورو خلکو ته د خبرې له رسولو د مخه کوم تحقیق کوي.

حضرت ابو هریرة ﷺ بیان کوي چې رسول الله ﷺ فرمایلي:

﴿یکون في آخر الزمان دجالون کذابون یأتونکم من الأحادیث بما لم تسمعوا أنتم ولا آباؤکم فإیاکم وإیاهم لا یضلونکم ولا یفتنونکم﴾ (۱).

ژباړه:

په آخره زمانه کې به داسې دجال او کذاب ښکاره شي کوم به چې تاسو ته داسې حدیثونه بیانوي چې نه به تاسو آوریدلي وي او نه به دستاسو پلرونه او اجداد په هغوی خبر وي، تاسو له هغوی څخه ځان وساتئ، تر څو چې تاسو ګمراه نه کړي، یا مو په کومه فتنه کې مبتلا نه کړي.

حضرت جابر بن سمره ﷺ بیان کوي چې رسول الله ﷺ فرمایلي:

﴿ان بین یدی الساعة کذّابین فاحذروهم﴾ (۲).

ژباړه:

له قیامت څخه د مخه به یو شمیر دروغژن خلک ښکاره شي. له هغو ځان وژغورئ.

په موجوده زمانه کې خلک له دروغو څخه د ځان نه ساتلو له امله دروغژنې خبرې، عجیبه او نا اشنا قیصې ډیرې زیاتې کوي. همدا وجه ده چې رسول الله ﷺ د هرې اوریدونکې خبرې تصدیق کول او د هغې له مختنه وړو څخه منع کړې. لهذا دا ډیره ضروري ده چې مونږ کومه خبره واورو له مختنه وړو

---

۱ - مقدمة صحیح مسلم، حدیث: ۷.

۲ - صحیح مسلم، الامارة، حدیث: ۱۸۲۲.

څخه د مخه بيې بايد پوره تحقيق وکړو تر څو چې مونږ هم په دروغژنو کې شمار نشو او په کومه ګناه او خطا کې مبتلا نشو.

نن ورځ د افواهاتو بازار چې ډير ګرم دی. په خبرو کې تحقيق کول رواج نه دي او د حالاتو او واقعاتو په بيانولو کې چې کوم کمی او زياتی تر سترګو کيږي دا ټول د هغو دروغو اقسام دي له کومو څخه چې نبي کريم ﷺ منع کړې او حرام يې ورته ويلي.

﴿۷۳﴾ د زلزلو کثرت (ډيروالی)

له قيامت څخه د مخه د زلزلو د کثرت معنا دا ده چې په يوه پراخه (وسيعه) علاقه کې به لوی مسلسلې زلزلې راشي. دا زلزلې به د امت لپاره يا رحمت او يا د ګناهونو کفاره وي. لکه چې د حضرت ابو موسی اشعري ﷺ په حديث کې دي چې رسول الله ﷺ فرمايلي:

﴿ان أمتي أمة مرحومة ليس عليها في الآخرة عذاب إنما عذابها في الدنيا القتل والبلابل والزلازل قال أبو النضر بالزلازل والقتل والفتن﴾ (۱).

ژباړه:

زما په امت به رحم کيږي. د هغوی لپاره په آخرت کې هيڅ عذاب نشته. بلکه الله تعالی هغوی ته په دنيا کې د قتل، زلزلو او فتنو په شکل کې عذاب مقرر کړی.

يا دا زلزلې د خلکو لپاره سزا ده. چيرته چې فتنې او فساد زيات شي هلته د هغې زمانې د خلکو لپاره د عذاب او سزا په ډول زلزلې را ليږل کيږي.

حضرت ابو هريرة ﷺ بيان کوي چې رسول الله ﷺ فرمايلي:

قيامت تر هغه وخته نه قايميږي تر څو چې علم پورته نه کړل شي او زلزلې زياتې نشي (۲).

---

۱ مسند احمد: ۴/ ۴۱۰، والمستدرک للحاکم: ۴/ ۴۴۴، وصححه واللفظ له.

۲ صحيح البخاري، الاستسقاء، حديث: ۱۰۳۶.

حضرت عبد الله بن حواله ازدي ﷺ بیان کوي چې رسول الله ﷺ فرمایلي:

ابن حواله ! کله چې ته ووینې چې خلافت د شام له زمکې څخه نقل کړی شي نو پوه شه چې د زلزلو، مصیبتونو او د لویو پریشانیو دور راتلونکی دی، په دې وخت کې به قیامت خلکو ته دومره نږدې وي لکه څومره چې زما دغه لاس دستا سر ته نږدې دی (۱).

﴿۷۴﴾ د خلکو له یوه بل سره نه پیژندګلوي

کله چې فتنې او مصیبتونه زیات شي نو خلک به له یوه بل سره د تعلقاتو په ساتلو کې کمزوري شي، تر دې چې نوبت به تر اجنبیت ورسیږي، په دې وخت کې به خلک یواځې د دنیوي مصلحتونو په خاطر له یوه بل سره شناخت کوي.

حضرت حذیفة بن یمان ﷺ بیان کوي چې له رسول الله ﷺ څخه د قیامت په هکله پوښتنه وشوه نو هغه ﷺ وفرمایل:

قیامت کله واقع کیږي؟ د هغه علم زما له رب سره دی او هغه به یې په خپل وخت سره ظاهر کړي، البته زه تاسو ته د قیامت له نښانو او له هغه څخه د مخه د راتلونکو حالاتو خبر درکوم، له قیامت څخه د مخه به فتنې او هرج وي، صحابه کرامو رضی الله عنهم پوښتنه وکړه : فتنه خو پیژنو دا هرج څه شی دی؟ رسول الله ﷺ ورته وویل: دا د حبشي ژبې لفظ دی او په معنا د قتل او خونریزي سره دی. له قیامت سره په نږدې زمانه کې به د خلکو په مینځ کې اجنبیت وغورځي. یو څوک به ډیر کم خلک پیژني (۲).

---

[1] سنن ابی داؤد، الجهاد، حدیث: ۲۵۳۵.

[2] مسند احمد: ۵/ ۳۸۹.

دا حدیث نن ورځ د خلکو له واقعاتو او حالاتو سره مطابق دی. نن ورځ د خلکو اکثریت داسې دی چې خپل رشته دار هم نه پیژني، نوبت تر دې رسیدلای چې ځینې خلک له خپلو نږدې دوستانو سره له کور څخه د باندې په پارکونو کې ملاویږي او په دې نه پوهیږي چې دا یې رشته دار دی، د دې وجه دا ده چې نن ورځ زیاتره تعلقات د شخصي او ذاتي ګټو په بنا دي. په دنیوي مصلحتونو بنا دغه کمزوري تعلقات چې څومره په تیزي سره وده کوي هومره په تیزي سره له منځه هم ځي. ځکه چې دا د ایمان بالله او ورولۍ لپاره نه دي، بلکه د شخصي مفادو لپاره دي، که یو انسان خپل دنیوي مصلحت ویني او له یو چا سره په تعلق ساتلو کې د ده دغه دنیوي مصلحت تر سره کیږي نو تعلقات ور سره قایموي. که نه نو ډیر زر یې پریږدي.

«۷۵» «۷۶» د ښځو ډیروالی او د سړیو کموالی

د قیامت له نښانو څخه دا هم ده چې په آخره زمانه کې به د ښځو شمیره زیاته شي او د نرانو شمیر به کم شي، د علم خاوندانو ویلي چې په هغه زمانه کې به د ښځو د کثرت سبب هغه فتنې او جنګونه وي په کومو کې به چې یو لوی شمیر نران قتل کړی شي او ښځې به بېچ پاتې شي. ځکه چې جنګ کول د ښځو کار نه دی او د دې کار لپاره سړي په کار راځي.

په دغه سلسله کې دویم قول دا دی چې د فتوحاتو د کثرت له امله به د مینځو په شمیر کې زیاتوالی راشي او یو سړی به څو څو مینځې په خپله قبضه کې واخلي.

علامه ابن حجر رحمه الله فرمایي:

ظاهراً دا معلومیږي چې د ښځو ډیروالی او د نرانو کموالی به د کوم ظاهري سبب له امله نه وي. بلکه دا به د الله تعالی د تقدیر او د هغه د

حکمت تقاضا به وي چې په آخره زمانه کې به هلکان کم پیدا کیږي او انجونې به ډیرې پیدا کیږي (۱).

حضرت انس بن مالک رضي الله عنه بیان کوي چې رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي:

د قیامت له نښانو څخه دي چې علم به پورته کړل شي، جهالت به خپور شي، زنا به زیاته شي، شراب به څښل کیږي، سړي به ځي او ښځې به باقي پاته کیږي، تر دې چې د پنځوسو ښځو د پالنې لپاره به یو سړی وي (۲).

د یوه بل روایت الفاظ داسې دي:

زنا به عامه شي، سړي به کم شي او ښځې به زیاتې شي (۳).

که چیرته په دنیا کې د پیدا کیدونکو هلکانو او انجونو په شمیر کې غور وکړی شي او د عالمي مصدقه رپوټونو جایزه واخستل شي په کوم کې چې د هلکانو او انجونو د شمیر فرق ښودل شوی نو سړی دې نتیجې ته رسیږي چې دغه نښانه زمونږ په دور کې ښکاره شوې او مخ په ترقي روانه ده.

«۷۷» د فشاحي او عریاني ظهور او په ښکاره یې ارتکاب

نبي کریم صلی الله علیه وسلم په آخره زمانه کې چې د کومو بدیو د ډیروالي او د شهوتونو د انتشار پیشنګویي کړې، په هغه وخت کې یې دا هم فرمایلي چې د قیامت له نښانو څخه دا هم ده چې زنا به ډیره عامه شي: او نوبت به تر دې ورسیږي چې یو سړی به په لار کې د ټولو خلکو تر مخ له کومې ښځې سره زنا کوي.

دا دوه نښانې دي: یوه دا چې زنا به عامه شي، دویم دا چې زنا به ښکاره کیږي او د منع کولو کوشش به یې هیڅوک نه کوي.

---

۱ فتح الباري شرح صحیح البخاري: ۱/ ۲۳۶.

۲ صحیح مسلم، العلم، حدیث: (۹) - ۲۶۷۱.

۳ صحیح البخاري، العلم، حدیث: ۸۱.

حضرت ابو هريرة رضي الله عنه بيان کوي چې رسول الله ﷺ فرمايلي:
﴿لا تقوم الساعة حتى لا يبقى على وجه الأرض أحد لله فيه حاجة وحتى توجد المرأة نهارا جهارا تنكح وسط الطريق لا ينكر ذلك أحد ولا يغيره فيكون أمثلهم يومئذ الذي يقول : لو نحيتها عن الطريق قليلا فذاك فيهم مثل أبي بكر وعمر فيكم﴾ (١).

ژباړه:

قيامت به تر هغه وخته قايم نشي تر څو چې داسې صورتحال پيدا نشي چې په ځمکه کې به هيڅ يو داسې څوک نه اوسيږي کوم ته چې د الله تعالی ضرورت وي. نوبت به دې ته ورسيږي چې په رڼا ورځ په ښکاره به د لارې په مينځ کې له يوې ښځې سره زنا کيږي او هيڅوک به په هغې اعتراض نه کوي او نه به هيڅوک د هغې د منع کولو کوشش کوي. په دغه وخت کې به په ټولنه کې بهترين سړی هغه څوک وي کوم چې زاني ته وايي: که تاسو لېږ له دې لارې څنګته شی، د دې خبرې کونکی به په هغه زمانه کې داسې حيثيت لري لکه نن ورځ چې زمونږ په مينځ کې ابوبکر او عمر دي.

د دغه حديث تاييد د رسول الله ﷺ دغه فرمان هم کوي: جهالت به خپور شي، زنا به عامه شي او شراب به څښل کيږي (٢).

د يوه بل روايت الفاظ داسې دي:

زنا به عامه شي. سړي به کم شي او ښځې به زياتې شي (٣).

دا دواړه نښانې زمونږ په زمانه کې ښکاره شوې دي. ځينې تې وي چينلونه چې کوم قسم فحاشي خپره وي. په انټرنيټ باندې چې کوم قسم عکسونه او ويډيو نشر کيږي د مؤمن سترګې ورته له‌کتو شرميږي.

---

[1] - المستدرک للحاکم: ۴/ ۵۴۱. وصححه. وسلسلة الاحاديث الضعيفة: ۳/ ۴۱۰. حديث: ۱۲۵۴.

[2] - صحيح مسلم. العلم. حديث: (۹) - ۲۶۷۱.

[3] - صحيح البخاري. العلم. حديث: ۸۱.

مؤمنو ښځو او سړيو ته پکار دي چې د خپل نفس ساتنه وکړي. خپل نظرونه وساتي. د شرمګاوو حفاظت وکړي. له فاسقانو او فاجرانو څخه ځانونه بچ وساتي او له الله تعالی څخه هر وخت د پاک لمنۍ دعا وکړي.

﴿۷۸﴾ د قران مجيد په تلاوت باندې اجرت اخستل

د قرآن مجيد تلاوت او عبادت د الهي قربت ذريعه ده. په دغه سلسله کې اصولي خبره دا ده چې عبادت د دنيا طلبي لپاره نه کيږي، بلکه خالص د اخروي کاميابي او د الله تعالی د رضا لپاره يې کول پکار دي.

دا د قيامت له نښانو څخه ده چې يو شمير داسې خلک به پيدا شي کوم به چې د تعزيت په مجالسو يا په نورو مجالسو کې د قرآن مجيد تلاوت په خوش آوازي سره يواځې د دې لپاره کوي چې په هغه سره مال او دولت تر لاسه کړي.

حضرت عمران بن حصين ﷺ روايت کړی چې هغه له يوه داسې سړي سره په خوا کې تير شو کوم چې د خلکو په مخکې د قرآن مجيد تلاوت کاوه، کله يې چې تلاوت ختم کړ نو په هغه سره يې روپۍ وغوښتلې.

حضرت عمران ﷺ چې دا صورتحال وليد نو وې ويل (انا لله وانا اليه راجعون) **ما له نبي کريم ﷺ دا اوريدلي چې فرمايل يې:**

﴿من قرأ القرآن فليسأل الله تبارك وتعالى به فإنه سيجئ قوم يقرؤون القرآن يسألون الناس به﴾ (۱).

ژباړه: څوک چې تلاوت وکړي هغه ته پکار دي چې له الله تعالی څخه د خپلو حاجتونو غوښتنه وکړي. يو قوم داسې هم راتلونکی دی کوم به چې قرآن تلاوت کوي او بيا به له خلکو څخه سوال کوي.

حضرت جابر بن عبد الله ﷺ بيان کوي:

---

[1] - مسند احمد :۴۳۲/۴ ، وحسنه الارنوؤط في تعليقه على المسند.

یو ځل رسول الله ﷺ له مونږ سره هغه وخت تشریف فرما وو چې مونږ د قرآن مجید تلاوت کاوه، په مونږ کې څه بدو (کوچي) او څه عجمي خلک هم وو. زمونږ قرئت یې واورید نبي ﷺ وفرمایل:

ووایاست : د ستاسو ټولو تلاوت ښه دی. نږدې ده چې داسې خلک به راشي کوم به چې د قران د تیر په څیر د سمولو کوشش کوي (۱).

هغوی به په دې سره دنیوي فایده تر لاسه کول غواړي او د اخروي اجر او ثواب خواهشمند به نه وي (۲).

دا خلک به د قرآن مجید معاوضه سمدستي غواړي او تر آخرت پورې به صبر او انتظار نه کوي.

﴿۷۹﴾ په خلکو کې د غټوالي زیاتوالی

حضرت عمران بن حصین رضي الله عنه بیان کوي چې رسول الله ﷺ فرمایلي:

﴿خَيْرُكُمْ قَرْنِي ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ قَالَ عِمْرَانُ فَمَا أَدْرِي قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَعْدَ قَوْلِهِ مَرَّتَيْنِ أَوْ ثَلَاثًا ثُمَّ يَكُونُ بَعْدَهُمْ قَوْمٌ يَشْهَدُونَ وَلَا يُسْتَشْهَدُونَ وَيَخُونُونَ وَلَا يُؤْتَمَنُونَ وَيَنْذُرُونَ وَلَا يَفُونَ وَيَظْهَرُ فِيهِمْ السِّمَنُ﴾ (۳).

ژباړه : زما زمانه تر ټولو بهتره ده، بیا د هغو خلکو زمانه غوره ده کوم چې له دې وروسته راځي، بیا د هغو کوم چې له دوی وروسته راځي، بیا به داسې خلک ښکاره شي کوم به چې ګواهي ته له غوښتلو پرته د ګواهي ورکولو ته به تیار وي. هغوی به خیانت کوي او پر هغوی به اعتماد نه کیږي. هغوی به نذرونه مني مګر هغه به نه پوره کوي او په هغوی کې به چاغوالی (غټوالی) ښکاره شي

---

[1] - د دې معنا دا ده چې هغه به د ریا کارۍ او شهرت لپاره د قرئت په عمل کې له مبالغې څخه کار اخلي او تکلفي قرئت به کوي.

[2] - سنن ابی داؤد، الصلوة، حدیث: ۸۳۰. وسلسلة الاحادیث الصحیحة:۱/ ۴۲۴. حدیث: ۲۵۹.

[3] - صحیح البخاري، الرقاق، حدیث: ۲۴۲۸. وصحیح مسلم، فضائل الصحابة، حدیث: ۲۵۳۵.

غالباً په آخره زمانه کې به د چاغوالي وجه مالي خوشحالي. آرام ژوند. په هوټلونو او میلمستونو کې د خوندورو خوړو ډېروالی وي. زمونږ په دې دور کې د خلکو جسماني حرکت بیخي کمزوری دی. د انسان د هرې نوعې خدمت لپاره مشینونه او آلات موجود دي. خلک پیاده نه ګرځي. نتیجه یې دا ده چې لوی او واړه ټول د چاغوالي ښکار دي. صورتحال تر دې حده خراب دی چې د عالمي شمیر مطابق د دنیا د آبادي تقریباً څلورمه برخه خلک د وزن د زیاتوالي په مسئله کې راګیر دي.

دا وجه ده چې نن داسې دواګانې ډېرې زیاتې دي کومې چې د وزن په کموالي. د چاغوالي په علاج او د معدې په کار کردګي کې له یوه انسان سره ډېره مرسته کولای شي.

﴿۸۰﴾ ﴿۸۱﴾ د داسې خلکو ظهور کوم به چې له غوښتلو پرته ګواهي ورکوي او نذرونه به نه پوره کوي

دا دواړه نښانې په مخکني حدیث کې ذکر دي. بیا به داسې خلک ښکاره شي کوم به چې ګواهي ته له غوښتلو پرته د ګواهي ورکولو ته به تیار وي، هغوی به خیانت کوي او امین به نه بلل کیږي، هغوی به نذرونه مني مګر پوره کوي به یې نه (۱).

د تساهل دغه دواړه خویونه. یعنې د نورو په خلاف له علم او غوښتلو پرته ګواهي ورکول او په کثرت سره د نذرونو منل او د هغو نه پوره کول د خلکو د دین په کمزوري. د ایمان په ضعف او په زړونو کې د الله تعالی د تعظیم په نه جذبه دلالت کوي.

---

۱ صحیح البخاري. الرقاق. حدیث: ۶۴۲۸.

﴿۸۲﴾ طاقتور به کمزوري خوري

ام المؤمنین حضرت عاشة رضی الله عنها بیان کوي چې یوه ورځ رسول الله ﷺ زما خواته تشریف راووړ نو هغه ﷺ وفرمایل : اې عائشة ! له دنیا څخه زما له تلو وروسته به تر ټولو اول ما دستا قوم (عرب) پیدا کړي. حضرت عائشة رضی الله عنها فرمايي: کله چې هغه کیناست نو ما ورته وویل: زه له تا قربان شم. کله چې ته د ننه راغلې نو تا یوه داسې خبره وکړه کومې چې زه په ویره کې کړم. نبي ﷺ وویل : ما څه وویل؟ ما عرض وکړ: تا وویل : د ستا د قوم خلک به له ما وروسته له ما سره ډیر زر ملاقي شي، هغه ﷺ وفرمایل : مرګ هغه د ځان لپاره یو مرغوب او خوږ شی بولي او د امت خلک له هغه سره حسد کوي. ما ترې وپوښتل : په دې وخت کې یا له دې وروسته به د خلکو څه حال وي؟ نو نبي ﷺ راته وفرمایل : طاقتور به کمزوري خوري تر دې چې په هغوی قیامت راشي [۱].

په دې حدیث کې اشاره ده دیته چې له قیامت سره په نږدې زمانه کې به ظلم او شر ډیر زیات شي. تر دې چې طاقتور به کمزوري خوري.

﴿۸۳﴾ د الله تعالی له لوري په رالیږل شوي شریعت د فیصلو نه کول

د الله تعالی له لوري په رالیږل شوي دین (قرآن او سنت) د فیصلو کول د امت له مهمو واجباتو څخه دي. الله تعالی ﷻ فرمايي:

﴿وَمَن لَّمْ يَحْكُم بِمَا أَنزَلَ اللَّهُ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ ۝﴾ [۲].

ژباړه :

او هر چا چې ونکړ حکم په هغه شي چې نازل کړی (رالیږلی) دی الله نو دغه کسان همدوی دی کافران.

---

[۱] - مسند احمد :۲/ ۸۱. وسلسلة الاحاديث الصحيحة:۴/ ۵۹۲. حدیث: ۱۰۵۳.

[۲] - المائدة. آية: ۴۴.

په آخره زمانه کې به د اسلام یوه یوه کړکۍ ماتیږي او کومه کړکۍ چې تر ټولو د مخه ماتیږي هغه به دا وي چې د الله تعالی له لوري د رالیږل شوي شریعت مطابق به فیصلې پریښودل شي.

حضرت ابو امامه باهلي ﷺ بیان کوي چې رسول الله ﷺ فرمایلي ﴿لينقضن عرا الإسلام عروة عروة فكلما انتقضت عروة تشبث الناس بالتي تليها وأولهن نقضا الحكم وأخرهن الصلاة﴾ (۱).

ژباړه:

د اسلام کړکۍ به یوه یوه ماتیږي. کله هم چې کومه کړکۍ ماته شي نو خلک به په بلې پسې ښخ شي. تر ټولو د مخه چې کومه کړکۍ ماتیږي هغه دا ده چې الهي حکم به پریښودل شي او تر ټولو په آخر کې به لمونځ هم پریښودل شي.

په ډیر افسوس سره باید وویل شي چې په اکثرو اسلامي هیوادونو کې دا نښانه ښکاره شوې، په ډیرو اسلامي هیوادونو کې یواځې په هغو احکامو او قوانینو عمل کیږي کوم چې تر واده، طلاق او میراث پورې تعلق لري، کوم چې په تجارتي معاملاتو پورې یا په سزاګانو، حدودو او تعزیراتو پورې تعلق لري نو اکثر خلک د هغو په ځای په فرانسوي یا برطانوي قوانینو باندې خپلې فیصلې کوي او دا د الله تعالی له لوري په رالیږل شوې وحې باندې د فیصلې نه کول دي. الله تعالی ﷻ فرمایي:

﴿وَمَنْ أَحْسَنُ مِنَ اللَّهِ حُكْمًا لِقَوْمٍ يُوقِنُونَ ﴾ (۲).

ژباړه: او څوک ډیر ښه دي له الله څخه له جهته د حکم هغه قوم ته چې یقین لري (په الله یعنې هیڅوک نه دي).

---

[۱] - مسند احمد: ۵/ ۲۵۱. والمعجم الكبير للطبراني: ۸/ ۹۸. ورجالهما رجال الصحيح.

[۲] - المائدة، آية: ۵۰.

﴿۸۴﴾ د رومیانو ډېر والی او د عربو کموالی

له رومیانو څخه مراد هغه خلک دي کوم چې نن ورځ د امریکا او یورپي قومونو په نامه یادیږي. هغوی ته رومیان ځکه ویل کیږي چې هغوی د اصفر بن روم بن عیصو بن اسحاق بن ابراهیم ﷺ له اولادې څخه دي، همدا وجه ده چې دغو خلکو ته (بنی اصفر) هم ویل کیږي.

حضرت مستورد فهري رضي الله عنه حضرت عمر بن العاص رضي الله عنه ته وویل: کوم وخت چې قیامت قایمیږي نو په دې وخت کې به عیسایان په کثرت سره وي. حضرت عمر رضي الله عنه وویل: خیال کوه: دا دې څنګه خبره وکړه؟ هغه ورته وویل: ما هغه خبره وکړه کومه مې چې د الله تعالی له رسول ﷺ څخه آوریدلې. حضرت عمر رضي الله عنه وویل: که د رسول الله ﷺ فرمان وي نو بیا حق ده او د دې سبب د عیسایانو څلور خویونه دي.

(۱) دا خلک د جنګ په میدان کې له تیښتې وروسته ډېر په تیزي سره خپل حالت سمه وي.

(۲) دا خلک له مسکین، فقیر او ضعیف سره بهترینه رویه کوي.

(۳) دا خلک د فتنې په وخت کې جذباتي کیږي نه. بلکه په معاملاتو کې له تحمل او بردباري څخه کار اخلي.

(۴) دا خلک د بادشاهانو د ظلم په لیرې کولو کې له نورو خلکو سره مرسته کوي (۱).

سیده ام شریک رضي الله عنها بیان کوي چې ما له رسول الله ﷺ څخه آوریدلي چې فرمایل یې:

خلک به له دجال څخه تښتي او په غرونو کې به پټیږي. ام شریک عرض وکړ: یا رسول الله ﷺ! په دې وخت کې به عرب چیرته وي؟ (آیا عرب به له دجال سره مقابله نه کوي؟) نو نبي کریم ﷺ وفرمایل:

---

[1] صحیح مسلم. الفتن واشراط الساعة. حدیث: ۲۸۹۸.

عرب به په دې وخت کې په ډیر کم شمیر کې وي (۱).

دا هم ویل شوي چې د نبي کریم ﷺ دا الفاظ چې (رومیان به په دې وخت کې په کثرت سره وي) د دې خبرې لور ته اشاره ده چې انګریزي د یورپې خلکو ژبه به په دې وخت کې ډیره ویل کیږي او خلک به عربي ژبه پریږدي، ځینې علماؤ ویلي کوم سړی چې عربي وایي هغه عرب دی او څوک چې په صحرا کې ژوند غوره کړي هغه بدوي (کوچی) دی، خواه هغه دې عجمي ولې نه وي.

﴿۸۵﴾ له خلکو سره د مال او دولت ډیر والی

مسلمانانو د اسلام په اولنیو کلونو کې د رسول الله ﷺ په ملګرتیا کې او له هغه وروسته په داسې حال کې ژوند تیر کړی چې ډیر فقر وو، تر دې چې د هغوی ګزاره یوازې په دوو شیانو ود: اوبه او کجورې.

نبي کریم ﷺ خپلو ملګرو ته وویل: عنقریب به حالات بدل شي او د قیامت له نښانو څخه دا هم ده چې دولت به ډیر شي، نبي کریم ﷺ وفرمایل: مال به دومره ډیر شي چې یو سړی به خپل زکاة یوه میاشت وګرځوي مګر بیا به هم کوم مستحق پیدا نکړي. ځکه چې خلک به ډیر مستغني وي.

حضرت ابو هریرة رضي الله عنه بیان کوي چې رسول الله ﷺ فرمایلي:

﴿لَا تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى يَكْثُرَ فِيكُمْ الْمَالُ فَيَفِيضَ حَتَّى يُهِمَّ رَبَّ الْمَالِ مَنْ يَقْبَلُ صَدَقَتَهُ وَحَتَّى يَعْرِضَهُ فَيَقُولَ الَّذِي يَعْرِضُهُ عَلَيْهِ لَا أَرَبَ لِي﴾ (۲).

ژباړه: قیامت به تر هغه وخته قایم نشي تر څو چې په تاسو کې مال ډیر نشي، د مال د ډیر والي به دا حال وي چې یو مالدار به په دې پریشان وي

---

[۱] - صحیح مسلم. الفتن و اشراط الساعة. حدیث: ۲۹۴۵.

[۲] - صحیح البخاري. الزکاة. حدیث: ۱۴۱۲. وصحیح مسلم. الزکاة. حدیث: (۶۱) - ۱۵۷. بعد الحدیث.

چې د ده صدقه به څوک قبوله کړي؟ هغه به یوه کس ته خپل مال وړاندې کړي او هغه کس به ورته ووايي: ما ته د دې هیڅ ضرورت نشته.
حضرت ابو موسی اشعري ﷺ بیان کوي چې رسول الله ﷺ فرمایلي:
﴿لَيَأْتِيَنَّ عَلَى النَّاسِ زَمَانٌ يَطُوفُ الرَّجُلُ فِيهِ بِالصَّدَقَةِ مِنْ الذَّهَبِ ثُمَّ لَا يَجِدُ أَحَدًا يَأْخُذُهَا﴾ (۱).

ژباړه: په خلکو به یوه داسې زمانه هم راشي چې یو سړی به د خپل مال سره را واخلي او ګرځي به تر څو چې کوم حاجتمند پیدا کړي، مګر دی به هیڅ داسې څوک پیدا نکړي کوم به چې د ده د مال اخستلو ته تیار وي.
د علماؤ په دې کې اختلاف دی چې آیا دا نښانه واقع ده او که نه؟:
ویل کیږي چې دا نښانه د صحابه کرامو په زمانه کې واقع شوې، کله چې هغوی لوی لوی فتح وکړې او د فارس او روم غنیمتونه د هغوی لاسته ورغلل.
له دې وروسته بیا د حضرت عمر بن عبدالعزیز رحمه الله په زمانه کې په مسعود کې مال دومره ډیر وو چې که یوه سړي به خپله صدقه یو چا ته وړاندې کړه نو هیچا به دغه صدقه نه قبلوله. تر دې که یو څوک به په ظاهره حاجتمند وبلل شو او هغه ته به یې مال وړاندې کړ. لیکن هغه به وویل: ما ته د دې مال هیڅ ضرورت نشته.
دویم قول دا دی چې دا نښانه به په آخره زمانه کې واقع کیږي او د نبي کریم ﷺ اشاره په اصل کې د مهدي د ظهور زمانې ته ده. په دې وخت کې به مهدي خلکو ته جولۍ ورډکوي او له شمیره پرته به مال تقسیموي، له دې امله چې مال به ډیر زیات وي. زمکه به برکات او معدنیات د باندې را

---

۱ - صحیح البخاري، الزكاة، حدیث: ۱۴۱۴، وصحیح مسلم، الزكاة، حدیث: ۱۰۱۲.

وباسي تر دې چې د هغې له خيټې څخه به د سرو او سپينو يوه ذخيره ترلاسه شي.

حضرت سعيد جريري له ابو نضره څخه بيان کوي چې هغه ويل:

مونږ له حضرت جابر ﵁ سره ناست وو هغه بيان کاوه چې رسول الله ﷺ فرمايلي:

زما د امت په آخره زمانه کې به يو داسې خليفه وي کوم به چې خلکو ته په دوارو ډکو ډکو لاسونو مال ورکوي او شميري به يې نه، سعيد وايي: ما له ابو نضره او ابو العلاء څخه وپوښتل: د ستاسو څه خيال دی؟ دا خليفه عمر بن عبد العزيز نه دی؟ هغوی راته وويل: نه (۱).

﴿۸۶﴾ ځمکه به خپلې خزانې د باندې را وغورځوي

په آخره زمانه کې به مال او دولت دومره ډير شي چې ځمکه به خپلې خزانې د باندې را وغورځوي. تر دې چې خلک به د مال د ډيروالي له امله له دولت څخه بې نيازه شي.

حضرت ابو هريرة ﵁ بيان کوي چې رسول الله ﷺ فرمايلي:

﴿تقيء الأرض أفلاذ كبدها أمثال الأسطوان من الذهب والفضة فيجيء القاتل فيقول في هذا قتلت ويجيء القاطع فيقول في هذا قطعت رحمي ويجيء السارق فيقول في هذا قطعت يدي ثم يدعونه فلا يأخذون منه شيئا﴾ (۲).

ژباړه:

ځمکه به د خپل ځيګر ټوټې د سرو او سپينو د لويو لويو ستنو په شکل کې د باندې را وغورځوي. قاتل به راشي او وبه وايي: افسوس ما د دغه مال لپاره څومره انسانان قتل کړل. د صله رحمي قطع کونکی

---

[۱] - صحيح مسلم. الفتن واشراط الساعة. حديث: ۲۹۱۳.

[۲] - صحيح مسلم. الفتن واشراط الساعة. حديث: ۲۹۱۳.

به راشي او وبه وايي : افسوس ! ما د دغه مال په خاطر خپل خپلوان پريښودل. غل به راشي او وبه وايي : افسوس ! ما د دغه مال لپاره غلا کوله او لاس مې پرې کړى شو. بيا به دوى ټول هر څه پريږدي او له مال څخه به هيڅ شى هم وانخلي.

امام نووي رحمه الله فرمايي:

په حديث کې د باندې را غورځولو په لفظ کې تشبيه ده. مطلب دا دى زمکه به په خپل ځان کې د ننه مدفونې خزانې د باندې را وغورځوي او الاسطوان د الاسطوانة جمع ده او په معنا دې عمود (ستنې) سره ده. د سرو او سپينو تشبيه يې له ستنو سره د دې لپاره وکړه چې د هغوى کثرت او ډيروالى ښکاره شي.

﴿۸۷﴾ ﴿۸۸﴾ ﴿۸۹﴾ د مسخ، خسف او قذف ښکاره کيدل

(۱) مسخ : مطلب دا ده چې د يوه شي شکل او جسماني هيئت بدل شي او له هغه بل څه جوړ شي، لکه څرنګه چې الله تعالى د بني اسرائيلو يوې ډلې ته د سزا ورکولو په ډول له هغوى څخه بيزوګان او خنزيران جوړ کړل، الله تعالى جل جلاله فرمايي:

﴿فَلَمَّا عَتَوْا عَن مَّا نُهُوا عَنْهُ قُلْنَا لَهُمْ كُونُوا قِرَدَةً خَاسِئِينَ ١٦٦﴾ (۱).

ژباړه : نو کله چې سرکشي وکړه دوى له پريښودلو د هغه شي څخه چې منع شوي وو دوى له هغه شي څخه (چې ښکار د ماهي وو په خالي کې) نو وويل مونږ دوى ته چې شئ بيزوګان شړلي رټلي سپک کړى شوي.

بل ځاى الله تعالى جل جلاله فرمايي:

﴿وَجَعَلَ مِنْهُمُ الْقِرَدَةَ وَالْخَنَازِيرَ﴾ (۲).

۱- الاعراف. آية: ۱۶۶.

۲- المائدة آية: ۶۰.

ژباړه: او ګرځولي يې دي له ځينو د دوی څخه بيزوګان او له ځينو د دوی څخه خنزيران.

(۲) د خسف مطلب دا ده چې زمکه وچوي او پر هغې چې د پاسه څه وي هغه د لاندې ننوځي. د دې بيان په راتلونکو علامات کبری کې را روان دی.

(۳) د قذف معنا ده له آسمان څخه د کاڼو (ډبرو) باران وريدل. لکه څنګه چې د حضرت شعيب ﷺ په قوم الله تعالی ورولی وو، کله يې چې هغوی ته سزا ورکوله نو له آسمان څخه يې پرې د کاڼو (ډبرو) باران وو وراوه. يا لکه څرنګه چې الله تعالی ابرهه او د هغه قوم ته سزا ورکړه. کله چې دوی د کعبې شريفې د ورانولو لپاره راغلل نو الله تعالی پرې د کودړو باران وو وراوه.

دا هغه سزا ګاڼې دي کومې به چې په آخره زمانه کې په ځينې خلکو مسلطې کيږي او دا د قيامت له نښانو څخه دي. حضرت عمران بن حصين رضي الله عنه بيان کوي چې رسول الله ﷺ فرمايلي:

﴿في هذه الأمة خسف ومسخ وقذف فقال رجل من المسلمين يا رسول الله ومتى ذاك ؟ قال إذا ظهرت القينات والمعارف وشربت الخمور﴾ (۱).

ژباړه:

د دې امت ځينې خلک به په زمکه کې ننوځي. د ځينو به شکلونه مسخ (بدل) شي او په ځينو به د کاڼو (ډبرو) باران وشي، په مسلمانانو کې يوه سړي پوښتنه وکړه: اې د الله رسوله ﷺ! دا به کله واقع کيږي؟ رسول الله ﷺ په ځواب کې ورته وويل: کله چې د سندرو ويونکې او د موسيقي آلات ډير شي او خلک د شرابو په څښلو شروع وکړي.

(القيان) د (قينة) جمع ده او معنا يې ده سندرې ويونکې ښځې.

د (معازف) لفظ واحد معزف دی. معنا يې ده د موسيقي، ساز او سرود آلات

---

(۱) جامع الترمذي. الفتن. حديث ۲۲۱۲. وصحيح الجامع للألباني: ۱ / ۷۸۳. حديث: ۳٦٦٥

کله چې خلک د امر بالمعروف او نهی عن المنکر فریضه پریږدي نو نتیجه دا شي چې ګناهونه ډیر شي او الهي عذابونه را نږدې شي.
حضرت عائشة رضی الله عنها بیان کوي چې رسول الله ﷺ فرمايلي:
﴿یکون في آخر هذه الأمة خسف ومسخ وقذف قالت قلت یا رسول الله أنهلك وفینا الصالحون ؟ قال نعم إذا ظهر الخبث﴾ (۱).
ژباړه : په آخره زمانه کې به په دغه امت کې د خسف، مسخ او قذف واقعات راشي. ما عرض وکړ : یا رسول الله ﷺ ! آیا مونږ به د نیکانو خلکو په موجودیت کې هم هلاک کړی شو؟ رسول الله ﷺ وفرمايل : هو ! کله چې فسق او فجور زیات شي.
نبي کریم ﷺ دا خبر ورکړی چې دا خسف، مسخ او قذف به په هغو خلکو واقع شي کوم چې اهل بدعت او د سمې عقیدې مخالف دي. لکه زندیق خلک. یعني اهل الحاد ونفاق، قدریه فرقه او وغیره، دا خلک د الله تعالی د هغه تقدیر تکذیب کوي کوم چې الله تعالی د خپلو بنده ګانو د افعالو لپاره مقرر کړی.
حضرت نافع فرمايي : یو ځل زه له حضرت عبد الله بن عمر رضی الله عنهما سره ناست وم چې یو سړی راغی او وې ویل : د شام فلاني سړي د ستا په خدمت کې سلام عرض کاوه. حضرت عبد الله رضي الله عنه وویل : ما ته معلومه شوه چې دغه کس کوم بدعت ایجاد کړی، که چیرته حقیقت همداسې وي نو هغه زما لور ته هیڅکله هم سلام نه را لیږه. ما له رسول الله ﷺ څخه آوریدلي چې فرمایل یې : زما په امت کې به خسف، مسخ او قذف واقع شي او دا عذابونه به په زندیقو او قدریه ؤ باندې واقع کیږي (۲).

۱- جامع الترمذي، الفتن. حدیث: ۲۱۸۵. وصحیح الجامع للالباني: ۲/ ۱۳۵۵، حدیث: ۸۱۵۸.
۲- مسند احمد: ۲/ ۱۳۲. وصححه احمد شاکر.

په نورو روایتونو کې داسې هم راغلي چې خسف به په هغه لښکر باندې واقع شي کوم به چې په آخره زمانه کې د کعبې شریفې د ورانولو لپاره راځي، مګر الله تعالی به هغه ټول خلک په زمکه کې د ننه کړي.

د حضرت قعقاع بن ابی حدرد اهلیه بقیره بیان کوي: ما له رسول الله ﷺ څخه په منبر باندې دا آوریدلي چې فرمایل يې: کله چې تاسو واورئ چې يو لښکر نږدې په زمکه کې غرق شو نو په دې وخت کې پوه شئ چې قیامت ډیر نږدې راتلونکی دی (۱).

له نږدې څخه مطلب دا دی چې دا لښکر به له مدینې منورې سره په نږدې زمکه کې ننوځي، د دغه لښکر بیان په راتلونکی علامه نمبر ۱۲۲ کې راتلونکی دی.

په دغه سلسله کې آخیري خبره دا ده چې دغه سزاګانې به په نافرمانو خلکو باندې نازلیږي او پر هغو باندې هم کوم چې ګناهونه ویني او چپ پاتې کیږي، يو مسلمان کس ته له دغه امر څخه هوښیار او سیدل پکار دي.

﴿۹۰﴾ داسې باران له کوم څخه به چې هیڅ د خټو او ډبرو کور بچ پاتې نشي

نبي کریم ﷺ خبر ورکړی چې د قیامت له نښانو څخه دا هم ده چې له آسمان څخه به يو داسې باران را ووریږي د کوم له امله به چې هیڅ د خټو او ډبرو کور بچ پاتې نشي، د دغه باران لپاره به یوازې د اوښانو له وړیو **څخه** جوړې شوې خیمې ودرول شي.

حضرت ابو هریرة رضي الله عنه بیان کوي چې نبي کریم ﷺ فرمایلي: ﴿لاتقوم الساعة حتى يمطر الناس مطراً، لاتكن منه بيوت المدر، ولاتكن منه الا بيوت الشعر﴾ (۲).

۱- مسند احمد: ۲/ ۳۷۸. وسلسلة الاحاديث الصحيحة: ۳/ ۳۴۰. حديث: ۱۳۵۵.

۲- مسند احمد: ۲/ ۲۶۲. وقال الهيثمي: رجاله رجال الصحيح. وقال الشيخ الارنؤوط: اسناده صحيح على شرط مسلم. وكذا رواه ابن حبان في صحيحه.

ژباړه: قیامت تر وخته نه قایمیږي تر څو چې له آسمان څخه یو داسې باران نازل نشي له کوم څخه به چې هیڅ د ختې او ډبرو کور بچ نشي. البته له وړیو څخه جوړې شوې خیمې به له دې باران څخه بچ پاتې شي.

﴿٩١﴾ له اسمان څخه به باران راوریږي مګر په هغه سره به حاصل نه کیږي

نبي کریم ﷺ چې د قیامت له کومو نښانو څخه خبر ورکړی په هغوی کې دا هم ده چې له آسمان څخه به باران را وریږي مګر په دې سره به زمکه نباتات او فصلونه نه زرغونوي.

حضرت انس رضي الله عنه بیان کوي چې رسول الله ﷺ فرمایلي:

﴿لاتقوم الساعة حتى يمطر الناس مطرا عاما، ولاتنبت الارض شيئا﴾ (١).

ژباړه:

قیامت به تر هغه وخته قایم نشي تر څو چې په خلکو ډیر زیات بارانونه ونشي. مګر زمکه به هیڅ شی نه را زرغونوي.

یقینا دا به داسې وي چې له زمکې څخه به برکت پورته شي، لکه څنګه چې نبي کریم ﷺ فرمایلي: قحط سالي دا نه ده چې باران نه وي، بلکه قحط سالي دا ده چې په خلکو به باران وریږي لیکن زمکه به څه نه را زرغونوي (٢).

﴿٩٢﴾ داسې فتنه کومه به چې عام عرب هلاک کړي

له کومو نښانو چې نبي عليه السلام خبر ورکړی له هغوی څخه یوه نښانه یوه داسې لویه فتنه هم ده د کومې په ګیر کې به چې عام عرب راشي او په ډیر شمیر کې عرب به هلاک او برباد کړي.

---

[1] مسند احمد: ٣/ ١٤٠. ومسند ابو یعلی: ٧/ ٣٠٣. وسلسلة الاحاديث الصحيحة: ٦. حدیث: ٢٧٧٣.

[2] د دې روایت امام احمد رحمه الله کړی. علامه هیثمي رحمه الله ویلي د دې رجال صحیح دي.

حضرت عبد الله بن عمرو رضی الله عنهما بیان کوي چې رسول الله ﷺ فرمایلي:

﴿تکن فتنة تستنظف العرب، قتلاها فی النار، اللسان فیها اشد من وقع السیف﴾ (۱).

ژباړه: یوه داسې فتنه به ښکاره شي کومه به چې ټول عرب په قبضه کې واخلي، د دې فتنې وژونکي به جهنم ته ځي: او د دغې فتنې د ژبې تاثیر به له توري څخه زیات وي.

د (تستنظف العرب) معنا دا ده چې دا به ټول عرب تباه او برباد کړي، دا داستنظف الشی له محاورې څخه ماخوذ ده کومه چې په هغه وخت کې ویل کیږي کله چې یو شی کاملا په خپله قبضه کې را وستل شي.

(قتلاها فی النار) یعنې د دې فتنې مقتولین به د جهنم په اور کې وي، ځکه چې دغو خلکو به د شیطان اتباع او د خپلو خواهشاتو پیروي به یې کړې وي او د دنیا لپاره به جنګیدلي وي. د همدغه جنګ له امله به هغوی د عذاب جهنم مستحق جوړ شي. اګر که هغه د مسلمان او موحد په حیث مړه شي، هغوی ته به د جهنم سزا ورکول کیږي خو تل تر تله به د دوزخ په اور کې نه اوسیږي. له قتلاها څخه مراد په دغه فتنه کې وژل شوي خلک دي. داسې خلک د سخت وعید هدف جوړیږي. ځکه چې له دغه جنګ څخه به مقصود د دین سر بلندي، له کوم مظلوم څخه دفاع، یا د کوم مستحق مرسته کول نه وي، بلکه یوازې د سرکشي. د مال، منصب، حرص او هوس لپاره به وي.

۱ - مسند احمد: ۲/ ۲۱۱. وسنن اب داؤد. الفتن والملاحم، حدیث: ۴۲۲۵. وجامع الترمذي. الفتن. حدیث: ۲۱۷۸. وابن ماجه. الفتن. حدیث: ۳۰۲۷. والحدیث فیه مقال.

(اللسان) يعنې د ژبې تاثير. د هغې طعن او په همدې سره د جنګ لور ترغيب به د تورې له پريکولو زيات وي، په يوه بل روايت کې دي چې په دې وخت کې به د ژبې اوړوالی له تورې څخه زيات تاثير لري (۱).

«۹۳» «۹۴» «۹۵» د مسلمانانو د نصرت لپاره د ونو او ډبرو خبرې کول او د مسلمانانو له يهودو سره جنګ کول

دا لوی جنګ به په اخره زمانه کې منځته راشي. په دې کې به مسلمانان برلاسي شي، په دې موقع به ونې او ډبرې نعرې وهي او مسلمانانو ته به وايي: اې مسلمانه! اې د الله بنده! دا زما تر شا يو يهودي پټ دی، زر راشه دا قتل کړه. يعنې په دغه جنګ کې به ونې او ډبرې هم له مسلمانانو سره د محبت او همدردي اظهار کوي او له هغوی سره به مرسته کوي، دا د الله تعالی له لوري د مسلمانانو نصرت او تاييد دی.

حضرت عبد الله بن عمر رضی الله عنهما بيان کوي چې رسول الله ﷺ فرمايلي:

﴿تُقَاتِلُكُمْ الْيَهُودُ فَتُسَلَّطُونَ عَلَيْهِمْ ثُمَّ يَقُولُ الْحَجَرُ يَا مُسْلِمُ هَذَا يَهُودِيٌّ وَرَائِي فَاقْتُلْهُ﴾ (۲).

ژباړه: يهود به له تاسو سره جنګ کوي مګر تاسو به پر هغوی غلبه وکړئ، تر دې چې ډبرې به خبرې کوي او وايي به: اې مسلمانه! دا زما تر شا يو يهودي پټ دی، راشه دا قتل کړه.

د ونو او ډبرو داسې خبرې کول د قيامت له نښانو څخه دي، مګر يوه ونه به داسې وي چې د مسلمانانو په حق کې به نه وي. دا د غرقد ونه ده کومه چې د يهودو مرسته کوونکې ده.

---

۱ - د دغه حديث د زيات تشريح لپاره وګورئ مرقاة المفاتيح شرح مشکوة المصابيح: ۲۸۱/۹.

۲ - صحيح البخاري، المناقب، حديث: ۳۵۹۳. وصحيح مسلم، الفتن، حديث: ۲۹۲۱. واللفظ له.

حضرت ابو هريرة ﷺ بيان کوي چې رسول الله ﷺ فرمايلي:

قيامت تر هغه وخته نه قايميږي تر څو چې مسلمانان له يهودو سره جنګ ونه کړي، مسلمانان به يهود ووژني. تر دې چې يو يهودي به د کومې ډبرې يا ونې شا ته به پټ وي خو هغه ونه يا ډبره به نعرې کړي: اې مسلمانه! دا زما تر شا يو يهودي پټ دی، راشه دا ووژنه. دا نعره به د غرقد ونه نکوي، ځکه چې هغه د يهودو مرسته کوونکې ده.

د يوه بل روايت الفاظ داسې دي:

تر هغه وخته قيامت نه قايميږي تر څو چې تاسو له يهودو سره جنګ ونه کړئ، تر دې چې هغه ډبره به هم د کومې تر شا چې يهودي پټ وي داسې به وايي: اې مسلمانه! دا زما تر شا يو يهودي پټ دی. راشه دا ووژنه (۱).

د ونو او ډبرو دا خبرې به حقيقي وي. ځکه چې الله تعالی جماداتو ته د خبرو کولو قوت په ورکړه قادر دی، د جماداتو داسې خبرې کول د قيامت له نښانو څخه دي.

حضرت نهيک بن صريم ﷺ بيان کوي چې رسول الله ﷺ فرمايلي:

تاسو به له مشرکينو سره جنګ وکړئ. تر دې چې په تاسو کې بچ شوي به د اردن په درياب باندې له دجال او د هغه له لښکر سره وجنګيږي. تاسو به د درياب په مشرقي لوري کې ياست او هغه به د درياب په مغربي لوري کې.

حضرت نهيک بن صريم وايي: زه نه پوهيږم چې په دغه ورځ به د اردن درياب چيرته واقع وي؟ (۲).

له دې څخه مراد هغه درياب دی کوم چې مقبوضه فلسطين او اردن له يوه بل سره جلا کوي.

---

[۱] - صحيح البخاري، الجهاد والسير، حديث: ۲۹۲۲.

[۲] - سلسلة الاحاديث الضعيفة: ۳/ ۴۲۰، حديث: ۱۲۹۷.

﴿۹۶﴾ د فرات له سيند څخه د سرو زرو د غره ښکاره کيدل

د فرات سيند يو مشهور سيند دی. په هغه کې اوبه رواني دي. نبي کريم ﷺ خبر ورکړی چې د قيامت له نښانو څخه دا هم ده چې د دغه سيند اوبه به خپله لار بدله کړي او له هغه څخه به د سرو زرو غر ښکاره شي. خلک به د دغو سرو زرو لپاره جنګيږي او د هغوی لوی شمير به په همدې جنګ کې ووژل شي.

نبي کريم ﷺ خبر ورکړی هر څوک چې په دغه وخت کې حاضر وي نو د دغه مال په اخستلو کې دې محتاط اوسي. څکه چې په کومه فتنه کې مبتلا نشي يا د هغه له امله کوم جنګ شروع نکړي.

حضرت ابو هريرة رضي الله عنه بيان کوي چې رسول الله ﷺ فرمايلي:

﴿لا تقوم الساعة حتى يحسر الفرات عن جبل من ذهب يقتتل الناس عليه فيقتل من كل مائة تسعة وتسعون ويقول كل رجل منهم لعلي أكون أنا الذي أنجو﴾ [۱].

ژباړه: قيامت تر هغه وخته نه قايميږي تر څو چې د فرات له سيند څخه د سرو يو غر ښکاره نشي. خلک به د همدغو سرو لپاره جنګ کوي. د دغه جنګ په نتيجه کې به ۹۹ فيصده خلک ووژل شي. په دې کې به د هر چا دا هيله وي چې شايد هغه ژوندی بچ پاتې شي.

او په بوه بل روايت کې داسې دي: هر څوک چې په دې موقع باندې موجود وي، هغه ته پکار دي چې له دې څخه کوم شی وانخلي [۲].

حضرت ابی بن کعب رضي الله عنه وايي: خلک هميشه د مال جمع کولو لپاره خپل سرونه قربانوي، ما له رسول الله ﷺ څخه دا آوريدلي چې فرمايل يې:

---

[۱] صحيح مسلم، الفتن، حديث: ۲۸۹۴.

[۲] صحيح البخاري، الفتن، حديث: ۷۱۱۹، وصحيح مسلم، الفتن واشراط الساعة، حديث: ۲۸۹۴.

نږدې ده چې د فرات سیند به د سرو غر ښکاره کړي. کله چې خلک د هغه په باره کې خبرې آوري نو د هغه لور ته به ور روان شي. کله چې هلته ورسیږي نو هغوی به د دغه مال ترلاسه کولو لپاره په خپل منځ کې جنګ شروع کړي. د دغه جنګ په نتیجه کې به ۹۹ فیصده انسانان قتل کړی شي (۱).

په حدیث مذکور کې لفظ د (انحسار) په معنا د انکشاف سره ده او هغه به حقیقي غر او د اصلي سرو به وي. د دغو سرو د ښکاره کیدو سبب به دا وي چې دریاب به د خپلو اوبو د بهیدو رخ بدل کړي. له دې مخکې دا طلائي غر د ختې له وجهې پټ دی. مګر کله چې اوبه خپله لار بدله کړي نو الله تعالی به هغه را ښکاره کړي.

هر څوک چې هلته موجود وي پر هغوی لازم دي چې هغه له دې سرو څخه څه وانخلي. تر څو چې له فتنې او خونریزي څخه بچ شي. دا فتنه تر اوسه نه ده ښکاره شوې او الله تعالی ښه پوهیږي چې کله به واقع کیږي.

په موجوده وخت کې د ترکیې او شام هیوادونو د فرات په سیند باندې بند تعمیرونه جوړ کړي او له هغه سره نږدې یې مختلفې کار خانې جوړې کړې. له همدې امله په نوموړې سیند کې اوبه کمې شوې دي. ممکنه ده چې دا د سرو د هغه غره د ښکاره کیدو یوه نمونه وي.

﴿۹۷﴾ کوم انسان چې فسق او فجور نه کوي هغه به عاجز ګڼل کیږي

له کومو نښانو څخه چې د الله تعالی رسول ﷺ خبر ورکړی له هغوی څخه یوه دا هم ده چې انسان ته به اختیار ورکړی شي چې هغه د فسق او فجور ارتکاب کوي او که غیر مهذب. عاجز او د کمزورۍ الزام قبلوي. نبي کریم ﷺ له دغو فتنو خبر ورکړی او خلکو ته یې داسې هدایت کړی

---

۱ صحیح مسلم. الفتن واشراط الساعة. حدیث: ۲۸۹۵.

چې هغوی دې د عاجز کېدو الزام قبول کړي مګر په فسق او فجور کې د ځان له مبتلا کېدو دې انکار وکړي.
حضرت ابو هريرة رضي الله عنه بيان کوي چې رسول الله ﷺ فرمايلي:
﴿يأتي عليكم زمان يخير فيه الرجل بين العجز والفجور فمن أدرك ذلك الزمان فليختر العجز على الفجور﴾ (۱)
ژباړه: په خلکو به يوه داسې زمانه هم راشي په کومه کې به چې يوه انسان ته په بدکاري يا عجز کې د يوه د انتخاب اختيار ورکړی شي. هر څوک چې دغې زمانې ته پاتې شي هغه ته پکار دي چې عاجز جوړ شي مګر له فسق او فجور څخه دې ځان وساتي.
دا نښانه زمونږ په زمانه کې ښکاره شوې. مثلاً: نن صبا چې کومه ښځه د حجاب پابندي کوي نو په هغې دا طعن ويل کيږي چې دا خومره عاجزه ښځه ده: او څوک چې د تپې وي د مردارو چينلونو له کتو څخه پرهيز کوي پر هغوی دا طعن ويل کيږي: دې کوچي ته وګورئ! دی هم د ترقي مخالف دی. نتيجه دا شوه چې انسان به په دوو خبرو کې يوه غوره کوي. يا به له نورو خلکو سره په فسق. فجور او بدکاريو کې ځان ور سره شريکوي نو د خلکو له تهمت او طعن به محفوظ وي. يا به د الله تعالی د راضي کولو لپاره پر ځان د عاجز. کمزوري او بنياد پرست الزام برداشت کوي او له ګناه څخه به ځان ليرې ساتي.

---

۱ - مسند احمد: ۲/ ۲۷۸. وسلسلة الاحاديث الضعيفة. حديث: ۵۸۴۲.

﴿۹۸﴾ په جزیرة العرب کې د مالچر او نهرونو ظهور (ښکاره کیدل)

د جزیرة العرب لیدونکي پوهیږي چې دغه علاقه ټوله تقریباً ۷۰ فیصده له آبادي څخه خالي او خوشې صحرا ده. نبي کریم ﷺ دا خبر ورکړی چې د قیامت له نښانو څخه دا هم ده چې په جزیرة العرب کې به مالچر او نهرونه ښکاره شي.

حضرت ابو هریرة رضي الله عنه بیان کوي چې رسول الله ﷺ فرمایلي:

﴿لا تقوم الساعة حتی تعود أرض العرب مروجا وأنهارا وحتی یسیر الراکب بین العراق ومکة لا یخاف الا ضلال الطریق وحتی یکثر الهرج قالوا وما الهرج یا رسول الله قال القتل﴾ (۱).

ژباړه:

قیامت به تر هغه وخته قایم نشي تر څو چې د عربو زمکه په مالچر او نهرونو بدله نشي او تر څو چې یو سپور د عراق او مکې په مینځ کې د سفر کولو په وخت کې د لارې له ورکولو پرته د بل هیڅ شي له نقصان رسولو ویره ونه لري: او تر څو چې (هرج) زیات نشي، صحابه کرامو عرض وکړ: اې د الله رسوله ﷺ! دا هرج څه شی دی؟ رسول الله ﷺ وفرمایل: قتل او خونریزي.

له حضرت ابو هریرة رضي الله عنه څخه یو قول داسې هم راغلی چې د الله تعالی رسول الله ﷺ فرمایلي:

قیامت به قایم نشي تر څو چې مال زیات نشي. د مال زیاتوالی به دومره وي چې یو سړی به خپل د زکاة مال واخلي او د یوه حاجتمند سړي تلاش به کوي مګر داسې څوک به پیدا نکړي چې هغه د ده مال قبلولو ته تیار وي او تر څو چې د عربو زمکه مالچر او د نهرونو زمکه جوړه نشي (۲).

---

[1] - مسند احمد: ۲/ ۲۸۷. و سلسلة الاحادیث الضعیفة. حدیث: ۵۸۴۲.

[2] - صحیح مسلم. الزکاة. حدیث: ۱۵۷.

حضرت معاذ بن جبل رضي الله عنه بیان کوي چې مونږ خلک د تبوک د غزا په کال له نبي کریم ﷺ سره یو ځای د جهاد په سفر د تبوک په لور روان شوو. نبي کریم ﷺ لمنځونه جمع کړل. نبي کریم ﷺ د ماسپښین، مازدیگر، ماښام او ماسخوتن لمنځونه یو ځای اداء کړل. یوه ورځ نبي کریم ﷺ لمونځ وروسته کړ. بیا راووت د ماښام او ماسخوتن لمنځونه یې یو ځای اداء کړل. له دې وروسته نبي کریم ﷺ خپلو ملگرو ته وویل: تاسې خلک به صبا انشاء الله د تبوک چینې ته ورسیږئ. تاسو به د لمر له را پورته کېدو وروسته هلته ورسیږئ. په تاسو کې چې هر څوک هلته ورسیږي هغوی ته پکار دي چې هغوی د هغې چینې اوبه زما تر راتگ پورې استعمال نکړي.

حضرت معاویه رضي الله عنه فرمايي: کله چې مونږ خلک هلته ورسیدو چې گورو دوه نفر له مونږ څخه د مخه هلته رسیدلي دي. له چینې څخه یې اوبه په ډېر تکلیف سره لږ لږ را ویستلې دي. نبي کریم ﷺ له هغو دواړو پوښتنه وکړه: آیا تاسو دا اوبه استعمال کړې دي؟ هغوی وویل: هو. نبي کریم ﷺ له دې داوړو کسانو څخه د ډېر سخت خفگان او ناراضي اظهار وکړ. بیا صحابه کرامو رضی الله عنهم د چینې اوبه په خپلو لاسونو لږ لږ را جمع کړې تر دې چې اوبه په یو څه مقدار کې سره جمع شوې. رسول الله ﷺ په هغو اوبو باندې خپل مخ مبارک او لاسونه پریمنځل او بیا یې بیرته چینې ته ور واچولې. د اوبو له اچولو سره چینه را ډکه شوه او په ډېر تیزي سره یې د بهیدلو حرکت وکړ. د لښکر خلک ښه سیراب شول. په دې موقع د الله رسول ﷺ وفرمایل:

اې معاذ! که چیرته د ستا عمر وفا وکړي نو ته به ووینې چې دا ټوله سیمه به له باغونو او ابادي څخه ډکه شي (۱).

۱- صحیح مسلم، الفضائل، حدیث: ۷۰۶، قبل الحدیث: ۱۳۹۲.

د تبوک په مقام کې د حضرت نبي کريم ﷺ حضرت معاذ رضي الله عنه ته دا الفاظ ويل: اې معاذ! که چيرته د ستا عمر وفا وکړي نو ته به ووينې چې دا ټوله سيمه به له باغونو او آبادي څخه ډکه شي. د دې خبرې نتيجه نن ورځ د لويو لويو زرعي سکيمونو په صورت کې زمونږ مخته ده. کوم چې د تبوک تر ليرې ليرې سيمو پورې رسيدلي دي.

﴿۹۹﴾ ﴿۱۰۰﴾ ﴿۱۰۱﴾ د جنګ او جدال فتنې، د خوشحالي او پراخي فتنې او د يوې تورې فتنې ظهور (ښکاره کيدل)

نبي کريم ﷺ خبر ورکړی چې قيامت تر هغه وخته نه قايميږي تر څو چې درې فتنې ښکاره نشي:

حضرت عبد الله بن عمر رضی الله عنهما بيان کوي چې مونږ خلک يو ځل له نبي کريم ﷺ سره ناست وو. نبي کريم ﷺ د فتنو ذکر په تفصيل سره وکړ:

﴿حتى ذكر فتنة الأحلاس فقال قائل يارسول الله وما فتنة الأحلاس؟ قال " هي هرب وحرب ثم فتنة السراء دخنها من تحت قدمي رجل من أهل بيتي يزعم أنه مني وليس مني وإنما أوليائي المتقون ثم يصطلح الناس على رجل كورك على ضلع ثم فتنة الدهيماء (تصغير الدهماء) لا تدع أحدا من هذه الأمة إلا لطمته لطمة فإذا قيل انقضت تمادت يصبح الرجل فيها مؤمنا ويمسي كافرا حتى يصير الناس إلى فسطاطين (المدينة التي يجتمع فيها الناس) فسطاط إيمان لا نفاق فيه وفسطاط نفاق لا إيمان فيه فإذا كان ذاكم فانتظروا الدجال من يومه أو من غده﴾ (۱).

---

[۱] سنن ابی داؤد. الفتن. والملاحم. حديث: ۴۲۴۲. وسلسلة الاحاديث الصحيحة: ۲/ ۷۰۲. حديث: ۹۷۲.

ژباړه : بیا نبي کریم ﷺ د فتنې احلاس ذکر وکړ. یوه سړي پوښتنه وکړه : یا رسول الله ﷺ ! فتنه احلاس څه شی ده؟ نبي کریم ﷺ وفرمایل : دا د جنګ او جدال فتنه ده. بیا به یوه د خوشحالي فتنه ښکاره شي کومه به چې د یوه داسې سړي له قدمونو څخه را پورته شي کوم به چې زما له اهل بیت څخه وي. هغه به په خپله له ما سره په تعلق لرلو ګمان کوي. اما په اصل حقیقت کې به یې له ما سره هیڅ تعلق نه وي، زما دوست یواځې هغه څوک دی کوم چې متقي وي. بیا به خلک د یوه داسې سړي په بیعت کې راپوته شي کوم به چې بې علمه. کم عقل او کم همته وي. د دغې فتنې اثر او ضرر به زما د امت هر سړي ته ورسیږي او هیڅوک به ترینه بچ نشي. کله هم چې یو څوک ووایي دا فتنه ختمه شوه نو هغه به له پخوا څخه هم شدت اختیار کړي. یو انسان به سهار مؤمن وي او ماښام به کافر شي. خلک به په دوو ډولو تقسیم شي. یو ایمان لرونکي په کومو کې به چې نفاق نه وي او دویم د نفاق خاوندان کوم به چې له ایمان څخه بالکل خالي وي. کله چې دا حالات پیدا شي نو په دغه وخت کې دجال ته انتظار کول دي. په دغه ورځ به راځي یا به په راتلونکي ورځ کې ښکاره شي

(الاحلاس) د حلس جمع ده. حلس هغې غټې جامې ته ویل کیږي کومه چې په اوښ باني له کجاوې وروسته اچول کیږي. همدا شان به دا فتنه هم خلک ونیسي او د هغوی تن به نه پریږدي. دا فتنه به د حلس په څیر تاریک (توره) هم وي

(هرب) د ها او را په زور سره. یعنې هغوی به له یوه بل څخه تښتي. ځکه چې د هغوی تر مینځ به دښمني وي

(حرب) معنی یې ده د یو چا مال. اهل او عیال نیول او بیا یې په داسې طریقه پریښودل چې له هغوی سره هیڅ هم نه وي

(ثم فتنة السراء) (بيا به د خوشحالي فتنه راشي) يعنې د صحت، عافيت، امن او عافيت. د كومو له امله به چې ځينې خلک په فتنه كې مبتلا شي او د ګناهونو مرتكب به شي.

(دخنها) يعنې د هغه ظهور او جوش.

(من تحت قدمى رجل من اهل بيتى) يعنې هغه څوک د کوم له قدمونو څخه به چې د دغه فتنې اور را پورته شي. د نبي كريم ﷺ له اهل بيت څخه به وي، په دې كې د دې خبرې لور ته تنبيه ده چې څوک دغې فتنې ته د هوا وركولو لپاره راشي هغه به زما له اهل بيت څخه وي.

(يزعم انه مني) يعنې هغه به په خپله زما د نسب خيال كوي، ليكن د خپلو بدو عادتونو له امله به هغه له ما څخه نه وي، زه د هغه له اعمالو او افعالو څخه بيزار يم، اګر كه هغه په نسبي ډول له ما څخه ولې نه وي. په اصل حقيقت كې هغه زما له دوستانو څخه نه دی، زما دوست يواځې هغه څوک دي كوم چې د تقوه او پرهيزګاري اختياره وونكي وي.

(وليس مني) يعنې هغه زما له دوستانو څخه نه دی. ځكه چې هغه د فتنې پيدا كولو سبب جوړيږي. له همدې قبيلې هغه خبره هم ده كومه چې حضرت نوح عليه السلام ويلې ده:

﴿إِنَّ ابْنِي مِنْ أَهْلِي﴾ (۱).

ژباړه:

اې ربه زما بيشكه چې ځوی زما له اهله زما څخه دی.

الله تعالى جل جلاله فرمايي:

﴿إِنَّهُ لَيْسَ مِنْ أَهْلِكَ ۖ إِنَّهُ عَمَلٌ غَيْرُ صَالِحٍ ۖ﴾ (۱).

---

[1] هود. آية. ۴۵.

ژباړه: بیشکه چې ځوی نه دی له اهله ستا (چې مؤمنان دي) بیشکه دی خاوند د عمل نا کاره دی.

(ثم یصطلح الناس علی رجل) بیا به خلک د یوه سړي په بیعت او اطاعت کې سره را جمع شي.

(علی ضلع) جمع یې ضلوع او اضلاع ده. ضلع د سینې هډوکي ته ویل کیږي. یعنې پښتۍ ته. مطلب دا چې د خلکو حال به له دغه سړي سره سم نه وي. لکه څرنګه چې یو درونډ (وزن لرونکی) شی په دغه هډوکي د پاسه نشي کینبودل کیدای. ځکه چې دا هډوکی کمزوری وي د درونډ شي تاب نلري.

یعنې خلک به له اختلاف او فساد څخه وروسته د یوه داسې سړي واکمني قبوله کړي کوم به چې د بادشاهي دغې لوی ذمه واري لپاره بیخي مناسب نه وي. هغه به کم علمه او کم عقل وي. د هغه په ذریعه به د حکومت نظام نشي جوړیدای او نه به هغه د حکومت په امورو او معاملاتو سم پوهیږي.

(فتنة الدهیاء) یعنې توره او لویه فتنه.

(الا لطمته لطمة) یعنې په خلکو کې به هیڅوک له دغه مصیبت او بلا څخه بچ پاتې نشي. (اللطم) مطلب دا چې د دغې تورې فتنې اثر به هر سړي ته ورسیږي.

(فاذا قیل : انقضت) یعنې کله چې خلک دا ګمان وکړي چې اوس هغه فتنه ختمه شوې. (تمادت) هغه به نوره هم زیاته شي او خپره به شي.

---

[1] - هود، آیة: ۴۶.

(يصبح الرجل فيها مؤمنا ويمسى كافرا) يعنې د سهار په وخت کې به هغه د خپل ورور قتل حرام (ناروا) بولي او د هغه په عِزت او مال باندې به له تيري کولو ځان ساتي. مګر د همدغې ورځې د ماښام راتلو په وخت کې به هغه بيا د خپل ورور قتل روا بولي او د هغه په عزت او مال باندې به حمله کوونکى وي.

(الى فسطاطين) «فسطاط» په عربي کې خيمې ته ويل کيږي. يعنې په دغه فتنه کې به خلک په دوو ډلو تقسيم شي. د يوه قول مطابق د دغه تشريح دا هم ده: چې خلک به په دوو ښارونو کې سره تقسيم شي.

(فسطاط ايمان لا نفاق فيه) خالص او صفا د ايمان لرونکو ډله. په کومه کې به چې د منافقت شائبه نه وي.

(فسطاط نفاق لا ايمان فيه) بله ډله به د منافقينو وي. مثلا دروغ، خيانت او وعده خلافي به کوي.

(فانتظروا الدجال) يعنې په دې وخت کې د دجال را ښکاره کيدو ته انتظار کوى.

دا فتنه تر دا مهاله نه ده ښکاره شوې. مونږ له الله تعالى څخه غواړو چې اې الله مونږ د دغې فتنې له شر څخه محفوظ وساتې.

﴿١٠٢﴾ داسې زمانه په کومه کې به چې یوه سجده له دنیا او د دنیا له ټولو خزانو بهتره وي

دا نښانه به د قرب قیامت او د حضرت عیسی ﷺ د نزول له زمانې وروسته ښکاره شي. د حضرت عیسی ﷺ زمانه به ډیره د فضیلت زمانه وي. عبادتونه به هم ډیر فضیلت لري. ځکه چې د وخت او مقام د شرف او فضیلت مطابق په عبادتونو کې هم اجر او ثواب زیات وي.

حضرت ابو هریرة رضي الله عنه بیان کوي چې رسول الله ﷺ فرمایلي:

﴿وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَيُوشِكَنَّ أَنْ يَنْزِلَ فِيكُمْ ابْنُ مَرْيَمَ حَكَمًا عَدْلًا فَيَكْسِرَ الصَّلِيبَ وَيَقْتُلَ الْخِنْزِيرَ وَيَضَعَ الْجِزْيَةَ وَيَفِيضَ الْمَالُ حَتَّى لَا يَقْبَلَهُ أَحَدٌ حَتَّى تَكُونَ السَّجْدَةُ الْوَاحِدَةُ خَيْرًا مِنْ الدُّنْيَا وَمَا فِيهَا ثُمَّ يَقُولُ أَبُو هُرَيْرَةَ وَاقْرَءُوا إِنْ شِئْتُمْ ﴿ وَإِنْ مِّنْ أَهْلِ الْكِتَٰبِ إِلَّا لَيُؤْمِنَنَّ بِهِۦ قَبْلَ مَوْتِهِۦ ۖ وَيَوْمَ الْقِيَٰمَةِ يَكُونُ عَلَيْهِمْ شَهِيدًا ﴿١٥٩﴾ ﴾ [1].

ژباړه:

په هغه الله قسم د کوم په قبضه کې چې زما روح دی. نږدې ده چې په تاسو کې به حضرت عیسی ﷺ بو عادل حکمران جوړ شي او را نازل به شي. هغه به صلیب مات کړي. خنزیر به قتل کړي او جزیې به ختم کړي (٢). په دې وخت کې به مال دومره زیات شي چې د هغه د قبلولو لپاره به څوک نه وي. په دغه زمانه کې به یوه سجده له دنیا او د دنیا له ټولو خزانو ډیره قیمتي وي. حضرت ابو هریرة رضي الله عنه د دغه حدیث له بیانولو وروسته

---

[1] النساء، آیه: ١٥٩.

[2] - مطلب دا چې حضرت عیسی ﷺ به له اسلام پرته بل دین به نه پریږدي. همدا شان عیسایانو ته به هم دا اجازه نه وي چې هغوی پر خپل دین باقي پاته شي. ګر که هغوی جزیه هم ورکوي.

وفرمایل: که تاسو غواړئ نو تاسو دغه آیت کریمه تلاوت کړئ ... او نشته هم څوک له اهل د کتابه مگر قسم دی هرو مرو چې ایمان به راوړي دوی خامخا (په وخت د نزغې خپلې یا په وخت د نزول د عیسی) پر دغه (عیسی) پخوا له مرگه د ده څخه او په ورځ د قیامت کې به وي (عیسی) پر دوی باندې شاهد (چې جهودانو نه منلم او نصرانیانو ابن الله وبللم) (۱).

د رسول الله ﷺ د دغه فرمان چې په دغه زمانه کې به یوه سجده له دنیا او د دنیا له ټولو خزانو قیمتي وي معنا دا ده چې په خلکو کې به د لمانځه او د نورو عبادتونو رغبت ډېر شي. ځکه چې هغوی به له دنیا څخه بې رغبته شي. د هغوی خواهشات به کم شي او د قیامت په نږدې والي به یې یقین شي.

قاضي عیاض رحمه الله ویلي: د دغې معنا دا ده چې په دغه زمانه کې به د یوې سجدې اجر او ثواب د دنیا او په دنیا کې د موجودو شیانو له صدقه کولو ډېر وي. له دې امله چې په دغه زمانه کې به مال ډېر زیات وي. په خلکو کې به حرص او بخل کم وي. خلک به د دنیا مال په جهاد کې مصرفوي او په خپله به د هغه مال په لالچ کې نه وي. له سجدې څخه مراد یا سجده ده یا له هغې څخه مراد لمونځ دی (والله اعلم) (۲).

---

۱ صحیح البخاري، احادیث الانبیاء، حدیث: ۳۴۴۸ وصحیح مسلم، الایمان، حدیث ۱۵۵

۲ شرح صحیح مسلم للامام النووي

﴿١٠٣﴾ د لومړۍ شپې سپوږمۍ به غټه تر سترګو کیږي

(الاهلة) د هلال جمع ده او هلال د میاشتې په شروع کې د لومړۍ شپې سپوږمۍ ته ویل کیږي. دا سپوږمۍ د قمري میاشتې په اوله شپه وړه (کوچنۍ) تر سترګو کیږي. بیا د میاشتې تر ۱۵ پورې په تدریج غټیږي، بیا د میاشتې له ۱۵ وروسته په تدریج کوچنۍ کیږي.

د قیامت له نښانو څخه دا هم ده چې د لومړۍ شپې سپوږمۍ به غټه تر سترګو کیږي. یعنې سپوږمۍ به په اوله شپه لویه تر سترګو کیږي. خلک به د لومړۍ شپې په سپوږمۍ باندې د ډېرو شپو د سپوږمۍ ګمان کوي.

حضرت ابو هریرة ﷺ بیان کوي چې رسول الله ﷺ فرمایلي:

﴿ان من اشراط الساعة انتفاخ الاهلة، حتی یری الهلال للیلة فیقال: هو ابن لیلتین﴾ (١).

ژباړه:

د قیامت له نښانو څخه دا هم ده چې سپوږمۍ به لویه تر سترګو کیږي، د لومړۍ شپې سپوږمۍ چې ولیدل شي نو ویل کیږي به: دا خو د دوو شپو سپوږمۍ ده.

﴿١٠٤﴾ د ټولو خلکو د شام لوري ته هجرت کول

د شام اطلاق نن په سوریا او د هغه په ګاونډیو هیوادونو لبنان، اردن او فلسطین باندې کیږي. د شام زمکه د حشر او نشر زمکه ده. په دغه زمکه کې ډیر انبیاء راغلي. شام او د شام اوسیدونکي یو خاص قدر او منزلت لري، نبي کریم ﷺ فرمایلي:

﴿إذا فسد أهل الشام فلا خیر فیکم لا تزال طائفة من أمتي منصورین لا یضرهم من خذلهم حتی تقوم الساعة﴾ (١)

---

(١) المعجم الاوسط للطبراني: ٧ / ٣٤١. وسلسلة الاحادیث الصحیحة: ٥ / ٣٢٢. حدیث: ٢٢٩٢.

ژباړه: کله چې د شام په اوسیدونکو کې خرابوالی راشي نو په تاسو کې به هیڅوک د خیر رسونکی نه وي. زما په امت کې به یوه ډله تر قیامته پورې فاتحه وي. هغوی ته به رسوا کوونکي هیڅ رنګه نقصان نشي رسولای تر دې چې قیامت راشي.

همدا وجه ده چې نبي کریم ﷺ په شام کې د اوسیدا په اختیارولو وصیت کړی. ځکه چې له قیامت سره په نږدې زمانه کې به شام د اهل اسلام (مسلمانانو) قوي او مضبوط مرکز وي.

حضرت ابو الدرداء بیان کوي چې رسول الله ﷺ فرمایلي:

د فتنو په ورځو کې به د مسلمانانو مرکز (غوطه) وي کوم چې د دمشق نامې ښار په یوه لورې کې ده او هغه د شام بهترین ښار دی (۲).

(فسطاط) په اصل کې خیمې ته ویل کیږي او دلته ترې مراد د مسلمانانو مرکز او د هغوی د را جمع کیدا ځای دی. مسلمانان به په هغه لوی جنګ کې کوم به چې د مسلمانانو او د یهودو تر مینځ کیږي همدلته سره را جمع کیږي.

(غوطه) د یوه ښار نوم دی. کوم ته چې نن صبا غوطه دمشق ویل کیږي او دمشق یو مشهور ښار دی کوم چې نن صبا د سوریې (شام) دارالحکومت دی.

په حدیث کې مذکور جنګ به یا د مهدي له ظهور د مخه کیږي یا به د مهدي په زمانه کې کیږي یا به په بله کومه زمانه کې کیږي. نبي کریم ﷺ د شام په زمکه کې د اوسیدو ترغیب له دې امله ورکړی چې دا زمکه د محشر او د مؤمنانو مرکز دی. یوه صحابي له رسول الله ﷺ څخه مشوره وغوښته چې دی د کومې علاقې په لور هجرت وکړي او چیرته اوسیدل

---

[1] جامع الترمذي. الفتن. حدیث: ۲۱۹۲. وقال الترمذي: حدیث حسن صحیح.

[2] - مسند احمد: ۵/ ۱۹. وسنن ابي داؤد. الملاحم. حدیث: ۴۲۹۸. وصححه الالباني في صحیح ابي داؤد.

اختیار کړي؟ نبي کریم ﷺ ورته د شام په لور د هجرت کولو او هلته د اوسیدا مشوره ورکړه

حضرت بهز بن حکیم له خپل پلار څخه او هغه له خپل نرد څخه روایت کوي چې هغه فرمایلي: ما عرض وکړ: یا رسول الله ﷺ ما ته په کوم ځای کې د اوسیدو حکم کوې؟ نبي کریم ﷺ د شام لور ته اشاره وکړه او وې فرمایل: هلته (۱).

د قیامت له راتلو د مخه به د مؤمنانو اکثریت هلته هجرت وکړي. بلکه هر مؤمن به هلته ولاړ شي.

حضرت عبد الله بن عمرو رضی الله عنهما ویلي: یود داسې زمانه به راشي چې هر مؤمن به د شام پر لور ولاړ شي (۲).

﴿۱۰۵﴾ ﴿۱۰۶﴾ د مسلمانانو او رومیانو تر مینځ یو لوی جنګ او د قسطنطنیه فتح

د مسلمانانو او رومي عیسایانو متعلق تاریخ له واقعاتو او حوادثو ډک دی. په هغه کې صلح هم شته او جنګ هم شته، د امن زمانه هم شته او د قتل زمانه هم شته. نن ورځ د مسلمانانو او عیسایانو تر مینځ له یوه بل سره تعلقات یقیني نه دي. دا په صلح او جنګ بدلیدلای شي. نبي کریم ﷺ خبر ورکړی چې د قیامت له نښانو څخه د مسلمانانو او رومیانو تر مینځ یو ډیر لوی جنګ هم دی او دا جنګ به د مهدي له ظهور څخه د مخه وي. نبي کریم ﷺ د هغه نوم (الملحمة الکبری) یاد کړی. مسلمانان به په دغه جنګ کې د فتحې له ترلاسه کولو وروسته د قسطنطنیه په لور پیش قدمي وکړي او هغه به هم فتح کړي او بیا به له دې وروسته دجال را ښکاره شي.

---

(۱) جامع الترمذي. الفتن. حدیث ۲۱۹۲. وقال: حدیث حسن صحیح. وصححه الحاکم.

(۲) المصنف لابن ابی شیبة موقوفا ۴/ ۲۱۷. ولایصحح مرفوعا. وهذا الاثر لا یقال من قبل الرای فله حکم الرفع. ولا باس باسناده موقوفا.

حضرت معاذ بن جبل رضي الله عنه **بیان کوي چې رسول الله** ﷺ **فرمایلي:**

﴿عمران بیت المقدس خراب یثرب وخراب یثرب خروج الملحمة وخروج الملحمة فتح قسطنطینیة وفتح القسطنطینیة خروج الدجال﴾ (۱).

ژباړه:

د بیت المقدس آبادي په اصل کي د مدینې بربادي ده. مدینه چې برباده شي نو یو لوی جنګ به شروع شي. هغه جنګ به شروع شي چې قسطنطنیه به فتح شي او کله چې قسطنطنیه فتح شي نو بیا به ډیر زر دجال را ښکاره شي.

نبي کریم ﷺ **فرمایلي:**

تاسو خلک به له رومیانو سره صلح وکړی. بیا به تاسو او هغه سره یو ځای شی او له خپل یوه دښمن سره به جنګ وکړی، تاسو به په دې جنګ کې فاتح او کامیاب شی. د غنیمت مال به تر لاسه کړی او روغ جوړ به یاست. بیا به تاسو د جنګ له میدان څخه واپس بیرته راشی. تر دې چې تاسو او عیسایان به په یوه ځای کې پړاو واچوی په کوم کې به چې شګې هم وي (۲).

بیا به په عیسایانو کې یو کس صلیب پورته کړي او وبه وایي چې صلیب غالب شو. په دې به یو مسلمان په غصه شي او را به شي او صلیب به ټوټه ټوټه کړي. په دې واقعه به عیسایان په غصه شي او د

---

[1]- سنن ابی داؤد. الملاحم. حدیث: ۴۲۹۴. وحسنه الالبانی فی صحیح ابی داؤد. وقد تفرد به عبد الرحمن بن ثابت عن ابیه عن مکحول.

[2]- یعني په یوه لوړ ځای به پړاو واچوی. په اهل علمو کې داسې څوک نه دي پیدا شوي چې د دغه ځای تعین یې کړی وي. ظاهرا داسې معلومېږي چې دا ځای به (مرج دابق) وي، لکه څرنګه چې په یوه بل حدیث کې راغلي په کوم کې چې نبي کریم ﷺ فرمایلي (لن تقوم الساعة حتی ینزل الروم بالاعماق او بدابق) قیامت تر هغه وخته نه قایمیږي تر څو چې عیسایان په اعماق یا دابق په مقام کې سره را جمع نشي. (صحیح مسلم. الفتن واشراط الساعة. حدیث: ۲۸۹۷).

جنګ لپاره به جمع شي. ځینې راویانو دا بیان هم کړی چې په دغه وخت کې به مسلمانان هم په جوش کې راشي او له هغوی سره د جنګ کولو لپاره به ځان تیار کړي او الله تعالی به د مسلمانانو دغه ټولي ته شهادت نصیب کړي (۱).

په صحیح مسلم کې د دغې واقعې تفصیل څه دارنګه دی. حضرت ابو هریرة ﷺ بیان کوي چې رسول الله ﷺ فرمایلي:

قیامت تر هغه وخته نه قایمیږي تر څو چې عیسایان د اعماق یا دابق په مقام کې پړاو وا نه اچوي. دا ځای د حلب نامي ښار سره نږدې واقع دی. د جنګ ځای همدغه دی. له عیسایانو سره د مقابلې لپاره به له مدینې څخه یو لښکر روان شي کوم به چې د دغې زمانې په بهترینو خلکو مشتمل وي، هر کله چې دواړه لښکرې له یوه بل سره مخامخ شي نو عیسایان به ووایي: مونږ له هغو خلکو سره جنګ کوو کوم چې له مونږ څخه نیول شوي دي. د عیسایانو له دې خبرې معلومیږي چې د عیسایانو او مسلمانانو تر مینځ به له دې د مخه هم ډیر جنګونه شوي وي. په کوم کې به چې مسلمانان فاتح شوي وي او عیسایان به یې قیدیان نیولي وي او هغه قیدیان به مسلمانان شوي وي او په دغه وخت کې به په اسلامي لښکر کې شامل وي او له عیسایانو سره د جهاد کولو لپاره به راغلي وي. مګر مسلمانان به ووایي نه په الله قسم ! مونږ به هیڅکله خپل ورونه تاسو ته د مقابلې کولو لپاره یواځې پرې نږدو. نو عیسایان به له مسلمانانو سره جنګ وکړي (د مسلمانانو د لښکر دریمه برخه به میدان پریږدي) الله تعالی به د دغو خلکو توبه هیڅکله هم قبوله نکړي. د دغه لښکر یو شمیر خلک به جهاد وکړي او شهیدان به شي. دا خلک به د الله تعالی په نزد د افضل ترینو شهیدانو

---

۱ سنن ابي داؤد. الملاحم. حدیث: ۴۲۹۲. ۴۲۹۳. بسند صحیح.

له جملې څخه وي. پاتې يو شمير خلک به په جنګ کې کاميابي تر لاسه کړي (د لښکر آخيري برخه خلک به فاتحين شي او د غنيمت مال به تر لاسه کړي) دا خلک به هيڅکله په فتنه کې مبتلا نشي. دا خلک به قسطنطنيه فتحه کړي او کله چې دغه خلک خپلې اسلحې د زيتونو په ونو پورې ځوړند کړي او د غنيمت مال تقسيموي نو شيطان به د هغوی مينځ ته راشي او آواز به وکړي: خلکو! له تاسو وروسته مسيح دجال د ستاسو کورونو ته داخل شو (دی به په مسلمانانو باندې د ويرې خپريدل غواړي) د اسلامي لښکر فوځيان به له دې ځای څخه ووځي او هغوی به د دجال پر لوري ور روان شي، د شيطان دا خبره به غلطه وي، ليکن کله چې هغوی شام ته ورسيږي نو په رښتيا به مسيح دجال را ښکاره شوی وي.

په يوه بل روايت کې راغلي چې له روميانو سره له جنګ کولو وروسته به مسلمانانو ته د غنيمت مال د تقسيمولو موقع هم په لاس ور نشي او هغوی به له دجال سره د جنګ کولو لپاره تياری کوي، صفونه به تياروي چې د لمانځه وخت دی او په دې وخت کې به حضرت عيسی ابن مريم عليهما السلام نزول وکړي (۱).

د يوه بل روايت مطابق د دغې غزا تفصيل

نبي کريم ﷺ فرمايلي:

قيامت به په هغه وخت کې قايم شي کله چې د وراثت تقسيم ختم شي او د غنيمت مال د خلکو لپاره د کومې خوشحالي باعث جوړ نشي، بيا نبي کريم ﷺ د شام لور ته په لاس سره اشاره وکړه او وې فرمايل: د اسلام دښمنان به هلته د جنګ لپاره سره را ټول شي او مسلمانان به هم له هغوی سره د مقابلې کولو لپاره هلته را پورته شي. د حضرت عبد الله بن مسعود رضي الله عنه

۱- صحيح مسلم، الفتن واشراط الساعة، حديث: ۲۸۹۷.

بیان ده چې له دښمن څخه مراد رومیان دي. په دې وخت کې به د جنګ د شدت له امله ډیر خلک د جنګ میدان پریږدي او واپس به بیرته راشي او د مسلمانانو یو بهترین او با صلاحیته ټولی به تر مرګه د جنګ کولو له عزم سره مخ پر وړاندې درومي، دواړه لښکرې به تر ماښامه پورې مسلسل جنګ جاري وساتي. تر دې چې د دوی تر مینځ به شپه حائله شي او دواړه لښکرې به خپلو خپلو ځایونو ته واپس بیرته ولاړې شي او په دوی کې به یوه هم غالبه نشي او کوم خلک چې د مرګ په عزم جنګیدل هغه به ټول شهیدان شي، صبا ورځ به بیا د مسلمانانو د فوځیانو یو بهترین او با صلاحیته ټولی تر مرګه پورې د جنګ کولو له عزم سره مخ پر وړاندې درومي. دا ټولی به د دې خبرې عهد وکړي چې که دوی بیرته واپس کیږي نو دوی به په داسې حال کې واپس کیږي چې دوی به بریالي وي یا دا چې دوی به شهیدان وي، دواړه لښکرې به بیا تر ماښامه مسلسل جنګ کول جاري وساتي، مګر یوه ډله به هم په هغې بلې کامیابي تر لاسه نکړي او دواړه به خپلو خپلو ځایونو ته واپس ولاړې شي. کوم خلک چې تر مرګه پورې د جنګ کولو په عزم جنګیدل هغه به ټول شهیدان شي.

کله چې د جنګ بله ورځ راشي نو په دغه ورځ به مسلمانان په دښمن ډیره زر حمله وکړي (له مختلفو ځایونو به مسلمانان سره را جمع شي او په دښمن به حمله وکړي) په دغه ورځ به الله تعالی کفارو ته شکست ورکړي او مسلمانان به دومره کفار ووژني چې تر دې د مخه به کله هم دومره خونریزي نه وي لیدلې، تر دې چې یوه مرغۍ به له هغوی سره په خوا کې تیریږي او له یو څه تګ مخکې به را وغورځي او مړه به شي. د یوه پلار اولاد د کوم اولاد به چې له دغه جنګ څخه د مخه سل وي. له جنګ کولو وروسته به وګوري چې یواځې یو بچی به پاته دی. نو په داسې صورتحال کې به د غنیمت مال څه خوشحالي پیدا کړي او د کومو خلکو تر مینځ به میراث تقسیم کړی شي؟ په دې وخت کې به مسلمانان په داسې حالت کې وي چې

دوی به د یوه لوی مصیبت خبر واوري. یو سړی به په زوره ووایي: خلکو! دجال له تاسو وروسته د ستاسو کورونو ته راغی، د دې خبرې له آوریدو وروسته به هغوی هر څه پرېږدي او د خپلو کورونو لور ته به متوجه شي او په فوري ډول به لس سپاره د جایزې اخستو لپاره ولیږل شي. نبي کریم ﷺ فرمایلي: ما ته د هغو سپرو نومونه، د هغوی د پلرو نومونه او د هغوی د آسونو رنګونه معلوم دي. په دې زمانه کې به هغوی د زمکې پر سر په بهترینو آسونو سپاره وي [1].

د دغه لوی جنګ لپاره د مسلمانانو د جمع کیدلو ځای به په (غوطه) کې د دمشق ښار وي. دا لښکر به په دې وخت کې د زمکې پر سر بهترین لښکر وي، الله تعالی به دې لښکر ته په عیسایانو غلبه او فتح نصیب کړي، حضرت ابو الدرداء رضي الله عنه بیان کوي چې رسول الله ﷺ فرمایلي:

د دغه لوی جنګ په دوران کې به د مسلمانانو جنګي کیمپ د شام له بهترین ښار دمشق سره نږدې د (غوطه) په مقام کې وي [2].

د یوه بل روایت الفاظ داسې دي:

د دغه لوی جنګ په دوران کې به د مسلمانانو جنګي کیمپ د زمکې پر سر په یوه داسې ځای کې وي کوم ته چې (غوطه) ویل کیږي، دلته یو ښار دی د کوم نوم چې دمشق دی، په دغه وخت کې به دغه ځای د مسلمانانو د پړاو لپاره بهترین ځای وي [3].

له دې وروسته به اهل اسلام قسطنطنیه له جنګ کولو پرته د امام مهدي تر قیادت لاندې فتح کړي. په دغه وخت کې به د مسلمانانو اسلحه تکبیر او تحمید وي.

---

[1] - صحیح مسلم. الفتن و اشراط الساعة. حدیث: ۲۸۹۹. و مسند احمد: ۱/ ۴۳۵.

[2] - سنن ابی داؤد. الملاحم. حدیث: ۴۲۹۸.

[3] - مسند احمد: ۵/ ۱۹۷. و سنن ابی داؤد. السنة. حدیث: ۴۶۴۰. و المستدرک للحاکم: ۴/ ۴۸۲. و اللفظ له و قال: صحیح الاسناد و وافقه الذهبي و اقره المنذري.

په یوه حدیث کې حضرت ابو هریرة ﷺ بیان کوي چې رسول الله ﷺ فرمایلي:

آیا تاسو د یوه داسې ښار په باره کې آوریدلي د کوم چې یوه لوري ته وچه او بل لوري ته سمندر دی؟ صحابه کرامو رضی الله عنهم عرض وکړ: هو! د الله رسوله! آوریدلي مو دي. بیا رسول الله ﷺ وفرمایل: قیامت به تر هغه وخته قایم نشي تر څو چې د بنو اسحاق اویا زره خلک دغه ښار فتح نکړي، کله چې هغوی دلته راشي نو هغوی به دلته پړاو واچوي، هغوی به هیڅ رنګه اسلحه استعمال نکړي او نه به کوم غشی وار کړي، هغوی به بس دومره وایي ﴿لا اله الا الله والله اکبر﴾ نو د هغه یو لوری به فتح شي، ثور بن یزید وایي: تر کومه ځایه چې ما ته معلومه ده نبي کریم ﷺ وویل چې د سمندر لوری به یې فتح شي، بیا به ووایي ﴿لا اله الا الله والله اکبر﴾ نو د هغه بل لوری به هم فتح شي، بیا به په دریم ځل ووایي ﴿لا اله الا الله والله اکبر﴾ نو ښار به د هغوی لپاره خلاص شي او هغوی به ور داخل شي او غنیمت به جمع کړي، په دې وخت کې به هغوی مال جمع کوي چې یو آواز کونکی به آواز وکړي: خلکو! دجال ظاهر شو، د دې په آوریدو به هغوی هر څه پرېږدي او د خپلو کورونو لور ته به بېرته ستانه شي (۱).

د دغه حدیث په شرح کې امام نووي رحمه الله د قاضي عیاض رحمه الله دا قول را نقل کړی چې د صحیح مسلم په ټولو نسخو کې د دغه لښکر نسبت بنو اسحاق ته شوې.

ځینې د علم خاوندانو دا هم ویلي چې ډېر صحیح او محفوظ د بنو اسماعیل الفاظ دي او د حدیث سباق او سیاق هم په همدې دلالت کوي.

۱- صحیح مسلم، الفتن واشراط الساعة. حدیث: ۲۹۲۰.

ځکه چې د نبي کريم ﷺ مقصود دا وه چې دا جنګ به عرب کوي او عرب بنو اسماعيل دي نه بنو اسحاق او له ښار څخه مراد قسطنطنيه ده.

يو بل شی کوم چې په دې دلالت کوي چې دغه لښکر به د عربو وي، يعنې بنو اسماعيل به وي هغه دا ده چې د حضرت ذو مخمر رضي الله عنه په حديث کې دغه ذکر موجود دی چې عيسايان به خپل يوه ملګري ته ووايي: مونږ د عربو په مقابله کې له تا سره يو. مګر وروسته به غداري وکړي او د جنګ کولو لپاره به سره را جمع شي، له دې الفاظو معلوميږي چې دا لوی جنګ به د عربو او عيسايانو تر مينځ وي.

د دغه باب له نورو احاديثو څخه هم په ظاهره دا معلوميږي چې کوم خلک په دغه عظيم جنګ کې برخه واخلي هغوی به قسطنطنيه هم فتح کوي او دا به عرب وي، د حضرت عمرو بن عوف رضي الله عنه په حديث کې همدې لور ته اشاره ده چې بيا به د هغوی لور ته د مسلمانانو بهترين خلک را ووځي کوم به چې اهل حجاز وي، له دې څخه هم ثابتيږي چې هغه به بنو اسماعيل وي نه بنو اسحاق (والله اعلم) (۱).

﴿۱۰۷﴾ ﴿۱۰۸﴾ ميراث به نه تقسيميږي او خلک به د غنيمت مال ته نه خوشحاليږي

دا دواړه نښانې به په اخره زمانه کې هغه وخت را ښکاره شي کله چې قتل او قتال ډير زيات شي او د مسلمانانو له عيسايانو سره جنګ شدت اختيار کړي.

له حضرت عبد الله بن مسعود رضي الله عنه څخه روايت ده چې رسول الله ﷺ فرمايلي:

---

۱ - وګورئ اتحاف الجعة بما جاء فی الفتن والملاحم واشراط الساعة للشيخ حمود التوجيری:۱/ ۴۰۱.

﴿إن الساعة لا تقوم حتى لا يقسم ميراث ولا يفرح بغنيمة ثم قال بيده هكذا (ونحاها نحو الشام)﴾ (۱).

ژباړه:

قيامت به تر هغه وخته قايم نشي تر څو چې د ميراث تقسيم ورک نشي او د غنيمت مال خلکو ته د نه خوشحالۍ سبب نشي.

د دې وضاحت په تيره شوې علامه (نښانه) کې تير شو.

﴿۱۰۹﴾ د خلکو پخوانيو اسلحو او سپرليو ته بيرته راتګ

نبي کريم ﷺ فرمايلي:

﴿فبينما هم كذلك إذ سمعوا ببأس هو أكبر من ذلك فجاءهم الصريخ إن الدجال قد خلفهم في ذراريهم فيرفضون ما في أيديهم ويقبلون فيبعثون عشرة فوارس طليعة قال رسول الله صلى الله عليه و سلم إني لأعرف أسمائهم وأسماء آبائهم وألوان خيولهم هم خير فوارس على ظهر الأرض يومئذ﴾ (۲).

ژباړه: **مسلمان به په دغه وخت کې په داسې حالت کې وي چې هغوی به د لوی مصيبت خبر واوري، يو سړی به په زوره ووايي: خلکو! دجال له تاسو وروسته د ستاسو کورونو ته راغی. د دې خبرې په آوريدو به هغوی هر څه پريږدي او د خپلو کورونو لور ته به متوجه شي او په پوري ډول به لس سپاره د جايزې اخستو په غرض وليږل شي. نبي کريم ﷺ فرمايلي: زه د هغو سپرو نمونه. د هغوی د پلرو نمونه او د هغوی د آسونو رنګونه پيژنم. هغوی به په دغه زمانه کې د زمکې پر مخ په بهترينو آسونو باندې سپاره وي.**

---

۱ صحيح مسلم. الفتن واشراط الساعة. حديث. ۲۸۹۹. ومسند احمد ۱/ ٤۳۵.

۲ صحيح مسلم. الفتن واشراط الساعة. حديث. ۲۸۹۹

﴿۱۱۰﴾ ﴿۱۱۱﴾ د بیت المقدس ابادي، د مدینې منورې بربادي او د هغې له اوسیدونکو او زیارت کوونکو څخه خالي والی

له حضرت معاذ بن جبل رضي الله عنه څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ فرمایلي:
﴿عمران بيت المقدس خراب يثرب وخراب يثرب خروج الملحمة وخروج الملحمة فتح قسطنطينية وفتح القسطنطينية خروج الدجال " ثم ضرب بيده على فخذ الذي حدثه أو منكبه ثم قال إن هذا لحق كما أنك ها هنا﴾ (۱).

ژباړه:

د بیت المقدس ابادي په اصل کې د مدینې منورې بربادي ده، چې مدینه منوره برباده شي نو بیا لوی جنګ به شروع شي، چې جنګ شروع شي نو قسطنطنیه به فتح شي او کله چې قسطنطنیه فتح شي نو بیا به ډېر زر دجال ظاهر شي. دا یې وویل سیدنا معاذ بن جبل رضي الله عنه خپل لاس د هغه سړي په ورانه یا په اوږه باندې ووهه کوم ته یې حدیث بیاناوه او وې ویل: دا خبره داسې حق ده لکه څرنګه چې دلته د ستا وجود یقیني دی.

له یثرب څخه مراد مدینه منوره ده او د هغې له بربادي څخه مراد د هغې له اوسیدونکو او زیارت کوونکو څخه خالي والی دی.

په یوه بل روایت کې دي:
﴿الملحمة العظمى وفتح القسطنطينية وخروج الدجال وسبعة أشهر﴾ (۲).

ژباړه:

لوی جنګ، د قسطنطنیه فتح او دجال، دا هر څه به په اوو میاشتو کې وي.

په دغه حدیث کې چې نبي کریم ﷺ د کومو واقعاتو ذکر بیان کړی، هغه په ترتیب سره ښکاره کیږي. اول د بیت المقدس ابادي او د عمارتونو په

---
[1] - صحیح مسلم. الفتن واشراط الساعة. حدیث: ۲۸۹۹.
[2] - جامع الترمذي. الفتن. حدیث: ۲۲۳۸. بسند ضعیف.

ډیروالي سره د هغه وسعت او د خلکو په دغه ښار کې په کثرت سره ابادیدل. بیا د یثرب (مدینې منورې) بربادول. یعنې خلک به په مدینه منوره کې له اوسیدا پرهیز کوي او په مدینه منوره کې د نویو عمارتونو د جوړیدا سلسله به ودریږي. دا ټول شیان نن ورځ په مدینه منوره کې ظاهر شوي. خلک په تدریج هلته کمیږي او د ابادي د اضافه والي سلسله دریدلې. د مدینې منورې یو لوی شمیر اوسیدونکي کرار کرار له مدینې منورې څخه د نورو ښارونو لور ته کډه کیږي.

په یوه بل حدیث کې راغلي چې نبي کریم ﷺ فرمایلي:

﴿لتترکن المدینة علی احسن ماکانت حتی یدخل الکلب اوالذئب فیعذی علی بعض سواری المسجد او علی المنبر فقالوا: یا رسول الله ! فلمن تکون الثمار ذالک الزمان؟ قال: للعوافی : الطیر والسباع﴾ (۱).

ژباړه : مدینه به په عمده حالت کې پریښودل شي، حتی چې نوبت به دې ته ورسیږي چې یو سپی یا یو لیوه به مسجد ته داخل شي په کومه ستن یا په منبر باندې به متیازې وکړي. صحابه ؤ غرض وکړ : اې د الله رسوله ! دا وو ایه چې په دغه زمانه کې به د مدینې میوې د چا په کار راشي؟ رسول الله ﷺ وفرمایل : مرغۍ او درنده ګان به دغه میوې خوري.

د بیت المقدس د ابادي یو مفهوم دا هم دی چې په آخره زمانه کې به خلافت هلته نقل کړی شي. لکه چې د حضرت عبد الله بن حواله ازدی رضي الله عنه په حدیث کې چې راغلي. هغه فرمایي :

کله چې رسول الله ﷺ زما په سر لاس مبارک کیښود نو دا یې راته وفرمایل : اې ابن حواله ! کله چې ته وویني چې خلافت مقدسې خاورې ته نقل کړی شو نو په دې وخت کې به زلزلې. پریشانۍ او لوی مصیبتونه به

---

(۱) المؤطا للامام مالک:۲/ ۳۹۲ . والمستدرک للحاکم:۴/ ۴۲۲.

نږدې راشي، په دغه ورځ به قيامت له دې ځخه هم ډير نږدې وي لکه څومره چې زما لاس د ستا له سر سره نږدې دی (۱).

په تير حديث کې د نبي کريم ﷺ دا فرمان چې (وخراب يثرب خروج الملحمة) له (الملحمة) څخه مراد هغه لوی جنګ دی کوم به چې د مسلمانانو او عيسايانو تر مينځ برپا کيږي او په هغه کې به بې شميره خلک وژل کيږي. دې ته ملحمه له دې امله ويل کيږي چې په دې کې به قتل او خونريزي ډيره وي، له دې وروسته به د قسطنطنيه فتح په عمل کې راځي، په ننۍ زمانه کې دا د استانبول ښار دی کوم چې د ترکيې د لويو ښارونو له جملې څخه يو دی، بيا به د قسطنطنيه له فتح وروسته دجال ظاهريږي.

﴿۱۱۲﴾ مدينه به شرير خلک داسې وباسي لکه يو اهنګر چې له کوزې زنګ ليرې کوي

د قيامت په نښانو کې چې مونږ کومې نښانې بيان کړې په هغوی کې يوه دا وه چې مدينه منوره به خرابه شي او له اوسيدونکو څخه به خالي شي.

د نبي کريم ﷺ د مدينې منورې لور ته له هجرت کولو وروسته د مدينې منورې په ابادۍ کې ډير زياتوالی راغی، څومره وخت چې تيريده هومره په ابادۍ کې زياتوالی راته، د الله تعالی رسول ﷺ خبر ورکړی چې د قيامت له نښانو څخه دا هم ده چې د خلکو به په مدينه منوره کې د اوسيدو خواهش کم شي، حضرت ابو هريرة رضي الله عنه بيان کوي چې رسول الله ﷺ فرمايلي:

---

(۱)- مسند احمد: ۵/ ۲۸۸، وسنن ابی داؤد، الجهاد، حديث: ۲۵۳۵، وصححه الالبانی فی صحيح ابی داؤد.

﴿يأتي على الناس زمان يدعو الرجل ابن عمه وقريبه هلم إلى الرخاء هلم إلى الرخاء والمدينة خير لهم لو كانوا يعلمون والذي نفسي بيده لا يخرج منهم أحد رغبة عنها إلا أخلف الله فيها خيرا منه ألا إن المدينة كالكير تخرج الخبيث لا تقوم الساعة حتى تنفي المدينة شرارها كما ينفي الكير خبث الحديد﴾ (١).

ژباړه: په خلکو به داسې يوه زمانه راشي چې يو د مدينې اوسيدونکی سړی به خپل تره او خپلو خپلوانو ته ووايي: (مدينه پرېږدئ) د خوشحالي لور ته ووځئ، د خوشحالي لور ته راشئ، سره له دې چې مدينه به د هغوی لپاره ښه وي، اې هې: کاشکې! هغوی ته د دې خبرې علم وای، په هغه ذات قسم د کوم په قبضه کې چې زما روح دی! کله هم چې کوم سړی له مدينې منورې څخه په بې رغبتي سره کډه شي، نو الله تعالی به له هغه څخه بهترين سړی همدلته په مدينه منوره کې اباد کړي، خبر دار! مدينه د اور د بټۍ په څير ده، هغه له خپل ځان څخه خبيث خلک باسي، قيامت به تر هغه وخته قايم نشي تر څو چې مدينه منوره له خپل ځان څخه شرير خلک ليرې داسې (ونه باسي) لکه څنګه چې يو اهنګر له کومې کوزې څخه زنګ ليرې کوي.

له حضرت عمر بن عبدالعزيز رحمه الله څخه روايت شوی چې هغه له مدينې منورې څخه ووت او خپل ازاد شده غلام مزاحم ته يې وويل: اې مزاحم! آيا مونږ په هغو خلکو کې شامل نه يو کوم به چې مدينه منوره له خپل ځان څخه ليرې کوي وباسي به يې؟.

د دې مطلب هيڅکله دا نه دی چې هر هغه کس کوم چې په مدينه منوره کې سکونت اختيار کړي او بيا له دغه ځای څخه نقل مکاني وکړي يا

(١) صحيح مسلم، الحج، حديث: ١٣٨١.

مدینه منوره پریږدي او د بل کوم ښار په لوري ولاړ شي نو هغه به له شریرو او خبیثو خلکو څخه وي. هیڅکله د هغه دا مفهوم نه دی، ځکه چې په صحابه کرامو کې ځینو بهترینو شخصیاتو د جهاد او دعوت په مقصد مدینه منوره پریښې او په نورو ډیرو لیرې ښارونو کې یې اوسیدل غوره کړي او په دې کې هیڅ خبره نه دی شوې.

حضرت ابو هریرة رضي الله عنه بیان کوي چې رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي:

﴿ يَتْرُكُونَ الْمَدِينَةَ عَلَى خَيْرِ مَا كَانَتْ لَا يَغْشَاهَا إِلَّا الْعَوَافِ﴾ ([1]).

ژباړه: خلک به مدینه منوره په داسې حالت کې پریږدي په کوم حالت کې به چې هغه ډیره عمده (ښه) وي، په هغې کې به یواځې مرغۍ او درنده ګان اوسیږي.

مطلب دا چې خلک به په مدینه منوره کې په داسې حالت کې هم اوسیدل نه خوښوي په کوم حالت کې به چې هلته ژوند کول ډیر غوره او ښه وي، هلته به میوې په کثرت سره وي، ژوند کول به ډیر ښه وي، مګر یو شمیر داسې فتنې او سختۍ به خلک را ګیر کړي د کومو له امله به چې خلک د مدینې منورې پریښودو ته مجبور شي، د مدینې منورې اوسیدونکي به کرار کرار له همدې ځای څخه د نورو ښارونو لور ته په کډه شي، تر دې چې هلته به هیڅوک پاتې نشي، نوبت به تر دې ورسیږي چې کورونه، لارې، سرکونه او مساجد به له خلکو څخه خالي شي، مرغۍ او درنده ګان به په مساجدو کې آزادانه ژوند کوي، هلته به بولې کوي او هیڅ منعه کوونکی به نه وي، ځکه چې ښار به له انسانانو څخه خالي شوی وي

﴿۱۱۳﴾ د غرونو له خپل ځای څخه بې ځایه کیدل

---

[1] صحيح البخاري. فضائل المدينة. حديث: ۱۸۷۴. وصحيح مسلم. الحج. حديث. ۱۳۸۹.

الله تعالی غرونه په مضبوط شکل کې پیدا کړي، دا زمکې ته د میخونو کار ورکوي، نبي کریم ﷺ خبر ورکړی چې له قیامت سره په نږدې زمانه کې به غرونه هم له خپلو ځایونو څخه وخوځیږي، د غرونو دغه زوال به یا په حقیقي ډول وي، یعنې هغه به په زمکه کې ننوځي یا به د تندرونو او طوفانونو د کثرت له امله له خپل ځای څخه وښویږي، یا به د هغو زوال د خلکو د تعمیرونو د وسعت له امله وي، لکه څرنګه چې نن ورځ د دنیا په ډېرو هیوادونو کې همداسې کیږي چې د لویو لویو عمارتونو د تعمیر لپاره غرونه پرې کوي. د غرونو د زوال دریم صورت دا هم کیدلای شي چې د غرونو ډبرې به په کثرت سره ټوټه کړی شي او خپل ځای به پریږدي او زمکه به لغړه پاتې شي، لکه څرنګه چې په ډیرو ځایونو کې دا پیښه واقع شوې.

حضرت ثمره رضي الله عنه بیان کوي چې رسول الله ﷺ فرمایلي:

(لاتقوم الساعة حتى تزول الجبال عم اماكنها وترون الامور العظام التى لم تكونوا تروها) ( ).

ژباړه: قیامت به تر هغه قایم نشي تر څو چې غرونه له خپل ځای څخه ولاړ نشي او تاسو د داسې لویو حوادثو او واقعاتو مشاهده ونه کړی کوم به چې تاسو له دې د مخه نه وي لیدلي.

- المعجم الكبير للطبراني: ۷/ ۲۰۷. وسلسلة الاحاديث الصحيحة: ۷/ ۱۲۲. حديث: ۳۰۲۱.

«۱۱۴» د یوه قحطاني ظهور، د کوم به چې خلک اطاعت کوي

د قیامت له نښانو څخه دا هم ده چې په آخره زمانه کې به له بنو قحطان څخه یو سړی را ووځي (قحطان د عربو یوه مشهوره قبیله ده) د هغه په قیادت او سیادت باندې به ټول خلک متفق وي، دا به هغه وخت وي کله چې زمانه بدله شي.

حضرت ابو هریرة ﷺ بیان کوي چې رسول الله ﷺ فرمایلي:

﴿لَا تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى يَخْرُجَ رَجُلٌ مِنْ قَحْطَانَ يَسُوقُ النَّاسَ بِعَصَاهُ﴾ ([1]).

ژباړه:

قیامت به تر هغه وخته قایم نشي تر څو چې د قحطان له قبیلې څخه یو داسې سړی را ښکاره نشي کوم به چې خلک په خپله آمسا سره رهبري کوي.

د خلکو په آمسا سره د رهبرۍ کولو معنا دا نه ده چې هغه به خلک پرې وهي، بلکه دا یوه عربي محاوره ده د کومې چې معنا ده خلک به د هغې په اشارې باندې ځي او پر سمه لاره به وي، له دې خبرې معلومیږي چې خلک به د دغه واکمن په کنترول کې وي او بل دې ته هم اشاره ده چې د هغه په طبعیت کې به خشکي او سختي هم وي.

د حضرت عبد الله ابن عباس رضی الله عنهما له یوه روایت څخه معلومیږي چې دغه سړی به نیک او صالح وي، حضرت ابن عباس فرمایي: له قحطان څخه به یو سړی وي کوم به چې نیک او صالح وي ([2]).

دا چې دا سړی به له قحطان څخه وي له دې معلومیږي چې دا به آزاد وي، دا له هغه کس څخه دویم بل څوک دی د کوم په ظهور کې چې پیشنګوئي

[1] - صحیح البخاري. المناقب. حدیث: ۳۵۱۷، وصحیح مسلم. الفتن واشراط الساعة. حدیث: ۲۹۱۰.

[2] - کتاب الفتن لنعیم بن حماد المروزي: ۱/ ۱۱۵، وفتح الباري شرح صحیح البخاری: ۶/ ۵۴۴.

شوې او دا ويل شوي چې د هغه نام به جهجاه وي او له ازاد شده غلامانو څخه به وي.

«۱۱۵» د جهجاه نامي يوه سړي ظهور (ښکاره کيدل)

په آخره زمانه کې به يو شمير داسې خلک ښکاره شي د کومو به چې په خلکو کې ډير اثر رسوخ وي، نبي کريم ﷺ په دغو خلکو کې د ځينو نمونه او د ځينو اوصاف بيان کړي، نبي کريم ﷺ پيشنګوئي کړې چې د دغو سړيو له جملې څخه به د يوه نام جهجاه وي.

حضرت ابو هريرة رضي الله عنه بيان کوي چې رسول الله ﷺ فرمايلي:

«لاتذهب الايام والليالي حتى يملک رجل، يقال له الجهجاه» (۱).

ژباړه:

د شپو او ورځو سلسله به ونه دريږي تر څو چې د يوه ازاد شده غلام لاسته قدرت ور نشي د کوم نام به چې جهجاه وي.

او په يوه نسخه کې د هغه نام جهجل هم ذکر شوی.

حافظ ابن حجر رحمه الله په فتح الباری کې فرمايلي: د جهجاه معنا په اصل کې د (صياح) يعني په زور سره د نيوونکي ده.

«۱۱۶» «۱۱۷» «۱۱۸» «۱۱۹» د درنده ګانو، جماداتو، دورو او د پيزار د تسمو خبرې کول، د ظروفو لخوا د کور څښتن ته د کور حال ويل

نبي کريم ﷺ خبر ورکړی چې د قيامت له نښانو څخه دا هم ده چې ځنګلي درنده ګان او وحشي ځناوران به له انسانانو سره خبرې کوي، د دورې يو لوری به خبرې کوي، د پيزار تسمه به خبرې کوي او انسان ته به حال وايي.

حضرت ابو سعيد خدري رضي الله عنه بيان کوي چې رسول الله ﷺ فرمايلي:

---

۱ صحيح مسلم، الفتن واشراط الساعة، حديث ۲۹۱۱.

﴿والذي نفسي بيده لا تقوم الساعة حتى تكلم السباع الإنس وحتى تكلم الرجل عذبة سوطه وشراك نعله وتخبره فخذه بما أحدث أهله من بعده﴾ ([1]).

ژباړه:

په هغه ذات مې قسم د کوم په قبضه کې چې زما روح دی، قیامت به تر هغه وخته قایم نشي تر څو چې ځنګلي درنده ګان له انسانانو سره خبرې ونه کړي، له انسان سره د هغه د دورې یو سر خبرې ونه کړي، د هغه د پیزار تسمه خبرې ونه کړي او هغه دغه حال ونه وايي چې د هغه په عدم موجودګي کې د هغه خاندان په کور کې څه کول.

(حتى تكلم السباع) یعنې وحشي ځناوران لکه زمری، پړانګ او نور ځیره وونکي ځناوران، له (الانس) څخه عام انسانان مراد دي، خواه مؤمن وي که کافر. (عذبة سوطه) یعنې د دورې یو لوری او (السوط) هغې دورې ته ویل کیږي په کومې سره چې مجرمانو ته سزا ورکول کیږي، (شراک نعله) یعنې د پیزار له تسمو څخه یوه تسمه په کومه چې پیزار تړل کیږي.

په دغو کې دوه نښانې یعنې له انسان سره د هغه د دورې خبرې کول او د هغه د پیزار لخوا هغه ته د کور حال ویل، دا هغه نښانې دي کومې چې تر دا مهاله نه دي ښکاره شوې (والله اعلم) لیکن داسې به ضرور کیږي، ځکه چې د دې خبرې خبر رسول الله ﷺ د خپل رب له لوري ورکړی.

ځینې محقیقینو دې لور ته اشاره کړې چې د دورې له سر او د پیزار له تسمې څخه مراد په اصل کې زمونږ په زمانه کې نوي مواصلاتي ذرائع دي، لکه د موبایل تلیفون یا ایس ایم ایس په ذریعه پیغامات کوم چې په خفیه آواز سره لیږدول کیږي.

---

[1] - جامع الترمذي، الفتن، حديث: ۲۱۸۱، وقال: حسن غريب، وصححه ابن حبان: ۴/ ۴۲۷.

دا هم ویل کیږي چې دغه نښانې د خپلې ظاهرې معنا مطابق واقع شوې دي او هغه په دې طریقه چې دوره، تسمه او ظروف په حقیقي ډول خبرې کوي (والله اعلم).

حضرت ابو سعید خدري ﷺ بیان کوي:

یو ځل د مدینې منورې په اطرافو کې یوه کوچي خپلې بزې څرولې چې یو نا څاپه یوه لیوه د هغه په رمه باندې حمله وکړه او د هغه یوه میګ یې ونیوله، کوچی د لیوه شا ته شو او هغه یې له بزې یا میګې څخه را کشاوه او په هغه یې وار کاوه،لیوه له هغه سره مزاحمت کاوه او په لکۍ باندې کیناست، کوچي ته مخاطب شو او دایې وویل: الله تعالی راکړې روزي تا له ما څخه خلاصه کړه، کوچي وویل : څومره عجیبه ده ! لیوه له ما سره خبرې کوي، دا یې چې واوریدل لیوه وویل: په الله قسم ! ته به له دې عجیبه خبره ووینې، کوچي ترې وپوښتل : له دې عجیبه خبره څه ده؟ لیوه ورته وویل : د الله رسول ﷺ د کجورو په دوو باغونو کې دشاړو زمکو په مینځ کې خلکو ته د تیرې شوې زمانې خبرې کولې او د راتلونکو حالاتو په باره کې یې هم هغوی ته خبر ورکاوه، چې دا یې واوریدل کوچي خپلو بزو ته آواز وکړ او د مدینې پر لور روان شو، بیا یې هغه پرینبودې او د نبي کریم ﷺ لوري ته ورغی او د هغه دروازه یې وټکوله، کله چې نبي کریم ﷺ له لمانځه فارغ شو نو وې فرمایل : د بزو څرونکی کوچی چیرته دی؟ کوچی پورته شو او ودرید : رسول الله ﷺ وفرمایل :

﴿حدث الناس بما سمعت وبما رئیت﴾

ژباړه :

هر څه چې تا آوریدلي او لیدلي هغه خلکو ته ووایه.

کوچي د لیوه ټوله واقعه او د هغه له خبرو څخه صحابه کرام خبر کړل، نبي کریم ﷺ په دې وخت کې وفرمایل:

﴿صدق آيات تكون قبل الساعة والذي نفسي بيده لا تقوم الساعة حتى يخرج أحدكم من أهله فيخبره نعله أو سوطه أو عصاه بما أحدث أهله بعده﴾ ([1]).

ژباړه:

کوچي رښتيا وويل، يو شمير نښانې داسې دي کومې به چې له قيامت څخه د مخه ښکاره شي، په هغه ذات قسم د کوم په قبضه کې چې زما روح دى! قيامت به تر هغه وخته قايم نشي تر څو چې په تاسو کې يو کس له کور څخه ووځي او د هغه پيزار، دوره او آمسا هغه ته ونه وايي چې د ستا له تلو وروسته ستا د کور خاندان څه کړي دي.

همدا شان به د غواوو د خبرو کول هم واقع شي

حضرت ابو هريرة رضي الله عنه بيان کوي چې رسول الله ﷺ فرمايلي:

يو سړى به غوا په زور ونيسي او په هغې به بار واچاوي نو غوا به د هغه لور ته متوجه شي او وبه وايي: زه د دغه کار لپاره نه يم پيدا شوې، زه د بل کار لپاره پيدا شوې يم، خلک به په تعجب سره وواييي: سبحان الله! غوا د انسانانو په څير خبرې وکړې، رسول الله فرمايي: په دې باندې ما، ابو بکر او عمر هم ايمان راوړى ([2]).

په حديث کې د درنده ګانو او وحشي څناورو د خبرو چې کوم ذکر راغلى له هغه څخه مراد اصلي او په حقيقي معنا سره خبرې کول دي، والله اعلم، د الله تعالى فرمان دى:

﴿يَزِيدُ فِي الْخَلْقِ مَا يَشَاءُ ۚ إِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ①﴾ ([3]).

---

[1] مسند احمد: ۳/ ۸۸. والبداية والنهاية: ۲/ ۱۵۰.

[2] صحيحالبخارى. فضائل اصحاب النبي ﷺ. حديث: ۳۶۶۳. وصحيح مسلم. فضائل الصحابة. حديث: ۲۳۸۸.

[3] فاطر. آية: ۱.

ژباړه: زيتوي الله په پيدا ينبت کې هومره چې اراده وفرمايي (دهغو) بيشکه چې الله پر هر شي باندې قادر دی (چې اراده وفرمايي) بنه قادر دی (چې ځينې يې دغسې تزئيد او تخليق دی).

﴿۱۲۰﴾ ﴿۱۲۱﴾ له قيامت څخه د مخه له دنيا څخه د اسلام ورکيدل، د قران مجيد له مصاحفو او سينو څخه پورته کيدل

د قيامت له نښانو څخه دا هم ده چې اسلام به ورک شي او د هغه تعليمات او شعائر به د فتنو، ګناهونو او جهالت له امله ختم شي، په خلکو کې به لمونځ او روژه باقي پاته نشي، د خلکو له سينو څخه به قرآن مجيد پورته کړل شي حتی چې د زمکې پر مخ به د قرآن مجيد يو آيت هم پاتې نشي، په خلکو کې به جهالت دومره زيات شي چې سپين ږيري سړي او سپين سرې ښځې به وايي: مونږ له خپلو پلرونو او نيکونو څخه دا کلمه (لا اله الا الله) آوريدلې ځکه مونږ هم همدا کلمه وايو.

حضرت حذيفة ﷺ بيان کوي چې رسول الله ﷺ فرمايلي:

﴿يَدْرُسُ الإِسْلاَمُ كَمَا يَدْرُسُ وَشْيُ الثَّوْبِ ، حَتَّى لاَ يُدْرَى مَا صِيَامٌ ، وَلاَ صَلاَةٌ ، وَلاَ نُسُكٌ ، وَلاَ صَدَقَةٌ ، وَلَيُسْرَى عَلَى كِتَابِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ فِي لَيْلَةٍ ، فَلاَ يَبْقَى فِي الأَرْضِ مِنْهُ آيَةٌ ، وَتَبْقَى طَوَائِفُ مِنَ النَّاسِ الشَّيْخُ الْكَبِيرُ وَالْعَجُوزُ ، يَقُولُونَ : أَدْرَكْنَا آبَاءَنَا عَلَى هَذِهِ الْكَلِمَةِ ، لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللَّهُ ، فَنَحْنُ نَقُولُهَا﴾ (۱).

ژباړه: اسلام به داسې محوه شي لکه څرنګه چې په ډير استعمال سره د جامې (کپړې) نقش او نګار محوه شي، تر دې چې نوبت به دېته ورسيږي

---

۱ - سنن ابن ماجه، الفتن، حديث: ۴۰۴۹، وقال البوصيري في مصباح الزجاجة: هذا اسناد صحيح ورجاله ثقات، وصححه الحاكم على شرط المسلم.

چې هیڅ ته به معلومه نه وي چې لمونځ، روژه او قرباني څه ته ویل کیږي او صدقه د کوم شي نوم دی، قرآن مجید به په یوه شپه کې پورته شي حتی چې د زمکې په سر به د هغه یو ایت هم باقي پاته نشي. په خلکو کې به سپین ږیري سړي او سپین سرې ښځې او سیږي او وایي به: مونږ له پلرو او نیکو څخه آوریدلي چې دغه کلمه (لا اله الا الله) به یې ویله، له همدې امله مونږ هم همدغه کلمه وایو.

حضرت حذیفة رضي الله عنه چې کله دغه حدیث بیاناوه نو ور سره ناستو خلکو په دې د تعجب اظهار وکړ، **حضرت صله بن زفر ورته وویل: اې حذیفة! هغوی** ته به د (لا اله الا الله) کلمه څه فایده ورسوي، کله چې هغوی ته دا نه وي معلومه چې لمونځ، روژه او صدقه څه شی دي؟ حضرت حذیفة خپله خوله پټه کړه، صله بن زفر دری کرته همداسې ورته وویل، په هر وار حضرت حذیفة رضي الله عنه د ځواب له ورکولو ډډه وکړه، بیا حضرت حذیفة رضي الله عنه د هغه لور ته متوجه شو او وې فرمایل: دا کلمه به هغوی د جهنم له اور څخه وساتي.

(یدرس) معنا یې ده چې ورک به کړل شي، ختم به کړل شي، تر دې چې د اسلام یو شی به هم بچ پاتې نشي، مطلب دا چې په خلکو کې به د اسلام ټول ظاهري شعائر او نښانات ختم کړی شي.

(وشي الثوب) د جامې (کپړې) نقش او نګار کوم چې په مختلفو رنګونو باندې په جامه (کپړه) باندې جوړ شوي وي. مګر د ډیر استعمال او بار بار پریمنځلو له امله به هغه کرار کرار ختم کړل شي

(یسری علی القرآن) یعنې قرآن مجید به له سینو او محاصفو څخه پورته کړل شي او دا به په داسې وخت کې کیږي کله چې خلک له قرآن څخه غافله شي. د هغه تلاوت او د هغه په ذریعه د عبادت کول پریږدي.

دا نښانه تر دا مهاله نه ده ظاهره شوې او د اسلام دین الحمد لله مسلسل په زیاتیدو دی.

﴿۱۲۲﴾ په بيت الله باندې د حمله کوونکي لښکر په زمکه کې ننوتل

نبي کريم ﷺ خبر ورکړی چې يو لښکر به په بيت الله شريف باندې حمله وکړي، هغوی به د قريشو د يوه سړي يعنې د امام مهدي نيول غواړي، الله تعالی به له اول څخه تر آخره پورې دغه ټول لښکر په زمکه کې ننه باسي، په دغه لښکر کې به مختلف قسم خلک وي او بيا به هغه خلک د خپلو نيتونو مطابق د قيامت په ورځ را پورته کړل شي.

عبيد الله بن قطيبه فرمايي چې حارث بن ربيعه او عبد الله بن صفوان ام المؤمنين ام سلمه رضی الله عنها ته ورغلل او زه هم له هغوی سره وم، هغوی د هغو په باره کې پوښتنه وکړه کوم به چې په زمکه کې ننه باسل شي؟ دا د هغوی دوارو خبرې دي کله چې حضرت عبد الله بن زبير رضي الله عنه په مکه مکرمه کې د حجاج په خلاف په جنګ کولو کې مشغول وي او هغه په بيت الله شريف کې محصور وي، زمونږ د پوښتنې په ځواب کې ام المؤمنين ووېل چې رسول الله ﷺ فرمايلي:

﴿ يعوذ عائذ بالبيت فيبعث إليه بعث فإذا كانوا ببيداء من الأرض خسف بهم فقلت يا رسول الله فكيف بمن كان كارها ؟ قال يخسف به معهم ولكنه يبعث يوم القيامة على نيته﴾ (١).

ژباړه : يو د پناه اخستونکی به په بيت الله شريف کې پناه واخلي، د هغه لور ته به يو لښکر وليږل شي، هغه لښکر چې کله په يوه پراخ ميدان کې وي نو هغه به په زمکه کې ننه باسل شي، ما پوښتنه وکړه يا رسول الله ﷺ ! هغه خلک به څه کوي کوم چې مجبورتا په دغه لښکر کې شامل کړی شوي وي؟ رسول

---

(١) صحيح مسلم، الفتن، حديث: ٢٨٨٢.

الله ﷺ وفرمایل: هغه به هم په زمکه کې ننه باسل شي، مګر د قیامت په ورځ به هر کس د خپل نیت مطابق را پورته کړل شي.

په یوه بل روایت کې دي کله چې نبي ﷺ د هغه لښکر په باره کې ذکر کاوه کوم به چې په زمکه کې ننه باسل شي نو سیده ام سلمه پوښتنه وکړه: په دې کې خو به یو شمیر خلک داسې هم وي کوم به چې مجبور کړی شوي وي؟ نبي کریم ﷺ وفرمایل: ټول خلک به د قیامت په ورځ د خپلو نیتونو مطابق را پورته کړل شي.

د خلکو د نیتونو مطابق د راپورته کیدلو سبب دا دی چې په هغوی کې به څوک مجبورتا راوستل شوي وي، څوک به د نوکرانو په حیث راوستل شوي وي. څوک به د نورو کارونو لپاره راوستل شوي وي، له همدې امله به له هغوی سره د هر یوه د نیت مطابق معامله وکړل شي، دا ټول خلک به له شریرو خلکو سره د ملګرتیا کولو له وجهې هلاک کړل شي. یعنې په دنیا کې دغه هلاکت او بربادي به د هغوی د ملګرتیا له امله وي. د قیامت په ورځ به د خپل خپل مقصد، اردای او نیت مطابق له هغوی سره حساب کتاب کیږي، دا حدیث مبارک په دې امر دلالت کوي چې د بیکاره خلکو له صحبت او رفاقت څخه ځان ساتل پکار دي. ځکه څوک چې په خپله مرضي په معصیت او نا فرماني کې د کوم قوم ملګرتیا کوي او د هغوی د زیاتولو سبب ګرځي نو هغه هم له هغوی سره یو ځای په عذاب کې اخته کیږي.

همدا شان په دې خبره هم دلالت کوي چې الله تعالی به دغه لښکر کعبې ته له رسیدا د مخه په زمکه کې ننه باسي.

په دې سلسله کې د تمامو واردو روایتونو له مطالعې کولو څخه دا خبره واضحه کیږي چې په بیت الله شریف کې پناه اخستونکی به امام مهدي محمد بن عبد الله وي. الله تعالی به د هغه حفاظت وکړي او حمله کوونکی لښکر به په زمکه کې ننه باسي.

ام المؤمنین حضرت عائشة رضی الله عنها بیان کوي چې رسول الله ﷺ یو ځل له خوب څخه وارخطا را پورته شو او کیناست، ما عرض وکړ: د الله رسوله! ته خو نن له خوب څخه د معمول خلاف راپورته شوې او کیناستې؟ نو نبي کریم ﷺ وفرمایل: نن ما یو عجیب شی ولید، زما د امت یو شمیر خلک په بیت الله کې په پناه اخستونکي یوه قریش سړي باندې د حملې کولو لپاره راغلل، مګر کله چې هغوی یوه خلاص میدان ته ورسیدل نو ټول په زمکه کې ننوتل، ما عرض وکړ: اې د الله رسوله! په دې لښکر کې خو به هر رنګه خلک وي؟ نبي کریم ﷺ وفرمایل: هو! په هغوی کې به یو شمیر خلک په زور راوستل شوي وي او مسافر به هم پکې وي، مګر ټول به یو ځای هلاک کړل شي، البته د قیامت په ورځ به په مختلفو حالاتو کې را پورته کړل شي، الله تعالی به هغوی د خپلو نیتونو مطابق را پورته کړي[1].

له ام المؤمنین حضرت عائشة رضی الله عنها څخه په یوه روایت کې راغلي دي چې رسول الله ﷺ فرمایلي:

یو لښکر به په کعبه شریفه باندې حمله کوونکی وي، د سفر په دوران کې چې کله هغه په یوه خلاص میدان کې وي نو له آول څخه نیولې تر آخره پورې به ټول په زمکه کې ننه باسل شي. حضرت عائشة رضی الله عنها پوښتنه وکړه: د الله رسوله! ټول به څنګه په زمکه کې ننه باسل شي کله چې په هغوی کې داسې خلک هم وي کوم چې د حمله کوونکو له جملې څخه نه وي؟ رسول الله ﷺ وفرمایل: له یوه مخه ټول به په زمکه کې ننه باسل شي. بیا به هغوی د خپلو نیتونو مطابق را پورته کړل شي[2].

د امام مهدي او د هغه د واقعاتو ذکر مخته را روان دی[3].

---

[1] صحیح مسلم. الفتن. حدیث: ۲۸۸۴.

[2] صحیح البخاری. البیوع. حدیث: ۲۱۱۸.

[3] وګورئ په علامت صغری کې علامه نمبر:۱۳۱.

﴿۱۲۳﴾ د بیت الله حج به معطل کړی شي

په آخره زمانه کې به جهالت ډیرې فتنې ظاهرې کړي او د دیني کارونو د درولو کوشش به کیږي، په دې وخت کې به په کعبه شریفه یوه داسې زمانه هم راشي چې حج او عمره به معطل کړی شي.

حضرت ابو سعید خدري ﷺ بیان کوي چې رسول الله ﷺ فرمایلي:

﴿لَا تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى لَا يُحَجَّ الْبَيْتُ﴾ ([1]).

ژباړه: قیامت به تر هغه وخته قایم نشي تر څو چې د بیت الله حج موقوف نشي.

دا نښانه به ډیره وروسته ښکاره شي، ځکه چې له نصوصو معلومیږي چې د یاجوج او ماجوج له ظهور وروسته به هم حج جاري وي.

حضرت ابو سعید خدري ﷺ بیان کوي چې رسول الله ﷺ فرمایلي:

﴿لَيُحَجَّنَّ الْبَيْتُ وَلَيُعْتَمَرَنَّ بَعْدَ خُرُوجِ يَأْجُوجَ وَمَأْجُوجَ﴾ ([2]).

ژباړه: د دغه کور (بیت الله) حج او عمره به د یاجوج او ماجوج له ظهور وروسته هم کیږي.

قیامت به تر هغه وخته قایم نشي تر څو چې د بیت الله حج موقوف نشي، د دې یو مطلب دا هم کیدلای شي چې د جنګونو او فسادونو له امله به تر یوه وخته پورې حج او عمره موقوف کړل شي او بیا به دوباره شروع کړل شي، یا د دې معنا دا ده چې یو شمیر قومونه به په زور (زبردستي) سره خلک د حج له کولو منعه کوي، والله اعلم.

---

[1]. صحیح البخاري، الحج، حدیث: ۱۵۹۳.

[2]. صحیح البخاري، الحج، حدیث: ۱۵۹۳.

﴿۱۲۴﴾ ځينې قبايل عرب به دوباره د بتانو عبادت شروع کړي

په جزيرة العرب کې د شرک او بت پرستي دوره وه، مګر الله تعالى خپل نبي ﷺ ته توفيق ورکړ او په خپلو لښکرو يې د هغه مرسته وکړه تر دې چې هغوى د ټولو بتانو خاتمه وکړه او د الله تعالى د توحيد بيرغ يې پورته کړ. ليکن له قيامت سره په نږدې زمانه کې به د خلکو له دين څخه د ليرې والي له امله به يوه ډله بيا (دوباره) د بتانو عبادت شروع کړي او دا د قيامت له نښانو څخه دى.

حضرت ابو هريرة ﷺ بيان کوي چې رسول الله ﷺ فرمايلي:

﴿لَا تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى تَضْطَرِبَ أَلَيَاتُ نِسَاءِ دَوْسٍ عَلَى ذِي الْخَلَصَةِ﴾ ([1]).

ژباړه:

قيامت به تر هغه وخته قايم نشي تر څو چې د دوس قبيلې ښځې له (ذوالخصله) څخه چار چاپير حرکت ونه کړي.

(ذوالخصله) د يوه بت نوم دى، د کوم عبادت چې د دوس قبيلې خلکو د جهالت په دوره کې کاوه.

مطلب دا چې هغه ښځې به د سرينين (ذوالخصله) شاو خوا د طواف کولو له امله به په حرکت کې تر سترګو کيږي، يعني د دغې قبيلې خلک به مرتد شي او د بتانو عبادت او تعظيم به شروع کړي.

د دوس قبيلې ځاى د جزيره نمائي عرب په جنوب غرب کې واقع دى.

---

[1] - صحيح البخاري. الفتن. حديث: ۷۱۱۶. وصحيح مسلم. الفتن واشراط الساعة. حديث: ۲۹۰۶.

﴿۱۲۵﴾ د قریش قبیلې په مکمل ډول ختمیدل

په عربو کې د قریشو قبیله یوه مشهوره قبیله ده. د دغې قبیلې خلک د فهر بن مالک بن نضر بن کنانه اولاده ده. قریش یو لقب دی په کوم سره چې د هغوی اولاد مشهور دی. د قریش لفظ له تقارش څخه ماخوذ دی کوم چې په معنا د تجارت سره دی. دا خلک تجارت کوونکي دي، ځکه د قریش په لقب مشهور دي.

د قریشو ډیر شاخونه دي. په دې کې بنو حارص بن فهر، بنو خذیمه، بنو عائذ. بنو لؤی بن غالب، بن عامر بن لؤی، بنو عدي بن کعب بن لؤی، بنو مخزوم، بنو تمیم بن مروه، بنو زهره بن کلاب، بنو اسد بن عبد العزی، بنو عبد الدار، بنو نوفل، بنو عبد المطلب، بنو امیه او بنو هاشم وغیره شامل دي.

د اسلام له راتګ وروسته د قریش قبیلې خلک په ډیرو شاخونو وویشل شول، لکه: بکري، عمري، عثماني، علوي او وغیره.

د دوی اصلي مسکن جزیره نمائي عرب ده. لیکن وروسته دا خلک ډیر خپاره شول او د زمکې په مختلفو برخو کې اباد شول.

نبي کریم ﷺ خبر ورکړی چې قریش به په تدریج سره کم شي، تر دې چې د هغوی شمیر به د نیست برابر شي، یا دا چې بیخي به ختم شي.

﴿أسرع قبائل العرب فناء قريش ويوشك ان تمر المرأة بالنعل فتقول ان هذا نعل قرشي﴾ (١).

ژباړه: په عربو کې تر ټولو زر ختمیدونکې قبیله قریش ده، نږدې ده چې یوه ښځه به له یوه پیزار سره تیریږي او وایي به چې دا د یوه قریش پیزار دی.

د دغه امر تاکید د نبي کریم ﷺ له دغه فرمان څخه هم کیږي په کوم کې چې نبي کریم ﷺ ام المؤمنین حضرت عائشة رضی الله عنها ته ویلي

---

١ مسند احمد: ٢/ ٣٣٢. مسند ابي يعلى: ١١/ ٢٨. ومجمع الزوائد: ٧/ ٢٤٠. ورجال احمد وابي يعلى رجال الصحيح. وصححه احمد شاكر والالباني

﴿يا عائشة ! قومک اسرع امتي بي لحاقا﴾ .

ژباړه

اې عائشة ! د ستا قوم (قريش) له ما سره تر ټولو اول ملاقات کوونکی دی. دا حديث مخکې تير شو (۱).

﴿۱۲۶﴾ د حبشې د يوه کس په لاس د کعبې بربادي

د قيامت له نښانو څخه د مسلمانانو د قبلې کعبې شريفې بربادي هم ده. دا به په آخره زمانه کې يو تور حبشي ورانه کړي د کوم نام به چې (ذوالسويقتين) د دوو وړو پنډيو والاوي، د دغه نام به د هغه د پنډيو د وړوکي والي او باريک والي له امله وي. هغه به د کعبې شريفې يوه يوه ډبره وغورځوي، د هغې غلاف به را وشکوي او زيورات به يې غلا کړي.

حضرت عمرو بن العاص ﷺ بيان کوي چې رسول الله ﷺ فرمايلي:

﴿اتركوا الحبشة ما تركوكم فإنه لا يستخرج كنز الكعبة إلا ذو السويقتين من الحبشة﴾ (۲).

ژباړه: حبشي چې تر څو له تاسو سره جنګ نه کوي تاسو هم هغه ته څه مه واياست. ځکه چې د کعبې خزانه له (ذوالسويقتين) پرته بل څوک نشي را ويستلای.

په يوه بل حديث کې دي چې کعبه به يو حبشي (ذوالسويقتين) برباده کړي (۳).

حضرت عبد الله بن عباس ﷺ بيان کوي چې رسول الله ﷺ فرمايلي:

﴿كأنّي بِهِ أسْوَدَ أفْحَجَ يقْلعُها حجرًا حجرًا﴾ (۴).

---

۱ وګورئ په علامات صغرى کې علامه نمبر: ۸۲.

۲ سنن ابي داؤد. الملاحم. حديث: ۴۳۰۹. وسلسلة الاحاديث الصحيحة: ۲، ۴۱۵. حديث: ۷۷۲.

۳ صحيح البخاري. الحج. حديث: ۱۵۹۱.

ژباړه: ګويا که چې زه وينم چې يو تور، د خپرو ګوتو والا سړی به د کعبې يوه يوه ډبره را وغورځوي.

حضرت عبد الله بن عمرو رضي الله عنه بيان کوي چې رسول الله ﷺ فرمايلي

﴿يخرب الكعبة ذو السويقتين من الحبشة ويسلبها حليتها ويجردها من كسوتها ولكأني أنظر إليه أصيلع أفيدع يضرب عليها بمسحاته ومعوله﴾ (٢).

ژباړه: کعبه به يو د وړو پنډيو والا يو حبشي بر باد کړي، هغه به د هغې زيورات غلا کړي او هغه به له غلاف څخه محرومه کړي، زه ګويا که چې هغه وينم چې هغه ګنجی به کعبه د خپل قولنګ (بيلچې) په ذريعه خرابه کړي.

(اصيلع) دا د اصلع تصغير دی، يعني د هغه په سر به ويښتان نه وي، (بمساحته) يعنې په خپل قولنګ، يا دا د اوسپنې يوه آله ده کومه چې په زراعتي کارونو کې استعماليږي، (المعول) دا هم يوه آله ده په کومې سره چې په ډبرو کې کودائي کيږي.

يو اشکال

دلته د خلکو په ذهنو کې يوه پوښتنه پيدا کيږي هغه دا چې هغه حبشي به کعبه څرنګه ورانه کړي کله چې الله تعالی مکه د امن والا حرم ګرځولې؟ ارشاد باري تعالی دی:

﴿أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّا جَعَلْنَا حَرَمًا آمِنًا﴾ (٣).

ژباړه: آيا نه ويني (نه پوهيږي) چې بيشکه مونږ ګرځولی مو دی (دا ښار د دوی مکه) حرم (امن ورکوونکی له آفتونو نه) حال دا چې چور کيږي. تښتول کيږي)

بل قول د الله تعالی دی:

---

١ صحيح البخاري، الحج، حديث: ١٥٩٥.

٢ مسند احمد ٢/ ٢٢٠، وقال ابن كثير: وهذا اسناد جيد صحيح.

٣ العنكبوت، آية: ٦٧.

﴿اَوَلَمْ نُمَكِّنْ لَّهُمْ حَرَمًا﴾ (١).

ژباړه

آیا نه دی ورکړی (ځای) مونږ دوی ته داسې حرم چې په امان دی (له قتل او غارت نه).

همدا شان ارشاد باري تعالی دی:

﴿وَمَنْ يُّرِدْ فِيْهِ بِاِلْحَادٍۭ بِظُلْمٍ نُّذِقْهُ مِنْ عَذَابٍ اَلِيْمٍ ۝٢٥﴾ (٢).

ژباړه:

او هر چا چې اراده وکړه (په دغه مسجد الحرام کې) د بې لارۍ (د حق نه په مخ ګرځولو سره) په ظلم سره نو وبه څکو مونږ په هغه (کړیدونکی) له عذاب دردناک څخه.

پوښتنه: الله تعالی د خپل کور سـتنه د فیل له خاوندانو څخه په هغه وخت کې وکړه په کوم کې چې د مکې اوسیدونکي کافر او مشرک وو، نو په دې وخت کې به په کعبه باندې څنګه یو داسې کس مسلط شي کله چې هغه د مسلمانانو قبله وي؟

ځواب: لومړی خبره دا ده چې بیت الله به له قیامت سره په نږدې زمانه کې د امن او محرومیت له حیثیت څخه محفوظه شي. په آیاتونو کې د قیامت تر برپا کیدا پورې د امن د باقي پاته کیدو ذکر نشته. په آیت کې یواځې دا وښیل شوي چې کله دا آیاتونه نازل شي نو په دغه وخت کې به حرم ډیر د امن او حفاظت ځای وي. دا نه دي وئیل شوي چې دا امن او امان به تر قیامته پورې باقي وي

---

(١) القصص. آیة: ٥٧.

(٢) الحج. آیة: ٢٥.

دويمه خبر په دې سلسله کې دا ده چې په خپله نبي کريم ﷺ په خپل يوه ارشاد کې دې لور ته اشاره کړې چې يو وخت به راشي په کوم کې به چې د دغه کور حرمت همدلته اوسيدونکي پايمال کړي.

حضرت ابو هريرة رضي الله عنه بيان کوي چې رسول الله ﷺ فرمايلي:

﴿يبايع لرجل ما بين الركن والمقام ولن يستحل البيت الا أهله فإذا استحلوه فلا يسأل عن هلكة العرب ثم تأتي الحبشة فيخربونه خرابا لا يعمر بعده أبدا وهم الذين يستخرجون كنزه﴾ ([1]).

ژباړه: له يوه کس ([2]) سره به د حجر اسود او مقام ابراهيم تر مينځ بيعت کيږي، د دغه کور حرمت به د همدغه ځای اوسيدونکي پايمال کړي او کله چې داسې وشي نو بيا د عربو د هلاکت او بربادي په هکله پوښتنه مه کوی، بيا به له حبشې څخه يو لښکر راشي کوم به چې کعبه تباه او برباده کړي، له دې تباهي وروسته به د الله تعالى کور کله هم اباد نشي، دغه خلک به د هغې خزانې هم را وباسي.

د اصحاب فيل په زمانه کې د مکې اوسيدونکي کافر وو مګر د کعبې تعظيم يې کاوه او د هغې حرمت يې نه پايماله وو، له همدې امله الله تعالى کعبه له ابرهه او د هغه له لښکر څخه وساتله.

تر څو پورې چې د حبشې (ذوالسويقتين) معامله ده نو هغه به د کعبې په ورانولو کې هغه وخت کامياب شي کله چې هلته ځايي خلک د هغې د حرمت پايمالولو کوشش شروع کړي او د هغې حرمت له هغوی سره نه وي.

---

[1] مسند احمد: ۲/۲۹۱. بسند صحيح.

[2] له دې شخص څخه مراد امام مهدي دی. د دې تفصيل د علامت صغرى په علامه نمبر: ۱۳۱ کې را روان دی.

﴿۱۲۷﴾ د مؤمنو ارواحو قبضولو لپاره د یوې پاکې هوا چلیدل

کله چې یو په بل پسې د قیامت نښانې را ښکاره کیږي نو د قیامت غټې نښانې به هم را ښکاره شي، لکه خروج دجال او د حضرت عیسی ابن مریم علیهما السلام نزول. نو به قیامت ډیر را نږدې شي، په دې وخت کې به الله تعالی یوه پاکه هوا را ولیږي چې هغه به د مؤمنانو روحونه قبض کړي تر څو چې هغوی د قیامت په وخت کې له پیدا کیدونکي خوف (ویرې) محفوظ کړل شي. ځکه چې قیامت به یواځې په بد ترینو خلکو قایمیږي.

حضرت نواس بن سمعان رضي الله عنه بیان کوي چې رسول الله ﷺ فرمایلي:

﴿فبينما هم كذلك إذ بعث الله ريحا طيبة فتأخذهم تحت آباطهم فتقبض روح كل مؤمن وكل مسلم ويبقى شرار الناس يتهارجون فيها تهارج الحمر فعليهم تقوم الساعة﴾ (۱).

ژباړه:

دوی به په داسې حالت کې وي چې الله تعالی به یوه پاکه هوا را ولیږي کومه به چې هغوی له بغلونو څخه ونیسي او هغه به د هر مؤمن روح قبض کړي، د ځمکې په سر به یواځې بد او شریر خلک پاتې شي کوم به چې د مردار خور مارغه په څیر په عام منظر کې بدکاري کوي (۲) په همداسې خلکو به قیامت قایمیږي.

حضرت عبد الله بن عمرو رضی الله عنهما بیان کوي چې رسول الله ﷺ فرمایلي:

دجال به را ووځي بیا به الله تعالی د شام له لوري یوه تازه هوا را ولیږي، د هغې د اثر له امله به نیک خلک وفات شي، تر دې چې د ځمکې

---

۱. صحیح مسلم، الفتن واشراط الساعة، حدیث: ۲۹۳۷.

۲. یعني سړي به له ښځو سره د مردار خور مارغه په څیر په عام محضر کې بدکاري کوي.

په سر به هیڅ داسې شخص بچ پاته نشي د کوم په زړه کې چې د یوې زرې برابر ایمان وي. صورتحال به دا وي که په تاسو کې یو څوک د کوم غره په یوه غار کې ننوځي (پټ شي) نو هلته به هم هغه ته دغه هوا ورسیږي او روح به یې قبض کړی شي [1].
دا هوا به د دجال له قتل او د حضرت عیسی ابن مریم علیهما السلام له وفات وروسته چلیږي.

﴿۱۲۸﴾ په مکه کې لوړ عمارتونه

په عهد نبوي کې د مکې ابادي ډیره کمه او ودانۍ یې ډیرې لږ وې. نبي کریم ﷺ دا پیشنګوئي کړې چې د قیامت له نښانو دا هم ده چې د مکې عمارتونه به د هغې له غرونو څخه هم ډیر لوړ شي. یعلی بن عطاء له خپل پلار څخه روایت کړی کوم چې امام ابن ابي شیبة ذکر کړی:

ما د حضرت عبد الله بن عمرو رضی الله عنهما د سوارلۍ لجام نیولی وو چې هغه وفرمایل: په هغه وخت کې به تاسو خلک څه کوی کله چې تاسو بیت الله په داسې حال کې ووینی چې د هغې یوه ډبره به هم په هغې بلې دپاسه نه وي. خلکو پوښتنه وکړه: آیا مونږ به په دغه وخت کې په اسلام قایم یو؟ هغه وفرمایل: هو! تاسو خلک به په هغه وخت کې په اسلام کې یاست. پوښتونکو وپوښتل: بیا به له دې وروسته څه کیږي؟ حضرت عبد الله وفرمایل: بیا به د بیت الله تعمیر له پخوا څخه په ښه انداز جوړ کړی شي، کله چې تاسو مکې ته ګورئ نو د هغې په غرونو او زمکه کې به سرنګونه ویستل شوي وي او د زمکې لاندې به د اوبو پائپونه (نلکۍ) بهیږي او د مکې عمارتونه به د غرونو له سرو څخه پورته وخیږول شي، په دې وخت کې پوه شی چې معامله زر راتلونکې ده [2].

---

[1] صحیح مسلم. الفتن واشراط الساعة. حدیث: ۲۹۴۰.
[2] المصنف لابن ابی شیبة: ۱۵/ ۴۸. و اخبار مکة لازرقي. وله عدة طرق. وهو خبر جید.

﴿۱۲۹﴾ د امت اخیرني خلک به په مخکنیو خلکو لعنت وایي

په آخره زمانه کې به بدعات ډیر زیات شي او وروسته راتلونکي خلک به له پخوانیو نفرت کوي، ځیني خلک به د صحابه کرامو فضیلت او لوړ مقام دروغژن ګڼي، الله تعالی چې د صحابه کرامو کومه مدح او ثنا بیان کړې له هغې څخه به غافل شي یا به له تغافل څخه کار اخلي، راتلونکي ځینې خلک به په مخکنیو خلکو باندې لعنت وایي، نبي کریم ﷺ فرمایلي:

﴿لاتقوم الساعة حتى يلعن آخر الامة اولها﴾ (۱).

ژباړه:

قیامت به قایم نشي تر څو چې د امت آخیرني خلک په مخکنیو خلکو باندې لعنت ونه کړي.

له امت څخه مراد د محمد رسول الله ﷺ امت دی لکه څنګه چې ښکاره ده والله اعلم

﴿۱۳۰﴾ نوې سپرلۍ ...... موټرې

د آخرې زمانې تفصیلات او د هغې د ډیرو ایجاداتو ذکر په مختلفو حدیثونو کې موجود دی، یا د هغوی په باره هلته اشاره ضرور شته، نبي کریم ﷺ خبر ورکړی چې له قیامت سره په نږدې زمانه کې به مارکیټونه ډیر زیات شي او زمانه به نږدې راشي، له دغه نبوي ارشاد څخه ځینو علماؤ دا اخذ کړی چې په دې کې د نویو (جدید) او مختلف قسم موټرو لور ته اشاره ده، کوم چې زمونږ په دور کې ښه په کثرت سره دي، امام الباني رحمه الله په (السلسلة الصحيحة) کې او نورو ډیرو علماء کرامو هم همدې لور ته اشاره کړې.

امام ابن حبان په خپل صحیح کې د حضرت عبد الله بن عمرو رضی الله عنهما مرفوع حدیث ذکر کړی چې رسول الله ﷺ فرمایلي:

---

(۱) المعجم الاوسط للطبراني ۴ / ۲۹. حدیث: ۵۲۴۱.

﴿سيكون في آخر أمتي رجال يركبون على السروج كأشباه الرجال ينزلون على أبواب المسجد نساؤهم كاسيات عاريات﴾ (۱).

ژباړه

زما د امت په آخره زمانه کې به يو شمير داسې خلک وي چې په داسې زينونو باندې به سپاره وي کوم به چې د سپرليو په څير وي. هغوی به د جوماتونو په دروازو باندې کوزيږي، د هغوی ښځې به د جامو اغوستلو باوجود لغړې ښکاري.

(كاشباه الرحال) رحال د رحل جمع ده او په معنا د کجاوې سره ده، په دې کې د نويو سپرليو لور ته اشاره ده، کومې چې د الله رسول ﷺ نه دې ليدلې. په ظاهره معلوميږي چې له دې څخه مراد نن ورځ موټرې دي.

والله اعلم

﴿۱۳۱﴾ د امام مهدي ظهور

سره له دې چې په آخره زمانه کې به شر او فساد زيات شي، ظلم به ډير خپور شي. زورور به د کمزورو حق خوري. بيکاره خلک به په ټولنه کې بر لاسي وي. مګر د دې هر څه با وجود به مسلمانان د يوه داسې نوي صبا راختو ته منتظر وي کوم به چې د زمکې په سر خپاره شوي ظلم او ستم ته د پای ټکی کيږدي، الله تعالی به د امام محمد بن عبد الله. مهدي سني علوي د ظهور فيصله وکړي. ليکن پوښتنه دا ده چې:

- مهدي به څوک وي؟
- د هغه د ظهور سبب به څه وي؟
- هغه به کله ظاهر شي؟

مسند احمد: ۲ / ۲۲۳. و سلسلة الاحاديث الصحيحة: ۶ / ۴۱۱. حديث ۲۶۸۳.

❁ آيا هغه دا وخت په دنيا کې موجود دی؟
❁ د هغه کار به څه وي؟
❁ د هغه ملاتړي به څوک وي؟

له دې پرته يو شمير نورې پوښتنې هم شته کومې چې د لفظ مهدي له آوريدو سره په ذهن کې راځي، د دغو پوښتنو ځوابونه مونږ په راتلونکو صفحو کې له يو څه اختصار سره ذکر کوو.

نوم او نسب

د مهدي نوم به محمد بن عبد الله حسني علوي وي کوم به چې د حضرت نبي کريم ﷺ په اهل بيت کې د سيده فاطمة رضی الله عنها او سيدنا حسن بن علي رضی الله عنهما له اولادې څخه وي.

حضرت عبد الله بن مسعود رضي الله عنه بيان کوي چې رسول الله ﷺ ارشاد فرمايلی:

﴿لو لم يبق من الدنيا إلا يوم لطول الله ذلك اليوم حتى يبعث فيه رجلا مني أو من أهل بيتي يواطىء اسمه اسمي واسم أبيه اسم أبي﴾ ([1]).

ژباړه:

که چيرته د دنيا يوه ورځ هم باقي پاتې شي نو الله تعالی به دغه ورځ لويه کړي تر دې چې په دغه ورځ کې يو داسې شخص مبعوث (را وليږي) کوم به چې له ما څخه وي، يا دا چې رسول الله ﷺ وفرمايل: کوم به چې زما له اهل بيت څخه وي، د هغه نوم به زما له نامه سره او د هغه د پلار نوم به زما د پلار له نامه سره برابر وي

---

[1] سنن ابی داؤد. المهدي. حديث: ۴۲۸۲. وصححه شيخ الاسلام ابن تيمية فی منهاج السنة: ۴: ۲۱۱.

د مهدي د ظهور سبب

په آخره زمانه کې کله چې فساد ډیر زیات شي، بد کارونه په کثرت سره شي، ظلم خپور شي او عدل ورک شي نو په دې وختونو کې به یو نیک سړی ظاهر شي د کوم په لاس به چې الله تعالی د دغه امت حالات اصلاح کړي، دغه سړی به د اهل سنت په نزد د مهدي په نام پیژندل کیږي، د هغه پیروان به سره جمع شي او هغه به په ډیرو جنګونو کې د مؤمنانو قیادت کوي، هغه یواځې مذهبي پیشوا نه دی بلکه قاید او حاکم هم دی.

د مهدي صفات

حضرت ابو سعید خدري ﷺ بیان کوي چې رسول الله ﷺ فرمایلي

مهدي به له ما څخه وي، یعنې زما له نسل څخه به وي، بیا نبي کریم ﷺ د هغه جسماني صفات بیان کړل او وې فرمایل:

﴿أجلى الجبهة أقنى الأنف، يملأ الأرض قسطا وعدلا كما ملئت جورا وظلما ويملك سبع سنين﴾ ([1]).

ژباړه:

هغه به د لغړې تندې او اوږدې پوزې والا وي، هغه به زمکه له عدل او انصاف څخه داسې ډکه کړي لکه څنګه چې له ظلم او ستم څخه ډکه وي. د هغه حکومت به تر اوو کلونو پورې وي

(اجلی الجبهة) یعنې د هغه د سر په مخته برخه کې به ویښتان کم وي، یا یې معنا دا ده چې د هغه تندی به پراخ وي. (اقنی الانف) یعنې د هغه پوزه به اوږده وي، د هغه پوزه به له منځ څخه پورته وي. یعنې د چیتي پوزې والا به نه وي. د هغه د حکومت په باره کې تفصیل مخته را روان دی.

---

[1] سنن ابي داؤد. المهدي. حديث: ۴۲۸۵. واسناده صحيح.

د هغه نام به د نبي کريم ﷺ د نام په څير وي او د هغه د والد (پلار) نام به د نبي کريم ﷺ د والد (پلار) د نامه په څير وي، يعنې د هغه نوم به محمد بن عبد الله وي او هغه به د نبي کريم ﷺ له اهل بيت څخه وي (د حضرت حسن بن علي رضی الله عنهما له نسل څخه به وي).

د حضرت حسن بن علي له نسل څخه د مهدي په کيدلو کې حکمت

حضرت حسن رضي الله عنه د خپل والد ګرامي سيدنا حضرت علي رضي الله عنه له شهادت وروسته د حکومت چارې سمبالې کړې، لهذا د دغه وخت په حالاتو کې د مسلمانانو دوه خليفه ګان جوړ شول، په عراق، حجاز وغيره کې حضرت حسن بن علي رضي الله عنه او په شام او د هغه په همجوارو سيمو کې حضرت امير معاويه رضي الله عنه.

له شپږ مياشتو واکمنې وروسته سيدنا حسن بن علي رضي الله عنه له کومې دنيوي معاوضې پرته بواځې د الله تعالی د رضا لپاره د حکومت له چارو ځانته والی غوره کړ او د حضرت امير معاويه رضي الله عنه په حق کې دست بردار شو، تر څو چې په مسلمانانو کې اتحاد او اتفاق پيدا شي او د هغوی ټولو واکمن يو سړی شي او د هغوی تر مينځ خونريزي ونشي، الله تعالی د هغه په دې عمل کې برکت واچاوه او هغه ته يې ښه بدله ورکړه، هر څوک چې د الله تعالی د رضا لپاره کوم شی پريږدي نو الله تعالی به هغه ته يا د هغه اولاد ته افضل (بهترين) شی ورکړي [1].

---

[1] المنار المنيف لابن القيم، ص: ۱۵۱.

د مهدي د واکمنۍ موده

مهدي به تر اوو کلونو پورې د مسلمانانو واکمن وي او هغه به په دغه دوره کې زمکه له عدل او انصاف څخه داسې ډکه کړي لکه څنګه چې هغه له ظلم او زياتي څخه ډکه کړی شوې وي.

د هغه په زمانه کې به امت ډير خوشحاله وي، زمکه به خپل پيدا وار ډير کړي، له آسمان څخه به ښه بارانونه را وريږي او هغه به خلکو ته بې شماره مال ورکړي، په دې سلسله کې مخته يو شمير حديثونه بيانولای شي.

د مهدي ظهور به له کوم لوري وي؟

د محمد بن عبد الله حسني علوي ظهور به د مشرق له لوري وي، هغه به د ظهور په وخت کې يواځې نه وي، بلکه الله تعالی به د مشرق ډير خلک له هغه سره مرسته کوونکي جوړ کړي، کوم به چې د دين اسلام حاملين وي او د الله تعالی په لار کې به جهاد کوي. لکه څنګه چې په يوه حديث کې بيان شوي دي.

د مهدي د ظهور وخت

په آخره زمانه کې چې کله د خلکو حالات خراب شي. په دې وخت کې به د خليفه ګانو له اولاد څخه دری نفره په کعبه او د هغې په خرانو باندې د قبضې کولو لپاره په خپل مينځ کې جنګ وکړي، په هغوی کې به هر يو په کعبه شريفه باندې د قبضې کولو غوښتونکی وي. مګر يو به هم کامياب نشي. په عين همدې وخت کې به د مکې په ښار کې مهدي ظهور وکړي او دا خبره به په خلکو کې عامه شي. له کعبې سره نږدې به له مهدي سره بيعت کيږي. خلک به په سمع. طاعت او د هغه په اتباع باندې له هغه سره بيعت کوي.

حضرت ثوبان رضي الله عنه بيان کوي چې رسول الله ﷺ فرمايلي.

﴿يَقْتَتِلُ عِنْدَ كَنْزِكُمْ ثَلاَثَةٌ ، كُلُّهُمُ ابْنُ خَلِيفَةٍ ، ثُمَّ لاَ يَصِيرُ إِلَى وَاحِدٍ مِنْهُمْ ، ثُمَّ تَطْلُعُ الرَّايَاتُ السُّودُ مِنْ قِبَلِ الْمَشْرِقِ ، فَيَقْتُلُونَكُمْ قَتْلاً لَمْ يُقْتَلْهُ قَوْمٌ ثُمَّ ذَكَرَ شَيْئًا لاَ أَحْفَظُهُ فَقَالَ ، فَإِذَا رَأَيْتُمُوهُ فَبَايِعُوهُ وَلَوْ حَبْوًا عَلَى الثَّلْجِ﴾ (۱).

ژباړه:

د ستاسو د کعبې د خزانې په سر به درې نفره په خپل مینځ کې جنګ وکړي. په دغو دریو کې به هر یو د کوم خلیفه ځوی وي، مګر دا خزانه به یوه ته هم په لاس ور نشي، بیا به له مشرق څخه تور بیرغونه را ښکاره شي، هغه به تاسو په داسې طریقې قتل کړي د کوم به چې د مخه هیڅ مثال نه وي، ثوبان ویلي دي: بیا نبي کریم ﷺ بله کومه خبره وکړه چې ما ته په یاد نه ده، بیا نبي کریم ﷺ وفرمایل: کله چې تاسو دغه مهدي ووینی نو به له هغه سره بیعت وکړی.

د حدیث تشریح

(کلهم ابن خلیفة) یعنې هغه درې نفره کوم به چې جنګ کوي او له هر یوه سره به خپل همکاران او ملګري هم وي، په هغوی کې به د هر یوه پلار بادشاه وي او هغه به د خپل پلار په خیر د حکومت تر لاسه کولو خواهشمند وي، د (کنزکم) په باره کې ویل شوي چې له دې څخه مراد د کعبې خزانې دي کومې چې د سرو او خزانو په شکل کې دي او بیان کیږي چې هغه د کعبې لاندې ښخې شوې دي، یو قول دا هم ده چې له هغه څخه مراد حکومت او دارالخلافت دی، دا هم ویل شوي چې له هغه څخه مراد د فرات

---

(۱) سنن ابن ماجه. الفتن. حدیث: ۴۰۸۴. وقال ابن کثیر (في النهایة. ص: ۳۲) تفرد به ابن ماجه وهذا اسناد قوی صحیح. قال الصبوي (في زوائد ۱۴۴۲) هذا اسناد صحیح. رجاله ثقات. والمستدرک للحاکم: ۴/ ۴۶۳. وقال صحیح علی شرط الشیخین وضعف الحدیث آخرون کاحمد والذهبي في المیزان وحکم علیه ابن الجوزي بالوضع.

سیند خزانې دي، یعنې د سرو هغه غر کوم به چې د فرات په سیند کې ظاهر شي [۱].

یوه پوښتنه او د هغې ځواب

د دې دوو خبرو په مینځ کې تطبیق څنګه کیږي چې مهدي به په مکه کې ظاهر شي او ور سره دا هم ویل کیږي چې تور بیرغونه به د مشرق (خراسان) له لوري راشي؟ په دې کې څه حکمت دی چې د مهدي بیرغ به تور رنګ لري؟

ځواب: علامه ابن کثیر رحمه الله فرمایلي:

د مهدي د تایید لپاره به له مشرق څخه یو شمیر خلک راشي کوم به چې د هغه مرستندوی وي، د هغه سلطنت به قایم کړي او د هغه لاس به مضبوط کړي. د هغوی د بیرغونو رنګ به تور وي، ځکه چې په دغه رنګ کې رعب او وقار وي او د رسول الله ﷺ بیرغ به هم د جنګ په میدان کې تور وو کوم ته به چې (عقاب) ویل کیده [۲].

حضرت ابو سعید خدري رضي الله عنه بیان کوي چې رسول الله ﷺ فرمایلي:

﴿یخرج في آخر امتي المهدي یسقیه الله الغیث وتخرج الارض نباتها، ویعطی المال صحاحا، وتکثر الماشیة وتعظم الامة، یعیش سبعا او ثمانیة﴾ [۳].

ژباړه:

زما د امت په آخره زمانه کې به مهدي ظهور وکړي، الله تعالی به د هغه په زمانه کې ښه بارانونه وورוي. زمکه به خپل ښه پیدا وار ورکوي. هغه به په خلکو کې مال د برابرۍ په بنیاد تقسیموي. میګې به ډیرې شي او اسلامي امت به لوی امت شي. هغه به اوه یا اته کاله ژوندی وي.

او په یوه بل روایت کې دي

---

[۱] د دې ذکر د علامت صغری په علامه نمبر: ۹۲ کې تیر شو.
[۲] النهایة فی الفتن والملاحم. ص: ۲۷.
[۳] المستدرک للحاکم: ۴/ ۵۵۸ بسند صحیح.

بیا به د هغه له تلو وروسته په ژوندګۍ کې هیڅ خیر او برکت نه وي [۱].
له روایاتو ښکاره کیږي چې د مهدي له وفات وروسته به یو ځل بیا شر، فساد او غمې فتنې سر را پورته کړي.
علامه ابن باز رحمه الله وېلي:
د مهدي د ظهور معامله معروفه او مشهوره ده او د هغې متعلق روایات مستفیض بلکه متواتر دي کوم چې د یوه بل د تایید او تقویت باعث دي. ډیرو اهل علمو د هغوی تواتر ذکر کړی. د هغو روایتونو تواتر معنوي دی، ځکه چې د هغوی د سند طریقې ډیرې دي او په مختلفو اسنادو سره، په مختلف روایتونو سره او له ډیرو صحابه کرامو څخه په متنوع الفاظو سره مروي دي. واقعاً دا روایات په دې خبره دلالت کوي چې د مهدي ظهور په شرعي دلایلو سره ثابت دی او د هغه راتلل حق دي، د هغه نوم به محمد بن عبد الله حسنی علوي وي او هغه به د حضرت حسن بن علي رضی الله عنهما له اولادې څخه وي، په آخره زمانه کې به د دغه امام راتګ د رحمت باعث وي، هغه چې کله راشي نو عدل او انصاف به قایم کړي او د ظلم او ستم دروازه به بنده کړي. الله تعالی به د مهدي په ذریعه دغه امت د عدل، هدایت، توفیق او خلکو ته د راهنمائي په نعمتونو ونازاوي [۲].

د مهدي په باره کې وارد احادیث

د مهدي د ظهور په باره کې ډیر صحیح احادیث موجود دي او هغه احادیث په دوه ډوله دي

اول قسم هغه احادیث په کومو کې چې د مهدي ذکر په پوره ډول موجود دی.

---

[۱] مسند احمد ۳ / ۳۷. وسنده ضعیف.
[۲] دا عبارت د فضیلة الشیخ عبد المحسن البدر حفظه الله له کتاب (الرد علی من کذب بالاحادیث الصحیحة الواردة في المهدي) څخه را نقل شوی.

دويم قسم: هغه احاديث دي په کومو کې چې يواځې د مهدي صفات بيان شوي دي.

مونږ دلته له هغو څخه يو شمير احاديث ذکر کوو، دا احاديث په آخره زمانه کې د مهدي ظهور او هغه د قيامت له نښانو څخه د يوې نښانې ثابتولو لپاره کافي دي.

د مهدي په باره کې د ټولو واردو احاديثو شمير (پنځوس) دی له کومو څخه چې يو څه صحيح، څه حسن او باقي نور ضعيف دي، په دې موضوع باندې د صحابه کرامو د اثارو شمير (اته ويشت) دی، علامه سفاريني، نواب صديق حسن خان او حافظ آبري رحمه الله ذکر کړي چې د مهدي په باره کې احاديث د تواتر حد ته رسيدلي، لاندې يو شمير احاديث ذکر کيږي.

(۱) حضرت ابو سعيد خدري رضي الله عنه بيان کوي چې رسول الله ﷺ فرمايلي:

﴿يخرج في آخر امتي المهدي يسقيه الله الغيث وتخرج الارض نباتها، ويعطى المال صحاحا، وتكثر الماشية وتعظم الامة، يعيش سبعا او ثمانية﴾ ([1]).

ژباړه: زما د امت په آخره زمانه کې به مهدي ظهور وکړي، الله تعالی به د هغه په زمانه کې ښه بارانونه ورروي، زمکه به خپل ښه پيدا وار ورکوي، هغه به په خلکو کې مال د برابرۍ په بنياد تقسيموي، ميګې به ډيرې شي او اسلامي امت به لوی امت شي. هغه به اوه يا اته کاله ژوندی وي.

(۲) له حضرت ابو سعيد خدري رضي الله عنه څخه يو بل روايت دی چې رسول الله ﷺ فرمايلي:

﴿أبشركم بالمهدي يبعث في أمتي على اختلاف من الناس وزلازل فيملأ الأرض قسطا وعدلا كما ملئت جورا وظلما يرضى عنه ساكن السماء

[1] السمتدرک للحاکم ۴/ ۵۵۷. ۵۵۸. وقال: هذا حديث صحيح الاسناد ولم يخرجاه ووافقه الذهبي.

وساكن الأرض يقسم المال صحاحا فقال له رجل ما صحاحا قال بالسوية بين الناس قال ويملأ الله قلوب أمة محمد صلى الله عليه و سلم غنى ويسعهم عدله حتى يأمر مناديا فينادي فيقول من له في مال حاجة فما يقوم من الناس الا رجل فيقول ائت السدان يعني الخازن فقل له ان المهدي يأمرك أن تعطيني مالا فيقول له أحث حتى إذا جعله في حجره وأبرزه ندم فيقول كنت أجشع أمة محمد نفسا أو عجز عني ما وسعهم قال فيرده فلا يقبل منه فيقال له انا لا نأخذ شيئا أعطيناه فيكون كذلك سبع سنين أو ثمان سنين أو تسع سنين ثم لا خير في العيش بعده أو قال ثم لا خير في الحياة بعده﴾ (١).

ژباړه:

زه تاسو ته د مهدي په راتلو خوشخبري درکوم. د هغه ظهور به په هغه وخت کې وي کله چې په خلکو کې اختلاف ډیر زیات شي او زلزلې ډیرې شي، هغه به زمکه له عدل او انصاف څخه داسې ډکه کړي لکه څنګه چې له دې د مخه له ظلم او زیاتي څخه ډکه شوې وي، په آسمانو کې اوسیدونکي او د زمکې اوسیدونکي به ټول له هغه څخه راضي وي، هغه به په خلکو کې د برابري په بنیاد مال تقسیموي، یوه کس پوښتنه وکړه: (یقسم المال صحاحا) څه معنا؟ نبي کریم ﷺ وفرمایل: د مال په ورکولو کې به له ټولو خلکو سره یو رنګه چلند کوي، بیا نبي کریم ﷺ وفرمایل: الله تعالی به د امت محمدي زړونه له غناء څخه ډک کړي. نوبت به تر دې ورسیږي چې مهدي به یوه آواز کونکي ته حکم وکړي او هغه به داسې اعلان وکړي: خلکو! هر چا ته که د مال ضرورت وي مونږ یې ورکولو ته تیار یو. مګر د هغه دغه وړاندیز به هیڅوک قبول نکړي، یواځې یو کس به پورته شي،

---

١ مسند احمد :٣/ ٣٧. ورجاله ثقات. وانظر مجمع الزوائد :٧/ ١٨٠.

مهدي به هغه ته ووايي: خزانچي ته ور شه او ورته ووايه: مهدي تا ته حکم کوي چې ما ته مال راکړه، خزانچي به ورته ووايي: په خپلو دواړو لاسونو چې څومره مال پورته کولای شې پورته یې کړه، کله چې دغه سړی مال په خپله جولۍ کې واچوي نو پښېمان به شي او سوچ به وکړي: افسوس! زه په امت محمدي کې تر ټولو ډېر لالچي انسان یم، کوم شی چې د هغوی لپاره بس کیږي زما په هغه ګزاره ولې نه کیږي، دا سوچ به وکړي او د مال واپس کول به وغواړي لیکن خزانچي به د هغه له اخیستلو انکار وکړي او هغه ته به ووايي: مونږ چې یو ځل څه ته څه ورکړو هغه بیرته واپس نه اخلو. ته دغه مال یوسه، دا صورت حال به تر (۷) (۸) یا (۹) کلونو پورې جاري وي، بیا به مهدي وفات شي او د هغه له تلو وروسته به د خلکو په زندګي کې هیڅ خیر او برکت باقي پاتې نشي.

د (احث) معنا ده له شمار او حساب پرته په خپلو دواړو لاسونو سره چې څومره مال پورته کولای شې پورته یې کړه.

(۳) حضرت علي بن ابي طالب رضي الله عنه بیان کوي چې رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمايلي:
﴿المهدي منا اهل البيت، يصلحه الله في ليلة﴾ ([1]).

ژباړه:

مهدي به له مونږ څخه وي، الله تعالی به هغه په یوه شپه کې اصلاح کړي.

(يصلحه الله في ليلة) غالباً له دې څخه مراد دا ده چې الله تعالی به یې د خلافت لپاره تیار کړي، یعني هغه به د خلافت لایق جوړ کړي، هغه ته به توفیق ورکړي، هغه ته به الهام او راهنمائي ور نصیب کړي او د قیادت او حکمت داسې اوصاف به ورکړي کوم به چې د مخه په ده کې نه وو.

د دې یوه معنا دا هم بیان شوې ده چې الله تعالی به په یوه شپه کې یا د شپې په یوه برخه کې د هغه ټول معاملات سم کړي او د هغه شان به لوړ

---

[1] مسند احمد ۱: ۸۴. بسند صحيح.

کړي، داسې چې ټول اهل حل وعقد به په يوه شپه کې د هغه په خلافت متفق شي ([1]).

د (يصلحه الله في ليلة) معنا هيڅکله دا نه ده چې هغه به اول گمراه او گنهکار وي او بيا به يو دم په شپه کې الله تعالی هغه ته هدايت نصيب کړي او هغه به د خلکو قيادت شروع کړي، د رسول الله ﷺ د فرمان مطلب هيڅکله دا نه دی، ځکه چې هغه به د خلکو قيادت يواځې د شرعي علم په بنياد کوي، هغه به د خلکو فيصلې کوي او هغوی ته به فتوه ورکوي او د جنگ په ميدان کې به د هغوی قيادت کوي او دا ټول علوم په يوه شپه کې يواځې د الهي وحی په ذريعه جمع کيدلای شي او الهي وحی د انبياؤ لپاره خاص ده او دا خبره معلومه ده چې مهدي به نبي نه وي.

لهذا د (يصلحه الله في ليلة) معنا دا ده چې الله تعالی به هغه ته شرح صدر ور نصيب کړي، په کومو احاديثو کې چې د مهدي ذکر راغلی له هغوی څخه مقصود هغه په خپله دی، همدا شان به الله تعالی هغه ته د قيادت اعلی صفات ورکړي.

(۴) ام المؤمنين سيده ام سلمه رضی الله عنها بيان کوي چې رسول الله ﷺ فرمايلي:

﴿المهدي من عترتي من ولد فاطمة﴾ ([2]).

ژباړه: مهدي به زما له اولاد څخه وي، هغه به د فاطمة الزهرا له نسل څخه وي.

(من عترتي) يعنې زما په اهل بيت کې او زما له اولاد څخه به وي، (من ولد فاطمة) يعنې هغه به د حضرت فاطمې له نسل څخه وي.

(۵) حضرت جابر رضي الله عنه بيان کوي چې رسول الله ﷺ فرمايلي:

---

[1] دا تشريح ملا علي قاري د مرقاة المفاتيح په (۵/ ۱۸۰) صفحه کې کړې ده.

[2] سنن ابي داؤد، المهدي، حديث: ۴۲۸۴. بسند صحيح

﴿ينزل عيسى ابن مريم فيقول اميرهم : تعال صل بنا- فيقول: لا، ان بعضكم على بعض امير، ليكرم الله هذه الامة﴾ ([1]).

ژباړه:

کله چې حضرت عيسى ابن مريم عليهما السلام له آسمان څخه را ښکته شي نو د مسلمانانو امير (مهدي) به هغه ته ووايي: تشريف راوړه او د لمانځه امامت وکړه، هغه به معذرت وغواړي او وبه وايي: د دغه امت امامت د دغه امت د خلکو ښايست دی. دا به په دغه امت د الله تعالى فضل او احسان وي.

د دغه حديث معنا دا ده چې دجال به د مهدي په زمانه کې ظاهر شي، بيا چې کله حضرت عيسى عليه السلام د هغه د قتل لپاره نازل کړل شي نو امام مهدي به د مسلمانانو قايد وي، لکه چې په خپله حضرت عيسى عليه السلام او پاتې ټول مؤمنانو به هم د امام مهدي په امامت کې لمونځ وکړي.

(۶) حضرت ابو سعيد خدري رضي الله عنه بيان کوي چې رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايلي:

﴿منا الذي يصلى عيسى ابن مريم خلفه﴾.

ژباړه:

د کوم امام په امامت کې چې حضرت عيسى عليه السلام لمونځ اداء کړي هغه به له مونږ څخه وي ([2]).

دلته مقصود له کلام څخه دا ده چې امام مهدي به لمونځ ورکړي او په مقتديانو کې به حضرت عيسى عليه السلام هم شامل وي.

(۷) حضرت عبد الله بن مسعود رضي الله عنه بيان کوي چې رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايلي:

---

[1] مسند احمد: ۳/ ۳۴۵ . وصحيح مسلم. الايمان. حديث: ۱۵۶.

[2] رواه ابو نعيم في كتاب المهدي. وذكره المناوي في فيض القدير: ۶/ ۴۸۲.

﴿لو لم يبق من الدنيا إلا يوم لطول الله ذلك اليوم حتى يبعث فيه رجلا مني " أو " من أهل بيتي يواطيء اسمه اسمي واسم أبيه اسم أبي﴾ ([1]).

ژباړه:

که چیرته د دنیا د بقا یوه ورځ هم پاتې شي نو الله تعالی به دغه ورځ لویه کړي تر دې چې په هغې کې به الله تعالی یو داسې سړی مبعوث کړي کوم به چې له مونږ څخه وي، یا یې داسې وفرمایل کوم به چې زمونږ له اهل بیت څخه وي، د هغه نام به زما له نام سره او د هغه د والد نام به زما د والد له نام سره یو شانته وي.

د هغه نام به (محمد بن عبد الله) وي، په دغه حدیث کې د شیعه ګانو په موقف باندې ښکاره رد دی، ځکه چې د هغوی دعوه دا ده چې د مهدي نوم به محمد بن حسن عسکري وي. د (یبعث) معنا دا ده چې الله تعالی به هغه ظاهر کړي.

د دغه حدیث د یوه بل راوي (فطر) په حدیث کې دا الفاظ زیات دي:

﴿لو لم يبق من الدهر إلا يوم لبعث الله رجلا من أهل بيتي يملؤها عدلا كما ملئت جورا﴾ ([2]).

ژباړه:

که چیرته د دنیا یوه ورځ باقي پاتې شي نو په دغه ورځ کې به الله تعالی زما له اهل بیت څخه یو کس ظاهر کړي کوم به چې زمکه داسې له عدل او انصاف څخه ډکه کړي لکه څنګه چې د مخه له ظلم او ستم څخه ډکه کړی شوې وي.

او د یوه بل روایت الفاظ داسې دي

---

[1] سنن ابي داؤد. المهدي، حديث: ۲۲۸۲. وهو صحيح.

[2] سنن ابي داؤد. المهدي، حديث ۲۲۸۳.

﴿لا تذهب أو لاتنقضي الدنيا حتى يملك العرب رجل من أهل بيتي يواطيء اسمه اسمي﴾ ([1]).

ژباړه:

دنیا تر هغه وخته نه ختمیږي تر څو چې زما له اهل بیت څخه یو کس د عربو واکمن جوړ نشي. د هغه نام به زما د نام په څیر وي.

د (حتى یملک العرب) معنا دا ده چې هغه به د عامو مسلمانانو بادشاه وي، خواه هغه عرب وي که عجم.

دلته خاص د عربو ذکر له دې امله شوی چې، د هغه د حکومت اغاز به له عربو څخه وي، هغه به په مکه او مدینه کې ښکاره کیږي، هلته به عرب د هغه اتباع کوي او بیا به نور ټول مسلمانان د هغه اتباع وکړي.

په یوه اعتبار سره هر هغه چا ته عرب ویل کیږي کوم چې د قرآن کریم تلاوت کوي او په عربي ژبه پوهیږي ([2]).

(۸) حضرت زر بن عبد الله ﷺ بیان کوي چې رسول الله ﷺ فرمایلي:

﴿لاتقوم الساعة حتى يلي رجل من اهل بيتي يواطئ اسمه اسمي﴾ ([3]).

ژباړه: قیامت به تر هغه وخته قایم نشي تر څو چې زما له اهل بیت څخه یو کس والي جوړ نشي، کوم به چې زما هم نامی وي.

(۹) حضرت علي بن ابي طالب ﷺ بیان کوي چې رسول الله ﷺ فرمایلي:

﴿لو لم يبق من الدهر إلا يوم لبعث الله رجلا من أهل بيتي يملؤها عدلا كما ملئت جورا﴾ ([4]).

---

[1] سنن ابي داؤد. الفتن. حديث: ۲۲۸۲. وهو حديث حسن صحيح. وانظر: تحفة الاحوذي: ۶/ ۴۸۲.

[2] مرقاة المفاتيح شرح مشكوة المصابيح: ۵/ ۱۷۹.

[3] مسند احمد: ۱/ ۳۷۲. بسند صحيح.

[4] سنن ابي داؤد. المهدي. حديث: ۲۲۸۳. وسنده قوي.

ژباړه: که چیرته د دنیا څخه باقي پاته نشي مګر یوه ورځ نو په دغه ورځ کې به الله تعالی زما له اهل بیت څخه یو کس ظاهر کړي کوم به چې ځمکه داسې له عدل او انصاف څخه ډکه کړي لکه څنګه چې د مخه له ظلم او ستم څخه ډکه کړی شوې وي.

او د یوه بل روایت الفاظ داسې دي:

﴿لو لم يبق من الدنيا الا يوم لبعث الله رجلا منا يملوها عدلا كما ملئت جوراً﴾ ([1]).

ژباړه:

که چیرته د دنیا یوه ورځ هم باقي پاتې شي نو په هغې کې به الله تعالی له مونږ څخه یو شخص ظاهر کړي کوم به چې ځمکه داسې له عدل څخه ډکه کړي لکه څنګه چې د مخه له ظلم او ستم څخه ډکه کړی شوې وي.

دا ټول حدیثونه د محمد بن عبد الله مهدي په باره کې ډیر واضح دلیلونه دي، په دغو احادیثو کې د هغه د نوم او صفاتو ذکر هم موجود دی.

هغه حدیثونه کوم چې د مهدي په باره کې احتمالي دي

(۱۰) حضرت جابر بن عبد الله رضي الله عنه بیان کوي چې رسول الله ﷺ فرمایلي:

﴿يوشك أهل العراق ألا يجيء إليهم قفيز ولا درهم قلنا من أين ذاك ؟ قال من قبل العجم يمنعون ذاك﴾ ([2]).

ژباړه: نږدې ده چې د عراق خلکو ته به د غلې او نقدو راتلل بند شي، مونږ پوښتنه وکړه: دا به د چا لخوا وي؟ رسول الله ﷺ وفرمایل: دا پابندي به د عجمو له لوري وي، هغه به دوی له دې څخه محروم کړي.

(قفیز) نن ورځ په عربو کې کیلو او ټن دی، (درهم) د سپینو هغه سکه ده کومه چې په مخکنیو زمانو کې رواج ود. (من قبل العجم) د عجم لفظ

---

[1] - مسند احمد: ۱/ ۹۹.

[2] - صحیح مسلم. الفتن. حدیث: ۲۹۱۳.

اطلاق په هغو خلکو باندې کيږي کوم چې عرب نه وي، خواه هغوی عربي ژبه ويلای شي او که نه.

بيا نبي کريم ﷺ وفرمايل:

﴿يوشك أهل الشام أن لا يجي إليهم دينار ولا مدي قلنا من أين ذاك ؟ قال من قبل الروم﴾ ([1]).

ژباړه: نږدې ده چې د شام خلکو ته به د غلې او دينارو راتلل بند شي، مونږ پوښتنه وکړه: دا به د چا له لوري وي؟ نبي کريم ﷺ وفرمايل: دا به د روميانو له لوري وي.

(دينار) د سرو يو سکه ده، بيا له يو څه وخت خاموشي څخه وروسته نبي کريم ﷺ وفرمايل:

﴿يكون في آخر أمتي خليفة يحثي المال حثيا لا يعده عددا﴾ ([2]).

ژباړه:

زما د امت په آخره زمانه کې به يو خليفه داسې وي کوم به چې په ډکو ډکو جوليو له شمار (حساب) پرته مال ورکوي.

د حديث راوي جرير ويلي: ما ابو نظره او ابو العلاء ته وويل: د ستاسو څه خيال دی، آيا هغه خليفه عمر بن عبد العزير نه دی؟ هغوی وويل: نه.

د تيرو حديثونو په رڼا کې دغه خليفه مهدي دی، چونکه د هغه په زمانه کې به د غنيمت مالونه او فتوحات ډير وي، هغه به ډير زيات سخي وي او خلکو ته به د هر رنګه نيکيو په رسولو کې هيڅ سرفه نکوي.

(۱۱) ام المؤمنين حضرت عائشة رضی الله عنها بيان کوي چې يوه شپه نبي کريم ﷺ ويده وو چې په خوب کې د هغه بدن يو څه حرکت وکړ، ما عرض

---

[1] صحيح مسلم. الفتن. حديث: ۲۹۱۳.

[2] - صحيح مسلم. الفتن. حديث ۲۹۱۳.

وکړ: د الله رسوله ﷺ ! تا خو نن په خوب کې داسې څه وکړل چې پخوا دې نه وو کړي؟ نبي کريم ﷺ وفرمايل: ما يوه عجيبه معامله وليدله: زما د امت يو څه خلک د کعبې په لور روان وو، هغوی د قريشو د يوه کس وژل غوښتل کوم چې په کعبه کې پناه اخيستې وه، کله چې هغوی په يوه خلاصه صحراء کې وو نو هغوی ټول په ځمکه کې د ننه کړی شول. يعنې ځمکه وچاودله او هغوی يې خپلې خيټې ته ور د ننه کړل، ما عرض وکړ: د الله رسوله ! په لاره کې خو هر رنګه خلک جمع کيږي، نبي کريم ﷺ وفرمايل: ﴿نعم فيهم المستبصر والمجبور وابن السبيل يهلكون مهلكا واحدا ويصدرون مصادر شتى يبعثهم الله على نياتهم﴾ (1).

ژباړه: هو ! په هغوی کې به د سفر په مقصد ښه پوهيدونکي، مجبور کړی شوي او مسافر ټول وي، مګر دا ټول خلک به په يوه وار هلاک کړی شي، البته د قيامت په ورځ به هر يو الله تعالی د هغه د نيت مطابق را پورته کړي.

(المستبصر) داسې سړی کوم چې د خپل سفر مقصد په ښه ډول پيژني،

(المجبور) داسې سړی کوم چې له خپلې رضا پرته مجبور کړی شوی وي.

مقصود له دې کلام څخه دا ده چې د دغه لښکر ټول افراد به په يوه وخت هلاک کړی شي او دا ټول به يو ځای په ځمکه کې ننه باسل شي، هو ! د قيامت په ورځ به د الله تعالی په نزد د هغوی ځايونه او احوال مختلف وي، په هغوی کې به ځينې خلک د خپلو اعمالو او نيتونو مطابق جنت ته داخل کړی شي او څه خلک به جهنم ته وليږل شي.

(۱۲) حضرت ابو هريرة رضي الله عنه بيان کوي چې رسول الله ﷺ فرمايلي:

---

(1) - صحيح مسلم. الفتن. حديث: ۲۹۸۴.

﴿يبايع لرجل بين الركن والمقام ولن يستحل البيت الا أهله فإذا استحلوه فلا تسأل عن هلكة العرب ثم تجيء الحبشة فيخربونه خرابا لا يعمر بعده أبدا هم الذين يستخرجون كنزه﴾ (١).

ژباړه: يوه سړي سره به د حجر اسود او مقام ابراهيم تر مينځ بيعت کيږي، د دغه کور حرمت به د هغه ځاى اوسيدونکي پايمال کړي او کله چې د دغه کور حرمت پايمال کړل شي نو بيا د عربو د هلاکت او بربادي پوښتنه مه کوى، بيا به حبشي راشي کوم به چې کعبه تباه او برباده کړي او د هغه له تباهي وروسته به الله تعالى دغه کور کله هم اباد نکړي، داسې خلک به وي کوم به چې د هغې خزانې هم را وباسي.

(۱۳) حضرت ابو هريرة ﷺ بيان کوي چې رسول الله ﷺ فرمايلي:

﴿كيف انتم اذا نزل ابن مريم فيكم وامامكم منكم﴾ (٢).

ژباړه: تاسو به په هغه وخت کې په څه حال کې ياست کله چې په تاسو کې ابن مريم نازل کړل شي او دستاسو امام له ستاسو څخه وي.

دلته له امام څخه مراد مهدي محمد بن عبد الله دى او په دې سلسله کې واضح دليل د حضرت جابر ﷺ هغه حديث دى کوم چې په علامه نمبر: ۵ کې بيان کړى شو.

(۱۴) حضرت جابر بن عبد الله ﷺ بيان کوي چې رسول الله ﷺ فرمايلي:

﴿لا تزال طائفة من أمتي يقاتلون على الحق ظاهرين إلى يوم القيامة قال فينزل عيسى بن مريم عليه السلام فيقول أميرهم تعال صل بنا فيقول لا إن بعضكم على بعض أمير ليكرم الله هذه الأمة﴾ (٣).

---

[1] - مسند احمد :۲/ ۳۱۲، بسند صحيح. د بيت الله د حلالولو بيان او د کعبې د ورانولو واقعه مخکې بيان شوه، وګورئ علامه نمبر: ۱۳۲.

[2] - صحيح البخاري، احاديث الانبياء، حديث: ۳۴۴۹، وصحيح مسلم، الايمان، حديث: ۱۵۵

[3] مسند احمد: ۳/ ۳۴۵، وصحيح مسلم، الايمان، حديث: ۱۵۸.

ژباړه: د قیامت تر قایمیدو پورې به زما په امت کې یوه ډله د حق لپاره جنګیږي او په دښمن به غالبه شي، بیا به حضرت عیسی ﷺ را نازل شي نو د مسلمانانو امیر (مهدي) به ووایي: تشریف راوړه او مونږ ته د لمانځه امامت وکړه. عیسی ﷺ به ووایي: نه! په تاسو کې ځینې د ځینو لپاره امراء دي. الله تعالی دغه امت ته دا عزت ورکړی (۱).

فایده: د حضرت عیسی ﷺ د امام مهدي شا ته د لمونځ کولو مطلب هیڅ کله دا نه دی چې مهدي به له حضرت عیسی ﷺ څخه بهتر وي، نبي کریم ﷺ هم د ناجوړتیا په آخیرو شپو کې په حضرت ابو بکر صدیق ﷺ پسې تر شا لمونځ کړی او د حضرت عبد الرحمن بن عوف ﷺ په امامت کې هم هغه ﷺ یو ځلې لمونځ اداء کړی (۲) عیسی ﷺ به له دې امله په مهدي پسې تر شا لمونځ وکړي چې ټولو خلکو ته دا ښکاره کړي چې هغه د حضرت محمد ﷺ په تابعداري کې تشریف راوړی او هغه د شریعت مطابق فیصلې کوي، وروسته به مهدي په حضرت عیسی ﷺ پسې اقتداء وکړي او د هغه په لښکر کې به د یوه سپاهي په حیث خدمت انجاموي.

(۱۵) حضرت جابر بن سمره ﷺ بیان کوي: زه له خپل والد (پلار) سره یو ځای د حضور ﷺ په خدمت کې حاضر شوم نو ما له رسول الله ﷺ څخه واوریدل چې فرمایل یې:

﴿إن هذا الأمر لا ينقضي حتى يمضي فيهم اثنا عشر خليفة) قال ثم تكلم بكلام خفي علي قال فقلت لأبي ما قال؟ قال كلهم من قريش﴾ (۳).

ژباړه: دا کار تر هغه وخته پورې نه ختمیږي تر څو چې په هغوی کې دولس خلیفه ګان تیر نشي، جابر ﷺ وایي: بیا نبي کریم ﷺ څه وویل خو ما وا نه

۱- الله تعالی امت محدي ته دا عزت ورکړی چې حضرت عیسی ﷺ به د دغه امت په یوه فرد پسې تر شا لمونځ اداء کړي.

۲- رواه الشافعي في مسنده، وصحيح مسلم. الطهارة. حديث: ۲۷۴.

۳- صحيح مسلم. الامارة. حديث: ۱۸۲۱.

آوریدل، ما له خپل پلار څخه وپوښتل: نبي کریم ﷺ څه وویل؟ هغه راته وویل: نبي کریم ﷺ وویل: ټول خلیفه ګان به له قریشو څخه وي.

علامه ابن کثیر رحمه الله د دغه حدیث په تشریح کې فرمایي:

دا حدیث د دې خبرې دلیل دی چې په امت کې به دولس عادل خلیفه ګان ضرور وي، مګر خیال کوی چې له دې څخه د شیعه ګانو دولس خلیفه ګان هیڅ کله مراد نه دي. له دې امله چې په هغوی کې به اکثرو ته په حکومت کې د راتلو موقع په لاس ور نشي، دا ټول خلیفه ګان به له قریشو وي، واکمن به وي او عادل به وي.

(۱۶) ام المؤمنین حفصه رضی الله عنها بیان کوي چې رسول الله ﷺ فرمایلي:

﴿لیؤمن هذا البیت جیش یغزونه حتی إذا کانوا ببیداء من الأرض یخسف بأوسطهم وینادي أولهم آخرهم ثم یخسف بهم فلا یبقی إلا الشرید الذي یخبر عنهم﴾ (1).

ژباړه : یو لښکر به د جنګ له ارادې سره دغه کور ته قصد وکړي حتی چې کله هغه په یوه خلاصه صحراء کې وي نو د هغوی د مینځ خلک به په زمکه کې ننه باسل شي، د هغوی د سر خلک به آخرینیو خلکو ته نعرې وهي، بیا به دوی ټول یو ځای په زمکه کې ننه باسل شي تر دې چې یو کس به هم بچ پاتې نشي، پرته له هغه تښتیدونکي کوم به چې د دوی په باره کې خلک را خبر کړي.

(الشرید) یعني په دغه لښکر کې به یواځې یو سړی په زمکه کې له ننوتو بچ پاتې شي او هغه به نور خلک د دغه لښکر په باره کې خبر کړي.

(۱۷) ام المؤمنین حضرت ام سلمه رضی الله عنها بیان کوي چې رسول الله ﷺ فرمایلي: یو خلیفه به د مرګ په وخت کې په امت کې اختلاف پیدا

---

1 صحیح مسلم، الفتن واشراط الساعة، حدیث: ۲۸۸۳.

کړي، په دغه موقع به یو سړی د فتنې له ویرې له مدینې څخه وتښتي او مکې مکرمې ته به ورسیږي، د مکې مکرمې یو شمیر خلک به راشي او دې کس ته به له مکې څخه د وتو خبر وکړي مګر هغه به امارت ناپسند کړي، خلک به د حجر اسود او مقام ابراهیم تر مینځ له هغه سره بیعت وکړي، د ده په خلاف به د جنګ لپاره یو لښکر د شام له لوري راشي، دغه لښکر چې کله د مدینې منورې او مکې مکرمې په مینځ کې په یوه صحراء کې وي نو هغه به په زمکه کې ننه باسل شي. کله چې خلک د دغه لښکر دا حشر وویني نو د شام اولیاء کرام، عبادت کوونکي خلک او د عراق منتخب او نیک خلک به د هغه په خدمت کې حاضر شي او د حجر اسود او مقام ابراهیم تر مینځ به له هغه سره بیعت کوي. بیا به له قریشو څخه یو سړی کوم به چې د بنو کلب خواخوږی وي د مهدي په خلاف را پورته شي، هغه به د مهدي د حامیانو لور ته یو لښکر ولیږي مګر د مهدي ملګري به په هغوی برلاسي شي، دا به د بنو کلب لښکر وي، کوم کس چې د بنو کلب د غنیمت مالونو د تقسیم په وخت کې حاضر نه وي هغه به په تاوان کې وي، هغه مال به مهدي تقسیموي او له خلکو سره به د خپل نبي ﷺ د سنتو مطابق معامله کوي، په دغه وخت کې به اسلام په زمکه کې مضبوطوالی او استقرار تر لاسه کړي. د هغه حکومت به اوه کاله وي، بیا به هغه وفات شي او مسلمانان به د هغه د جنازې لمونځ اداء کړي او د یوه روایت مطابق هغه به تر نهو کلونو پورې وي [۱].

د مهدي په باره کې احادیث ثابت دي. په هغوی کې هیڅ رنګه شک او شبه نشته، د دغو حدیثونو د روایت کوونکو صحابه ؤ شمیر دیرش دی. ائمه حدیث او مصنفینو په خپلو سننو او مسانیدو کې ذکر کړي دي.

---

[۱] سنن ابي داؤد. الملاحم. حدیث: ۴۲۸۲. بسند لاباس به. وتدعمه الکثیر من الاحادیث الصحیحة الاخری.

علماؤ په دغو حديثونو سره استدلال کړی حتی چې د اهل سنت په عقايدو کې د مهدي ظهور يو متفق عليه امر دی، د ائمه حديث يوې ډلې د مهدي متعلق احاديثو په باره کې ذکر کړي دي چې دا متواتر دي. لکه چې سفاريني په (لوامع الانوار البهية: ۲: ۸۰) کې، امام شوکاني د (الاذاعة لاشراط الساعة) په صفحه (۱۱۴) کې او نواب صديق حسن خان د (الاذاعة په ۱۱۵) صفحه کې ذکر کړي.

د مهدي په دعوه کوونکو باندې يو نظر

کله چې مونږ په تاريخ باندې غور او فکر کوو، د مختلفو دورو مطالعه کوو او د مسلمانانو په مينځ کې په اختلاف او د واکمنو په ظلم او ستم باندې نظر غورځوو نو مونږ وينو چې په ماضي کې ډيرو خلکو د مهدي دعوه کړې او د يو شمير خلکو لخوا د دوی دغه دعوه تصديق شوې هم ده، له هغوی ځينې يو شمير يې په لاندې ډول دي.

(۱) د روافضو شيعه ګانو دا عقيده ده چې دوی مهدي منتظربن دي، د دوی په نزد د هغه نوم محمد بن حسن عسکري دی، شيعه ګان وايي چې هغه د حسن بن علي رضی الله عنهما له اولادې څخه نه دی، بلکه د حسين بن علي رضی الله عنهما له اولادې څخه دی.

د دوی دا عقيده ده چې دغه امام يو زر کاله د مخه په سنه دوه سوه شپيتم (۲۶۰) هجري کې د سامراء په غار کې ننوتلی، کله چې دی دغه غار ته ننوت نو د هغه عمر پنځه کاله وو.

✿ هغه تر دا مهاله په دغه غار کې ژوندی دی، هغه ته مرګ نه راځي او هغه به په آخره زمانه کې له دغه غار څخه د باندې را ووځي.

✿ دغه امام په هر ځای کې حاضر او ناظر دی، هغه د خلکو له حالاتو څخه خبر دار دی، مګر د خلکو له سترګو څخه غائب دی او هغه نه ويني.

✿ ياد لرئ: د دوی دغه عقايد سرا سر بې وقوفي او جهالت دی. په هيڅ دليل، برهان، عقل او استدلال سره د هغه تاييد نشي کيدای. بيا دا عقيده

د انسانانو په باره کې د الله تعالی له سنت څخه هم خلاف ده. الله تعالی انبیاء او رسولان کوم چې د الله تعالی په مخلوق کې افضل ترین انسانان دي، هغه الله تعالی وفات کړي او د شیعه ګانو مهدي له زرو کلونو څخه زیاته موده ژوندی پاتې کیدل دا څنګه ممکن دي؟

بیا د سوچ خبره دا ده که چیرته هغه ژوندی وي نو بیا دومره اوږده موده د هغه د غائبیدو او پټیدو ضرورت څه دی؟ هغه د باندې ولې نه را ووځي او د خلکو په مینځ کې د امر بالمعروف او نهی عن المنکر فریضه ولې نه انجاموي؟ سره له دې چې نن ورځ امت هغه ته ډیر اشد ضرورت لري.

امام ابن کثیر رحمه الله په احادیثو کې د وارد مهدي محمد بن عبد الله په باره کې فرمایلي:

د اهل سنت مهدي به د مشرق له لوري را ښکاره شي نه د سامراء له غاره لکه څنګه چې د جاهلو شیعه ګانو عقیده ده چې هغه دا مهال هم په هغه غار کې موجد دی، دوی په آخره زمانه کې د هغه خروج ته انتظار کوي، دا محض حماقت او د شیطان له لوري سخته ګمراهي او دوکه ده، د دغې عقیدې هیڅ دلیل نشته، نه له قرآن او سنت څخه، نه له عقل سلیم او نه له استحسان څخه [1].

(٢) عبد الله بن سبا دعوه کړې چې علي بن ابي طالب رضي الله عنه مهدي منتظر دی او د ده ګمان دا ده چې هغه به دنیا ته واپس بیرته راځي.

(٣) مختار بن عبید ثقفي دعوه کړې چې محمد بن الحنفیه کوم چې په سنه (٨١) هجري کې وفات شوی، هغه مهدي منتظر دی. د محمد بن الحنفیه نوم محمد بن علي بن ابي طالب دی، هغه ته ابن الحنفیه له دې امله ویل کیږي چې د هغه د مور خوله بنت جعفر تعلق له بنو حنفیه قبیلې سره دی.

---

[1] النهایة في الفتن والملاحم. ص:١٧.

(۴) د فرقه کسانیه خلک کوم چې د حضرت علي ﷺ ازاد کرده غلام کیسان پیروان دي او دوی هم د شیعه ګانو یوه ډله ده، د هغوی عقیده ده چې د محمد بن الحنفیه ټول علوم زده دي، خلاصه دا ده چې دین د یوه شخص د اطاعت نوم دی، دوی په ارکان شرعیه ؤ کې تاویل کوي او وایي له هغوی څخه مراد رجال دي نو ځکه هغوی ارکان شرعیه معطل کړي دي، د دې فرقې (ډلې) عقیده دا ده چې عبد الله بن معاویه بن عبد الله بن جعفر بن ابي طالب هاشمي قریشي مهدي دی.

(۵) محمد بن عبد الله بن حسن بن علي بن ابي طالب د کوم لقب چې نفس زکیه دی او په سنه (۱۴۵) هجرۍ کې وفات شوی، دا یو ډیر روژه لرونکی، لمونځ کوونکی او عبادت کوونکي شخص دی، د ده په زمانه کې یو شمیر خلک به په فتنو کې مبتلا شي او ګمان به کوي چې دا سړی امام مهدي دی، هغوی به تحریک شروع کړي او یو شمیر خلک به د هغوی پیروي وکړي، هغوی به د حالاتو د ښه والي لپاره کوښښ کوي، د دوی په دور کې به د عباسي لښکر چې په لسو زرو جنګیالیو به مشتمل وي له هغوی سره به جنګ وکړي او دا تحریک به ختم کړي، نفس زکیه به د عباسي خلیفه خلاف خروج وکړي، ځکه چې د هغوی په زمانه کې به ظلم او استبداد ډیر خپور شوی وي.

(۶) د مهدیت په دعوه دارانو کې د یوه نوم عبید الله بن میمون القداح هم دی، دی په سنه (۳۲۵) هجري کې وفات شوی، د ده تره یهودي دی، عبید الله د فرقې قرامطه بنیاد ګر دی کوم چې د مسلمانانو قتل عام کړی او په سنه (۳۱۷) هجري کې یې حجر اسود واړاوه، دا خلک په کفر او الحاد کې له یهودو او نصارۍ ؤ هم دوه قدمه وړاندې دي.

د هغه اولاد ته شهرت او اقتدار په لاس ورغی، هغوی په مصر، حجاز او شام باندې کنټرول درلود او همدلته یې حکومت جوړ کړی وو. هغه غلط بیان کاوه او د خپل ځان نسبت یې اهل بیت ته کاوه او دعوه یې کوله چې

دی د فاطمة الزهره له نسل څخه دی. همدا وجه ده چې فاطمي ورته ویل کیږي، هغه د خپل حکومت په زمانه کې د امام شافعي رحمه الله د مسلک ټول قاضیان غاړې ته کړل او په هر ځای کې یې قبرونه او مزارونه رواج کړل او په امت یې بې شماره مصیبتونه را نازل کړل.

قرامطیان په ظاهره د مسلماني دعوه کوي لیکن په حقیقت کې هغوی ملحدین دي، دا خلک له ټولو مذاهبو وتلي دي، د هغوی مذهب د اور پرستو (مجوسیانو) او د ستورو پرستو (صابیانو) له مذهبو مرکب دی.

امام ابن کثیر رحمه الله فرمایي: د فاطمیانو د حکومت موده له (۲۸۰) کلونو زیاته موده وه، عبید الله القداح د مهدي والي دعوه کړې وه او د مهدیه نامي ښار ډبره یې ایښې ده [1].

(۷) کومو خلکو چې د مهدي والي دعوه کړې په هغوی کې محمد بن عبد الله بربري هم دی کوم چې په ابن تومروت سره مشهور دی، دا کس په سنه (۵۱۴) هجري کې ظاهر شوی او هغه دعوه کړې چې دی د حضرت علي بن ابي طالب رضي الله عنه له نسل څخه دی، هغه خپل نسب له حسن بن علي رضي الله عنه سره تړلی وو.

دغه سړي د ظلم او استبداد په ذریعه حکومت هم ترلاسه کړی، دی ډیر حیله جوړونکی او دوکه باز انسان دی کوم به چې خلکو ته د حیلو په جوړولو سره دوکه ورکوله او هغوی ته به یې د دې اظهار کاوه چې دی د ډیرو کراماتو څښتن دی. د هغه یوه حیله بازي دا هم ده چې هغه یو ځل یو شمیر خلک قبرونو ته ور واچول او بیا یې یو شمیر نور خلک له ځان سره کړل او همدې قبرونو ته یې راوستل او غږ یې کړ: اې د قبرونو خاوندانو! زما د خبرې ځواب راکړی. هغوی په ځواب کې وویل: ته مهدي یې، ته له ګناهونو پاک یې او د ستا فلانکی او فلانکی خوی ده، بیا به ده ته دا

[1] تاریخ الاسلام للذهبي، حوادث سنة: ۳۲۲، ص: ۲۴.

اندیښنه پیدا شوه هسې نه چې د ده دغه چل رسوا نشي نو به یې په قبرونو په اچول شویو سړیو باندې قبرونه ور وغورځول او هغه به یې ټول ووژل.
(۸) د مهدي په دعوه دارانو کې یو سړی محمد احمد بن عبد الله سوډاني متوفي سنه (۱۳۰۲) هجري موافق (۱۸۸۵) عیسوي هم دی، دا یو صوفي دی کوم چې په سوډان باندې غلبه تر لاسه کړه، هغه په زهد او عبادت کې مشهور وو او هغه د اته دیرش (۳۸) کلونو په عمر کې د مهدي کیدو دعوه وکړه، د قبایلو سرداران او لوی خلک د هغه لور ته مایل شول، د دده عقیده وه هر څوک چې د ده له مهدیت څخه انکار وکړي نو هغوی له الله او رسول سره د کفر ارتکاب وکړ، سره له دې چې د انګریزي عیسایانو په خلاف په جنګونو کې د هغه یو شمیر کارنامې شته دي، مګر واقعي امر دا دی چې دی په احادیثو کې مذکور مهدي موعود نه دی، بلکه دی هم د مهدیت د نورو دعوه کوونکو په څیر یو دروغژن مدعي دی.
(۹) د مهدیت په دعوه دارانو کې یو سړی محمد بن عبد الله قحطاني هم دی، دا سړی د سعودي هیواد په دارالخلافت ریاض کې ظاهر شوی، بیان کیږي چې هغه یوه ورځ په خوب کې ولیدل چې دی مهدي دی، یو شمیر خلکو له هغه سره بیعت وکړ او د هغه پیروان جوړ شول، دې خلکو په سنه (۱۴۰۰) هجري موافق (۱۹۸) عیسوي کې په مسجد حرام کې د هغه د مهدي کیدو اعلان یې وکړ او په مسجد کې بند شول. دا واقعه د فتنه حرام په نامه مشهوره ده کومه چې د هغه په قتل سره پای ته ورسیده.

د مهدي له دعوه دارانو سره د معاملې قواعد او ضوابط

کله چې مونږ د مهدي د دعوه دارانو تردید کوو نو له دې څخه زمونږ مقصد هیڅ کله دا نه دی چې مونږ د مهدي په باره کې له احادیثو څخه انکار کوو. اما د مهدي په باره کې د احادیثو تصدیقول او د نبي کریم ﷺ د فرمان تسلیمول یو شی دی او د کوم سړي په باره کې دا فیصله کول چې هغه مهدي دی او که نه دا بل شی دی، د دې دواړو په مابین کې فرق کول پکار دي، د الله

تعالی رسول ﷺ د مهدي معامله په هوا کې نه ده پرېښې. بلکه نبي کریم ﷺ د هغې لپاره ډېرې ښکاره نښانې او قواعد بیان کړي د کومو په رڼا کې چې مونږ پرته له شک او شبهې د اصلي مهدي پېژندل کولای شو، له هغوی ځینې یو شمېر په لاندې ډول دي.

(۱) مهدي به خلک خپل لور ته نه دعوتوي، نه به د خپل بیعت لپاره خلک مجبوروي. بلکه خلک به له هغه سره بیعت کوي او دی به یې نه خوښوي.

(۲) د مهدي نوم به د نبي کریم ﷺ له نوم سره یو شانته وي، یعنې نوم به یې محمد بن عبد الله وي.

(۳) د هغه د نسب سلسله به سیدنا حسن بن علي رضی الله عنهما ته رسېږي.

(۴) په حدیث کې د موجودو جسماني صفتونو موجودیت هم په هغه کې ضروري دي، لکه چې رسول الله ﷺ فرمایلي: هغه به د لغړې تندې او اوږدې پوزې واله وي.

(۵) هغه چې په کومو حالاتو کې ظاهره کېږي هغه به په دې ډول وي:

- د یوه خلیفه له وفات وروسته به اختلاف را منځته شي (۱).
- زمکه به په دغه وخت کې له ظلم او ستم څخه ډکه وي.
- د دریو خلیفه ګانو زامن به په خپل مینځ کې جنګ سره وکړي.
- مهدي به یو نیک او متقي شخص وي. هغه به له علم شریعت، حکمت او دانش څخه خبر دار وي.
- د هغه ظهور به په مکه مکرمه کې وي او د حجر اسود او مقام ابراهیم تر مینځ به له هغه سره بیعت کېږي، دلته یوه پوښتنه پیدا کېږي.

پوښتنه: هغه کوم حالات او اسباب دي د کومو په سبب سره چې تاسو او یا نورو ته د امام مهدي خیال پیدا کېږي؟

---

(۱) سره له دې دا خبره چې په حدیث کې ذکر شوې د هغې په سند کې خبره شته.

ځواب: که چیرته مونږ د هغو خلکو په حالاتو او واقعاتو غور او فکر وکړو کومو چې د مهدیت دعوه کړې وه نو معلومیږي چې:

۞ د مهدي کیدو دعوه کوونکي ځینې خلک داسې دي کومو چې په خلکو غلبه او حکومت تر لاسه کړی او بیا یې له دروغو او بهتان څخه کار اخستی او د مهدي کیدو دعوه یې کړې، په داسې خلکو د مهدي کیدو هیڅ نښانې صادقې نه دي، په داسې دعوه کوونکو کې عبید الله القداح او ابن تومرت وغیره شامل دي.

۞ د مهدیت ځینې دعوه دار داسې دي د کومو معامله چې مشتبه ده او خلکو د هغه په باره کې داسې ګمان کړی چې هغه امام مهدي دی. لکه څرنګه چې د محمد بن عبد الله نفس زکیه معامله ده. هغه ظاهر شو او خلک د هغه پیروان شول او بیا په وروسته کې معلومه شوه چې هغه مهدي نه دی، ځینې داسې دي کومو چې د ځان د مهدي کیدو په باره کې خوب لیدلی نو خلکو هغه مهدي بللی، لکه محمد بن عبد الله قحطاني.

آیا له خوب څخه کوم شرعي حکم اخذ کیدلای شي؟

د خوبونو په ذریعه د شریعت کوم حکم نشي اخذ کیدلای او نه د خوب په بنیاد د اسلامي امت کومه فیصله کیدلای شي، محض په خوب او خیال باندې د کومې معمولي شانته مسئلې بنیاد هم نشي ساتل کیدای.

قاضي شریک بن عبد الله خلیفه مهدي ته ورغی چې ګوري د خلیفه مزاج بدل دی او سخت په غصه کې دی، قاضي شریک وپوښتل: څه خبره ده ! امیرالمؤمنین نن ډیر په غصه کې دی؟ خلیفه مهدي وویل: ما د شپې په خوب کې ولیدل چې ته زما په بستر کې بیده یې. کله چې ما له تعبیر کوونکو څخه د تعبیر پوښتنه وکړه نو هغوی راته وویل چې ته له ما سره بغض لرې او زما په خلاف پلان جوړوې. قاضي سمدستي ځواب ورکړ: امیر المؤمنین ! والله! نه د ستا خوب د حضرت ابراهیم ؑ په څیر ربښتونی وي او نه دستا تعبیر کوونکي د حضرت یوسف ؑ د تعبیر کوونکو په څیر وي

د قاضي شريک لخوا خليفه ته داسې خواب وركول ښكاره د هغه ترديد دی او دا د داسې چا ترديد دی د كوم تعلق چې له يوه انسان سره دی او كه چيرته د يوې معاملې تعلق له ټول امت سره وي نو بيا د هغې ترديد په څومره اندازه ضروري دی.

يوه سړي په خوب كې وليدل چې خپل زوی ذبحه كوي نو هغه خپل زوی ذبحه كړ.

يوه ورځ ما په كوم اخبار كې وليدل چې په افريقه كې يوه سړي په خوب كې وليدل چې هغه خپل زوی ذبحه كوي او چې سهار را پورته شو نو خپل زوی يې را ونيو او ذبحه يې كړ. د ده دا توقع وه چې د ده لپاره به له آسمان څخه كومه لويه ذبيحه راشي او زوی به يې بچ شي، لكه څرنګه چې الله تعالى د حضرت اسماعيل ﷺ د بچ كولو لپاره له جنت څخه يو مګ (پسه) را وليږه.

له دغه جاهل څخه چې كله په دې باره كې پوښتنه وشوه نو هغه وويل: ما د حضرت ابراهيم ﷺ په سنت عمل وكړ، ځكه كله چې سيدنا حضرت ابراهيم ﷺ په خوب كې وليدل چې هغه خپل زوی اسماعيل ذبحه كوي نو يې ورته وويل:

﴿يٰبُنَيَّ اِنِّيْٓ اَرٰى فِي الْمَنَامِ اَنِّيْٓ اَذْبَحُكَ فَانْظُرْ مَاذَا تَرٰى ۭ قَالَ يٰٓاَبَتِ افْعَلْ مَا تُؤْمَرُ ۡ سَتَجِدُنِيْٓ اِنْ شَاۗءَ اللّٰهُ مِنَ الصّٰبِرِيْنَ ﴿١٠٢﴾ فَلَمَّآ اَسْلَمَا وَتَلَّهٗ لِلْجَبِيْنِ ﴿١٠٣﴾ وَنَادَيْنٰهُ اَنْ يّٰٓاِبْرٰهِيْمُ ﴿١٠٤﴾ قَدْ صَدَّقْتَ الرُّءْيَا ۚ اِنَّا كَذٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِيْنَ ﴿١٠٥﴾ اِنَّ هٰذَا لَهُوَ الْبَلٰۗؤُا الْمُبِيْنُ ﴿١٠٦﴾ وَفَدَيْنٰهُ بِذِبْحٍ عَظِيْمٍ ﴿١٠٧﴾﴾ ([1]).

ژباړه: اې خوږكيه زما بيشكه زه پر لېسې وينم په خوب كې داسې چې بيشكه زه ذبحه كوم تا پس ته هم نظر وكړه چې څرنګه مصلحت ګڼې: وويل

[1] الصافات، آية: ۱۰۲ الی ۱۰۷.

(اسماعیل) اې پلاره زما ته همغه وکړه چې حکم یې شوی دی درباندې ؛ ژر ده چې وبه مومې ته ما که اراده فرمایلې وي الله له صبر کونکیو (په حکم د الله) پس کله چې غاړه کېښوده (دواړو حکم د الله ته) او واېې چاوه دغه (اسماعیل) پر (ښي) اړخ د ده او غږ وکړ مونږ ده ته داسې چې اې ابراهیم ! په تحقیق رښتیا کړ تا خوب خپل (او ومو مانه هغه له تا) بیشکه مونږ همداسې (لکه نیکه جزاء د ابراهیم نیکه) جزاء ور کوو (نورو) محسنانو نیکو کارانو ته ؛ بیشکه چې همدا ذبحه خامخا همدا ابتلاء ازموینه وه ښکاره ؛ او فدیه مو ورکړه دغه (اسماعیل) ته په مذبوحې لوئي (جنتي پسه سره).

د دغه افریقایي دغه عمل د آخرې درجې جهالت دی، د داسې جاهل سړي خوب د یوه نبي د خوب په څیر څنګه کیدلای شي په کوم چې د الله تعالی له لوري وحې نازلیږي.

که کله مو ښه خوب ولید نو د الله تعالی شکر اداء کړی او خوشحاله اوسی او که مو بد خوب ولید نو د هغه له شر څخه په الله تعالی پناه وغواړی، په دې طریقې سره دا خوب تاسو ته نقصان نشي رسولای.

یو اصل: که یو څوک د مهدي کیدو دعوه وکړي او په احادیثو کې بیان شوې نښانې په هغه کې نه وي او نه دجال د هغه په زمانه کې ظاهر شوی وي نو داسې سړی دروغژن، کذاب او دجال دی، همدا شان که یو څوک د مسیح عیسی ﷺ دعوه وکړي او دجال د هغه له راتلو د مخه نه وي ظاهر شوی نو داسې سړی هم کذاب او دجال دی.

د مهدي جایزه د افراط او تفریط په ځای په عدل او انصاف کې ده.

د اهل السنت والجماعة په نزد د مهدي حقیقت له دې څخه زیات نه دی چې هغه به له ائمه مسلمین څخه یو امام وي کوم به چې په ټولنه کې د عدل او انصاف لپاره کار کوي او غیر معصوم به وي (١).

١- وګورئ کتاب عقیدة اهل الاثر في المهدي المنتظر. للشیخ العباد.

ځينې اهل علمو له مهدي څخه انکار کړی په هغوی کې ځينې دا دي:
✿ علامه ابن خلدون : ابن خلدون د مهدي په مسئله کې مترددد دی، هغه په دې سلسله کې په واردو حديثونو باندې تنقيد کړی او ويلي يې دي په هغو احاديثو کې کوم يو داسې دی کوم چې له نقد او جرح څخه بچ وي؟.
✿ محمد رشيد رضا : هغه وايي: د مهدي په حديثونو کې ډير قوي او ښکاره تعارض دی، په دې موضوع کې د هغو رواياتو په مابين کې جمع او تطبيق ډير مشکل دی، له هغوی څخه د انکار کوونکو شمير ډير زيات دی، همدا وجه ده چې امام بخاري رحمه الله او امام مسلم رحمه الله په خپلو کتابونو کې د همدغو روايتونو ذکر نه دی کړی، د ائمه مسلمين يو لوی شمير خلکو دغه روايتونه ضعيف بللي [1].
✿ احمد امين : د مهدي په باره کې ټول حديثونه خرافات دي او د هغوی له امله د مسلمانانو په زندګۍ کې ډيرې خطرناکې نتيجې ظاهرې شوې دي [2].
✿ عبد الله بن زيد آل محمود : د مهدي دعوه له ابتداء څخه تر انتهاء ټوله په درواغو بنا ده، دا يوه بده او قبيحه عقيده ده. په اصل کې دا خرافات دي کوم چې له يوه څخه بل ته منتقل کيږي او دا رنګه احاديث دهشت خپريدونکي دي [3].
✿ محمد فريد وجدي : د مهدي منتظر په باره کې چې کوم حديثونه بيان کړی شوي دي، که اهل علم او بصيرت د هغو جايزه واخلي نو د دوی به په دې خبره کې شک پاتې نشي چې نبي کريم ﷺ د داسې شيانو له بيانولو څخه پاک دی، په دغو روايتونو کې چې کومه غلوه، تضاد، مبالغه، د خلکو له حالاتو څخه نا خبري او د انسانانو په باره کې د الله تعالی له رائجو طريقو څخه چې کوم بعد راغلی هغه له چا څخه پټ نه دی، د دغو احاديثو

---

[1] تفسير المنار، الاعراف:۷/ ۱۸۷.
[2] ضحی الاسلام:۳/ ۲۴۳.
[3] وګورئ د هغه رساله: لا مهدي ينتظر، بعد الرسول خير البشر: ۵۸.

مطالعه کوونکي په اول نظر کې دا محسوسه وي چې دا موضوعي روایات کوم چې عربو او په غربي ریاست کې د یو شمیر طلب ګارو ګمراه حواریینو د خاصو مقاصدو لپاره وضع کړي [1].

له مهدي ځخه د منکرینو دلائل

(۱) په قرآن کې د مهدي ذکر نه دی راغلی، که چیرته دا خبره حق وی نو الله تعالی به په قرآن کې د هغې ذکر کړی وای.

ځواب: په قرآن کریم کې د قیامت د ټولو نښانو ذکر نه دی شوی، حتی په هغه کې د خروج دجال او په آخره زمانه کې په زمکه کې د خسف کیدو ذکر هم نه دی شوی، دا نښانې په سنت کې ذکر کړی شوې دي، کله چې دا نښانې په سنت سره ثابتې دي نو بر حق دي، ځکه چې د الله تعالی د خپل نبي په باره کې دا اعلان دی:

﴿وَمَا يَنْطِقُ عَنِ الْهَوٰى ۝﴾ [2].

ژباړه: خبرې نه کوي (محمد) له هوا خپلې نه.

د رسول الله ﷺ ارشاد دی:

﴿الا انی اوتیت القرآن ومثله معه﴾ [3].

ژباړه: خبر دار! ما ته قرآن کریم هم راکړل شوی دی او له هغه سره یو بل شی (سنت) هم راکړل شوی دی.

نبي کریم ﷺ د هغو نښانو ذکر فرمایلی او هغه یې ثابتې فرمایلې دي، له همدې امله دا د ثابت شده دین یوه برخه ده.

(۲) د مهدي احادیث په صحیحینو کې نشته.

---

[1] - دائرة المارف القرآن العشرین: ۱۰ / ۴۸.

[2] - النجم. آیة: ۳.

[3] - مسند احمد: ۴ / ۱۳۰.

ځواب: په صحیح مسلم او صحیح بخاري کې د نبي کریم ﷺ ټول احادیث نه دي جمع کړی شوي، له امام بخاري رحمه الله او امام مسلم رحمه الله پرته د سنت راویان نور محقیقن ائمه هم شته دي او له مونږ سره داسې وسایل شته دي په کومو سره چې د صحیح او ضعیف حدیث امتیاز کولای شو، که چیرته له تحقیق وروسته حدیث صحیح ثابت شي د هغه قبلول واجب دي، خوا هغه که په صحیح مسلم او صحیح بخاري کې وي او که په بل کوم کتاب کې وي، په صحیح مسلم او صحیح بخاري کې د مهدي په باره کې روایات ضرور راغلي، مګر هلته د مهدي له نامه پرته د هغه نور اوصاف بیان شوي دي، په تیرو شویو احادیثو کې د صحیحینو احادیث هم تر سترګو کیږي.

(٣) مونږ د مهدیت مدعیانو لپاره دروازه خلاصول نه غواړو.

ځواب: کله چې مونږ د مهدي په باره کې قواعد او ضوابط بیانه وو نو تر اوسه پورې دروغژن دعوه دار ته هیڅ ګنجایش نه دی پاتې شوی، د مهدي خاص جسماني صفات دي او د هغه د زمانې یو شمیر متعین حالات دي د کومو ذکر چې مخکې تیر شو، دا صفتونه یواځې په یوه کس کې پیدا کیدلای شي کوم چې حقیقي مهدي دی.

د دغې موضوع اخیري خبر

آیا په مهدي باندې د ایمان راړو معنا دا ده چې دعوت او عمل پریښودل شي؟

په ډیرو اسلامي هیوادونو کې د خیر او شر په مینځ کې کشمکش روان دی، د دغو هیوادونو اوسیدونکي د ډیرې سختې مایوسۍ ښکار دي او هغوی مهدي ته په انتظار کې دي، چې په نتیجه کې یې دغو خلکو دعوت او عمل پریښی او قلار ناست دي او له امر بالعروف او نهی عن المنکر څخه یې خاموشي غوره کړې. هغوی د علم حاصلول او د هغه د نشر او اشاعت کار یې هم شا ته غورځولی او په ځینو وختونو کې له کار وبار،

تعمیر او ترقي څخه هم ځانونه غاړې ته کوي او ځینو خلکو داسې خبرې شروع کړې چې معامله ډیره زر راتلونکې ده او دا د مهدي د ظهور زمانه ده، هغه ډیر زر راتلونکی دی نو په دنیوي امورو کې د ځان ګیرولو ته ضرورت څه دی؟

پوښتنه دا ده چې په دغو احادیثو باندې د تعامل په باره کې شرعي اسلوب څنګه پکار دی؟

د هغوی په باره کې تعامل:

دا او نورې نښانې د دې لپاره بیان شوې دي تر څو چې مسلمانانو ته خوشحالي، صبر او ثبات حاصل شي او هغوی دا خوشخبري هم واوري چې الله تعالی به دین محفوظ وساتي او د هغه مرسته به وکړي.

له دې سره سره مونږ هغه عمل وکړو د کوم چې په شروع کې حکم شوی چې د دین مرسته وکړی، له اسلامي هیوادونو دفاع وکړی، د خدای په لار کې جهاد وکړی او د اسلامي بیرغ د سر بلندي لپاره قتال وکړی.

مونږ باید په دې انتظار کې نشو چې له آسمان څخه مرسته نازله شي یا دې زمونږ له کوشش او محنت پرته دې زمکه په جوش کې راشي.

نن هم پر مسلمانانو فرض دي چې هغوی له یهودیانو سره د جنګ لپاره او د قابضو عیسایانو له اسلامي هیوادونو څخه د وتو لپاره پوره تیاری وکړي او د قیادت لپاره د مهدي تر راتګه پورې ذلیل او رسوا ناست پاتې نشي، بلکه مونږ ټول متفق او متحد شو. د خپل دین او که مهدي راغی نو د هغه مرسته وکړو.

علامات کبرى

(د قيامت غټې نښانې)

- د دجال خروج
- د عيسى ﷺ نزول
- خروج ياجوج وماجوج
- په زمکه کې د خسف درې غټې پيښې
- دود
- خروج دابه (د عجيب الخلقت ځناور راوتل)
- د لمر له مغرب څخه راختل
- اور، کوم به چې خلک د محشر په لوري بيايي.

تمهيد

په تيرو صفحو کې بيان شوه چې د قيامت نښانې په دوه ډوله دي، علامات صغرى او علامت کبرى، يعنې د قيامت وړې او غټې نښانې، مونږ د قيامت (۱۳۱) وړې نښانې بيان کړې، اوس مونږ د قيامت د هغو غټو نښانو په تفصيل سره بيان ذکر کوو کومې چې د قيامت له قايميدو يو څه د مخه واقع کيږي.

د قيامت غټې نښانې د مات شوي اميل (هار) د دانو په څير په يوه بل پسې مسلسلې واقع کيږي، کله چې اوله نښانه (د مهدي ظهور) واقع شي نو بيا به له هغه وروسته په تواتر سره نورې نښانې واقع کيدل شروع کړي.

حضر عبد الله بن عمرو رضی الله عنهما بیان کوي چې رسول الله ﷺ فرمایلي:

﴿الایات خرزات منظومات في سلک، فان یقطع السلک یتبع بعضها بعض﴾ ([1]).

ژباړه:

د قیامت نښانې په تار کې د د پیرل شویو دانو په څیر دي، پس که چیرته تار پرې شي نو دانې په یوه بل پسې په تیزي سره غورځیدل شروع کړي.

حضرت ابو هریرة رضي الله عنه بیان کوي چې رسول الله ﷺ فرمایلي:

﴿خروج الایات بعضها علی اثر بعض تتابعن کما تتابع الحزر في النظام﴾ ([2]).

ژباړه:

د قیامت د نښانو ظهور به په یوه بل پسې داسې ري لکه څنګه چې امیل (هار) مات شي او د هغه دانې په یوه بلې باندې ور غورځي.

هیڅ بعیده نه ده چې د قیامت د غټو نښانو په مینځ کې یو شمیر وړې نښانې هم ظاهرې شي، مثلاً اول به د مهدي ظهور وي، بیا به د هغه په زمانه کې کومه وړه نښانه ظاهره شي، له هغه وروسته به دجال ظاهر شي او بیا به همداسې بله نښانه هم ظاهره شي (والله اعلم).

د مسیح دجال ظهور

- مسیح دجال څوک دی؟
- آیا هغه اوس چیرته موجود دی؟
- آیا هغه د مخه چا لیدلی؟
- د هغه نښانې به څه وي؟
- د هغه د خروج اسباب به څه وي؟

---

[1] مسند احمد ۲ ۲۱۹. وصححه احمد شاکر والباني.

[2] المعجم الاوسط للطبراني ۵ ۱۴۸. وسلسلة الاحادیث الصحیحة ۷ ۳۲۱.

- د دجال په ډېره غصه کې مبتلا کونکې خبره به څه وي؟
- د دجال په باره کې غلطې عقيدې کومې کومې دي؟

دجال څوک دی؟

دجال د آدم ﷺ له اولادې څخه يو سړی دی کوم ته به چې الله تعالی داسې طاقت ورکړي چې له ده پرته په نوع بشر کې به بل چا ته نه وي ورکړی شوی، الله تعالی به د خلکو د ازمايښت او امتحان لپاره هغه ته دا طاقت ورکړي، نبي کريم ﷺ مونږ خبر کړي يو چې مونږ د هغه ګمراهي اختيار نه کړو. همدا شان مونږ نبي کريم ﷺ د هغه له جسماني او اخلاقي نښانو څخه هم خبر کړي يو.

د دجال په باره معلومات لرل ضروري دي

د يوه شي په باره کې علم لرل د هغه په باره کې له جهالت څخه ډير بهتر دي، حضرت خذيفة ﷺ له نبي کريم ﷺ څخه د شر (فتنو) په باره کې پوښتنې کولې تر څو چې په فتنو کې مبتلا نشي [1].

دجال تر ټولو لويه فتنه ده، نبي کريم ﷺ د خپل امت په باره کې له هغه څخه ډير په انديښنه کې دی. همدا وجه ده چې د هغه په باره کې يې خپل امت خبر کړی، ويرولی يې ده او آګاه کړی يې ده. له دې امله چې له دجال سره به ډيرې غټې فتنې او شبهات وي حتی چې هغه به دا دعوه هم وکړي چې هغه رب العلمين دی. کله چې مونږ ته د هغه صفات، نښانې او له هغه څخه د محفوظ اوسيدلو طريقې معلومې وي نو الله تعالی ﷻ به مونږ د هغه له شر څخه بچ وساتي (انشاء الله)

---

[1] صحيح البخاري. المناقب. حديث: ۳۶۰۲.

د هغه نوم مسیح دجال ولې دی؟

دجال ته مسیح له دې امله ویل کیږي چې د هغه ښی سترګه چته ده، هغه به ړوند وي او په یوه سترګه به لیدل کوي، د هغه د نام په باره کې یو قول دا هم دی چې هغه مِسُیح ده او دا هم ویلی شوي چې هغه مسُیح ده.

ځینو د علم خاوندانو ویلي: چې د هغه نوم مسیح ځکه ایښودل شوی چې هغه به په ټوله زمکه کې وګرځي.

ځینو ویلي: مسیح نام له دې امله ایښودل شوی چې د هغه په نیمایي څهره نه سترګه شته او نه ابرو.

د هغه نوم دجال له دې امله ایښودل شوی چې د هغه کار دجل او فریب کول دي، د حیله بازي څخه کار اخستل، د حقایقو پټول او د لویو لویو دروغو ویل د هغه کار ده، دجل ډیرو لویو دروغو ته ویل کیږي، هغه له ډیر لوی دجل او فریب څخه کار اخستونکی دی، د ډیرو دروغو ویونکی او ډیر متکبر دی.

د دجال جمع دجالون او دجاجلة راځي.

د دجال دعوه به څه وي؟

دجال به دا دعوه کوي چې هغه رب العلمین دی، هغه به له خلکو څخه په خپل ذات باندې د ایمان راوړو غوښتنه کوي، ځکه چې نبي کریم ﷺ فرمایلي:

﴿الا انه اعور وان ربکم لیس باعور﴾ ([1]).

ژباړه: بېشکه دجال ړوند دی او دستاسو رب ړوند نه دی.

له دجال سره به ډیر شبهات او ډیرې حیلې وي د کومو په مرسته به چې خلک په فتنو کې مبتلا کوي.

---

[1] صحیح البخاري. الفتن. حدیث: ۷۱۳۱.

د ابن صیاد قیصه

د نبي کریم ﷺ په زمانه کې په مدینه منوره کې یو هلک وو د کوم نام چې (ابن صیاد) وو، دا هم یوه معما وه، نبي کریم ﷺ ته هم د هغه په باره کې د دجال تردد وو، د دغه هلک او د نبي کریم ﷺ تر مینځ یوه واقعه پیښه شوه د کومې تفصیل چې دارنګه دی:

حضرت عبد الله بن عمرو رضی الله عنهما بیان کوي:

نبي کریم ﷺ ، حضرت عمر بن الخطاب رضی الله عنه او یو شمیر نور خلک د ابن صیاد لوري ته ورغلل، هغه د بنو مغاله قلعې په خوا کې له هلکانو سره لوبې کولې، په دې وخت کې ابن صیاد بلوغ ته نږدې وو، هغه ته د نبي کریم ﷺ د راتلو معلومات هغه وخت وشو کله چې نبي کریم ﷺ په خپل لاس د هغه شا ووهله، له دې وروسته د ابن صیاد او د الله د رسول ﷺ تر مینځ داسې خبرې وشوې:

رسول الله ﷺ وویل: آیا ته دا ګواهي ورکوې چې زه د الله تعالی جل جلاله رسول یم؟

ابن صیاد رسول الله ﷺ ته وکتل او وې ویل: زه ګواهي ورکوم چې ته امیین (یعنې د عربو لور ته رالیږل شوی رسول یې) بیا ابن صیاد د الله له رسول ﷺ څخه وپوښتل: آیا ته ګواهي ورکوې چې زه د الله تعالی رسول یم؟

رسول الله ﷺ د هغه له رسالت څخه انکار وکړ او وې فرمایل: زه په الله او د هغه په رسولانو ایمان لرم، له دې وروسته د الله رسول ﷺ له ابن صیاد څخه یوه بله پوښتنه وکړه او وې فرمایل: تا ته څه په نظر درځي؟

ابن صیاد وویل: ما ته رښتیا او دروغ په نظر راځي.

رسول الله ﷺ وويل: بيا نو معامله په تا باندې خلط ملط ده، بيا رسول الله ﷺ وفرمايل: ما په زړه کې د پوښتنې يو شی له تا پټ کړی[1].

ابن صياد د دخان لفظ ويلو کوشش وکړ ليکن د دغه لفظ د اداء کولو توفيق يې تر لاسه نکړ او د دخان په ځای يې (دخ) (دخ) وويل. په اصل کې له ابن صياد سره يو څه وو کومو چې له دغو شيانو څخه خبر کړی وو، ابن صياد وويل: هغه دخ دی.

نبي کريم ﷺ وفرمايل: خلط ملط شوې په تا! ته به له خپل حيثيت څخه پورته ولاړ نشې[2].

حضرت عمر ﷺ عرض وکړ: اې د الله رسوله ﷺ! ما ته اجازه راکړه چې زه د هغه سر پرې کړم.

نبي کريم ﷺ ورته وويل: هغه پرېږده، که چېرته ابن صياد دجال اکبر وي نو ته په هغه نشې غالب کېدای او که چېرته دجال نه وي نو بيا د هغه په قتل کې هيڅ ګټه نشته[3] يعنې که چېرته ابن صياد دجال وي نو له تا سره د هغه د وژلو قدرت نشته، ځکه الله تعالی ﷻ دا فيصله کړې چې هغه به حضرت عيسی ﷺ له خپل نزول وروسته ووژني.

سالم بن عبد الله بن عمر فرمايي چې ما له عبد الله بن عمر رضی الله عنهما څخه دا آوريدلي چې فرمايل يې چې له دې وروسته رسول الله ﷺ له ابی ابن کعب انصاري سره د کجورو د هغه باغ لوري ته ولاړ په کوم کې چې ابن صياد اوسيده. نبي کريم ﷺ د کجورو ونو شا ته پټ پټ هغه باغ ته ور داخل شو، نبي کريم ﷺ په پټ ډول د هغه لوري ته ور مخته شو، تر څو مخکې له دې چې هغه نبي کريم ﷺ ووينې نبي کريم ﷺ د هغه

---

[1] يعنې ما په خپل زړه کې د يوه لفظ سوچ کړی. ته د هغه د معلومولو کوشش وکړه چې هغه څه دي. د الله رسول ﷺ په خپل زړه کې د دخان لفظ پټ ساتلی وو.

[2] يعنې له خپل کهانت څخه به پورته ولاړ نشې. ځکه چې ته کاهن، دجال او حيله باز يې.

[3] صحيح مسلم. الفتن. حديث: ۲۹۳۱.

خبرې واوري، نبي کریم ﷺ ولیدل چې هغه د کمبلې په یوه ټوټه باندې پروت دی او په خوله باندې د بړ بړ آواز کوي، د ابن صیاد مور د ونو شا ته پټه راغلې او چې نبي ﷺ یې ولید نو وې ویل: ای ,,صاف،! (دا د هغه نوم وو) دا محمد (ﷺ) دی، د دې خبرې په آوریدو ابن صیاد را پورته شو او کیناست، رسول الله ﷺ وویل: که دې مداخله نه وای کړې نو نن د ابن صیاد اصل حقیقت ښکاره کیدو (چې دا دجال دی او که نه) (١).

حضرت ابو سعید خدري رضي الله عنه بیان کوي

یو ځل رسول الله ﷺ، حضرت ابوبکر صدیق او حضرت عمر رضی الله عنهما د مدینې په لاره وو چې له ابن صیاد یې سره ملاقات وشو:

نبي کریم ﷺ: آیا ته ګواهي ورکوي چې زه د الله رسول یم؟

ابن صیاد: آیا ته ګواهي ورکوي چې زه د الله رسول یم؟

رسول الله ﷺ: زه په الله باندې، د هغه په فرښتو باندې او د هغه په کتابو باندې ایمان لرم، بیا رسول الله ﷺ ترې وپوښتل: تا ته په نظر څه درځي؟

ابن صیاد: ما ته په اوبو باندې یو تخت په نظر راځي.

رسول الله ﷺ: تا ته په سمندر باندې د ابلیس تخت په نظر درځي، ته نور څه وینې؟

ابن صیاد: ما ته دوه رښتیا یو دروغ یا دوه دروغ یو رښتیا په نظر راځي.

رسول الله ﷺ: د ده خوا ته د شیطان د راتلو له وجهې په ده معامله خلط ملط شوې ده، دا پریږدی (٢).

حضرت ابو سعید خدري رضي الله عنه بیان کوي

یو ځل زه د حج یا عمرې په سفر روان ووم، ابن صیاد هم په دې سفر کې له ما سره وو، کله چې مونږ په یوه ځای کې پړاو واچاوه نو خلک یوه خوا بله خوا سره تیت شول زه او ابن صیاد تنها پاتې شوو، د هغه په باره کې چې کومې

١- صحیح مسلم، الفتن، حدیث: ۲۹۳۱.

٢- صحیح مسلم، الفتن، حدیث: ۲۹۳۲.

[illegible]

د ابن صیادپه باره کې سم موقف

ابن صیاد مسیح دجال (دجال اکبر) نه دی، بلکه د حیله بازو دجالانو څخه یو دجال دی، له هغه سره کهانت وو او شیطان له ځینو شیانو څخه هغه خبر کړی وو.

په قران کریم کې د دجال په نه ذکر کولو کې حکمت

د دجال فتنه عظیم ترینه فتنه ده، نبي کریم ﷺ ته د امت په باره کې له دې فتنې ډیره ویره وه، ټولو پخوانیو انبیاؤ علیهم السلام هم خپل امتونه د دجال له فتنې څخه خبر کړي وو، د الله تعالی رسول ﷺ مونږ ته له هر لمانځه وروسته د دجال له فتنې څخه د امن غوښتلو حکم کړی.

په قرآن کریم کې الله تعالی جل جلاله د یو شمیر لویو او وړو نښانو ذکر فرمایلي، د مثال په ډول لکه د شق القمر واقعه. الله تعالی فرمایي:

﴿اِقْتَرَبَتِ السَّاعَةُ وَانْشَقَّ الْقَمَرُ ۝﴾ (۱).

ژباړه:

را نږدې شو قیامت او څیرې دوه ټوټې شوه سپوږمۍ.

همدا شان د یاجوج ماجوج راوتل. الله تعالی فرمایي:

﴿حَتّٰٓى اِذَا فُتِحَتْ يَاْجُوْجُ وَمَاْجُوْجُ وَهُمْ مِّنْ كُلِّ حَدَبٍ يَّنْسِلُوْنَ ۝﴾ (۲).

ژباړه:

تر هغه پورې کله چې پرانستلی شي یاجوج او ماجوج (او دیوال یې له مخې لیرې شي) او دوی به له هرې لوړې څخه ګړندي را کوزیږي.

لیکن الله تعالی د دجال د نامه ذکر په وضاحت سره په قرآن مجید کې نه دی فرمایلی.

د ده په عدم ذکر کې څه حکمت پټ دی؟

---

۱ القمر، آیة: ۱.

۲ الانبیاء، آیة: ۹۶.

په دې باره کې لاندنۍ خبرې ویل شوې دي.

✿ د اهل علمو په دې سلسله کې یو قول دا دی چې په لاندې آیت کریمه کې د دجال ذکر راغلی:

﴿يَوْمَ يَأْتِي بَعْضُ آيَاتِ رَبِّكَ لَا يَنفَعُ نَفْسًا إِيمَانُهَا لَمْ تَكُنْ آمَنَتْ مِن قَبْلُ﴾ ([1]).

ژباړه:

په هغه ورځ چې راشي ځینې دلائل د (قدرت) د رب ستا نه به رسوي فایده (نفع) هیڅ نفس ته ایمان راوړل د ده چې نه وي دا نفس چې ایمان یې راوړی وي پخوا له دې نه.

څکه چې د دې خبرې تایید د نبي کریم ﷺ دا حدیث هم کوي په کوم کې چې فرمایي:

﴿ثلاث اذا خرجن لم ينفع نفساً ايمانها لم تكن امنت من قبل: الدجال، والدابة، وطلوع الشمس من مغربها﴾ ([2]).

ژباړه:

هر کله چې درې شیان را ښکاره شي نو هیڅ داسې سړي ته ایمان فایده نه رسوي کوم چې له پخوا څخه ایماندار نه وي، د دجال خروج، خروج دابه او د (شمس) لمر له مغرب څخه راختل.

✿ دویم قول: په قران مجید کې د حضرت عیسی ؑ د نزول لوري ته اشاره موجوده ده. الله تعالی ﷻ فرمایي:

﴿وَإِن مِّنْ أَهْلِ الْكِتَابِ إِلَّا لَيُؤْمِنَنَّ بِهِ قَبْلَ مَوْتِهِ﴾ ([3]).

---

[1] - الانعام. آیة: ۱۵۸.

[2] - صحیح مسلم. الایمان. حدیث: ۱۵۸. وجامع الترمذی. تفسیر القرآن. حدیث: ۳۰۷۲. وصححه واللفظ له.

[3] - النساء. آیة: ۱۵۹.

ژباړه: نشته هم څوک له اهل د کتابه مګر قسم دی هرو مرو چې ایمان به راوړي دوی خامخا (په وخت د نزعې خپلې یا په وخت د نزول د عیسی) پر دغه عیسی (پخوا له مرګه د ده څخه).

الله تعالی په یوه بل ځای کې فرمايي:

﴿وَإِنَّهُ لَعِلْمٌ لِّلسَّاعَةِ فَلَا تَمْتَرُنَّ بِهَا وَاتَّبِعُونِ ۚ هَٰذَا صِرَاطٌ مُّسْتَقِيمٌ ﴾ (١).

ژباړه:

او بیشکه دغه (عیسی) خامخا علامه نښه ده د قیامت (په اعتبار د نزول سره) پس شک مکوئ تاسې په راتلو د قیامت کې او متابعت وکوئ زما په (توحید کې) دغه لیاره ده سمه برابره (چې نه پرې ګمراه کیږي څوک).

او دا خبره پرته له شک سمه ده چې حضرت عیسی علیه السلام به دجال قتل کړي، لهذا په قرآن کې د نزول عیسی علیه السلام په باره کې د راغلیو خبرو په سلسله کې د دجال ذکر هم ضمناً راغلی دی.

حضرت خدیفه بن اسید غفاري رضي الله عنه بیان کوي چې رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمايلي:

﴿إن الساعة لا تكون حتى تكون عشر آيات،الدخان، والدجال، والدابة وطلوع الشمس من المغرب ..... الحديث﴾ (٢).

ژباړه: د لسو نښانو تر ظاهریدو قیامت نه قایمیږي، دود، دجال، د ځناور راوتل او د لمر له مغرب څخه راختل .... الحدیث.

حضرت ابو هریرة رضي الله عنه بیان کوي چې رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي:

﴿ ثلاث إذا خرجن لا ينفع نفسا إيمانها لم تكن آمنت من قبل أو كسبت في إيمانها خيرا طلوع الشمس من مغربها والدجال ودابة الأرض﴾ (٣).

---

١ الزخرف. آية: ٦١.

٢ - صحیح مسلم. الفتن واشراط الساعة. حدیث: ٢٩٠١.

٣ - صحیح مسلم. الایمان. حدیث: ١٥٨.

ژباړه: کله چې درې شيان ښکاره شي نو هيڅ داسې سړي ته ايمان راوړل فايده نه رسوي کوم چې له پخوا څخه ايماندار نه وي، (۱) د لمر له مغرب څخه راختل (۲) د دجال راوتل (۳) له زمکې څخه د يوه لوی ځناور راوتل.

له ټولو لويه فتنه

حضرت عمران بن حصين رضي الله عنه بيان کوي چې رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايلي:

﴿ما بين خلق آدم إلى قيام الساعة خلق أكبر من الدجال﴾ ([1]).

ژباړه:

د حضرت آدم عليه السلام له پيدايښت څخه نيولې د قيامت تر قايميدو پورې له دجال څخه لوی مخلوق نشته. او د يوه روايت الفاظ داسې دي؛ له دجال څخه بل لوی کوم مصيبت نشته.

حضرت عبد الله بن عمر رضي الله عنه وايي چې رسول الله صلی الله عليه وسلم يوه ورځ خلکو ته د خطاب کولو په وخت کې ودريد، نبي کريم صلی الله عليه وسلم د الله تعالی جل جلاله شان بيان کړ او بيا يې د دجال ذکر وکړ او وې فرمايل:

﴿إِنِّي لَأُنْذِرُكُمُوهُ وَمَا مِنْ نَبِيٍّ إِلَّا وَقَدْ أَنْذَرَهُ قَوْمَهُ وَلَكِنِّي سَأَقُولُ لَكُمْ فِيهِ قَوْلًا لَمْ يَقُلْهُ نَبِيٌّ لِقَوْمِهِ إِنَّهُ أَعْوَرُ وَإِنَّ اللَّهَ لَيْسَ بِأَعْوَرَ﴾ ([2]).

ژباړه: زه تاسو له دې څخه ويره وم او هر نبي خپل قوم له دې څخه ويرولی ليکن زه تاسو ته يوه داسې خبر کوم کومه چې هيڅ نبي خپل قوم ته نه ده بيان کړې: هغه به په يوه سترګه باندې ړوند وي او الله تعالی هيڅ کله داسې نه دی.

حضرت نواس بن سمعان رضي الله عنه بيان کوي چې رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايلي:

﴿غير الدجال أخوفني عليكم إن يخرج وأنا فيكم فأنا حجيجه دونكم وإن يخرج ولست فيكم فامرؤ حجيج نفسه والله خليفتي على كل مسلم﴾ ([3]).

---

[1] - صحيح مسلم. الفتن واشراط الساعة. حديث: ۲۹۴۲.

[2] - صحيح البخاري. الانبياء. حديث: ۷۱۲۷.

[3] - صحيح مسلم. الفتن واشراط الساعة. حديث: ۲۹۳۷.

د ابن صیاد قیصه

د نبي کریم ﷺ په زمانه کې په مدینه منوره کې یو هلک وو د کوم نام چې (ابن صیاد) وو، دا هم یوه معما وه، نبي کریم ﷺ ته هم د هغه په باره کې د دجال تردد وو، د دغه هلک او د نبي کریم ﷺ تر مینځ یوه واقعه پیښه شوه د کومې تفصیل چې دارنګه دی:

حضرت عبد الله بن عمرو رضی الله عنهما بیان کوي:

نبي کریم ﷺ، حضرت عمر بن الخطاب رضي الله عنه او یو شمیر نور خلک د ابن صیاد لوري ته ورغلل، هغه د بنو مغاله قلعې په خوا کې له هلکانو سره لوبې کولې، په دې وخت کې ابن صیاد بلوغ ته نږدې وو، هغه ته د نبي کریم ﷺ د راتلو معلومات هغه وخت وشو کله چې نبي کریم ﷺ په خپل لاس د هغه شا ووهله، له دې وروسته د ابن صیاد او د الله د رسول ﷺ تر مینځ داسې خبرې وشوې:

رسول الله ﷺ وویل: آیا ته دا ګواهي ورکوې چې زه د الله تعالی ﷻ رسول یم؟

ابن صیاد رسول الله ﷺ ته وکتل او وې ویل: زه ګواهي ورکوم چې ته امیین (یعنې د عربو لور ته رالیږل شوی رسول یې) بیا ابن صیاد د الله له رسول ﷺ څخه وپوښتل: آیا ته ګواهي ورکوې چې زه د الله تعالی رسول یم؟

رسول الله ﷺ د هغه له رسالت څخه انکار وکړ او وې فرمایل: زه په الله او د هغه په رسولانو ایمان لرم، له دې وروسته د الله رسول ﷺ له ابن صیاد څخه یوه بله پوښتنه وکړه او وې فرمایل: تا ته څه په نظر درځي؟

ابن صیاد وویل: ما ته رښتیا او دروغ په نظر راځي.

رسول الله ﷺ وویل: بیا نو معامله په تا باندې خلط ملط ده، بیا رسول الله ﷺ وفرمایل: ما په زړه کې د پوښتنې یو شی له تا پټ کړی[1].

ابن صیاد د دخان لفظ ویلو کوشش وکړ لیکن د دغه لفظ د اداء کولو توفیق یې تر لاسه نکړ او د دخان په ځای یې (دخ) (دخ) وویل. په اصل کې له ابن صیاد سره یو څه وو کومو چې له دغو شیانو څخه خبر کړی وو، ابن صیاد وویل: هغه دخ دی.

نبي کریم ﷺ وفرمایل: خلط ملط شوې په تا! ته به له خپل حیثیت څخه پورته ولاړ نشې[2].

حضرت عمر رضي الله عنه عرض وکړ: اې د الله رسوله ﷺ! ما ته اجازه راکړه چې زه د هغه سر پرې کړم.

نبي کریم ﷺ ورته وویل: هغه پریږده، که چیرته ابن صیاد دجال اکبر وي نو ته په هغه نشې غالب کیدای او که چیرته دجال نه وي نو بیا د هغه په قتل کې هیڅ ګټه نشته[3] یعنې که چیرته ابن صیاد دجال وي نو له تا سره د هغه د وژلو قدرت نشته، ځکه الله تعالی ﷻ دا فیصله کړې چې هغه به حضرت عیسی علیه السلام له خپل نزول وروسته ووژني.

سالم بن عبد الله بن عمر فرمایي چې ما له عبد الله بن عمر رضی الله عنهما څخه دا آوریدلي چې فرمایل یې چې له دې وروسته رسول الله ﷺ له ابی ابن کعب انصاري سره د کجورو د هغه باغ لوري ته ولاړ په کوم کې چې ابن صیاد اوسیده. نبي کریم ﷺ د کجورو ونو شا ته پټ پټ هغه باغ ته ور داخل شو، نبي کریم ﷺ په پټه ډول د هغه لوري ته ور مخته شو، تر څو مخکې له دې چې هغه نبي کریم ﷺ ووینې نبي کریم ﷺ د هغه

---

[1] یعنې ما په خپل زړه کې د یوه لفظ سوچ کړی. ته د هغه د معلوملو کوشش وکړه چې هغه څه دی. د الله رسول ﷺ په خپل زړه کې د دخان لفظ پټ ساتلی وو.

[2] یعنې له خپل کهانت څخه به پورته ولاړ نشې. ځکه چې ته کاهن، دچال او حیله باز یې.

[3] صحیح مسلم. الفتن. حدیث: ۲۹۳۱.

خبرې واورې، نبي كريم ﷺ وليدل چې هغه د كمبلې په يوه ټوټه باندې پروت دى او په خوله باندې د بړ بړ آواز كوي، د ابن صياد مور د ونو شا ته پټه راغلې او چې نبي ﷺ يې وليد نو وې ويل: اى ,, صاف!؛ (دا د هغه نوم وو) دا محمد (ﷺ) دى، د دې خبرې په آوريدو ابن صياد را پورته شو او كيناست، رسول الله ﷺ وويل: كه دې مداخله نه واى كړې نو نن د ابن صياد اصل حقيقت ښكاره كيدو (چې دا دجال دى او كه نه) (١).

حضرت ابو سعيد خدري رضي الله عنه بيان كوي

يو ځل رسول الله ﷺ، حضرت ابوبكر صديق او حضرت عمر رضى الله عنهما د مدينې په لاره وو چې له ابن صياد يې سره ملاقات وشو.

نبي كريم ﷺ: آيا ته ګواهي وركوې چې زه د الله رسول يم؟

ابن صياد: آيا ته ګواهي وركوې چې زه د الله رسول يم؟

رسول الله ﷺ: زه په الله باندې، د هغه په فرښتو باندې او د هغه په كتابو باندې ايمان لرم، بيا رسول الله ﷺ ترې وپوښتل: تا ته په نظر څه درځي؟

ابن صياد: ما ته په اوبو باندې يو تخت په نظر راځي.

رسول الله ﷺ: تا ته په سمندر باندې د ابليس تخت په نظر درځي. ته نور څه وينې؟

ابن صياد: ما ته دوه رښتيا يو دروغ يا دوه دروغ يو رښتيا په نظر راځي.

رسول الله ﷺ: د ده خوا ته د شيطان د راتلو له وجهې په ده معامله خلط ملط شوې ده، دا پريږدى (٢).

حضرت ابو سعيد خدري رضي الله عنه بيان كوي:

يو ځل زه د حج يا عمرې په سفر روان ووم، ابن صياد هم په دې سفر كې له ما سره وو، كله چې مونږ په يوه ځاى كې پړاو واچاوه نو خلك يوه خوا بله خوا سره تيت شول زه او ابن صياد تنها پاتې شوو، د هغه په باره كې چې كومې

---

(١) - صحيح مسلم. الفتن. حديث: ۲۹۳۱.

(٢) - صحيح مسلم. الفتن. حديث: ۲۹۳۲.

خبرې مشهورې وې زه د هغو له امله په سخت وحشت کې مبتلا شوم، هغه خپل سامان را واخیست او زما له سامان سره یې نږدې کېښود، ما ورته وویل: ګوره ! ګرمي ډیره زیاته ده، ښه دا ده چې ته خپل سامان د هغې ونې لاندې کېږدې، هغه همداسې وکړل (ابن صیاد خپل سامان له ابو سعید څخه لیرې د هغې ونې لاندې کېښود) څه وخت تیر شو چې د بزو یوه رمه مو ولیده، ابن صیاد پورته شو، رمې ته ورغی او د بزو له شیدو څخه ډک لوښی یې راوووړ او راته وې ویل: ابو سعید ! وڅکه، ما ورته وویل: موسم ډیر ګرم دی او شیدې هم ډیرې ګرمې دي، ځکه یې زه نه څکم، په اصل کې ما د هغه دلاسه د څه خوړل یا څښل نه خوښول.

ابن صیاد وویل: ابو سعید ! خلک زما په باره کې چې کومې خبرې کوي (ما ته دجال وایي) په دې سره غواړي چې زه په کومه ونه پورې په رسۍ باندې ځان زندۍ کړم، اې ابو سعید! د رسول الله ﷺ حدیث له هیچا پټ نه دی که وي وي به لیکن له تاسو انصارو څخه هغه پټ نه دی، ابو سعید ! ته د رسول الله ﷺ په حدیثو باندې تر ټولو ډیر علم لرونکی یې، آیا د رسول الله ﷺ په حدیث کې نه دي راغلي چې دجال به ړوند وي، د هغه به اولاد نه وي، سره له دې چې زما اولاد په مدینه منوره کې موجود دی، آیا رسول الله ﷺ دا نه دي ویلي چې دجال مدینې او مکې ته نشي داخلیدای، سره له دې چې زه له مدینې څخه را روان یم او مکې ته ځم

حضرت ابو سعید رضی الله عنه وایي: ما چې د ده خبرې واریدې نو هغه مې معذور وباله او دومره مې ابن صیاد ته وویل: په الله قسم! زه ښه پوهیږم چې د دجال د پیدا کیدو ځای کوم دی او هغه دا وخت چیرته دی

ابو سعید وایي: ما وویل: دستا لپاره ټولې ورځې د هلاکت او بربادۍ دي [1].

---

[1] - صحیح مسلم، الفتن، حدیث: ۲۹۲۷.

د ابن صیادپه باره کې سم موقف

ابن صیاد مسیح دجال (دجال اکبر) نه دی، بلکه د حیله بازو دجالانو څخه یو دجال دی، له هغه سره کهانت وو او شیطان له ځینو شیانو څخه هغه خبر کړی وو.

په قران کریم کې د دجال په نه ذکر کولو کې حکمت

د دجال فتنه عظیم ترینه فتنه ده، نبي کریم ﷺ ته د امت په باره کې له دې فتنې ډیره ویره وه، ټولو پخوانیو انبیاؤ علیهم السلام هم خپل امتونه د دجال له فتنې څخه خبر کړي وو، د الله تعالی رسول ﷺ مونږ ته له هر لمانځه وروسته د دجال له فتنې څخه د امن غوښتلو حکم کړی.

په قرآن کریم کې الله تعالی ﷻ د یو شمیر لویو او وړو نښانو ذکر فرمایلي، د مثال په ډول لکه د شق القمر واقعه، الله تعالی فرمایي:

﴿اِقْتَرَبَتِ السَّاعَةُ وَانْشَقَّ الْقَمَرُ ۝﴾ ([1]).

ژباړه:

را نږدې شو قیامت او څیرې دوه ټوټې شوه سپوږمۍ.

همدا شان د یاجوج ماجوج راوتل، الله تعالی فرمایي:

﴿حَتّٰى اِذَا فُتِحَتْ يَاْجُوْجُ وَمَاْجُوْجُ وَهُمْ مِّنْ كُلِّ حَدَبٍ يَّنْسِلُوْنَ ۝﴾ ([2]).

ژباړه:

تر هغه پورې کله چې پرانستلی شي یاجوج او ماجوج (او دیوال یې له مخې لیرې شي) او دوی به له هرې لوړې څخه ګړندي را کوزیږي.

لیکن الله تعالی د دجال د نامه ذکر په وضاحت سره په قرآن مجید کې نه دی فرمایلی.

د ده په عدم ذکر کې څه حکمت پټ دی؟

---

[1] القمر، آیه:۱.

[2] الانبیاء، آیه: ۹۶

په دې باره کې لاندنۍ خبرې ویل شوې دي.

✿ د اهل علمو په دې سلسله کې یو قول دا دی چې په لاندې آیت کریمه کې د دجال ذکر راغلی:

﴿يَوْمَ يَأْتِي بَعْضُ آيَاتِ رَبِّكَ لَا يَنفَعُ نَفْسًا إِيمَانُهَا لَمْ تَكُنْ آمَنَتْ مِن قَبْلُ﴾ ([1]).

ژباړه:

په هغه ورځ چې راشي ځینې دلائل د (قدرت) د رب ستا نه به رسوي فایده (نفع) هیڅ نفس ته ایمان راوړل د ده چې نه وي دا نفس چې ایمان یې راوړی وي پخوا له دې نه.

ځکه چې د دې خبرې تایید د نبي کریم ﷺ دا حدیث هم کوي په کوم کې چې فرمایي:

﴿ثلاث اذا خرجن لم ینفع نفساً ایمانها لم تکن امنت من قبل: الدجال، والدابة، وطلوع الشمس من مغربها﴾ ([2]).

ژباړه:

هر کله چې درې شیان را ښکاره شي نو هیڅ داسې سړي ته ایمان فایده نه رسوي کوم چې له پخوا څخه ایماندار نه وي، د دجال خروج، خروج دابه او د (شمس) لمر له مغرب څخه راختل.

✿ دویم قول: په قران مجید کې د حضرت عیسی ؑ د نزول لوري ته اشاره موجوده ده. الله تعالی ﷻ فرمایي:

﴿وَإِن مِّنْ أَهْلِ الْكِتَابِ إِلَّا لَيُؤْمِنَنَّ بِهِ قَبْلَ مَوْتِهِ﴾ ([3]).

---

[1] - الانعام. آیة: ۱۵۸.

[2] - صحیح مسلم. الایمان. حدیث: ۱۵۸. وجامع الترمذی. تفسیر القرآن. حدیث: ۳۰۷۲. وصححه واللفظ له.

[3] - النساء. آیة: ۱۵۹.

ژباړه: نشته هم څوک له اهل د کتابه مګر قسم دی هرو مرو چې ایمان به راوړي دوی خامخا (په وخت د نزغې خپلې یا په وخت د نزول د عیسی) پر دغه عیسی (پخوا له مرګه د ده څخه).

الله تعالی په یوه بل ځای کې فرمایي:

﴿وَإِنَّهُ لَعِلْمٌ لِّلسَّاعَةِ فَلَا تَمْتَرُنَّ بِهَا وَاتَّبِعُونِ ۚ هَٰذَا صِرَاطٌ مُّسْتَقِيمٌ ﴾ ([1]).

ژباړه:

او بیشکه دغه (عیسی) خامخا علامه نښه ده د قیامت (په اعتبار د نزول سره) پس شک مکوئ تاسې په راتلو د قیامت کې او متابعت وکوئ زما په (توحید کې) دغه لیاره ده سمه برابره (چې نه پرې ګمراه کیږي څوک).

او دا خبره پرته له شک سمه ده چې حضرت عیسی علیه السلام به دجال قتل کړي، لهذا په قرآن کې د نزول عیسی علیه السلام په باره کې د راغلیو خبرو په سلسله کې د دجال ذکر هم ضمناً راغلی دی.

حضرت حذیفه بن اسید غفاري رضي الله عنه بیان کوي چې رسول الله ﷺ فرمایلي:

﴿إن الساعة لا تكون حتى تكون عشر آيات، الدخان، والدجال، والدابة وطلوع الشمس من المغرب ..... الحديث﴾ ([2]).

ژباړه: د لسو نښانو تر ظاهریدو قیامت نه قایمیږي، دود، دجال، د ځناور راوتل او د لمر له مغرب څخه راختل ..... الحدیث.

حضرت ابو هریرة رضي الله عنه بیان کوي چې رسول الله ﷺ فرمایلي:

﴿ ثلاث إذا خرجن لا ينفع نفسا إيمانها لم تكن آمنت من قبل أو كسبت في إيمانها خيرا طلوع الشمس من مغربها والدجال ودابة الأرض﴾ ([3]).

---

[1] الزخرف، آیة: ٦١.

[2] صحیح مسلم، الفتن واشراط الساعة، حدیث: ٢٩٠١.

[3] صحیح مسلم، الایمان، حدیث: ١٥٨.

ژباړه: کله چې درې شیان ښکاره شي نو هیڅ داسې سړي ته ایمان راوړل فایده نه رسوي کوم چې له پخوا څخه ایماندار نه وي، (۱) د لمر له مغرب څخه راختل (۲) د دجال راوتل (۳) له زمکې څخه د یوه لوی ځناور راوتل.

له ټولو لویه فتنه

حضرت عمران بن حصین رضي الله عنه بیان کوي چې رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي:

﴿ما بين خلق آدم إلى قيام الساعة خلق أكبر من الدجال﴾ ([1]).

ژباړه:

د حضرت آدم علیه السلام له پیدا ایښت څخه نیولې د قیامت تر قایمیدو پورې له دجال څخه لوی مخلوق نشته. او د یوه روایت الفاظ داسې دي؛ له دجال څخه بل لوی کوم مصیبت نشته.

حضرت عبد الله بن عمر رضي الله عنه وایي چې رسول الله صلی الله علیه وسلم یوه ورځ خلکو ته د خطاب کولو په وخت کې ودرید، نبي کریم صلی الله علیه وسلم د الله تعالی جل جلاله شان بیان کړ او بیا یې د دجال ذکر وکړ او وې فرمایل:

﴿إِنِّي لَأُنْذِرُكُمُوهُ وَمَا مِنْ نَبِيٍّ إِلَّا وَقَدْ أَنْذَرَهُ قَوْمَهُ وَلَكِنِّي سَأَقُولُ لَكُمْ فِيهِ قَوْلًا لَمْ يَقُلْهُ نَبِيٌّ لِقَوْمِهِ إِنَّهُ أَعْوَرُ وَإِنَّ اللَّهَ لَيْسَ بِأَعْوَرَ﴾ ([2]).

ژباړه: زه تاسو له دې څخه ویره وم او هر نبي خپل قوم له دې څخه ویرولی لیکن زه تاسو ته یوه داسې خبر کوم کومه چې هیڅ نبي خپل قوم ته نه ده بیان کړې: هغه به په یوه سترګه باندې ړوند وي او الله تعالی هیڅ کله داسې نه دی.

حضرت نواس بن سمعان رضي الله عنه بیان کوي چې رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي:

﴿غير الدجال أخوفني عليكم إن يخرج وأنا فيكم فأنا حجيجه دونكم وإن يخرج ولست فيكم فامرؤ حجيج نفسه والله خليفتي على كل مسلم﴾ ([3]).

---

[1] - صحیح مسلم. الفتن و اشراط الساعة. حدیث: ۲۹۴۶.

[2] - صحیح البخاري. الانبیاء. حدیث: ۷۱۲۷.

[3] - صحیح مسلم. الفتن و اشراط الساعة. حدیث: ۲۹۳۷.

ژباړه: له دجال پرته د نورو فتنو په هکله له ما سره د ستاسو په هکله ویره شته، دجال که چیرته زما په موجودیت کې راشي نو زه به په دلیل له هغه سره مقابله وکړم او د ستاسو ټولو له لوري به زه په هغه بر لاسی شم او که چیرته زما په عدم موجودګي کې راشي نو هر سړی دې په دلیل سره په هغه باندې د برلاسه کیدو کوشش وکړي، الله تعالی زما په ځای له هر مسلمان شخه په خپله دفاع کوي.

د دجال له راوتو د مخه راتلونکي واقعات

حضرت نافع بن عتبه بن ابي وقاص رضي الله عنه بیان کوي چې رسول الله ﷺ فرمایلي:

﴿تغزون جزيرة العرب فيفتحها الله ثم فارس فيفتحها الله ثم تغزون الروم فيفتحها الله ثم تغزون الدجال فيفتحه الله﴾ (١).

ژباړه:

تاسو به په جزیره عرب کې جنګ وکړی نو الله تعالی به هغه فتح کړي، بیا به تاسو په ایران حمله وکړی الله تعالی به هغه هم فتح کړي، بیا به تاسو په روم حمله وکړی الله تعالی به هغه هم فتح کړي، بیا به تاسو له دجال سره جنګ وکړی نو الله تعالی به هغه فتح کړي (یعنې په کوم ځای کې چې دجال وي پر هغه ځای او د هغه په ملګرو به تاسو فتح ترلاسه کړی).

✿ حضرت معاذ بن جبل رضي الله عنه بیان کوي چې رسول الله ﷺ فرمایلي:

﴿عمران بيت المقدس خراب يثرب وخراب يثرب خروج الملحمة وخروج الملحمة فتح قسطنطينية وفتح القسطنطينية خروج الدجال﴾ (٢).

ژباړه: د بیت المقدس له ابادي سره د مدینې بربادي شروع کیږي، چې مدینه برباده شي نو یو لوی جنګ به شروع شي، چې دا جنګ شروع شي نو

---

١ - صحیح مسلم، الفتن واشراط الساعة، حدیث: ۲۹۰۰

٢ - سنن ابي داؤد، الملاحم، حدیث: ۴۲۹۴.

قسطنطنيه به فتح شي او چې کله قسطنطنيه فتح شي نو بيا به زر دجال خروج وکړي.

✿ د دجال له خروج څخه د مخه به د مسلمانانو او رومي عيسايانو تر مينځ ډير جنګونه وشي په کومو کې به چې مسلمانان فتح تر لاسه کړي.

د نبي کريم ﷺ صحابي حضرت ذومخمر ؓ بيان کوي چې رسول الله ﷺ فرمايلي:

تاسو به له عيسايانو سره صلح وکړئ، بيا به تاسو يو جنګ وکړئ او روميان به له تاسو سره غداري وکړي، تاسو به په دې جنګ کې فتح تر لاسه کړئ، د غنيمت مال به تر لاسه کړئ او له هر رنګه نقصان څخه به محفوظ اوسئ، بيا به تاسو د جنګ له ميدان څخه واپس بيرته راځئ تر دې چې تاسو او عيسايان به په يو سر سبزه ځای کې پړاو واچوئ، دلته به له عيسايانو څخه يو کس صليب په هوا کې پورته کړي او اعلان به وکړي چې صليب غالب راغئ، صليب غالب راغئ، په دې سره به يوه مسلمان ته غصه ور شي او هغه به صليب ټوټه ټوټه کړي، په دې سره به عيسايان پورته شي او د جنګ لپاره به تياری شروع کړي، ځينو راويانو په دې ځای کې دا اضافه کړې چې په دې وخت کې به مسلمانان هم په جوش کې راشي او خپلې اسلحې به را واخلي، يو جنګ به وشي او الله تعالی به د مسلمانانو دغه ډله په شهادت سر فرازه کړي.

په يوه بل حديث کې د دې واقعې تفصيل

حضرت ابو هريرة ؓ بيان کوي چې رسول الله ﷺ فرمايلي:

قيامت تر هغه وخته نه قايميږي تر څو چې عيسايان د اعماق؛؛ يا دابق؛؛ (١) په مقام کې پړاو وا نه اچوي، له عيسايانو سره د مقابلې لپاره به له

(١) - دابق دا د تاريخي ملک شام د (سوريا) ښار حلب په يوه طرف د اخترين په سيمه کې واقع دی. د ترکيې له حدودو څخه يوازې لس کلوميتره ليرې ده. دا ځای زرعي اجناس. خاصکر د غنمو او الو لپاره ډېر مشهور دی. د دغه ځای له مينځ څخه د قويق نهر تير شوی کوم چې به کرم

مدينې څخه د مسلمانانو يو لښکر روان شي کوم به چې په دې وخت کې د ځمکې په سر بهترين خلک وي، کله چې دواړه صفونه د مقابلې لپاره سره مخامخ شي نو عيسايان به ووايي: تاسو خلک لرې ودريږئ، لومړی مونږ له هغو خلکو سره جنګ کوو کوم چې له مونږ څخه نيولی شوي دي (له دې خبرې معلوميږي چې د مسلمانانو او عيسايانو تر مينځ به له دې د مخه هم ډير جنګونه شوي وي په کومو کې به چې مسلمانانو فتح ترلاسه کړي وي او عيسايان به يې بنديان نيولي وي او هغوی به مسلمان شوي وي او دا وخت به په دې لښکر کې شامل وي او له عيسايانو سره به د جهاد کولو لپاره راغلي وي) مګر مسلمانان به ووايي: نه ! په الله قسم! مونږ به له خپلو ورونړو کله هم جلا نشو، جنګ به شروع شي او د مسلمانانو د لښکر يوه برخه به د جنګ له ميدان څخه وتښتي، الله تعالى به هيڅکله د هغوی توبه قبوله نکړي، د دغه لښکر يوه برخه خلک به جهاد وکړي او شهيدان به شي، دا خلک د الله تعالى په نزد بهترين شهيدان دي، پاتې يوه برخه د لښکر خلک به په جنګ کې فتح تر لاسه کړي، دا خلک به کله هم په فتنه کې مبتلا نشي او دا خلک به قسطنطنيه هم فتح کړي، کله چې دوی خپلې اسلحې د زيتونو ونو پورې را ځوړند کړي او د غنيت مال تقسيموي نو شيطان به د هغوی منځته راشي او نعره به کړي: اې خلکو ! له تاسو وروسته مسيح دجال د ستاسو کورونو ته داخل شوی (له دې څخه به د شيطان مقصد د دوی په ويره او ډار کې مبتلا کول وي) د اسلامي لښکر فوځيان به له دې ځای څخه ووځي او هغوی به د دجال لورې ته متوجه شي، د شيطان دا خبره به باطله وي، مګر کله چې هغوی شام ته ورسيږي نو په رښتيا به مسيح دجال ښکاره شوی وي (١).

موسم کې ډک وي، دا ځای د تاريخ په هر دور کې د مسلمانانو لپاره يو دفاعي مرکز شوی، دا ځای د هغې غټې خونريزي (لوی جنګ) ځای دی د کوم ذکر چې د قيامت به نښانو کې راغلی.

١- صحيح مسلم. الفتن واشراط الساعة. حديث: ٢٨٩٧.

د دجال له راوتو د مخه مخته راتلونکي څو نور واقعات

حضرت ابو امامه باهلي رضي الله عنه بیان کوي چې رسول الله ﷺ فرمایلي:
د دجال له خروج څخه د مخه درې کلونه به ډیر سخت وي، خلک به په دې کلونو کې د خوراکي شیان له کمبوډ سره مخامخ شي، په اول کال به الله تعالی آسمان ته حکم وکړي چې هغه خپله یوه برخه باران ودروي او زمکې ته به حکم وکړي چې هغه خپل یوه برخه پیداوارا ودروي، بیا به په دویم کال کې آسمان ته حکم وکړي چې هغه خپل دوه برخې باران ودروي او زمکې ته به حکم وکړي چې هغه خپل دوه برخې پیدا وار ودروي، په دریم کال به الله تعالی آسمان ته حکم وکړي چې هغه خپل ټول باران ودروي او زمکې ته به حکم وکړي چې هغه خپل ټول پیدا وار ودروي، نتیجه به دا شي چې له اسمان څخه به یوه قطره باران نه را وریږي او له زمکې څخه به هیڅ نباتات نه را زرغونیږي، د زمکې په سر چیرته هم چې سایه داره ونه وي هغه به تباه برباد شي، مګر کومې ته چې د الله تعالی خوښه وي هغه به بچ پاتې شي (یعنې له یو کم شمیر ونو پرته نورې ټولې ونې به له منځه ولاړې شي) [1].

خلکو پوښتنه وکړه: اې د الله رسوله! په دې صورتحال کې به د خلکو د معاش ذریعه څه وي؟ نبي کریم ﷺ ورته وفرمایل: هغوی به (لا اله الا الله، الله اکبر او الحمد لله) په کثرت سره لولي او دا ذکر به هغوی ته د خوراک کار ورکوي.

---

[1] - سنن ابن ماجه، الفتن، حدیث: ۴۰۷۷، وفي سنده مقال.

يو څه اضافه واقعات

حضرت راشد بن سعد ﷺ بیان کوي:

کله چې اصطخر [۱] فتح شي نو يو منادي به آواز وکړي: دجال ظاهر شو، حضرت صعب بن جثامه چې ور سره ولیدل نو وې ویل: که دې دا خبره نه وای کړې نو ښه به وای، زه تا ته وایم ما له رسول الله ﷺ څخه آوریدلي چې ویل یې:

﴿لایخرج الدجال حتی یذهل الناس عن ذکره، وحتی تترک الائمة ذکره علی المنابر﴾ ([۲]).

ژباړه:

دجال تر هغه وخته نه راووځي تر څو چې خلک د هغه له یادولو څخه غافل (بې پروا) نشي او تر دې چې خطیبان په منبرونو باندې د هغه یادول پریږدي.

د دجال جسماني نښې

(قصیر افحج) د هغه قد به وړکی وي او د پنډیو په مینځ کې د لیرې والي له امله به د هغه تګ عیبجن وي.

(جعدا) د هغه ویښتان به نرم او سیخ نه وي، بلکه تاو شوي به وي.

(جفال الشعر) د هغه ویښتان به ګوړګوتي وي.

(مطموس العین) سترګه به یې د چت شوي انګور په څیر وي.

(هجان) سپین رنګ والا.

(اجلی الجبهة) پراخ تندی به یې وي.

---

[۱] - اصطخر: د ایران له پخوانیو او مشهورو ښارونو څخه يو ښار دی، ایراني بادشاهان د لته اوسیدلي دي او همدلته خزاني هم شته دي.

[۲] - مسند احمد: ۴/ ۷۱. رواه عبد الله بن احمد من روایة بقیة عن صفوان بن عمرو وهی صحیحة کما قال ابن معین. وبقیة رجاله ثقات.

(مکتوب بین عینیه (ک) (ف) (ر) د هغه د دواړو سترګو په مینځ کې به همدا توري لیکل شوي وي، دا به هر لیکونکی او لوستونکی او ساده مؤمن لوستلای شي.

(عقیم) هغه به بې اولاده وي، یعنې د هغه به هیڅ اولاد نه وي.

دلته چې د دجال کومې نښې بیان شوې د هغوی خلاصه دا ده چې هغه د یوه واړه قد، د مضبوط جسم او لوی سر لرونکی دی، د هغه دواړه سترګې به عیبجنې وي، چپه سترګه به یې د انګور دانې په څیر چته وي، په ښی سترګه به یې د غوښې ټوټه راغلې وي، ویښتان به یې ګڼ او تاو شوي وي او د پوستکي رنګ به یې سپین وي، د هغه د دواړو پنډیو په مینځ کې به فاصله زیاته وي. د هغه د دواړو سترګو په مینځ کې به (ک) (ف) (ر) لیکل شوي وي.

د دجال د ظاهریدو ځای

حضرت ابو بکر ﷺ بیان کوي چې رسول الله ﷺ فرمایلي:

﴿إن الدجال يخرج من أرض بالمشرق يقال لها خراسان (١) يتبعه أقوام كأن وجوههم المجان المطرقة﴾ (٢).

ژباړه: دجال به د مشرق له یوه داسې ځای څخه خروج وکړي کوم ته چې خراسان ویل کیږي او د هغه پیروي به داسې خلک وکړي د کومو شکلونه به چې د ګردو ډالونو په څیر وي.

د دجال ابتدائي ظهور او شهرت به د شام او عراق تر مینځ وي (والله اعلم).

حضرت نواس بن سمعان ﷺ بیان کوي چې رسول الله ﷺ د دجال په باره کې وفرمایل.

---

١ خراسان د ایران یوه لویه صوبه ده.

٢ مسند احمد ١/ ۴. وجامع الترمذي. الفتن. حديث: ۲۲۳۷. وصححه الالباني في صحيح الترمذي.

﴿انه خارج خلة بين الشام والعراق﴾ ([1]).

ژباړه: هغه به د شام او عراق تر مینځ په یوه ځای کې ښکاره شي.

د جساسه قیصه او دجال

عامر بن شراحیل شعبي ویلي چې هغه فاطمة بن قیس رضی الله عنها ته وویل: ما ته یو داسې حدیث بیان کړه کوم چې تا براه راست له نبي کریم ﷺ څخه آوریدلی وي او د الله له رسول ﷺ پرته د بل هیچا لور ته منسوب نه وي، هغې راته وویل: که چیرته ته غواړې نو زه به همداسې وکړم، عامر وویل: سمه ده راته بیان یې کړه، فاطمة رضی الله عنها وویل: یوه ورځ ما د نبي کریم ﷺ د منادي آواز واورید، هغه اعلان کاوه: خلکو! لمونځ دریدونکی دی، دا مې چې واوریدل نو ډ مسجد لور ته ولاړم او د الله د رسول شا ته مې لمونځ اداء کړ، زه د ښځو په هغه صف کې وم کوم چې له سړیو بیخي شا ته وو، کله چې نبي کریم ﷺ له لمانځه فارغ شو او په منبر باندې کیناست نو نبي کریم ﷺ تبسم وکړ او وې فرمایل:

هر څوک دې په خپل ځای کښیني، بیا یې وفرمایل: آیا تاسو پوهیږئ چې نن ما تاسې په مسجد کې ولې جمع کړي یاست؟ صحابه کرامو رضی الله عنهم وویل: الله او د هغه رسول ﷺ ښه پوهیږي.

نبي کریم ﷺ وویل: په الله قسم! ما تاسې خلک د رغبت یا ډارولو لپاره نه یاست را جمع کړي، بلکه ما تاسو د دې لپاره را بللي یاست چې (تاسو ته یوه مهمه واقعه بیان کړم) تمیم داري کوم چې نصراني دی ما ته راغی او زما په لاس یې بیعت وکړ او مسلمان شو، هغه ما ته یوه واقعه بیان کړه کومه چې زما له هغو احادیثو سره برابره ده کوم چې ما تاسو خلکو ته د مسیح دجال په باره کې بیان کړي دي، تمیم داري ما ته وویل چې هغه د

---

[1] - صحیح مسلم، الفتن واشراط الساعة، حدیث: ٢٩٣٧.

قبیلې بنو لخم او بنو جزام له دیرشو (۳۰) خلکو سره یو ځای د بحري جهاز په سفر کې وو چې د اوبو موجونو د هغوی د جهاز لار بدله کړه، هغوی تر یوې میاشتې پورې په سمندر کې له ګرځیدو وروسته یوې جزیرې ته نږدې ووتل او د لمر لویدو په وخت کې جهاز یوې جزیرې ته نږدې ور ورسید، بیا په یوه وړه کشتۍ کې کیناستل او جزیرې ته ورسیدل او هلته ور داخل شول، هلته هغوی د ګڼو ویښتانو درلودونکی یو ځناور ولید، د ویښتانو د ډیر والي له امله نه معلومیده چې د هغه مخکنی لوری کوم دی او وروستنی لوری یې کوم دی.

هغوی په تعجب سره وویل: تیراستیاناس! ته څه شی یې؟

هغه وویل: زه جساسه یم.

هغوی وویل: جساسه څه شی دی؟

هغه وویل: تاسو خلک هغه سړي ته ورشی کوم چې په یو څه لیرې ځای کې اوسیږي او هغه د ستاسو پوهیدوته ډیر خواهشمند دی.

جساسه چې کله خپل نوم واخیست نو له مونږ سره دا اندیښنه پیدا شوه چې دا کوم شیطان نه وي، مونږ زر د هغې خانقاه لور ته ولاړو، کله چې مونږ هغې ته ور داخل شوو نو مونږ یو عظیم الجثه انسان ولید کوم چې ډیر مضبوط تړل شوی وو، د هغه دواړه لاسونه په غاړې پورې بند شوي وو او سر له پښو په ځنځیرونو کې بند وو.

مونږ وویل: دستا لپاره هلاکت دی، ته څوک یې؟

هغه وویل: تاسو خلک به زما په پیژندلو کې کامیاب شی: اول تاسو دا ووایی تاسو څوک یاست؟

مونږ وویل: مونږ عرب یو، مونږ په یوه بحري جهاز کې سپاره وو چې د اوبو چپو در بدره کړو، بالاخر مونږ دې جزیرې ته را ورسیدو، بیا په یوه وړه کشتۍ کې کیناستو او دلته را ورسیدو، هلته مونږ یو ځناور ولید د کوم په بدن چې له اندازې زیات ویښتان وو او د هغو له امله یې په مخته او شا

لوري کې تميز کول مشکل وو، مونږ له هغه څخه وپوښتل: دستا لپاره تباهي او بربادي ده: ته څوک يې؟
هغه راته وويل: زه جساسه يم.
مونږ وويل: جساسه څوک دی؟
هغه راته وويل: تاسو خلک د دغه لوی محل خانقاه ته ورشی، هلته چې کوم سړی ده هغه دستاسو د خبرو ډير شوقين دی، مونږ ډير په تيزي سره د ستا لوري ته راغلو، مونږ له هغه ځناور څخه هم ډير وويريدو هسې نه چې هغه کوم شيطان نه وي. هغه راته وويل: زه د (بيسان) [1] کجورو د باغونو په باره کې څه وئيل غواړم.
مونږ ورته وويل: ته د دغه ښار د کوم شي په باره کې پوښتنه کول غواړې؟
هغه راته وويل: دا راته ووايا ست آيا د دغه ځای ونې ګلونه ورکوي؟
مونږ ورته وويل: هو! ورکوي يې
هغه وويل: نږدې ده چې د دغه ځای ونې به د ګلونو ورکول بند کړي
هغه وويل: ما ته د بحريه طبريه [2] په باره کې څه ووايا ست؟
مونږ ورته وويل: ته د هغه په باره کې د کوم شي پوښتنه کول غواړې؟
هغه وويل: آيا په هغه کې اوبه شته دي؟
مونږ وويل: په هغه کې ډيرې اوبه دي.
هغه وويل: نږدې ده چې د هغه اوبه به ختمې شي.
هغه وويل: ما ته د زغر [3] چينې په باره کې څه ووايا ست؟

---

[1] بيسان. د فلسطين په ښارونو کې يو ښار دی کوم د نهر جالوت په مغرب کې واقع دی.
[2] دا د اردن او فلسطين په مينځ کې واقع دی.
[3] - زغر د اردن د بحيره مردار په څنډه باندې واقع يو کلی دی. علامه ابن اثير ويلي. زغر په شام کې د بلقاء په زمکه باندې د يوې چينې نوم دی. وګورئ النهاية:۲/ ۳۰۴. ځينې اهل علمو بحيره مردار ته زغر ويلي.

مونږ وويل: ته د هغې د کوم شي په باره کې پوښتنه کول غواړې؟
هغه وويل: آيا په دغې چينې کې اوبه شته دي او آيا د هغه ځای اوسيدونکي د هغې په اوبو کښت کاري کوي؟
مونږ وويل: هو ! په هغې کې ډيرې اوبه دي او د هغه ځای اوسيدونکي د هغې په اوبو کښت کاري هم کوي.
هغه وويل: ما ته دا ووايا ست چې د هغه (اميين) نبي څه حال دی؟
مونږ وويل: هغه له مکې څخه هجرت کړی او په مدينه کې اوسيږي
هغه وويل: آيا عربو له هغه سره جنګ وکړ؟
مونږ وويل: هو ! وې کړ.
هغه وويل: بيا نتيجه څه شوه؟
مونږ هغه ته خبر ورکړ چې هغه په ټولو عربو باندې بر لاسی شو او هغوی ټولو د هغه اطاعت قبول کړ.
هغه وويل: آيا ټول شوي دي؟
مونږ وويل: هو ! بالکل.
هغه وويل : دا د هغوی لپاره بهتره ده چې د دغه نبي اطاعت وکړي، اوس زه تاسو ته د خپل ځان په باره کې وايم، زه مسيح دجال يم. عنقريب به ما ته په کوم وخت کې د خروج اجازه راکړل شي، زه به را ووځم او د ټولې زمکې په هر ښار به په څلويښتو ورځو کې وګرځم پرته له مکې او مدينې. ځکه چې دا دوه ښارونه په ما حرام کړی شوي دي. که زه په دغو دواړو کې هر يوه ته د داخليدو کوشش وکړم نو زما مخته به يوه فرښته وي او له تورې سره به زما په لار کې ولاړه وي، هغه ما دغو ښارونو ته له داخليدو څخه منعه کوي.
د مکې او مدينې په ټولو لارو کې به فرښتې متعين کړی شوې وي کومې به چې د هغوی حفاظت کوي.

فاطمه بنت قیس رضی الله عنها بیان کوي: بیا نبي ﷺ په خپلې امسا سره منبر وواهه او وې فرمایل: دا طیبه ده، دا طیبه ده، دا طیبه ده، یعنې مدینه منوره، بیا نبي ﷺ وفرمایل: آیا دا خبره ما تاسو ته د مخه نه وه بیان کړې؟ خلکو ورته وویل: هو! بیان کړې دې وه.

بیا نبي کریم ﷺ وفرمایل: ما ته د تیمیم داري خبره ښه ښکاره شوه، ځکه هغه زما د هغې خبرې مطابق ده کومه چې ما تاسو ته د دجال په باره کې او د مکې او مدینې په متعلق کې کړې وه، خبر دار اوسئ! دجال د شام یا یمن په سمندر کې دی، بلکه هغه د مشرق لوري ته دی، هغه د مشرق لوري ته دی، هغه د مشرق لوري ته دی او نبي کریم ﷺ په خپل لاس سره د مشرق لوري ته اشاره وکړه [1].

ما چې د دجال په باره کې د ځینو مؤلفینو کتابونه ولوستل نو د هغوی د مسیح دجال د موجودګي ځای او د برمودا مثلث په مابین کې د ربط ثابتولو کوشش کړی. سره له دې چې د برمودا مثلث حقیقت تر نن ورځې یو پټ راز دی او هیڅ ته ښکاره نه دی.

د برمودا مثلث حقیقت او د هغه له مسیح دجال سره تعلق

د برمودا مثلث په باره کې خبرې کول د بې هوده حکایاتو او فرضي واقعاتو په څیر دي.

جغرافیایي موقعیت

برمودا مثلث د بحر اوقیانوس او د متحده امریکا د فلوریډا ریاست جنوب مشرقي دی، د دغې علاقې شکل مثلث دی. دا د مغرب له لوري له میکسیکو څخه شروع ده په جنوب کې تر جزیره لیورډ (ویسټ انډیز) پورې، بیا په شمال کې برمودا د درې سوه وړو جزیرو مجموعه ده د کومو

---

[1] - د مدینة الرسول ﷺ مشرق لوري ته عراق او ایران پراته دي.

ابادي چې په پنځه ديرش زره نفوس باندې مشتمله ده، بيا تر خليج ميکسيکو او جزائر بها ماز پورې رسيدلې دی.

په جزائر برمودا کې د مزاحمت ځايونه

د بحر اوقيانوس په شمال غرب کې يو خاص ځای دی کوم ته چې (بحيره سرګاسو) ويل کيږي، د هغه د اوبو يوه خاصه خبره دا ده چې په هغه کې يو قسم خاص سمندري نباتات را زرغونيږي کوم چې (سرګاسم) بلل کيږي، دا په ډير مقدار کې په اوبو کې خپاره شوي او د بحري جهازونو په رفت آمد کې ډير مشکل جوړوي.

بحيره سرګاسو د خپل مکمل او پر سکون خاموشي له امله ډير مشهور دی، په هغه کې هوا ګانې او سمندري طوفانونه شاذ او نادر پېښيږي، هغه ته دهشت ناک سمندر او د اوقيانوس قبرستان هم ويل کيږي. له ځينې تحقيقي رپوټونو څخه واضحه کيږي چې د هغه په تل کې ډير سمندري جهازونه، کشتۍ او اوبتلونه موجود دي، کوم چې په مختلفو زمانو کې همدلته غرق شوي دي.

په جزائر برمودا کې د ورکيدا اغاز

په سنه (۱۸۵۰ عيسوي) کې په دغه مخصوص ځای کې يا له ده سره په ګاونډيو سيمو کې تقريباً (۵۰) بحري جهازونه ورک شوي دي. البته په هغوی کې د ځينو جهازونو کپتانان په آخرو شيبو کې د خطر احساسولو په وخت کې د يو شمير پيغامونو په ليږلو کې کامياب شوي. خو دا دومره مبهم او غير واضح دي چې هيڅوک پرې پوهيدلای نشي.

په دغو جهازونو او ابتلونو کې د ورک شويو اکثرو حلکو تعلق د متحده امريکا له رياستونو سره دی، تر ټولو لومړی چې کوم جهاز ورک شو د هغه نوم (انسرجنټ) وو په کوم کې چې ۳۴۰ کارګران سپاره وو، له دې وروسته

یو اوبتل ورک شو د کوم نوم چې (اسکورپین) وو، په دې اوبتل کې په دریابونو او سمندرونو کې کار کونکي ۹۹ کارګران سپاره وو.

د طیارو د ورکیدا واقعات

د ورکیدا دغه سلسله د بحر اوقیانوس فضا ته هم رسیدلې، کومې طیارې چې د بحر اوقیانوس خاصکر د جزائر برمودا فضا ته ور داخلې شوې نو هغه ورکې شوې دي، په سنه (۱۹۴۵عیسوي) کې د امریکا (فلوریډا) ایالت له نیول ائربیس څخه پنځه بمبار کوونکي طیارې د معمول مطابق په تربیتي پرواز روانې وي، دا پنځه سره طیارې یو ځای په مثلث شکل کې د غورځیدا په حالت کې وي او د بحري جهاز په څیر په سمندر باندې را وغورځیدې او د هغه د ملبې لوري ته ولاړې. د ائربیس عمله د دغو طیارو له لوري څخه یوه داسې پیغام ته په انتظار کې وه تر څو پائلوټان ورته ووایي چې هغوی چیرته او په څه ډول کوزیږي چې یو ناڅاپه یې د دغه ګروپ له کمانډر څخه یو عجیب او غریب پیغام تر لاسه کړ، د ګروپ کمانډر (چارلس ټیلر) د ائربیس کنترولونکي دفتر ته پیغام ولیږه.

مونږ دا وخت په ایمرجنسي حالت کې یو. مونږ خپل لوری په مکمل ډول ورک کړی، مونږ د زمکې له لیدو څخه عاجز یو. مونږ دا هم نشو ویلای چې دا وخت مونږ چیرته یو. مونږ په فضا کې ورک شوي یو. دلته هر شی عجیب، غریب او د اندیښنې وړ دي، مونږ د هیڅ لوري تعین نشو کولای او کوم سمندر چې زمونږ مخته دی دا هم یو عجیب او غریب سمندر دی او مونږ نه پوهیږو چې دا کوم سمندر دی. له دې وروسته سمدستي د کنترول له دفتر سره د فضائي بیټرۍ هر رنګه تماس قطع شو. له دې وروسته هم ډیرې طیارې همدلته ورکې شوې دي.

د دغه مثلث په باره کې ځینې نور تشریحات

د زلزلو نظریه او په مثلث برمودا باندې له واقع کیدونکو واقعاتو سره د هغه تعلق

د دغې نظريې مطابق چې د سمندر لاندې واقع کيدونکې زميني زلزلې او جټکې د سمندري موجونو د شدت، طوفاني هواګانو او بيړنی حالت پيدا کوي د کومو له امله چې بحري جهازونه ډوبيږي او هغه يې اناً فاناً په پوره قوت سره د سمندر لاندې برخې ته را کش کوي، تر کومه ځايه چې په فضا کې د طيارو د راغورځيدو تعلق دی. نو د همدغو جټکو او موجونو له امله په فضا کې هم داسې هواګانې پيدا شي کومې چې د طيارو توازن خراب کړي او پيلوټ بيا د طيارې په کنټرولو قدرت نلري.

په جزائر برمودا باندې د پاسه د تيريدا په وخت کې په طيارو کې موجودې قطب نما او نور آلات په عجيب او غريب شکل کې حرکت کول پريږدي، دا صورتحال د بحري جهازونو پيلوټانو ته هم مخته راغلی کوم چې د دغه امر دليل دی چې هلته د يوه سخت مقناطيسي قوت يا جذب عجيب او غريب قوت موجود دی.

د دجال له خروج څخه د مخه راتلونکي واقعات

د عربو قلت

سيده ام شريک رضی الله عنها بيان کوي چې هغې له رسول الله ﷺ دا اوريدلي چې فرمايل يې:

﴿ليفرن الناس من الدجال في الجبال قالت أم شريك يا رسول الله فأين العرب يومئذ ؟ قال هم قليل﴾ ([1]).

ژباړه:

خلک به له دجال څخه ويريږي او د غرونو لور ته به تښتي، ام شريک عرض وکړ يا رسول الله! په دغه ورځ به عرب چيرته وي؟ نبي کريم ﷺ وويل: هغه به ډير کم وي

[1] صحيح مسلم، الفتن واشراط الساعة، حديث: ۲۹۴۵.

سخت جنګ او د قسطنطنیه فتح

﴿عمران بیت المقدس خراب یثرب وخراب یثرب خروج الملحمة وخروج الملحمة فتح القسطنطینیة وفتح القسطنطینیة خروج الدجال﴾ ([1]).

ژباړه:

د بیت المقدس اٰبادي په اصل کې د مدینې بربادي ده، مدینه چې برباده شي نو یو لوی جنګ به شروع شي، چې دا جنګ شروع شي نو قسطنطنیه به فتح شي او کله چې قسطنطنیه فتح شي نو بیا به زر دجال ظاهر شي.

فتوحات

حضرت نافع بن عتبه رضی الله عنه بیان کوي:

مونږ خلک یو ځل له رسول الله ﷺ سره د جهاد په یوه سفر باندې ولاړو، نبي کریم ﷺ ته د مغرب له لوري یو قوم راغی، د هغوی په بدن باندې د اون جامې وې، د هغوی ملاقات د خدای تعالی له رسول ﷺ سره په یوه لوړ ځای باندې وو، هغوی ولاړ وو او د الله تعالی رسول ناست وو، زما په خیال کې راغله چې زه د هغوی او د الله تعالی د رسول ﷺ په مینځ کې ودریږم، هسې نه هغوی د خدای تعالی رسول په دوکه کې مړ نکړي، بیا ما وویل: شاید د الله تعالی رسول ﷺ له هغوی سره کومه پټه خبره به کوي. بهر حال زه راغلم د الله تعالی د رسول ﷺ او د هغوی په مینځ کې ودریدم، ما له رسول الله ﷺ څخه څلور خبرې زده کړې کومې چې زه په ګوتو سره شمارلی شم، رسول الله ﷺ وفرمایل:

﴿تغزون جزیرة العرب فیفتحها الله ثم فارس فیفتحها الله ثم تغزون الروم فیفتحها الله ثم تغزون الدجال فیفتحه الله﴾ ([2]).

---

[1] - مسند احمد: ۵/۲۳۲، وسنن ابي داؤد، الملاحم، حدیث: ۴۲۹۴.

[2] - صحیح مسلم، الفتن واشراط الساعة، حدیث: ۲۹۰۰.

ژباړه: تاسو به په جزیره عرب کې جنګ وکړی الله تعالی به هغه فتح کړي، بیا به تاسو په ایران باندې حمله وکړی او هغه به هم الله تعالی فتح کړي، بیا به تاسو په روم باندې حمله وکړی هغه به هم الله تعالی فتح کړي. بیا به تاسو په دجال حمله وکړی الله به هغه هم فتح کړي، یعنې هغه ځای په کوم ځای کې چې له دجال سره جنګ کوی او د هغه په ملګرو به فتح ترلاسه کړی.

د باران او حاصل ورکیدل

حضرت ابو امامه باهلي رضي الله عنه بیان کوي چې رسول الله ﷺ فرمایلي:

د دجال له خروج څخه د مخه درې کلونه به ډیر سخت وي. خلک به په دې کلونو کې د خوراکي شیان له کمبود سره مخامخ شي. په اول کال به الله تعالی آسمان ته حکم وکړي چې هغه خپله یوه برخه باران ودروي او زمکې ته به حکم وکړي چې هغه خپل یوه برخه پیداورا ودروي. بیا به په دویم کال کې آسمان ته حکم وکړي چې هغه خپل دوه برخې باران ودروي او زمکې ته به حکم وکړي چې هغه خپل دوه برخې پیدا وار ودروي. په دریم کال به الله تعالی آسمان ته حکم وکړي چې هغه خپل ټول باران ودروي او زمکې ته به حکم وکړي چې هغه خپل ټول پیدا وار ودروي، نتیجه به دا شي چې له اسمان څخه به یوه قطره باران نه را وریږي او له زمکې څخه به هیڅ نباتات نه را زرغونیږي، د زمکې په سر چې کوم ساه لرونکی ځناور وي لکه غوا، بزې او وغیره هلاک به شي، مګر کومو ته چې د الله تعالی خوښه وي هغه به بچ شي (١).

د فتنو ډیر والی، فتنه احلاس، فتنه سراء، فتنه دهمیاء او د خلکو په مینځ کې اختلاف

له حضرت عبد الله بن عمر رضی الله عنهما څخه روایت دی چې نبي کریم ﷺ په اوږده حدیث مبارک کې فرمایلي:

---

(١) سنن ابن ماجه. الفتن. حدیث: ۴۰۷۷. وفي سنده مقال. وله شاهد من حدیث اسماء بنت یزید الانصاریة عند احمد وابي داؤد.

﴿ثم فتنة السراء دخنها من تحت قدمي رجل من أهل بيتي يزعم أنه مني وليس مني وإنما أوليائي المتقون ثم يصطلح الناس على رجل كورك على ضلع ثم فتنة الدهيماء (تصغير الدهماء) لا تدع أحدا من هذه الأمة إلا لطمته لطمة فإذا قيل انقضت تمادت يصبح الرجل فيها مؤمنا ويمسي كافرا حتى يصير الناس إلى فسطاطين (المدينة التي يجتمع فيها الناس) فسطاط إيمان لا نفاق فيه وفسطاط نفاق لا إيمان فيه فإذا كان ذاكم فانتظروا الدجال من يومه أو من غده﴾ (١).

ژباړه:

بيا به د خوشحالي فتنه ظاهره شي کومه به چې د يوه داسې سړي له قدمو څخه را پورته شي چې زمونږ له اهل بيت څخه به وي، هغه به په خپله زمونږ له خاندان څخه د ځان ګمان کوي که نه په اصل حقيقت کې به له مونږ سره هيڅ تعلق نلري، ځکه چې زما دوستان يواځې متقيان دي، بيا به خلک په داسې سړي باندې سره متفق شي کوم به چې داسې وي لکه په پښتۍ باندې دروند شي (خلک به د يوه داسې سړي په بادشاه جوړولو متفق شي کوم به چې د خپل جهالت له امله د بادشاهي لپاره په هيڅ صورت موزون نه وي او نه به هغه د امورو په ترتيبولو قدرت لري، لکه څرنګه چې پښتۍ د لوی وزندار شي وزن نشي برداشت کولای، نبي کريم ﷺ وويل: له دې وروسته به يوه ډيره دردناکه فتنه شروع شي د کومې ضرر به چې زما د امت هر کس ته ورسيږي، هيڅ کس به له هغې محفوظ پاتې نشي، کله هم چې څوک ووايي دا فتنه ختمه شوه نو هغه به له پخوا څخه هم شدت اختيار کړي. انسان به د صبا په وخت کې مؤمن وي او د ماښام په وخت کې به کافر شي حتى چې خلک به په دوو ډلو کې وويشل شي. يوه ايمان لرونکې کومه به

(١) سنن ابي داؤد. الفتن والملاحم. حديث. ۴۲۴۲.

چې له يوه مخه له نفاق څخه خالي وي او بله نفاق لرونکې کومه به چې له ايمان څخه خالي وي، کله چې داسې حالات راشي نو په دې وخت کې دجال ته انتظار کوی، په دغه ورځ به راځي يا به په بله ورځ کې راشي.

د ديرشو دجالانو او کذابو خروج

حضرت سمره بن جندب ﷺ بيان کوي چې رسول الله ﷺ فرمايلي:

﴿وانه والله لا تقوم الساعة حتى يخرج ثلاثون كذابا آخرهم الأعور الدجال ممسوح العين اليسرى﴾ ([1]).

ژباړه:

په الله قسم! قيامت به تر هغه وخته قايم نشي تر څو چې ديرش دروغژن ظاهر نشي، په دوی کې به تر ټولو آخيرنی دجال ړوند وي د کوم به چې يوه سترګه چته وي.

دجال څنګه ظاهريږي؟

د حضرت تميم داري ﷺ د دجال او جساسه په حديث کې تير شول چې دجال دا وخت په سمندري جزيره کې قيد دی او هغه د نبي کريم ﷺ په زمانه کې ژوندی دی، دا ير عظيم الجثه شخص دی، تميم داري او د هغه ديرشو ملګرو هغه ليدلی چې هغه په زنځيرونو باندې تړل شوی وو، د دوی او د دجال تر مينځ خبرې هم شوې دي، هغه دوی ته ويلي دي چې دی دجال دی او عنقريب به د سختې غصې په عالم کې زنځيرونه مات کړي او له خپل قيد څخه به د باندې را ووځي ([2]).

[1] مسند احمد: ۵، ۱۲.
[2] تفصيل يې په تيرو صفحو کې تير شو.

د هغه د خروج سبب

حضرت عبد الله بن عمر رضی الله عنهما فرمايي چې زه د مدينې په يوه لاره باندې له ابن صياد سره مخامخ شوم، ما هغه ته يوه داسې خبره وکړه د کومې له امله چې هغه په غصه شو او دومره وپړسيد چې د هغه له وجود څخه ټوله لار ډکه شوه، ابن عمر د سيده حفصه بنت عمر رضی الله عنهما کور ته داخل شو نو ابن عمر ته د ابن صياد د غصې خبر ورسيد، سيده حفصه رضی الله عنها ووېل: الله دې په تا رحم وکړي، تا هغه ولې په غصه کاوه؟ آيا تا ته معلومه نه ده چې رسول الله ﷺ فرمايلي: ﴿انما يخرج من غضبة يغضبها﴾ (۱).

ژباړه:

دجال يوائې هغه وخت له خپل قيد څخه د باندې را ووځي کله چې هغه په سخته غصه کې راشي.

پر زمکه د هغه رفتار

له نبي کريم ﷺ څخه پوښتنه وشوه: د دجال به په زمکه باندې رفتار څنګه وي؟

نبي کريم ﷺ وفرمايل:

﴿كالغيث لستدبرته الريح﴾ (۲).

ژباړه: د هغه باران په څير به وي د کوم تر شا چې هوا وي.

مطلب دا چې هغه به په ډېره تيزي سره د زمکې په هره برخه وګرځي او ټولې زمکې ته به ورسيږي.

حضرت جابر ﷺ بيان کوي چې رسول الله ﷺ فرمايلي:

---

۱ صحيح مسلم. الفتن واشراط الساعة. حديث: ۲۹۳۲.

۲ صحيح مسلم. الفتن واشراط الساعة. حديث: ۲۹۳۷.

دجال هغه وخت راووځي کله چې په خلکو کې دين کم شي او علم ختم شي، هغه به په زمکه کې تر څلويښتو ورځو پورې وګرځي، په هغوی کې به يوه ورځ د يوه کال په څير، يوه ورځ د يوې مياشتې په څير او يوه ورځ د يوې هفتې په څير وي، له دې وروسته به پاتې نورې ورځې د ستاسو د عامو ورځو په څير وي، له هغه سره به يو خر وي په کوم به چې هغه سپور وي، د هغه د دواړو غوږونو په مينځ کې به د څلويښتو لاسونو برابر فاصله وي، هغه به د خلکو خوا ته راشي او وايي به: زه ستاسو رب يم، سره له دې چې هغه به په يوه سترګه ړوند وي او دستاسو رب هيڅکله داسې نه دی، د هغه د دواړو سترګو په مينځ کې به (ک) (ف) (ر) ليکل شوي وي، هر مؤمن به هغه لوستلی شي خواه هغه لوستل کولای شي او که نه، هغه به له هرې چينې او اوبو څخه تير شي مګر مکې او مدينې ته به داخل نشي، ځکه چې الله تعالی په هغه دغه دواړه ښارونه حرام کړي دي او فرښتې به د دغو ښارونو په دروازو کې پهره کوي [1].

هغه ځايونه چيرته چې دجال راځي

حضرت انس رضي الله عنه بيان کوي چې رسول الله ﷺ فرمايلي:

﴿ليس من بلدة الا سيطوه الدجال الا مكة والمدينة﴾ ([2]).

ژباړه: له مکې او مدينې پرته دجال به د دنيا هر ملک وګوري

رسول الله ﷺ فرمايي:

﴿على انقاب المدينة ملائكة لايدخلها الطاعون ولاالدجال﴾ ([3]).

---

[1] مسند احمد ۴/ ۱۸۱. والمستدرک للحاکم: ۴/ ۵۳۸. وصححه. وقال الهيثمي في مجمع الزوائد: رواه احمد باسنادين رجال احدهما رجال الصحيح.

[2] صحيح البخاري. فضائل المدينة. حديث: ۱۸۸۱. وصحيح مسلم. الفتن واشراط الساعة. حديث: ۲۹۴۳.

[3] صحيح البخاري. الفتن. حديث: ۷۱۳۳. وصحيح مسلم. الحج. حديث: ۱۳۷۹.

ژباړه: د مدينې په دروازو به فرښتې متعينې وي، هغې ته به نه د طاعون مرض داخليږي او نه دجال.

نبي كريم ﷺ فرمايلي:

مسيح دجال به د مشرق له لوري راځي، د هغه اراده به مدينې ته د داخليدو وي، مګر کله چې هغه د جبل احد بيخ ته ورسيږي نو فرښتې به د هغه مخته ورشي او د هغه مخ به د شام پر لوري وګرځوي او هغه به هلته مړ شي ([1]).

په يوه بل روايت کې دي کوم چې له محجن بن ادرع رضي الله عنه څخه روايت شوی چې رسول الله ﷺ يوه ورځ خلکو ته د خطبې ويلو په وخت کې وفرمايل:

د نجات ورځ! څه ده د نجات ورځ؟ د نجات ورځ! څه ده د نجات ورځ؟ د نجات ورځ! څه ده د نجات ورځ؟ دا يې درې ځلې وويل، له نبي كريم ﷺ څخه وپوښتی شول: د نجات له ورځې څه مراد دی؟ نو نبي كريم ﷺ وفرمايل: دجال به راشي، هغه به په جبل احد ودريږي او د مدينې لوري ته به ګوري او خپلو ملګرو ته به وايي: آيا تاسو دا سپين محل وينی؟ دا د احمد مسجد دی، بيا چې کله د مدينې لوري ته راځي نو په هره لار کې به فرښته له اسلحې سره ولاړه وي او هغه به د شام د جرف مقام يوې شور دارې زمکې ته ولاړ شي او هلته به خيمه ودروي، له دې وروسته به مدينه درې ځلې ولړزيږي د کوم له اثر څخه به چې ټول منافقين او فاسقان ښځې او سړي به مدينه پريږدي او د دجال په لوري به راووځي، دا د نجات ورځ ده ([2]).

نبي كريم ﷺ فرمايلي:

---

[1] صحيح مسلم. الحج. حديث: ١٣٨٠. ومسند احمد: ٢/ ٤٥٧.

[2] مسند احمد: ٤/ ٣٣٨. وبعضه في الصحيحين.

﴿وَإِنَّهُ لاَ يَبْقَى شَيْءٌ مِنَ الأَرْضِ إِلاَّ وَطِئَهُ ، وَظَهَرَ عَلَيْهِ ، إِلاَّ مَكَّةَ ، وَالْمَدِينَةَ ، لاَ يَأْتِيهِمَا مِنْ نَقْبٍ مِنْ نِقَابِهِمَا إِلاَّ لَقِيَتْهُ الْمَلاَئِكَةُ بِالسُّيُوفِ صَلْتَةً﴾

ژباړه:

دجال به له مکې او مدينې پرته ټول ښارونه پايمال کړي او خپل تسلط به پرې راولي، څکه چې د دغو دواړو ښارونو په لارو کې به په تورو سمبالې فرښتې وي او حفاظت به يې کوي.

﴿حَتَّى يَنْزِلَ عِنْدَ الظُّرَيْبِ الأَحْمَرِ ، عِنْدَ مُنْقَطَعِ السَّبَخَةِ ، فَتَرْجُفُ الْمَدِينَةُ بِأَهْلِهَا ثَلاَثَ رَجَفَاتٍ ، فَلاَ يَبْقَى مُنَافِقٌ ، وَلاَ مُنَافِقَةٌ إِلاَّ خَرَجَ إِلَيْهِ﴾.

ژباړه:

بيا به دجال په داسې لوړ سور بخون ځای چيرته به چې ګيا نه وي هلته به پړاو واچوي. د مدينې زمکه به خپلو اوسيدونکو ته درې جټکې ورکړي د کومو له امله به چې هر منافق سړی او منافقه ښځه به له مدينې څخه باندې ووځي او د دجال لوري ته به ورشي ([1]).

د يوه بل رويت الفاظ داسې دي: ﴿فياتى سبحة الجرف فيضرب رواقه﴾.

ژباړه: کله چې هغه مدينې ته داخل نشي نو د (جرف) په مقام کې به په شاړه زمکه پړاو واچوي او هلته به خيمې ودروي ([2]).

(الجرف) دا د مدينې د يوې ناحيې ځای دی کوم چې د مدينې شمال لوري ته د دريو ميلو په فاصله کې موقعيت لري. د جرف يو څه برخه داسې هم ده کومې ته چې نن صبا د (ازهري محله) ويل کيږي. ليکن کوم احاديث چې مونږ بيان کړل له هغو څينې داسې معلوميږي چې جرف تر مرقناة پورې غځيدلی دی.

---

[1] - سنن ابن ماجه. الفتن. حديث: ۴۰۷۷.

[2] - صحيح مسلم. الفتن واشراط الساعة. حديث: ۲۹۴۳.

قناة د حمض وادي ته ويل کيږي او دلته د سيلابونو اوبه سره جمع کيږي.
(تبع يماني) چې کله له خپل کور سره وياله وليدله نو له همدې امله يې دغه ټوله علاقه په جرف الارض سره ونوموله.

د تيرو تفصيلاتو خلاصه دا ده چې دجال به د جبل احد شا ته په شاړه زمکه کې کوزيږي، هغه به خپله خيمه يا قبه د جبل ثور په شمال کې په (صادقيه) کې لګوي، په دې علاقه کې واړه واړه سره غرونه دي چې ليدونکو ته يې د الله تعالى د رسول ﷺ احاديث ور په ياد کيږي.

له تميم داري سره د جساسه او دجال په قيصه کې دي، چې دجال تميم داري رضي الله عنه او د هغه ملګرو ته وويل: نږدې ده چې ما ته کوم وخت د راوتلو اجازه وشي، زه به را ووځم او په ټوله زمکه به وګرځم، له مکې او مدينې پرته د دنيا په ټوله زمکه به خپل ګشت په ځلوېښتو ورځو کې پوره کړم، ځکه چې دا دواړه ښارونه په ما حرام دي، زه چې کله هم هغوی ته د داخليدو کوشش وکړم نو زما مخته به يوه فرښته راشي د کومې په لاسونو کې به چې اسلحه وي، هغه به ما دغو ښارونو ته له داخليدو منعه کړي، د مکې او مدينې په ټولو لارو به هم فرښتې متعين شوې وي کومې به چې د هغو حفاظت کوي (١).

---

١ صحيح مسلم. الفتن و اشراط الساعة. حديث: ٢٩٤٢.

د دجال فتنې

اور او اوبه

حضرت حذيفة بن يمان ﷺ بيان کوي چې رسول الله ﷺ فرمايلي:

﴿معه جنة ونار، فناره جنة وجنته نار﴾ ([1]).

ژباړه:

له هغه سره به جنت او اور وي، د هغه اور په اصل کې جنت دی او د هغه جنت په حقيقت کې اور دی.

نبي کريم ﷺ فرمايلي:

﴿ان معه ماء ونار، فناره ماء بارد وماؤه نار﴾ ([2]).

ژباړه:

له هغه سره به اوبه او اور وي، د هغه اور په اصل کې يخې اوبه دي او د هغه اوبه په حقيقت کې اور دی.

نبي کريم ﷺ فرمايي: زه پوهيږم چې له دجال سره به څه وي، له هغه سره به دوه بهيدونکي نهرونه وي، د سترګو په ليدو به يو سپينې اوبه او بل اور ښکاري، که څوک په هغه کې ور غورځيدل غواړي نو په هغه کې دې ولويږي کوم چې اور ښکاري.

په يوه روايت کې دي:

کوم څوک چې د هغه اور ويني هغه ته دې ګوري، د هغه لور ته دې ور شي، سترګې دې پټې کړي، خپل سر دې په هغه کې ډوب کړي او له هغه څخه دې څښل شروع کړي، ځکه چې هغه اور نه دی بلکه تازه اوبه دي ([3]).

[1] صحيح مسلم، الفتن اشراط الساعة، حديث: ۲۰۳۴.

[2] صحيح البخاري، الفتن، حديث: ۷۱۳۰، وصحيح مسلم، الفتن واشراط الساعة، حديث: ۲۹۳۴.

[3] صحيح مسلم، الفتن واشراط الساعة، حديث: ۲۹۳۴.

په یوه بل روایت کې نبي کریم ﷺ فرمایي:

خلکو ته چې کومې اوبه په نظر ورځي هغه په اصل کې بلیدونکی اور دی او خلکو ته چې کوم اور په نظر ورځي هغه په حقیقت کې تازه او تېنګې اوبه دي، که په تاسو کې هر څوک د دجال په وخت کې ژوندي وی نو هغه ته پکار دي چې هغه په اور کې غوټه وخوري، ځکه چې هغه تازه او ښې اوبه دي (١).

په جماداتو او حیواناتو باندې اثر

حضرت نواس بن سمعان رضي الله عنه بیان کوي چې رسول الله ﷺ فرمایلي:

دجال به د یوه قوم لوري ته راشي او هغوی به د خپل ځان ته را وبولي هغه قوم به په ده ایمان راوړي، بیا به دجال آسمان ته حکم وکړي نو هغه به د باران ورول شروع کړي. زمکې ته به حکم وکړي نو هغه به د پیداوار ورکول شروع کړي، هغه میږې او بزې کومې چې د څریدا لپاره وتلې وي په داسې حال کې به بیرته راشي چې وینتان به یې لوی شوي وي، تیونه به یې له شیدو ډک وي، خیټې به یې ډکې وي او د باندې به راوتلې وي، له دې وروسته به دجال یوه بل قوم ته ورشي، هغوی ته به دعوت ورکړي، مګر هغه قوم به له ده څخه انکار وکړي، دی به له دې خلکو څخه ولاړ شي، کله چې دغه خلک د صبا په وخت کې را پورته شي نو خپل فصلونه به ووینې چې برباد شوي دي. بیا به دجال له یوې بې خبره زمکې سره تیریږي، هغه به دې زمکې ته ووایي: خپلې خزانې را وباسه نو هغه به خپلې خزانې را وباسي او د شهدو مچیو په څیر به سره جمع شي او په ده پسې به تر شا رواني وي (٢).

---

١. صحیح مسلم. الفتن واشراط الساعة. حدیث: ۲۹۳۴.

٢. صحیح مسلم. الفتن واشراط الساعة. حدیث: ۲۹۳۷.

یوه بله فتنه

هغه به یوه باندې چې (کوچي) سړي ته ووايي: که چیرته زه د ستا مړه شوي مور او پلار را ژوندي کړم نو بیا ما رب ومنه؟ هغه به ورته ووايي: سمه ده، نو به دوه شیطانان د هغه د مور او پلار په شکل کې راشي او کوچي ته به ووايي: زمونږ خوږه بچیه! د دغه تابعداري وکړه، دا د ستاسو رب دی [۱].

یوه بله فتنه

هغه به یو داسې کس را وبلي کوم به چې په پوره ځواني کې وي او بیا به هغه په توره دوه ټوټې کړي. بیا به خلکو ته ووايي زما دې بنده ته وګورئ دا زه اوس را ژوندی کوم. خو دی به بیا هم له ما پرته بل څوک رب بولي، دجال به دې ځوان ته ووايي پورته شه! ژوندی شه ودریږه. هغه به ودریږي، په حقیقت کې به هغه الله تعالی ژوندی کړی وي نه دجال، د دغه مقتول ځوان دواړه ټوټې به سره پیوند شي. بیا به دجال خبیث ووايي: ووایه د ستا رب څوک دی؟ هغه ځوان به ووايي: زما رب الله دی، ته د الله دښمن یې. ته دجال یې.

د دجال په سلسله کې یو شمیر غلطې عقیدې

دا عقیده لږ غلط دي چې له هغه سره به د ډوډۍ او خوراکي شیانو یو غر وي کله چې په دې وخت کې قحط او فاقه وي.

حضرت مغيرة بن شعبه رضي الله عنه وايي:

د دجال په باره کې د الله له رسول ﷺ څخه چې ما څومره پوښتنې کړې یا بل چا څومره پوښتنې کړې نو رسول الله ﷺ مونږ ته فرمایلي:

زما بچیه! له تا سره د دجال څه ویره او خطر دی؟ هغه تاسو ته نقصان نشي رسولای، ما پوښتنه وکړه: خلک داسې وايي چې له هغه سره به د اوبو نهر او د ډوډۍ غر وي؟ رسول الله ﷺ وفرمایل:

﴿هو اهون على الله من ذالک﴾ (۱).

هغه د الله په نزد له دې څخه هم ډېر بې وسه دی.

د دجال پیروان

په دې کې هیڅ شک نشته چې له دجال سره به ډېر طاقت او ډېرې فتنې وي. هغه به خلک له سمې لیارې کږوي او په خپل ځان پسې تر شا تلو لپاره به رنګا رنګ طریقې استعماله وي، هغه به ځان د خلکو رب بولي، په دې کې یوه زره شک نشته چې د هغه په خبرو سره به ډېر خلک په فتنو کې مبتلا شي، هغوی به له ده څخه د فایدې تر لاسه کولو لپاره، یا د هغه له سزا څخه د بچ کیدا لپاره یا هم له اسلام او مسلمانانو سره د جنګ کولو لپاره به د هغه پیروان جوړ شي، په هغوی کې لاندې خلک شامل دي.

یهود

حضرت انس بن مالک رضي الله عنه بیان کوي چې رسول الله ﷺ فرمایلي:

﴿یتبع الدجال من یهود اصبهان سبعون الفا، علیهم الطیالسة﴾ (۲).

ژباړه:

د اصفهان (۳) اویا زره (د وړو څادرونو په څیر) جبه پوش یهودیان به د دجال پیروان جوړ شي.

حضرت ابو هریرة رضي الله عنه بیان کوي چې رسول الله ﷺ فرمایلي:

﴿لینزلن الدجال خوز وکرمان في سبعین الفا وجوههم کالمجان المقطرقة﴾ (٤)

۱- صحیح البخاري. الفتن. حدیث: ۷۱۲۲. وصحیح مسلم. کتاب الاداب. حدیث: ۲۱۵۲.

۲- صحیح مسلم. الفتن واشراط الساعة. حدیث: ۲۹۴۴.

۳- اصفهان د ایران ښار دی کوم چې د ایران په مینځ کې واقع دی. دا د ایران له دارالحکومت تهران څخه جنوب لوري ته تقریبا (۳۴۰) کلومیتره لیری دی. د سرکاري اعلان مطابق په دې کې له پنځه ویشتو څخه نیولې تر دیرشو زرو پورې یهودیان اباد دي.

٤- مسند احمد: ۲/ ۳۳۷. باسناد حسن.

ژباړه: دجال به په خوز [۱] او کرمان [۲] کې را ښکته شي، له هغه سره به اویا زره خلک وي، د کومو مخونه به چې د ګردو ډالو په څیر وي.

(المجان المطرقة) د ګردو ډالونو په څیر، یعنې د هغوی سرونه به واړه وي، مخونه به یې ګرد وي او د مخونو هډوکي او پوزې به یې د غوښو له امله چت تر سترګو کیږي

(المجان) د مجن جمع ده، د هغه معنا ده ډال او المطرقة چې څرمنه ورکړل شوي وي، دا د ډالونو صفت دی، یعنې د هغوی مخونه به واړه او له غوښې څخه به ډک وي

یوه پوښتنه

د دجال په پیروانو کې به زیاتر یهودیان ولې وي؟

ځواب: له دې امله چې د هغوی دا عقیده ده چې دجال د یهودو مسیح منتظر دی.

د یهودو دا عقیده ده چې الله تعالی له هغوی سره د یوه بادشاه د ظهور وعده کړې کوم به چې د حضرت داؤد ﷺ له اولادې څخه وي، هغه به د یهودو مملکت قایم کړي، د دغه بادشاه نوم د هغوی په کتابونو کې (میسیاه) دی.

د یهودو په مذهبي رسوماتو کې یو شمیر دعاګانې او لمنځونه هم شته په کومو کې چې هغوی د مسیح دجال د ظهور لپاره دعاګانې کوي. هغوی د (عید فصح) شپه د همدا شان دعاګانو لپاره ځانګړې کړې.

د هغوی په مذهبي کتاب (تلمود) کې دي:

کله چې مسیح دجال راشي نو له ځمکې څخه به تازه ډوډۍ، د اون جامې او غنم را ووځي، د هغو دانې به ډیرې غټې وي، په دغه زمانه کې به

[۱] خوز د مغربي ایران یو ښار دی کوم چې نن ورځ خوزستان ویل کیږي.
[۲] کرمان د ایران په جنوب مشرق کې یوه صوبه (ایالت) دی.

سلطنت د یهودو په لاس کې وي، د دنیا ټول قومونه به د دغه مسیح خدمت او فرمان برداري کوي، په دغه وخت کې به د هر یهودي په قبضه کې دوه زره اته سوه (۲۸۰۰) غلامان وي کوم به چې د دوی په خدمت باندې مامور وي او دری سوه لس (۳۱۰) کائنات به د هغوی تر تصرف لاندې وي، لیکن مسیح په هغه وخت کې راځي کله چې د شریرو خلکو حکومت ختم شي او د اسرائیلو په راتګ سره د یهودي امت منتظر امیدونه پوره شي او کله چې هغه راشي نو یهودي امت به د ټول عالم په قومونو اقتدار او حکومت تر لاسه کړي (۱).

کفار او منافقین

حضرت انس بن مالک رضي الله عنه بیان کوي چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم فرمایلي:

﴿لَيْس مِنْ بَلَدٍ إِلَّا سَيَطَؤُهُ الدَّجَّالُ إِلَّا مَكَّةَ وَالْمَدِينَةَ لَيْس لَهُ مِنْ نِقَابِهَا نَقْبٌ إِلَّا عَلَيْهِ الْمَلَائِكَةُ صَافِّينَ يَحْرُسُونَهَا ثُمَّ تَرْجُفُ الْمَدِينَةُ بِأَهْلِهَا ثَلَاثَ رَجَفَاتٍ فَيُخْرِجُ اللَّهُ كُلَّ كَافِرٍ وَمُنَافِقٍ﴾ (۲).

ژباړه: له مکې او مدینې پرته هیڅ داسې ښار به نه وي کوم ته به چې دجال ور نشي، د مکې او مدینې هره لار به فرښتې څاري او د هغو حفاظت به کوي. کله چې هغه مدینې ته داخل نشي نو په یوه شورداره زمکه به پړاو واچوي، د مدینې زمکه به خپلو اوسیدونکو ته درې جټکې ورکړي او هر کافر او منافق به له مدینې څخه د باندې ووځي او د دجال لوري ته به ورشي.

---

(۱) - دا عبارت له کتاب (الکنز المرصود في قواعد التلمود) فصل هفتم. (المسیح و سلطان الیهود) څخه نقل شوی.

(۲) صحیح البخاري، فضائل المدینة، حدیث: ۱۸۸۱.

جاهل کوچی

حضرت ابو امامه باهلي ﷺ بیان کوي چې رسول الله ﷺ په یوه لوی حدیث کې داسې فرمایلي:

د دجال یوه فتنه به دا هم وي چې هغه به یوه کوچي ته ووایي: که چیرته زه د ستا مړه شوي مور او پلار ژوندي کړم ته بیا ما رب منې؟ هغه به ورته ووایي: هو، نو به دوه شیطانان د هغه د مور او پلار په شکل کې د هغه مخته به راشي او کوچي ته به ووایي: زمونږ خوږه زویه! د دغه اتباع وکړه، دا ستاسو رب دی[1].

هغه خلک د کومو مخونه به چې د ګردو ډالونو په څیر وي

حضرت ابو بکر صدیق ﷺ بیان کوي چې رسول الله ﷺ فرمایلي

﴿إن الدجال يخرج من أرض بالمشرق يقال لها خراسان يتبعه أقوام كأن وجوههم المجان المطرقة﴾ ([2]).

ژباړه:

دجال به د مشرق له یوې علاقې څخه را ووځي، کومې ته چې خراسان ویل کیږي، د هغه پیروان به داسې قومونه وي د کومو مخونه به چې د ګردو ډالونو په څیر وي.

---

[1] - سنن ابن ماجه. الفتن. حدیث: ۴۰۷۷.

[2] - مسند احمد: ۱/ ۴. وجامع الترمذي. الفتن. حدیث: ۲۲۳۷. وحسنه. وسنن ابن ماجه. الفتن. حدیث: ۴۰۷۲. والحاکم: ۴/ ۵۲۷. وصححه ووافقه الذهبي وصححه الالباني في صحیح ابن ماجه.

ښځې

نبي کريم ﷺ فرمايلي:

﴿ينزل الدجال في هذه السبخة بمر قناة فيكون أكثر من يخرج إليه النساء حتى ان الرجل ليرجع إلى حميمه والى أمه وابنته وأخته وعمته فيوثقها رباطا مخافة ان تخرج إليه﴾ ([1]).

ژباړه:

دجال به په شورداره زمکه د مرقناة په مقام باندې راکوز شي، د هغه لوري ته د تلونکو اکثريت به ښځې وي حتى چې يو انسان به خپل کوم رشته دار، مور، خوی، خور، ترور او ښځې له دې امله په کورونو کې بندې کړي چې هغه د دجال لوري ته ور نشي.

د دجال د اوسيدو موده

د الله تعالی له رسول ﷺ څخه پوښتنه وشوه چې دجال به تر څومره مودې پورې اوسيږي؟ نو د الله تعالی رسول ﷺ وفرمايل:

﴿اربعون يوما، يوم كسنة، ويوم كشهر، ويوم كجمعة، وسائر ايامه كايامكم﴾ ([2]).

ژباړه: هغه به تر څلويښتو ورځو پورې په زمکه کې اوسيږي، د هغه لومړۍ ورځ به د کال سره برابره وي، دويمه ورځ به يې د يوې مياشتې برابره وي، دريمه ورځ به يې د يوې جمعې برابره وي، له دې وروسته ورځې به د ستاسو د عامو ورځو په څير وي.

[1] - مسند احمد: ۲/ ۶۷. قال الشيخ الالباني في (قصة المسيح الدجال) ص: ۸۸. اسناده جسن لو لا عنعنة محمد بن اسحاق.

[2] - صحيح مسلم. الفتن. حديث: ۲۹۳۷.

صحابه کرامو رضی الله عنهم عرض وکړ: اې د الله رسول! آیا له کال سره په برابرې ورځې کې پنځه لمنځونه مونږ ته کافي دي؟ رسول الله ﷺ وفرمایل: نه! بلکه تاسو د هر لمانځه لپاره د وخت اندازه وکړی.

د دجال له فتنې څخه نجات څنګه کیدای شي؟

له هغه څخه لیرې اوسیدل

حضرت عمران بن حصین رضي الله عنه بیان کوي چې رسول الله ﷺ فرمایلي:

﴿من سمع بالدجال فلينا عنه، فوالله ! ان الرجل لياتيه وهو يحسب انه مؤمن فيتبعه مما يبعث به من الشبهات﴾

ژباړه:

هر څوک چې د دجال په باره واوري نو له هغه څخه دې لیرې اوسي، په الله قسم! یو سړی کوم چې ځان مؤمن بولي، کله چې هغه ته نږدې ور شي نو د هغه له پیدا کړل شویو شبهاتو څخه به متاثر شي او د هغه په پیروانو کې به ور شامل شي.

د دې حدیث معنا دا ده چې یو چا ته د دجال د راوتلو معلومات وشي نو له هغه څخه دې لیرې اوسي او نږدې دې نه ورځي، یو سړی، کوم چې په ځان د قوي الایمان ګمان کوي کله چې هغه د دجال خوا ته ورشي نو د هغه په غوړیدلي جال کې به را ګیر شي، کله چې د هغه جادو او د مړیو را ژوندي کولو کار ویني نو د هغه په پیروانو کې به شامل شي.

سیده ام شریک رضی الله عنها بیان کوي چې رسول الله ﷺ فرمایلي:

﴿ليفرن الناس من الدجال في الجبال﴾ ([1]).

ژباړه: خلک به د دجال له فتنې څخه د بچ کیدا لپاره غرونو ته وتښتي او ځانونه به پټ کړي.

---

[1] - صحیح مسلم. الفتن وشرط الساعة. حدیث: ۲۹۴۵.

په دې زمانه کې به د مسلمانانو لپاره يو امام، يعنې خليفه هم وي او له دې څخه مراد خليفه عادل امام مهدي دی.

له الله تعالی څخه مرسته غوښتل

حضرت ابو امامه باهلي رضي الله عنه بيان کوي چې رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايلي:

﴿من ابتلى بناره فليستغث بالله﴾ ([1]).

ژباړه: څوک چې د هغه د اور په فتنه کې مبتلا شي نو له الله تعالی څخه دې مرسته وغواړي.

د الله تعالی د اسماؤ او صفاتو علم حاصول

دجال په يوه سترګه ړوند دی او الله تعالی هيڅ کله داسې نه دی، بلکه الله تعالی حسين، جميل او له تمامو نقائصو او عيوبو څخه پاک دی، هغه قدوس او له هر عيب څخه مبرا دی، الله تعالی جل جلاله فرمايي:

﴿كَمِثْلِهِ شَيْءٌ ۖ وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ﴾ ([2]).

ژباړه: نشته په شان د دغه (الله) هيڅ څيز (په هيڅ څيز کې) او همدغه الله دی ښه اوريدونکی د ټولو اقوالو ښه ليدونکی د ګردو اعمالو.

د سورت کهف د اولنيو لسو اياتونو تلاوت

حضرت ابو الدرداء بيان کوي چې رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايلي:

﴿من حفظ عشر آيات من اول سورة الكهف عصم من فتنة الدجال﴾ ([3]).

ژباړه: څا چې د سورت کهف لومړني لس آياتونه په ياد کړل هغه به د دجال له فتنې څخه وساتل شي

هغه لس آياتونه دا دي:

---

[1] - سنن ابن ماجه، الفتن، حديث: ۴۰۷۷.

[2] - الشورى، آية: ۱۱.

[3] - صحيح مسلم، الصلوة، حديث: ۸۰۹.

﴿ اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِيْٓ اَنْزَلَ عَلٰى عَبْدِهِ الْكِتٰبَ وَلَمْ يَجْعَلْ لَّهٗ عِوَجًا ۝ قَيِّمًا لِّيُنْذِرَ بَاْسًا شَدِيْدًا مِّنْ لَّدُنْهُ وَيُبَشِّرَ الْمُؤْمِنِيْنَ الَّذِيْنَ يَعْمَلُوْنَ الصّٰلِحٰتِ اَنَّ لَهُمْ اَجْرًا حَسَنًا ۝ مَّاكِثِيْنَ فِيْهِ اَبَدًا ۝ وَّيُنْذِرَ الَّذِيْنَ قَالُوا اتَّخَذَ اللّٰهُ وَلَدًا ۝ مَا لَهُمْ بِهٖ مِنْ عِلْمٍ وَّلَا لِاٰبَآئِهِمْ كَبُرَتْ كَلِمَةً تَخْرُجُ مِنْ اَفْوَاهِهِمْ اِنْ يَّقُوْلُوْنَ اِلَّا كَذِبًا ۝ فَلَعَلَّكَ بَاخِعٌ نَّفْسَكَ عَلٰٓى اٰثَارِهِمْ اِنْ لَّمْ يُؤْمِنُوْا بِهٰذَا الْحَدِيْثِ اَسَفًا ۝ اِنَّا جَعَلْنَا مَا عَلَى الْاَرْضِ زِيْنَةً لَّهَا لِنَبْلُوَهُمْ اَيُّهُمْ اَحْسَنُ عَمَلًا ۝ وَاِنَّا لَجٰعِلُوْنَ مَا عَلَيْهَا صَعِيْدًا جُرُزًا ۝ اَمْ حَسِبْتَ اَنَّ اَصْحٰبَ الْكَهْفِ وَالرَّقِيْمِ كَانُوْا مِنْ اٰيٰتِنَا عَجَبًا ۝ اِذْ اَوَى الْفِتْيَةُ اِلَى الْكَهْفِ فَقَالُوْا رَبَّنَآ اٰتِنَا مِنْ لَّدُنْكَ رَحْمَةً وَّهَيِّئْ لَنَا مِنْ اَمْرِنَا رَشَدًا ۝ ﴾ ([1]).

ژباړه:

ټوله ثنا او ستاينه خاص الله لره ده هغه (الله) چې نازل کړی دی په بنده خپل (محمد ص) کتاب (قران) حال دا چې نه يې دی پيدا کړی په دې قران کې هيڅ کږوالی (نه په الفاظو او نه په معانيو کې) (حال دا چې سم برابر دی (افراط او تفريط له سره پکې نشته) او نازل کړی يې دی دپاره د دې چې وويروي (محمد) په دې کتاب سره کفار (له عذاب سخته چې راتلونکی دی) له جانبه د الله او زيری ورکړي (محمد) مؤمنانو هغو ته چې کړي دي دوی ښه عملونه چې بيشکه شته دوی ته اجر ښه (چې جنت دی) حال دا چې اوسيدونکي به وي په هغه جنت کې تل تر تله؛ او چې وويروي هغه کسان چې وايي له ډيره جهله نيولی دی الله ولد نشته دوی ته په دې خبره هيڅ علم

[1] الكهف. آية:١الى١٠.

(بلکه هسې له خپله وهمه یې وایي) او نه پلرونو د دویته (بلکه هسې له خپله وهمه یې وایي) ؛ او په ده هغه خبره (د دوی) چې راووځي له خوا د دوی ځخه نه وایي دوی مګر دروغ (غټ) نو ښائي چې ته وژونکی یې د نفس خپل په دوی پسې که را نه وړي (دوی) ایمان په دې خبره (قران ، نو ته ځان وژني) له ډیره غمه ؛ بیشکه مونږ ګرځولی مو دی هر هغه شی چې دی په ځمکه ښایست دپاره د دې (زمکې او اهل د زمکې) دپاره د دې چې وازمیو دوی چې کوم یو له دوی ځخه ډیر غوره دی له جهته د عمله ؛ او بیشکه مونږ خامخا ګرځونکي یو د هر هغه شي چې دغه زمکه دی (صاف پرې کړی شوی یعني خاورې پرتې پر زمکه ډاګ تو‌تې وچ کلک) ایا ګمان کوې ته (اې محمده !) د دې خبرې چې صاحبان د غار او د تختې وو د دوی (په اعتبار د قیصې) له دلایلو د (قدرت) زمونږ ډیره عجیبه (او نور نشته بلکه د الله تعالی د قدرتونو نور عجیبه دلایل هم شته) یاد کړه هغه وخت چې رجوع وکړه هغو ځلمیانو (د کفارو له ویرې) غار ته نو وویل دوی اې ربه زمونږ راکړه مونږ ته له خپلې خوا رحمت (چې پرې پټ شو له غلیمه) او تیار کړه مونږ ته له دې کاره زمونږ (چې له کافرانو نه جلا والی دی هدایت).

حضرت نواس بن سمعان ﷺ بیان کوي چې رسول الله ﷺ فرمایلي:

﴿من ادرکه منکم فلیقرء علیه فوتح سورة الکهف﴾ ([1]).

ژباړه : په تاسو کې چې څوک دجال پیدا کړي نو هغه ته پکار دي چې د هغه په وړاندې د سورت کهف اولنیي لس آیاتونه تلاوت کړي.

د هغه سبب دا دی چې د دغه سورت په شروع کې الله تعالی ذکر کړي چې په غار کې موجود ځوانان یې د هغه ظالم بادشاه له لاس ځخه ساتلي کوم یې چې نیول غوښتل. د ځینو اهل علمو قول دی چې په دغو لسو آیاتونو کې په غار کې د موجودو ځوانانو د قیصې یو عجیب ذکر دی چې هغوی

---

[1] - صحیح مسلم. لفتن. حدیث: ۲۹۳۷.

څنګه نجات پیدا کړ، یوه مسلمان ته له دجال سره د مخامخ کیدو په وخت کې په دغو واقعاتو باندې نظر کول پکار دي.

د ټول سورت کهف تلاوت

حضرت ابو سعید خدري رضي الله عنه بیان کوي چې رسول الله ﷺ فرمایلي:

﴿من قرء سورة الکهف کما انزلت، ثم ادرک الدجال، لم یسلط علیه او لم یکن له علیه سبیلا﴾ (۱).

ژباړه: کوم سړی چې سورت کهف په هغې طریقې تلاوت کړي په کومه طریقه چې نازل شوی، بیا هغه له دجال سره مخامخ شي نو په هغه به مسلط نشي، یا دا چې په دغه مؤمن باندې به هیڅ غلبه تر لاسه نکړي.

د لمانځه په اخیر کې د دجال له فتنې پناه غوښتل

په اخیري تشهد کې له سلام ګرځولو د مخه د دې دعا لوستل پکار دي:

﴿اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ وَمِنْ عَذَابِ النَّارِ وَمِنْ فِتْنَةِ الْمَحْيَا وَالْمَمَاتِ (۲) وَمِنْ فِتْنَةِ الْمَسِيحِ الدَّجَّالِ﴾ (۳).

ژباړه:

اې الله! زه په تا سره د دوزخ له اوره، د قبر له عذابه، د ژوند او مرګ له فتنې او د دجال له فتنې پناه غواړم.

---

۱ - المستدرک للحاکم: ۴/ ۵۱۱. وقال: حدیث صحیح الاسناد. سلسلة الاحادیث الصحیحة: ۲/ ۳۱۲. حدیث: ۲۲۵۱.

۲ - (فتنة المحیا) هغه فتنه ده کومه چې د انسان په ژوندګۍ کې مخته راځي. لکه: دنیوي مال او د شهوتونو فتنه. که چیرته په دې کې یو انسان صبر له لاسه ورکړي نو دا یو ازمایښت دی او له (الممات) څخه مراد هغه فتنه ده کومه چې انسان ته د مرګ په وخت کې مخته راځي. یا له دې څخه مراد د قبر فتنه ده چې کله فرښتې راشي او پوښتنه کوي او په ډیره سختۍ سره پوښتنه کوي. د قبر عذاب هم په همدې فتنه کې داخل دی.

۳ - صحیح البخاري. الجنائز. حدیث: ۱۳۷۷. وصحیح مسلم. المسجد ومواضع الصلوة. حدیث: ۵۸۸.

خلک د دجال له فتنې خبر کړی تر څو چې هغه له دې څخه بچ شي

حضرت صعب بن جثامه رضي الله عنه بیان کوي چې رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي:

﴿لایخرج الدجال حتی یذهل الناس عن ذکره﴾ (١).

ژباړه:

دجال تر هغه وخته نه راووځي تر څو چې خلک د هغه له یادولو څخه غافل نشي.

یعنې هر کله چې هیڅوک د هغه ذکر نکوي او نه د هغه په باره کې سوچ کوي، کله چې خلک هغه هیر کړي او د هغه صفات له ذهنونو وباسي او د فتنو د کثرت با وجود د هغه په باره کې احتیاط پرېږدي نو په دې وخت کې دجال ظاهرېږي.

د شریعت په علم ځان مسلح کول

په الله تعالی باندې له ایمان سره سره شرعي علم له هرې فتنې سره د مقابلې لپاره بهترینه اسلحه ده، له همدې فتنو څخه د دجال فتنه هم ده، نبي کریم صلی الله علیه وسلم د مدینې د یوه بهادر مؤمن ځوان قیصه بیان کړې کوم به چې له ایماني قوت او علم سره د دجال مختته ورشي، له دې قیصې څخه مونږ ته له فتنو څخه د ځان ساتلو په سلسله کې له ایمان سره د شرعي علم اهمیت ښکاره دی.

حضرت ابو سعید خدري رضي الله عنه بیان کوي چې رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي:

دجال به راشي، مدینې ته داخلیدل په هغه حرام کړی شوي دي، ځکه خو به له مدینې سره نږدې په یوه شورداره زمکه کې پړاو واچوي، یو سړی به د هغه لوري ته راشي کوم به چې په دې وخت کې بهترین انسان وي، هغه به دجال ته ووایي: زه د دې خبرې ګواهي ورکوم چې ته هغه دجال یې د کوم په باره کې چې د الله رسول صلی الله علیه وسلم په خپل یوه حدیث کې مونږ ته فرمایلي:

١- مسند احمد: ۴/۷۱.

دجال به خپلو ملګرو ته وايي که چيرته زه دا سړی قتل کړم او بيا يې دوباره ژوندی کړم آيا بيا به هم تاسو ته زما په باره کې کوم شک او شبه باقي پاتې شي؟

هغوی به وايي: بالکل نه.

دجال به هغه ووژني، بيا به يې ژوندی کړي، په روايت کې دي چې دجال به هغه ووژني او دوه ټوټې به يې کړي چې د مقتول جسم د دواړو ټوټو په مينځ کې به د يوه غيشي په اندازه ليرې والی وي، بيا به دجال هغه ژوندی کړي او را اوبه يې بلي، نو ځوان به داسې را روان وي چې څهره به يې ځليږي او خاندي به، دا ځوان به وايي: په الله قسم! ستا د دجال او کذاب کيدلو په باره کې ما ته چې اوس څومره بصيرت حاصل شو هغه د مخه نه وو، په يوه روايت کې دي:

دجال به راشي، يو مؤمن ځوان به د هغه لوري ته ور روان شي، په لاره کې به د دجال له پهره دار سره مخامخ شي او له ځوان څخه به وپوښتي:

چيرته دې اراده کړې؟

ځوان به ورته وايي: زه هغه لوري ته ځم کوم چې ظاهر شوی.

هغه به ورته وايي: آيا ته زمونږ په رب ايمان نلرې؟

ځوان به ورته وايي: زمونږ د رب صفات خو پټ نه دي، زه دجال وينم او هغه له صفاتو څخه پيژنم.

هغه به وايي: دا قتل کړئ.

بيا به هغوی په خپل مينځ کې يوه بل ته وايي: آيا دستاسو رب تاسو منعه کړي نه ياست چې د هغه له حکم پرته څوک مه وژنئ؟

بيا به هغوی ځوان ونيسي او دجال ته به يې ور ولي، هر کله چې دغه مؤمن ځوان دجال ويني نو وبه وايي: اې خلکو! دا هغه مسيح دجال دی د کوم ذکر چې رسول الله ﷺ کړی.

دجال به حکم وکړي چې دغه ځوان د وژلو لپاره څملوی.

د دغه ځوان په خيټه او شا باندې به سخت شديد ګزارونه وشي.
دجال به ترينه وپوښتي: آيا ته په ما ايمان راوړې؟
ځوان به ورته ووايي: ته مسيح کذاب يې.
بيا به د دجال په حکم يوه اره راوړل شي او د دغه ځوان په سر به کېښودل شي او ټول بدن يې په دوو برخو تقسيم کړل شي، دجال به د هغه د بدن د دواړو برخو په مينځ کې په فخر او تکبر سره ولاړ وي او هغه ته به ووايي: پورته شه! هغه ځوان به پورته شي او سم به ودريږي.
دجال به ورته ووايي: څنګه ته په ما ايمان راوړې؟
هغه به ورته ووايي: اوس خو ما ته د ستا په باره کې له پخوا څخه هم يقين زيات شو، بيا به هغه مؤمن ځوان ووايي: اې خلکو! له ما وروسته به دې له هيچا سره داسې نشي کولای.

دجال به د ذبح کولو لپاره هغه بيا ونيسي خو الله تعالی به هغه له غاړې څخه نيولې تر ښنګرو پورې پيتل جوړ کړي د کوم له امله به چې دجال هغه نشي قتل کولای. بالاخر به هغه له دواړو پښو او دواړو لاسونو څخه ونيول شي او په خپل اور کې به يې واچوي، خلک به دا ګمان کوي چې هغه په اور کې واچول شو، ليکن حقيقت دا دی چې هغه په جنت کې واچول شو.
بيا نبي کريم ﷺ وفرمايل:
دغه ځوان به د الله تعالی په نزد له عظيم ترينو شهيدانو څخه وي [1].
دا حديث د شرعي علم حاصلولو د اهميت لپاره دليل دی، که چيرته له دغه مؤمن ځوان سره د دجال د صفاتو په باره کې له پخوا څخه علم نه وای نو هيڅ کله دجال ته نشوای رسيدلای. لهذا هر هغه څوک چې له باطل سره مقابله کول غواړي هغه ته ضروري دي چې خپل ځان په شرعي علم سره مسلح کړي.

---

[1] صحيح مسلم، الفتن واشراط الساعة، حديث: ۲۹۳۸.

د دغه ځوان یقین وو چې دجال له ده پرته بل څوک نشي قتل کولای، ځکه چې دغه ځوان ته په دې علم وو په حدیث شریف کې چې د کوم ځوان ذکر راغلی له هغه څخه مراد بذات خود همدی ده.

له دجال سره د جنګ کولو لپاره دې اهل ایمان تیاری وکړي

حضرت ابو هریرة رضي الله عنه بیان کوي چې رسول الله ﷺ فرمایلي:

﴿فبینما هم تعدون للقتال یسوون الصفوف، اذا اقیمت الصلاة فینزل عیسی ابن مریم﴾

ژباړه:

کله چې مسلمان د جنګ لپاره تیاری کوي او صفونه برابر کړي او لمونځ ودوري نو په دې وخت کې به عیسی ابن مریم علیه السلام را نازل شي.

حضرت خذیفه بن اسید رضي الله عنه بیان کوي چې نبي کریم ﷺ د خروج دجال په باره کې او د امام مهدي له خپلو ملګرو سره د دجال په خلاف د جهاد لپاره د تیاري کولو په سلسله کې فرمایلي:

دجال به د مدینې لوري ته راشي او د هغې په بیروني برخه به قبضه وکړي او د مدینې خلک به د باندې له وتو څخه منع کوي، بیا به هغه په بیت المقدس کې د جبل ایلیاء لوري ته راشي او هلته به د مسلمانانو یوه ډله محاصره کړي، مسلمانان به له سختو مشکلاتو سره مخ کړي، بیا به د مسلمانانو امراء ووایي: تاسو د کومې خبرې انتظار کوی؟ پورته شئ له دغه شیطان سره جنګ وکړی او د خپل رب لوري ته ورشی، یا فاتحین شی، هغوی به له دجال سره د جنګ کولو په باره کې مشوره کوي. کله چې صبا شي نو عیسی ابن مریم علیه السلام به هم تشریف راوړی وي [1].

[1] المستدرک للحاکم: ۴/ ۵۲۹. وصححه. وقال الذهبي: علی شرط البخاري ومسلم.

له دجال سره د مخاخ کیدلو په صورت کې مسلمان ته څه کول پکار دي

حضرت ابو امامه باهلي ﷺ بیان کوي چې رسول الله ﷺ فرمایلي:

د هغه د سترګو په مینځ کې به (ک) (ف) (ر) لیکل شوي وي، هر مؤمن به هغه به په آسانی سره لوستلای شي، په تاسو کې که یو څوک هغه پیدا کړي نو هغه ته پکار دي چې د هغه مخته ور وتوکی او د سورت کهف اولني لس آیاتونه تلاوت کړی، هغه به په یوه مؤمن انسان باندې تسلط پیدا کړي کوم به چې هغه قتل کړي او بیا به یې را ژوندی کړي [1].

حضرت ابو قلابه ﷺ یو صحابي له رسول الله ﷺ څخه بیان کوي چې رسول الله ﷺ فرمایلي:

له دنیا څخه د ستاسو له تلو وروسته به یو ګمراه کوونکی دجال ظاهر شي، د هغه د سر ویښتان به ډیر ګڼ او تاو شوي وي، هغه به وایي: زه دستاسو رب یم، څوک چې دا واوري او ووایي: زمونږ رب الله دی، مونږ په هغه باندې یقین کړی، د هغه لوري ته مونږ رجوع کړی او له تا څخه د بچ کیدا لپاره مونږ په الله تعالی سره پناه غواړو، نو په داسې خلکو به دجال هیڅ غلبه تر لاسه نکړي [2].

---

[1] - المستدرک للحاکم: ۴/ ۵۸۰. وقال: صحیح علی شرط مسلم.

[2] مسند احمد: ۵/ ۴۱۰. باسناد حسن.

په شام کې د دجال وژل

حضرت ابو هریرة رضي الله عنه بیان کوي چې رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي:

﴿یاتی المسیح من قبل المشرق، همته المدینة، حتی ینزل دبر احد، ثم تصرف الملائکة وجهه قبل الشام، وهنالک یهلک﴾ ([1]).

ژباړه: دجال به د مشرق له لوري راشي، د هغه اراده به مدینې ته داخلیدل وي مګر د جبل احد شا ته به پړاو واچوي، بیا به فرښتې د هغه مخ د شام لوري ته کړي، هلته به دی هلاک کړل شي.

د دجال مرګ به د حضرت عیسی ابن مریم علیهما السلام د لاسه وي

حضرت مجمع بن جاریه رضي الله عنه بیان کوي چې رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي:

﴿یقتل ابن مریم الدجال بباب لد﴾ ([2]).

ژباړه:

عیسی ابن مریم علیه السلام به دجال په (باب لد) کې قتل کړي.

حضرت ابو هریرة رضي الله عنه بیان کوي چې رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي:

مسلمانان به د جنګ لپاره تیاری کوي، کله چې صفونه برابر کړي نو د لمانځه وخت به وي چې عیسی ابن مریم علیهما السلام به نزول وکړي، په یوه بل روایت کې دي:

حضرت عیسی ابن مریم علیهما السلام به په مشرقي دمشق کې له یوه سپین مینار سره نږدې په دوه رنګه لرونکې جامه کې ملبوس، د دوو فرښتو په وزرو باندې له خپلې اسلحې سره نزول وکړي، کله چې هغه سر ښکته کړي نو له هغه څخه به د اوبو څاڅکي توی شي او کله چې سر مبارک پورته کړي نو له هغه څخه به د اوبو پړک وهونکې قطرې د دانو په څیر باران وشي، په

[1] صحیح مسلم، الحج، حدیث: ۱۳۸۰.

[2] (باب لد) د فلسطین په سیمو کې د واقع بیت المقدس یوه سیمه دد.

کوم کافر چې د حضرت عیسی ﷺ د اسویلي خوشبو ولګیږي نو په دې وخت کې به هغه مړ کیږي، د هغه د اسویلي خوشبو به د هغه د سترګو تر دیده پورې رسیږي، مطلب دا چې د حضرت عیسی ﷺ د سترګو تر دیده چې کوم کافر وي هغه به ژوندی نه پاتې کیږي.

نبي کریم ﷺ دا خبر هم ورکړی چې د نزول عیسی ﷺ په وخت کې به مسلمانان د لمانځه لپاره تیاری کوي، د هغوی مقتدا او امام به مهدي وي، امام مهدي به د امامت لپاره په مصلی باندې ولاړ وي چې عیسی به نزول وکړي، امام مهدي به فوراً له مصلی را وروسته شي (حضرت عیسی ﷺ له امام مهدي څخه غوره دی) له همدې امله به امام مهدي غواړي چې بهترین شخصیت د لمانځه امامت وکړي، لیکن حضرت عیسی ﷺ به خپل لاس د امام مهدي په دواړو اوګو کیږدي او ورته وبه وایي: ته مخته شه او امامت وکړه. دا اقامت دستا لپاره ویل شوی دی. دا د دغه امت لپاره د الله تعالی له لوري یو خاص اعزاز دی چې حضرت عیسی ﷺ یو جلیل القدر پیغمبر د دغه امت د یوه فرد په امامت کې لمونځ وکړي، امام مهدي به لمونځ ورکړي او چې کله له لمانځه فارغ شي نو عیسی ﷺ به ووایي: دروازه خلاصه کړئ، کله چې دروازه خلاصه کړل شي نو د هغې شا ته به دجال له خپلو اویا زرو یهودیانو سره موجود وي، له هر یوه سره به منقش توره او په سرونو به یې تاج وي.

دجال چې کله حضرت عیسی ﷺ ته وګوري هغه به فوراً د تیښتې لپاره ودریږي، حضرت عیسی ﷺ به هغه له (باب لد) (دا په فلسطین کې یو مشهور ځای دی چیرته چې نن صبا یهودو فوځي اډه جوړه کړې) سره نږدې ونیسي، حضرت عیسی ﷺ به هغه نیولی وي او په نیزې سره به یې قتل کړي، حضرت عیسی ﷺ به خلکو ته د دجال په وینو سره نیزه ور ښکاره کړي.

بیا به الله تعالی یهودو ته شکست ورکړي او ذلت به یې یو په څلور شي، الله تعالی به په خپل مخلوق کې هر هغه شي ته د خبرو کولو قوت ورکړي د

کوم شا ته چې یهودي پټ وي پرته له غرقد څخه، ځکه چې د غرقد ونه د یهودو ملګرې ده [1].

حضرت مجمع بن جاریه بیان کوي چې رسول الله ﷺ فرمایلي:

دجال به د مدینې لورې ته راشي او د هغې په بیروني برخه به قبضه وکړي او د مدینې خلک به د باندې له وتو څخه منع کوي. بیا به هغه په بیت المقدس کې د جبل ایلیاء لوري ته راشي او هلته به د مسلمانانو یوه ډله محاصره کړي، مسلمانان به له سختو مشکلاتو سره مخ کړي. بیا به د مسلمانانو امراء ووایي تاسو د کومې خبرې انتظار کوئ؟ پورته شئ له دغه شیطان سره جنګ وکړئ او د خپل رب لوري ته ورشئ. یا فاتحین شئ. هغوی به له دجال سره د جنګ کولو په باره کې مشوره کوي. کله چې صبا شي نو عیسی ابن مریم ﷺ به هم تشریف راوړی وي. کله چې دوی له رکوع څخه سر راپورته کړي نو وبه وایي: الله تعالی مسیح دجال هلاک کړ او مسلمانان غالب شول. حضرت عیسی ﷺ دجال قتل کړ او د هغه ملګرو ته یې شکست ورکړ، تر دې چې ونو، بوټو او ډبرو وئیل: دا زما تر شا یو یهودي پټ دی راشئ دا قتل کړئ [2].

بیا به حضرت عیسی ﷺ د یوه داسې قوم لوري ته ور شي کوم به چې الله تعالی له دجال څخه بچ ساتلی وي. هغه به د هغوی د مخونه پښکل کړي او هغوی ته به په جنت کې د هغوی د درجاتو په باره کې ووایي. بیا به الله تعالی حضرت عیسی ﷺ ته وحې وکړي چې ما خپل یو شمیر داسې بندګان پیدا کړي د کومو د مقابلې کولو په همت کې چې ځوک نشته. ته زما له بندګانو څخه خپل ملګري له ځان سره کړه او د کوه طور په لوري ولاړ

---

[1] سنن ابن ماجه. الفتن. حدیث: ۴۰۷۷. باسناد حسن.
[2] صحیح مسلم. الفتن و اشراط الساعة. حدیث: ۲۹۳۷

شه، يعنې په دې وخت کې به الله تعالی ياجوج ماجوج را وليږي، تفصيلي بيان يې مخته را روان دی.

د دجال په مقابله کې تر ټولو ډېر سخت خلک

حضرت ابو هريرة ﷺ وايي: کله چې ما له نبي کريم ﷺ څخه د بنو تميمو په باره کې درې خبرې واوريدلې نو زه له هغوی سره ډېر محبت لرم، ما له رسول الله ﷺ څخه اوريدلي چې فرمايل يې:

هغوی زما په امت کې د دجال په مقابل کې تر ټولو ډېر سخت دي، د هغه لوري ته د صدقې مال راوړل شو نو نبي کريم ﷺ وفرمايل: دا زما د قوم صدقه ده، د بنو تميم يوه مينځه له حضرت عائشة رضی الله عنها سره وه، نبي کريم ﷺ وويل: دا ازاده کړه، دا د اسماعيل له اولادې څخه ده[1].

يوه سړي د نبي کريم ﷺ په موجوديت کې د بنو تميمو په باره کې نا مناسبه خبره وکړه نو نبي کريم ﷺ وفرمايل:

﴿لاتقل لبنی تميم الا خيرا، فانهم اطول الناس رماحا على الدجال﴾ [2].

ژباړه:

د بنو تميمو په باره کې ښه خبره کوه، د دجال په مقابله کې د هغوی نيزې تر ټولو اوږدې دي.

له خروج دجال څخه انکار کوونکي

په پخوانی زمانه کې د خروج دجال له انکار کوونکو ډلو (معتزله او جهميه) سره سره په نويو خلکو کې له دجال څخه انکار کوونکي په لاندې ډول دي:

---

[1] - صحيح البخاري، العتق، حديث: ۲۵۴۳. وصحيح مسلم، فضائل الصحابة، حديث: ۲۵۲۵.

[2] - مسند احمد: ۴ . وقال الهيثمي في مجمع الزوائد: رجاله رجال الصحيحين.

شیخ محمد عبده [1]

دی وايي: د دجال هيڅ حقيقت نشته، دا يواځې خرافات، چل او فريب دی [2].

محمد فهيم ابو عبيه [3]

ده د كتاب الملاحم په (۱/ ۱۱۸- ۱۱۹) كې د دجال په احاديثو باندې د تبصرې كولو په وخت كې ويلي: له دې څخه مراد د شر او فساد خپرول دي.

ځينو ويلي: دجال به ظاهر شي، مګر له هغه سره فتنې، جنت او دوزخ وغيره نشته، په دې خلكو كې علامه رشيد رضا [4] هم شامل دی. دی د علم او فضل څښتن دی مګر په دې مسئله كې غلط شرى، د قيامت په نښانو كې له يوه شي څخه هم انكار كول ډېره سخته غلطي ده.

حضرت عبد الله بن عباس رضي الله عنه فرمايي:

---

[1] - د هغه نوم محمد عبده بن حسن خير الله آل تركماني دی. دا په خپل وخت كې د مصر لوی مفتي وو. هغه په سنه (۱۹۰۵ عيسوي) كې په اسكندريه كې وفات شوی او په قاهره كې دفن شوی. د زيات تفصيل لپاره د الاعلام للزركلی: ۶/ ۲۵۲ مخ وګوری.

[2] - د ده دا قول صاحب تفسير المنار په (۳/ ۳۱۷) باندې را نقل كړی.

[3] - دا د علامه ابن كثير رحمه الله په زمانه كې د مشهور كتاب (النهاية في الفتن والملاحم) محقق دی.

[4] - نوم او نسب يې داسې دی، محمد رشيد بن علی رضا بن محمد شمس الدين بن محمد بهاؤ الدين بن منلا علی خليفه قلمونی بغدادي حسيني. دا د شام د طرابلس سيمې په قلمون كې پيدا شوی، ابتدائي زده كړې يې په قلمون او طرابلس كې كړې دي. بيا په سنه (۱۳۱۵ هجري) كې مصر ته ولاړ او له شيخ محمد عبده سره يوځای شو او د هغه شاګرد شو. يوه ورځ په موټر كې له سويس څخه قاهرې ته راتلو چې د سفر په دورن كې مړ شو. د هغه له مشهورو علمي خدماتو څخه (مجله المنار) ده كومه چې په (۳۴) جلدونو شايع شوې. له دې پرته په (۱۲) جلدونو كې د قرآن كريم يو تفسير (تفسير المنار) هم دی كوم يې چې مكمل نكړ. د زيات تفصيل لپاره وګوری (الاعلام للزركلی: ۶/ ۱۲۶) د مسيح دجال په باره كې د هغه خبره د (تفسير المنار) په: ۹/ ۴۹۰. كې موجود ده.

حضرت عمر بن الخطاب رضي الله عنه یو ځلې په خطبه کې د الله تعالی له حمد او ثناء ویلو وروسته وویل:

خبر دار! له تاسو وروسته یو شمیر داسې خلک راتلونکي دي کوم به چې له رجم، دجال، شفاعت او د قبر له عذاب څخه انکار کوي. هغه به د دې خبرې انتظار هم کوي چې الله تعالی به یو قوم له جهنم څخه را وباسي او جنت ته به یې داخل کړي.

له رجم به انکار کوي: یعنې د محسن زاني (چې ښځه یې وي) او د محسنې زانیه (چې میړه یې وي) په کاڼو (ډبرو) باندې د سنګاریدو له شرعي حکم څخه به انکار کوي.

او د خلکو له جهنم څخه له را ایستلو څخه به انکار کوي، یعنې د هغو موحدینو په حق کې له شفاعت څخه به انکار کوي کومو ته چې الله تعالی مناسبه سزا ورکړي او بیا یې له جهنم څخه را وباسي.

د دجال متعلق اخیري پنځه مسئلې

(۱) حضرت ابو سعید خدري رضي الله عنه بیان کوي چې رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي:

﴿ ألا أخبركم بما هو أخوف عليكم من المسيح الدجال؟ قال : قلنا : بلى ، فقال : الشرک الخفي، ان يقوم الرجل يصلى فيزين صلاته لما يرى من نظر رجل﴾ ([1]).

ژباړه: آیا زه تاسو ته یوه داسې خبره بیان نکړم د کومې چې ما ته د ستاسو په باره کې له دجال څخه هم زیاته ویره ده؟ هغه شرک خفي دی، یعنې چې یو انسان د لمانځه لپاره ودریږي او بل څوک دی د لمانځه په کولو وویني نو دی د لیدونکي لپاره خپل لمونځ په ډیرې ښې طریقې سره اداء کول شروع کړي.

[1] - مسند احمد :۳/ ۳۰، وسنن ابن ماجه، الزهد، حدیث: ۴۲۰۴، وحسنه الالباني في صحیح الترغیب والترهیب، حدیث: ۲۷.

ریا کاري یو ډیر خطرناک شی دی، ریا کاري دا ده چې یو انسان کوم نیک کار په دې ارادې سره کوي چې خلک د دغه کار له امله بیا د ده صفت وکړي، دا شرک خفي دی او د عملونو تباه کوونکی شی دی، د قیامت په ورځ به ریا کارو ته وویل شي: د هغو خلکو خوا ته ور شی د کومو لپاره مو چې په دنیا کې اعمال تر سره کول، وګوری آیا له هغو سره د ستاسو لپاره کومه جزا شته؟.

(۲) حضرت ابو ذر ﵁ بیان کوي چې رسول الله ﷺ فرمايلي:

﴿غیرالدجال اخوف علی امتی من الدجال الائمة المضلون﴾ ([1]).

ژباړه:

د دجال پر فتنې بر سیره زما چې په خپل امت باندې کومه ویره ده هغه ګمراه کوونکي پیشویان دي.

د ګمراهي خپروونکي ائمه او قادین د امت لپاره د یوې غټې خطرې حیثیت لري، کله چې د ټولنې لوی او مؤثر خلک ګمراه شي نو د هغوی ماتحت خلک هم یقیناً په ګمراهي کې مبتلا کیږي، ګمراه کوونکي مشران کله له دنیوي امورو سره تعلق لرونکي وي لکه: بادشاه، امراء، وزیران او کله یې تعلق له دیني امورو سره وي لکه: علماء، واعظین او دین ته را دعوتوونکي خلک، هر کله چې په خلکو باندې ګمراه کوونکي مشران مسلط شي نو هغه ټول تباه او برباد کړی شي.

(۳) حضرت عمران بن حصین ﵁ بیان کوي چې رسول الله ﷺ فرمايلي:

﴿لاتزال طائفة من امتی یقاتلون علی الحق ظاهرین علی من ناوءهم حتی یقاتل آخرهم المسیح الدجال﴾ ([1]).

[1] مسند احمد: ۵/ ۱۴۵، وسلسلة الاحادیث الصحیحة: ۴/ ۲۲۴، حدیث: ۱۹۸۹.

ژباړه : زما د امت یوه ډله به همیشه د حق په خاطر له مخالفینو سره جنګ کوي او پر هغوی به بر لاسي کیږي، تر دې چې د دوی آخیرنی سړی به له مسیح دجال سره جنګ وکړي.

له دې حدیث څخه معلومیږي چې په دغه امت کې د جهاد تحریک یو مسلسل تحریک دی، د دغه تحریک د ابتدا او انتها خلک به له یوه بل سره تعلق لري، جهاد کله هم نه ختمیږي تر دې چې د امت آخیرنی سړی به له دجال سره جنګ وکړي.

(۴) په فتنو کې ثابت قدمه اوسیدل د شریعت یو بنیادي اصل دی، همدا وجه ده چې د خدای تعالی ﷻ رسول ﷺ د دجال فتنې ذکر کوي او فرمايي:

﴿یا عباد الله ! فاثبتوا﴾

د الله بنده ګانو ! ثابت قدم اوسی.

دا سوچ هم پکار دی چې د فتنو په باره کې راغلي حدیثونه مونږ د مایوسي او عدم خود اعتمادي ښکار نکړي، بلکه مونږ ته په ایمان کې په ثابت قدمي کې د زیاتوالي راوستل پکار دي.

(۵) د دجال له حدیث څخه دا هم واضحه کیږي چې په آخره زمانه کې به جنګ سفید په تورو سره وي. له سپینو اسلحو څخه غیشي او آسونه مراد دي [۲].

---

[۱] - مسند احمد : ۴/ ۴۳۷. و سنن ابي داؤد. الجهاد. حدیث : ۲۴۸۴. وصححه الحاکم ووافقه الذهبي.

[۲] - د دې بیان په علامه نمبر : ۱۰۹ کې تیر شو.

د حضرت عیسی علیه السلام نزول

حضرت عیسی علیه السلام د الله تعالی له اوالعزم او مقربو انبیاء کرامو او رسولانو څخه یو نبي او رسول دی، الله تعالی په دې خاصیت سره نازولی چې له پلار پرته یواځې له مور څخه یې پیدا کړی، د هغه والده ماجده حضرت سیده بي بي مریم علیها السلام د خپلې نیکي او زیات عبادت له امله یو ممتاز حیثیت لري.

الله تعالی جل جلاله فرمایي:

﴿ كُلَّمَا دَخَلَ عَلَيْهَا زَكَرِيَّا الْمِحْرَابَ ۙ وَجَدَ عِنْدَهَا رِزْقًا ۖ قَالَ يَا مَرْيَمُ أَنَّىٰ لَكِ هَٰذَا ۖ قَالَتْ هُوَ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ ۖ إِنَّ اللَّهَ يَرْزُقُ مَنْ يَشَاءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴾ (۱).

ژباړه:

هر کله چې ننوت دیته زکریا په محراب (په عبادتخانه) کې نو موندل به یې له دې (مریمې) سره څه روزي (یعني میوې د ژمي په اوړي او میوې د اوړي په ژمي کې) وویل زکریا اې مریمې! له کومې راغلې ده نا ته دا میوه؟ وویل مریمې زکریا ته چې دا روزي له طرف د الله ده؛ بیشکه چې الله روزي ورکوي هغه چا ته چې اراده وفرمایي (د روزي ورکولو یې ډیره پریمانه) (بېحسابه).

۱- آل عمران. آیة: ۳۷.

حضرت زکریا ﷺ د بي بي مریم علیها السلام لپاره په مسجد کې یوه عمده برخه خاص کړه، کومې ته چې له بي بي مریم علیها السلام پرته بل چا ته د ننوتو اجازه نه وه، مریم علیها السلام شپه ورځ په دې حجره کې په عبادت کې مصروفه وه، کله به هم چې د خدای تعالی نبي زکریا ﷺ د عبادت دې ځای ته ورغی نو له بي بي مریم علیها السلام سره به بې موسمه میوې وې، هغه ورته وویل (اَنّٰی لَکِ هٰذَا) اې مریم! دا بې موسمه میوې له کومه راځي؟ سیده بي بي مریم علیها السلام په ځواب کې وویل (هُوَ مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ) دا د الله له لوري ځخه دي (اِنَّ اللّٰهَ یَرْزُقُ مَنْ یَّشَآءُ بِغَیْرِ حِسَابٍ) الله تعالی ﷻ چې چا ته وغواړي بې حسابه رزق ورکوي.

یو ځل داسې وشول چې فرښتې راغلې او بي بي مریم علیها السلام ته یې خوشخبري ورکړه، الله تعالی ﷻ فرمایي:

﴿وَاِذْ قَالَتِ الْمَلٰٓئِکَةُ یٰمَرْیَمُ اِنَّ اللّٰهَ اصْطَفٰکِ وَطَهَّرَکِ وَاصْطَفٰکِ عَلٰی نِسَآءِ الْعٰلَمِیْنَ ۝ یٰمَرْیَمُ اقْنُتِیْ لِرَبِّکِ وَاسْجُدِیْ وَارْکَعِیْ مَعَ الرّٰکِعِیْنَ ۝﴾ [1]

ژباړه:

او یاد کړه اې محمده! هغه وخت چې وویل فرښتو، یعنې (جبریل) اې مریم! بیشکه چې الله غوره کړې یې ته (په کرامت او عبادت) او پاکه کړې یې ته (له بدو اقوالو، افعالو او احوالو ځخه) او غوره کړې یې ته په ګردو ښځو د عالمیانو (یعنې پر ښځو د زمانې خپلې)، اې مریمې فرمان برداره شه (ولاړه شه بندګي کوه) لپاره د رب خپل؛ او سجده کوه! او رکوع کوه! له نورو رکوع کوونکو سره (له نورو لمونځ کوونکو سره په جماعت لمونځ کوه).

---

[1] - آل عمران. آیة: ۴۲ - ۴۳.

الله تعالی بیان کړه چې فرښتو مریم علیها السلام ته د دې خبرې خوشخبري ورکړه چې الله تعالی دا وخت هغه د زمانې له ټولو ښځو څخه په اعلی مقام باندې فائزه کړې ده او یو هلک به یې پیدا کیږي کوم به چې نبي وي او دا خوشخبري یې ورکړې ده:

﴿وَيُكَلِّمُ النَّاسَ فِي الْمَهْدِ وَكَهْلًا وَمِنَ الصَّالِحِينَ ﴾ (١)

ژباړه: او خبرې به کوي له خلکو سره په مهد (د مور په غیږ یا په زانګو یا په طفولیت کې) او په کهولت (پوره عمر) کې او له صالحانو څخه به وي.

یعنې هغه به په کوچنیوالي کې د الله وحده لا شریک لوري ته خلک دعوتوي، همدا شان په لوی والي کې به هم خلک د الله تعالی د عبادت لوري ته را بولي، حضرت سیده مریم علیها السلام ته د ډېر عبادت، اطاعت او د کثرت سجود حکم شوی وو تر څو چې د عزت مستحقه جوړه شي او د دې لوی نعمت شکر اداء کړي، الله تعالی ترینه راضي شو، په هغې یې رحم وکړ او د هغې په والدینو یې هم رحم کړی.

حضرت انس رضي الله عنه بیان کوي چې رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي:

﴿حسبك من نساء العالمين مريم ابنة عمران و خديجة بنت خويلد و فاطمة بنت محمد﴾ (٢).

ژباړه:

د ټولې دنیا په ښځو کې څلور ښځې بهترینې دي، (١) مریم بنت عمران (٢) آسیه زوجه فرعون (٣) خدیجه بنت خویلدا (۴) فاطمه بنت محمد صلی الله علیه وسلم، کله چې فرښتو حضرت مریم علیها السلام ته خوشخبري ورکړه چې الله تعالی غوره

---

١ آل عمران، آیة: ۴۲.

٢ جامع الترمذي، المناقب، حدیث: ۳۸۷۸، وسلسلة الاحادیث الصحیحة :۴/ ۱۳، حدیث: ۱۵۰۸.

کړي او هغه به یو داسې اولاد ورکړي کوم به چې د عزت څښتن، پاک، معزز او محترم نبي وي، همدا شان به یې په معجزاتو سره مرسته او تایید هم وکړي، د دې خبرې په اوریدو مریم ډیره په تعجب کې شوه او هغه دا چې له پلاره پرته څنګه اولاد پیدا کیدلای شي. د هغه میړه نشته نو اولاد به یې له کومه شي، فرښتو هغې ته وویل: الله تعالی په هر څه قادر دی، هغه چې کله کوم کار ته اراده وکړي نو فقط چې دومره ووايي چې شه نو هغه به کیږي.

مریم علیها السلام دې ته ځان تسلیم کړ، د الله تعالی لوري ته متوجه شوه او د هغه د حکم منلو ته سپر شوه، هغې ته اندازه لګیده چې په دې کار کې به هغه له لوی ازمایښت سره مخامخ شي، خلک به د هغې په باره کې رنګا رنګ خبرې کوي، ځکه چې هغوی له حقیقت څخه نا خبره دي او پرته له سوچ او فکر څخه د هغوی نظر به یواځې په ظاهري حالاتو باندې وي، مریم علیها السلام به له مسجد او د خپل عبادت له ځای څخه یواځې په خپلو ماهواري ورځو کې د باندې وتله یا به هغه وخت وتله کله به چې له مسجد څخه د باندې د اوبو او غذا راوړو کوم ضرورت پیښ شو.

یوه ورځ هغه د داسې کوم ضرورت په بنیاد له مسجد څخه ووتله، الله تعالی بیان کوي ﴿إِذِ انتَبَذَتْ﴾ کله چې په څنګ شوه (ولاړه) له کورنۍ خپلې هغه ځای ته چې د کور په شرقي ډډه کې ؤ، نو په عین همدې وخت کې الله تعالی د هغې لوري ته جبریل امین ولیږه ﴿فَتَمَثَّلَ لَهَا بَشَرًا سَوِيًّا﴾ نو ځان یې جوړ کړ دې ته سړی کامل، کله چې د مریم علیها السلام په هغه سترګې ولګیدې نو بې اختیاره یې وویل ﴿إِنِّي أَعُوذُ بِالرَّحْمَٰنِ مِنكَ إِن كُنتَ تَقِيًّا﴾ بیشکه زه پناه غواړم په رحمن له تا نه که یې ته پرهیزګار (نو له ما څخه په ډډه شه) یعنې که ته له الله څخه ویره لرونکی او متقي انسان یې نو زه چې په څه ستا له شر څخه پناه غواړم، د هغه لحاظ وکړه او له دې ځای څخه ولاړ شه، فرښتې مریم علیها السلام مخاطب کړه او ورته وې ویل ﴿إِنَّمَا أَنَا

رَسُولُ رَبِّكِ لِأَهَبَ لَكِ غُلاَمًا زَكِيًّا﴾ بیشکه همدا خبره ده چې زه را لیږل شوی د رب ستا یم د پاره د دې چې وبښم تا ته (په امر د رب ستا) یو هلک صالح (له ګناهونو پاک) یعنې ونه ویریږې : زه کوم بشر نه یم، بلکه د الله فرښته یم، زه الله ستا لوري ته را لیږلې یم تا ته د یوه پاک هلک درکولو ته راغلې یم ﴿قَالَتْ أَنَّى يَكُونُ لِي غُلاَمٌ﴾ وویل بي بي مریمعليها السلام (له ډیره تعجبه) څرنګه به پیدا شي ما ته زوی؟ یعنې د زوی پیدا کولو چې کوم ظاهري اسباب دي هغه خو له ما سره نشته ﴿وَلَمْ يَمْسَسْنِي بَشَرٌ وَلَمْ أَكُ بَغِيًّا﴾ حال دا چې نه دی رسیدلی ما ته هیڅ بشر (په نکاح) او نه وم زه هیچیرې بد کاره، یعنې نه واده شوې یم او نه زه د کومې بې حیایي مرتکب یم ﴿قَالَ كَذَلِكِ قَالَ رَبُّكِ هُوَ عَلَيَّ هَيِّنٌ﴾ نو وویل جبریل مریمې ته کار همداسې دی لکه چې ته وایې، لیکن فرمایلي دي رب ستا دغه کار په ما باندې اسان دی، یعنې فرښتې د هغې د تعجب لیرې کولو لپاره وویل: دا د الله وعده ده چې له تا څخه یو هلک پیدا کوي﴿هُوَ عَلَيَّ هَيِّنٌ﴾ یعنې دغه کار د هغه لپاره ډیر اسان او معمولي دی، ځکه چې هغه په هر شي باندې قادر دی او فرمایي ﴿وَلِنَجْعَلَهُ آيَةً لِلنَّاسِ﴾ او چې وګرځوو مونږ دغه (هلک) لویه علامه دلیل (د کامل قدرت) د پاره د خلکو، یعنې د دغه ماشوم پیدایش په انواعو او اقسامو سره د مخلوق په پیدا کولو کې په خپل قدرت باندې یو دلیل جوړه وي.

الله عز وجل:

- آدم عليه السلام له سړي او ښځې پرته پیدا کړی.
- حوا عليها السلام یې له ښځې پرته یواځې له سړي پیدا کړې.
- عیسی عليه السلام یې پرته له سړي له ښځې پیدا کړی.
- پاتې نور ټول انسانان یې له سړي او ښځې دواړو څخه پیدا کړي.

الله تعالی جل جلاله فرمايي:

﴿وَمَرْيَمَ ابْنَتَ عِمْرَانَ الَّتِيٓ اَحْصَنَتْ فَرْجَهَا فَنَفَخْنَا فِيْهِ مِنْ رُّوْحِنَا﴾ ([1]).

ژباړه :او په مثل بیان کړی دی الله د مریمې لور د عمران هغه چې ساتلی يې وه ځای د شهوت خپل (له نكاح او سفاح څخه) نو ومو پوكل په ګريوان د هغې کې له روح خپل څخه.

يعنې جبريل امين عليه السلام د مريمې عليها السلام په ګريوان کې پوكړل په كوم سره چې هغه فورا حامله شوه، الله تعالی جل جلاله فرمايي:

﴿فَنَفَخْنَا فِيْهِ مِنْ رُّوْحِنَا﴾

ژباړه :

نو ومو پوكل په ګريوان د هغې کې له روح خپل څخه.

مخته الله تعالی جل جلاله فرمايي:

﴿فَحَمَلَتْهُ فَانْتَبَذَتْ بِهٖ مَكَانًا قَصِيًّا ﴿٢٢﴾﴾ ([2]).

ژباړه :

پس حامله شوه مريمه په دغه (عيسی) سره نو په څنګ شوه سره له دغه عيسی يو ځای ليرې ته.

دا ځكه چې سيده مريم عليها السلام چې كله حامله شوه نو سخته پريشانه شوه، هغې ته علم وو چې خلک به د هغې په باره کې د بهتان خبرې كوي، كله چې په هغې باندې د حمل نښانې ظاهرې شوې نو هغه له خلكو پټه شوه او له هغوی څخه كناره شوه او په يوه ليرې ځای کې يې اوسيدل غوره كړل.

---

[1] التحريم، آية: ۱۲.

[2] مريم، آية: ۲۲.

د عیسی ﷺ پیدایښت

الله تعالی ﷻ فرمایي: ﴿فَأَجَآءَهَا الْمَخَاضُ إِلَىٰ جِذْعِ النَّخْلَةِ قَالَتْ يَٰلَيْتَنِى مِتُّ قَبْلَ هَٰذَا وَكُنتُ نَسْيًا مَّنسِيًّا ﴿٢٣﴾﴾ (١).

ژباړه: پس راوسته مریمه درد د زیږیدلو بیخ د ونې د خرما ته (د تکیې لپاره کله چې عیسی متولد شو) وویل مریمې له ډیرې حیا کاشکې! زه مړه وای زه پخوا له دې او وای زه هیره شوې بیخي له زړو وتلې.

یعنې د ولادت د سخت درد له امله هغه په بیت اللحم کې د کجورې د یوې ونې خوا ته راغله، په دې وخت بي بي مریم علیها السلام مذکوره الفاظ ویل، د دې لپاره چې هغې ته معلومه وه چې خلک به د هغې خبره رښتیا نه بولي بلکه هغه به دروغژنه بولي، بلکه کله چې هغوی د مریم علیها السلام په لاسونو کې نوی پیدا شوی ووینې نو په هغې به د بدکارې الزام ولګوي، حالانکه هغه له دوی سره په نږدې مسجد کې اوسیدونکې زاهده او عابده ښځه ده او د هغې تعلق د نبوت او دیانتدار خاندان سره ده. له همدې امله هغه دومره غمجنه وه چې تمنا یې وکړه چې اې کاش! هغه دې حالت ته له رسیدا د مخه مړه شوې وای یا دا پیدا شوی نه وای ﴿فَنَادَاهَا مِن تَحْتِهَا﴾ نو هغې ته د لاندې آواز وشو، یعنې فرښتې له لاندې څخه آواز وکړ ﴿أَلَّا تَحْزَنِى قَدْ جَعَلَ رَبُّكِ تَحْتَكِ سَرِيًّا ﴿٢٤﴾ وَهُزِّىٓ إِلَيْكِ بِجِذْعِ النَّخْلَةِ تُسَٰقِطْ عَلَيْكِ رُطَبًا جَنِيًّا ﴿٢٥﴾ فَكُلِى وَاشْرَبِى وَقَرِّى عَيْنًا فَإِمَّا تَرَيِنَّ مِنَ الْبَشَرِ أَحَدًا فَقُولِىٓ إِنِّى نَذَرْتُ لِلرَّحْمَٰنِ صَوْمًا فَلَنْ أُكَلِّمَ الْيَوْمَ إِنسِيًّا ﴿٢٦﴾﴾ (٢).

---

(١) مریم، آیة: ٢٣.

(٢) مریم، آیة: ٢٥، ٢٦.

ژباړه : او وخوځوه (وښنده) خپل ځانته بیخ د خرما چې را توی کاندي پر تا خرما پخې تازه، پس خوره دا (خرما) او څښنه دا (اوبه) او رڼې (یخې) کړه سترګې خپلې (په عیسی او خوشحاله شه) پس که ولید تا له خلکو څخه یو څوک (چې د عیسی د تولد پوښتنه یې در څخه کوله) نو ووایه بیشکه ما نذر کړې مې ده په ځان رحمن ته روژه (له خبرو) پس له سره به خبرې ونکړم زه نن ورځ له هیڅ یوه انسان سره.

یعنې وخوره، وڅښه، بیا خپل ماشوم پورته کړه او د قوم لوري ته ولاړه شه، که چیرته تا ته کوم کس په نظر درشي نو هغه ته په اشاره سره وایه : ما نن د الله لپاره روژه نیولې، لهذا زه نن له هیچا سره خبرې نه کوم ﴿ فَأَتَتْ بِهِۦ قَوْمَهَا تَحْمِلُهُۥ ۖ قَالُوا۟ يَٰمَرْيَمُ لَقَدْ جِئْتِ شَيْـًٔا فَرِيًّا ۝٢٧ يَٰٓأُخْتَ هَٰرُونَ مَا كَانَ أَبُوكِ ٱمْرَأَ سَوْءٍ وَمَا كَانَتْ أُمُّكِ بَغِيًّا ۝٢٨ ﴾ ([1]).

ژباړه :

پس راغله (مریمه) سره له دغه (عیسی) قوم خپل ته چې اخیستی یې وو هغه عیسی په غیږ کې کله چې قوم یې ولیده نو وویل (جهودانو) اې مریمې ! په تحقیق را وړی دی (او کړی دی) تا یو عجیب کار مخالف له عادت څخه، اې خورې د هارون ! نه ؤ پلار ستا سړی د بدي او نه وه مور ستا بد کاره (نو دا ته ولې داسې شوې)

د (الفریه) معنا ده کوم ډېر بیکاره کار

[1] - مریم. آیة: ۲۷ – ۲۸.

عیسی ﷺ په غیږ کې خبرې کولې

کله چې مریم علیها السلام ډیره ارزوده شوه او د قوم خبرو ډیر شدت اختیار کړ نو الله تعالی وویل ﴿فَأَشَارَتْ إِلَيْهِ﴾ نو اشاره وکړه (مریمې) هغه ته (چې له دغه عیسی سره وغږیږئ) یعنې له ما څخه پوښتنه مه کوی بلکه له دغه ماشوم څخه وپوښتی، نو هغوی وویل ﴿قَالُوا كَيْفَ نُكَلِّمُ مَنْ كَانَ فِي الْمَهْدِ صَبِيًّا﴾ څرنګه خبرې وکړو مونږ له هغه چا سره چې دی هغه په زانګو (یا غیږ) کې وړوکی (تی رودونکی) یعنې تا ځواب دغه ماشوم ته وسپاره کوم چې په غیږ کې شیدې خوري او هیڅ نه پیژني.
په دې وخت کې الله تعالی عیسی ﷺ ته د خبرو کولو قوت ور کړ.

﴿قَالَ إِنِّي عَبْدُ اللَّهِ آتَانِيَ الْكِتَابَ وَجَعَلَنِي نَبِيًّا ۝ وَجَعَلَنِي مُبَارَكًا أَيْنَ مَا كُنْتُ وَأَوْصَانِي بِالصَّلَاةِ وَالزَّكَاةِ مَا دُمْتُ حَيًّا ۝ وَبَرًّا بِوَالِدَتِي وَلَمْ يَجْعَلْنِي جَبَّارًا شَقِيًّا ۝ وَالسَّلَامُ عَلَيَّ يَوْمَ وُلِدْتُ وَيَوْمَ أَمُوتُ وَيَوْمَ أُبْعَثُ حَيًّا ۝﴾ [1].

ژباړه:

وویل عیسی چې بیشکه زه بنده د الله یم: راکړی یې دی ما ته کتاب او ګرځولی یې یم نبي. او ګرځولی یې یم برکتي په هر ځای کې چې یم او تاکید یې کړی دی ما ته په لمانځه سره او په زکاة سره تر څو چې زه به ژوندی. او ګرځولی یم الله نیکي کوونکی له مور خپلې سره او نه یې یم ګرځولی سر کشه او بد بختـه. او (وویل عیسی) سلام دی په ما په هغه ورځ چې زیږولی شوی یم (د شیطان نه مس کولو او نورو بدیو او خرافاتو نه) او

---

[1] مریم. آیة: ۲۹ – تا ۳۳

په هغه ورځ چې مرم به (د ځنکندن او د قبر له عذاب څخه) او په هغه ورځ چې پورته به کړی شم ژوندی (د قیامت له عذاب څخه).

تر ټولو د مخه چې د عیسی ﷺ له خولې کومه خبره ووته هغه دا وه ﴿إِنِّي عَبْدُ اللَّهِ﴾ زه د الله بنده یم : او دا یې نه دي ویلي چې زه د الله زوی یم، ځکه چې الله یواځې دی ؛ هغه لره هیڅ شریک نشته. نه هغه څوک خپله ښځه جوړه کړې او نه یې څوک زوی جوړ کړی. پاک دی هغه ذات کوم چې ټول مخلوق پیدا کړی او هر یوه ته یې راهنمائي کړې.

دا د عیسی اصل حقیقت دی. الله تعالی ﷻ فرمایي:

﴿ذَٰلِكَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ ۚ قَوْلَ الْحَقِّ الَّذِي فِيهِ يَمْتَرُونَ ۝ مَا كَانَ لِلَّهِ أَن يَتَّخِذَ مِن وَلَدٍ ۖ سُبْحَانَهُ ۚ إِذَا قَضَىٰ أَمْرًا فَإِنَّمَا يَقُولُ لَهُ كُن فَيَكُونُ ۝﴾ ([1]).

ژباړه :دغه موصوف عیسی زوی د مریمې دی (الله د ده په شان کې ویلې ده) خبره حقه رښتیا هغه چې په دې کې سره جګړې کوي (خلق) نه ښایي الله ته دا چې ونیسي ولد (یو څوک) پاکي دد ده ته (له نیولو د ولد نه)؛ هر کله چې حکم وکړي دی د یوه کار پس بیشکه همدا خبره ده چې وایي هغه ته (موجود شه) پس موجودیږي.

الله تعالی ﷻ فرمایي ﴿إِنَّ مَثَلَ عِيسَىٰ عِندَ اللَّهِ كَمَثَلِ آدَمَ ۖ خَلَقَهُ مِن تُرَابٍ ثُمَّ قَالَ لَهُ كُن فَيَكُونُ ۝﴾ ([2]).

ژباړه :بیشکه مثال (صفت) د عیسی په نزد د الله په شان د مثال (صفت) د آدم دی: چې (الله) جوړ کړ هغه (آدم) له خاورو څخه بیا یې وویل آدم ته (بشر شه)؛ پس بشر شو.

---

[1] مریم. آیة: ۳۴ - ۳۵.
[2] آل عمران. آیة: ۵۹.

الله تعالی په عیسی ﷺ انعام کړی او فرمایي:

﴿إِذْ قَالَ اللَّهُ يَٰعِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ اذْكُرْ نِعْمَتِي عَلَيْكَ وَعَلَىٰ وَالِدَتِكَ إِذْ أَيَّدتُّكَ بِرُوحِ الْقُدُسِ تُكَلِّمُ النَّاسَ فِي الْمَهْدِ وَكَهْلًا ۖ وَإِذْ عَلَّمْتُكَ الْكِتَٰبَ وَالْحِكْمَةَ وَالتَّوْرَىٰةَ وَالْإِنجِيلَ ۖ وَإِذْ تَخْلُقُ مِنَ الطِّينِ كَهَيْـَٔةِ الطَّيْرِ بِإِذْنِي فَتَنفُخُ فِيهَا فَتَكُونُ طَيْرًا بِإِذْنِي ۖ وَتُبْرِئُ الْأَكْمَهَ وَالْأَبْرَصَ بِإِذْنِي ۖ وَإِذْ تُخْرِجُ الْمَوْتَىٰ بِإِذْنِي ۖ وَإِذْ كَفَفْتُ بَنِي إِسْرَٰٓءِيلَ عَنكَ إِذْ جِئْتَهُم بِالْبَيِّنَٰتِ فَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْهُمْ إِنْ هَٰذَآ إِلَّا سِحْرٌ مُّبِينٌ ﴿١١٠﴾ وَإِذْ أَوْحَيْتُ إِلَى الْحَوَارِيِّينَ أَنْ ءَامِنُوا بِي وَبِرَسُولِي قَالُوٓا ءَامَنَّا وَاشْهَدْ بِأَنَّنَا مُسْلِمُونَ ﴿١١١﴾﴾ (١).

ژباړه:

(یاد کړئ) هغه وخت چې وبه فرمایي الله اې عیسی زوی د مریمې یاد کړه احسان زما پر تا او په مور ستا (چې غوره کړې مې وه پر ښځو د زمانې خپلې) کله چې قوت مې درکړی ؤ تا ته (اې عیسی) په روح القدس (جبریل یا انجیل یا اسم اعظم یا عیسوي روح سره) چې خبرې به دې کولې له خلکو سره په مهد (د مور په غیږ یا په زانګو یا په طفولیت کې) او په حال د کهولت (پوره عمر) کې او کله چې، مې در زده کړ تا ته کتاب (لیکل) او حکمت د (شرعي احکامو او ژورو خبرو علم) او تورات او انجیل او کله چې جوړه به دې کړله له خټو څیني په مثل د صورت د مارغه په اذن (حکم) زما پس پوکول به دې په هغه صورت کې پس شو به هغه (هیئت) مارغه په اذن (حکم) زما او روغول به دې مورزادي ړوند او برګ (پیس) په اذن (حکم) زما

١ المائدة. آیة: ١١٠-١١١.

او کله چې را ایستل به دې مړي (له قبرونو څخه او ژوندي کول به دې) په اذن (حکم) زما او کله چې مې بند کړ (شر) د بني اسرائیلو له تا نه (اې عیسی چې ستا د قتل اختیار یې کړی ؤ) کله چې راوړي ؤ تا دوی ته واضح دلایل نو وویل هغو کسانو چې کافران شوي وو له دوی څخنې چې نه دي دغه معجزې ستا مګر سحر دی ښکاره (هر چا ته) او کله چې په زړونو کې مې ور واچول (او امر مې وکړ د عیسی په ژبه قوم د عیسی) حواریونو ته چې ایمان راوړئ تاسې په ما (چې ستاسې الله یم) او په رسول زما چې (عیسی دی) نو وویل حواریونو چې ایمان مو راوړی دی (په الله او عیسی) او شاهد اوسه (اې عیسی) په دې چې بیشکه مونږ مسلمانانو یو (غاړه اېښودونکي حکم د الله ته).

عیسی عليه السلام د حضرت محمد ﷺ په باره کې زیری ورکړی

الله تعالی جل جلاله فرمایي:

﴿ وَإِذْ قَالَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ يَٰبَنِيٓ إِسْرَٰٓءِيلَ إِنِّي رَسُولُ ٱللَّهِ إِلَيْكُم مُّصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيَّ مِنَ ٱلتَّوْرَىٰةِ وَمُبَشِّرًۢا بِرَسُولٍ يَأْتِي مِنۢ بَعْدِي ٱسْمُهُۥٓ أَحْمَدُ ۖ فَلَمَّا جَآءَهُم بِٱلْبَيِّنَٰتِ قَالُوا۟ هَٰذَا سِحْرٌ مُّبِينٌ ﴾ (١).

ژباړه:

او یاد کړه اې محمد ! هغه وخت کله چې وویل عیسی زوی د مریمې داسې چې اې (بني اسرائیلو) (اولاده د یعقوب) بیشکه زه رسول لیږلی شوی د الله یم تاسې ته حال دا چې یم تصدیق کوونکی د هغه کتاب چې وړاندې څما دی له تورات څخه او زیری کوونکی یم په هغه رسول سره چې را به شي وروسته له ما څخه چې نوم د هغه احمد دی (بیا وایي الله) کله چې راغی

---

(١) الصف، آیة: ٦.

هغه رسول دوی ته په ښکاره ۋ معجزو سره وویل (بنی اسرائیلو) دا (قرآن) سحر کوډې دي ښکاره.

حضرت عیسی ﷺ د بني اسرائیلو په انبیاؤ کې اخیري نبي دی، ټولو انبیاؤ په خپل خپل قوم باندې د اتمام حجت لپاره او د الله له لوري څخه د انعام په توګه هغوی ته د خاتم النبیین محمد ﷺ زیری ورکړی، د هغه نام او صفات یې قوم ته ور ښودلي، کله یې هم چې ووینې نو پیژني به یې، نو سمدستي به ایمان راوړي او د هغه فرمان برداري به کوي.

الله تعالی ﷻ فرمایي:

﴿ ٱلَّذِينَ يَتَّبِعُونَ ٱلرَّسُولَ ٱلنَّبِيَّ ٱلْأُمِّيَّ ٱلَّذِى يَجِدُونَهُۥ مَكْتُوبًا عِندَهُمْ فِى ٱلتَّوْرَىٰةِ وَٱلْإِنجِيلِ يَأْمُرُهُم بِٱلْمَعْرُوفِ وَيَنْهَىٰهُمْ عَنِ ٱلْمُنكَرِ وَيُحِلُّ لَهُمُ ٱلطَّيِّبَٰتِ وَيُحَرِّمُ عَلَيْهِمُ ٱلْخَبَٰٓئِثَ وَيَضَعُ عَنْهُمْ إِصْرَهُمْ وَٱلْأَغْلَٰلَ ٱلَّتِى كَانَتْ عَلَيْهِمْ ۚ فَٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ بِهِۦ وَعَزَّرُوهُ وَنَصَرُوهُ وَٱتَّبَعُوا۟ ٱلنُّورَ ٱلَّذِىٓ أُنزِلَ مَعَهُۥٓ ۙ أُو۟لَٰٓئِكَ هُمُ ٱلْمُفْلِحُونَ ﴿١٥٧﴾ ﴾ ([1]).

ژباړه:

دا متقیان مؤمنان چې مقرر دی دوی ته رحمت هغه کسان دي چې متابعت کوي دوی د (دین) د هغه رسول چې نبي امي دی: هغه رسول چې مومي دوی (نوم او صفت) د هغه لیکلی شوی په نزد د دوی په تورات او په انجیل کې (هغه رسول چې حکم) امر کوي دوی ته په معروف (نیکي) سره او منع کوي دوی له منکر (بدي) څخه او حلالوي دوی ته ګرد طیبات (پاک شیونه چې حرام کړی شوي وو پر دوی باندې) او حراموي پر دوی باندې خبیث (پلیت) شیان او لیرې کوي له دوی څخه درانه بارونه د دوی او قیدونه د سختیو هغه چې وو پر دوی؛ پس هغه کسان چې ایمان یې راوړی دی په دغه (محمد) او عزت (تعظیم رفاقت) کوي د دغه (محمد) او مرسته

[1] الاعراف. آیة: ۱۵۷.

کوي له دغه (محمد) سره او متابعت کوي د هغه نور (رڼا) چې نازله کړی شوې ده سره له (متابعته) د دغه (محمد) نو دغه ستایل شوي کسان همدوی دي په مراد رسیدلي.

یوه ورځ د رسول الله ﷺ صحابه کرامو ﷺ عرض وکړ: مونږ ته د خپل ځان په باره کې یو څه ووایه؟ رسول الله ﷺ وویل:

﴿دعوة ابی ابراهیم وبشارت عیسی بی، ورؤیاء امتی التی راءت) ([1]).

ژباړه:

زه د خپل پلار ابراهیم ﷺ د دعا نتیجه یم، زه د عیسی ﷺ زیری او د خپلې مور خوب یم.

د حضرت عیسی ﷺ اسمان ته پورته کیدل

الله تعالی ﷻ فرمایي:

﴿وَمَكَرُوا وَمَكَرَ اللَّهُ ۖ وَاللَّهُ خَيْرُ الْمَاكِرِينَ ۝ إِذْ قَالَ اللَّهُ يَا عِيسَىٰ إِنِّي مُتَوَفِّيكَ وَرَافِعُكَ إِلَيَّ وَمُطَهِّرُكَ مِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا وَجَاعِلُ الَّذِينَ اتَّبَعُوكَ فَوْقَ الَّذِينَ كَفَرُوا إِلَىٰ يَوْمِ الْقِيَامَةِ ۖ﴾ ([2]).

ژباړه:

او مکر وکړ (کفارو) په (عیسی) باندې او مکر وکړ الله (له دوی سره چې سزا یې دوی ته ورکړه) او الله خیر (بهتر) د ماکرینو دی (چې مکاران په سزا رسوي) یاد کړه اې محمد ' هغه وخت چې وویل الله اې عیسی بیشکه زه اخیستونکی یم ستا (له زمکې) او پورته بیونکی یم ستا طرف زما ته او پاکونکی (لیرې کوونکی) یم ستا له هغو کسانو څخه چې کافران (منکران)

---

[1] - مسند احمد: ۴ / ۱۲۷.

[2] - آل عمران، آیة: ۵۴ - ۵۵.

شوي دي او ګرځوونکی یم د هغو کسانو چې متابعت یې کړی دی ستا د پاسه د هغو کسانو چې کافران (منکران) شوي دي تر ورځې د قیامته پورې.
الله تعالی ﷻ فرمایي:

﴿وَّقَوۡلِهِمۡ إِنَّا قَتَلۡنَا ٱلۡمَسِيحَ عِيسَى ٱبۡنَ مَرۡيَمَ رَسُولَ ٱللَّهِ وَمَا قَتَلُوهُ وَمَا صَلَبُوهُ وَلَٰكِن شُبِّهَ لَهُمۡۚ وَإِنَّ ٱلَّذِينَ ٱخۡتَلَفُواْ فِيهِ لَفِي شَكّٖ مِّنۡهُۚ مَا لَهُم بِهِۦ مِنۡ عِلۡمٍ إِلَّا ٱتِّبَاعَ ٱلظَّنِّۚ وَمَا قَتَلُوهُ يَقِينَۢا ۝١٥٧ بَل رَّفَعَهُ ٱللَّهُ إِلَيۡهِۚ وَكَانَ ٱللَّهُ عَزِيزًا حَكِيمٗا ۝١٥٨ وَإِن مِّنۡ أَهۡلِ ٱلۡكِتَٰبِ إِلَّا لَيُؤۡمِنَنَّ بِهِۦ قَبۡلَ مَوۡتِهِۦۖ وَيَوۡمَ ٱلۡقِيَٰمَةِ يَكُونُ عَلَيۡهِمۡ شَهِيدٗا ۝١٥٩﴾ ([1]).

ژباړه:

او په سبب د ویلو د دوی (داسې چې) بیشکه وژلی دی مونږ مسیح عیسی زوی د مریمې رسول د الله (په ګمان خپل) حال دا چې نه ؤ وژلی دوی (عیسی) واقعاً) او نه پر دار کړی ؤ دغه (یقینا) لیکن مشتبه کړی شو (دغه وژلی شوی په دار وهلی شوی په عیسی سره) دوی ته؛ او بیشکه هغه کسان چې اختلاف کړی دی دوی په (حق د) عیسی کې خامخا په شک کې دي په (شان) د ده کې: نشته دوی ته په (شان) د ده کې هیڅ علم مګر تش متابعت د ګمان (خپل) او نه ؤ وژلی دوی عیسی (په وژلو) یقیني سره، بلکه پورته کړی ؤ دی الله طرف خپل ته؛ او دی الله ښه قوي غالب (د احکامو په انفاذ) ښه حکمت والا (چې هر کار په تدبیر او مصلحت کوي) او نشته هیڅوک له اهل د کتابه مګر قسم دی هرو مرو چې ایمان به راوړي دوی خامخا (په وخت د نزعې خپلې یا په وخت د نزول د عیسی) پر دغه (عیسی) پخوا له

[1] - النساء، آیة: ۱۵۷ - ۱۵۸ - ۱۵۹.

مرګه د ده څخه او په ورځ د قیامت کې به وي (عیسی) پر دوی باندې شاهد (چې جهودانو ونه منلم او نصرانیانو ((ابن الله)) وبللم).

الله تعالی په دې آیتونو کې د دې خبرې خبر ورکوي چې هغه په عیسی ﷺ خوب راوست او هغه یې خپل لوري ته پورته کړ او هغه یې د هغو یهودو له ایذا څخه بچ کړ کومو چې د دغې زمانې د یوه کافر بادشاه د غمازي کولو کوشش کاوه. بادشاه د حضرت عیسی ﷺ د وژلو او د هغه په دار باندې د ځړولو حکم کړی وو، د همدې لپاره یې هغه د بیت المقدس په یوه کور کې بندي کړی وو. کله چې هغه خلک په دغې بدې ارادې سره عیسی ﷺ ته ورسیدل نو الله تعالی د هغه مشابهت په هغو خلکو کې له یوه سره وکړ او عیسی ﷺ د یوه روشنداز څخه د آسمان لوري ته پورته کړی شو.

عسکر کور ته ور داخل شول نو هغوی هغه ځوان پیدا کړ په کوم چې د عیسی ﷺ مشابهت ور اچول شوی وو. هغوی دې ځوان ته عیسی وویل او هغه یې ونیو. هغه یې په دار باندې وځړاوه او د هغه د توهین لپاره یې دسختې سزا ورکولو یو تاج د هغه په سر کیښود، د یهودو دا دعوه عامو یهودیانو هم ومنله، سره له دې چې په هغوی کې یوه یې هم عیسی ﷺ په دار باندې ځړیدلی نه دی لیدلی. د دغې غلطې عقیدې له امله عیسایان په ښکاره ګمراهي کې مبتلا شول. الله تعالی په قرآن مجید کې خبر ورکړی

﴿ وَاِنْ مِّنْ اَهْلِ الْكِتٰبِ اِلَّا لَيُؤْمِنَنَّ بِهٖ قَبْلَ مَوْتِهٖ ۚ وَيَوْمَ الْقِيٰمَةِ يَكُوْنُ عَلَيْهِمْ شَهِيْدًا ﴿١٥٩﴾ ﴾ ([1]).

ژباړه:

او نشته هیڅوک له اهل د کتابه مګر قسم دی هرو مرو چې ایمان به راوړي دوی خامخا (په وخت د نزعې خپلې یا په وخت د نزول د عیسی) پر

[1] - النساء، آیة: ۱۵۹.

دغه (عیسی) پخوا له مرګه د ده څخه او په ورځ د قیامت کې به وي (عیسی) پر دوی باندې شاهد (چې جهودانو ونه منلم او نصرانیانو ((ابن الله)) وبللم).

یعنې په اخره زمانه کې د قیامت له راتلو د مخه کله چې هغه له اسمان څخه زمکې ته را نازل شي نو هغه به خنزیر قتل کړي، صلیب به ټوټې ټوټې کړي، جزیه به ختمه کړي او له اسلام پرته بل دین به قبول نکړي.

د مسیح وجه تسمیه

(مسیح) د فعیل په وزن دی، کله له هغه څخه فاعل یعنې (ماسح) لاس تیروونکی او کله مفعول یعنې (ممسوح) په کوم چې لاس تیر کړی شي مراد دی. عیسی ﷺ مسیح په معنا د ماسح سره دی او هغه ته له دې امله مسیح ویل کیږي چې هغه به د کوم رنځور یا معذور په بدن لاس را تیر کړ نو هغه به جوړیده، د هغه په وجه تسمیه کې دا خبره راجح ده.

یهودو حضرت عیسی ﷺ نه دی وژلی

حضرت عیسی ﷺ نه دی وفات شوی بلکه هغه الله تعالی خپل لوري ته پورته کړی، د قرآن کریم له دې موضوع سره تعلق لرونکي آیتونو په باره کې ځینې خلکو اشتباه کړې مثلا: ﴿وَمَكَرُواْ وَمَكَرَ اللَّهُ وَاللَّهُ خَيْرُ الْمَاكِرِينَ ٥٤ إِذْ قَالَ اللَّهُ يَا عِيسَى إِنِّي مُتَوَفِّيكَ وَرَافِعُكَ إِلَيَّ وَمُطَهِّرُكَ مِنَ الَّذِينَ كَفَرُواْ وَجَاعِلُ الَّذِينَ اتَّبَعُوكَ فَوْقَ الَّذِينَ كَفَرُواْ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ﴾.

ژباړه:

او مکر وکړ (کفارو) په (عیسی) باندې او مکر وکړ الله (له دوی سره چې سزا یې دوی ته ورکړه) او الله خیر (بهتر) د ماکرینو دی (چې مکاران په سزا رسوي) یاد کړه اې محمد ! هغه وخت چې وویل الله اې عیسی بیشکه زه اخیستونکی یم ستا (له زمکې) او پورته بیونکی یم ستا طرف زما ته او پاکونکی (لیرې کوونکی) یم ستا له هغو کسانو څخه چې کافران (منکران)

شوي دي او ګرځوونکی یم د هغو کسانو چې متابعت یې کړی دی ستا د پاسه د هغو کسانو چې کافران (منکران) شوي دي تر ورځې د قیامته پورې.

په دې آیت کریمه کې ﴿إِنِّي مُتَوَفِّيكَ﴾ کې د (متوفي) معنا مرګ نه دی، بلکه خوب دی لکه چې الله تعالی ﷻ فرمایي:

﴿اَللّٰهُ یَتَوَفَّى الْاَنْفُسَ حِیْنَ مَوْتِهَا وَالَّتِیْ لَمْ تَمُتْ فِیْ مَنَامِهَا﴾ ([1]).

ژباړه: الله را کاږي (قبضوي) نفسونه په وخت د مرګ د دوی او هغه نفس چې نه وي مړ (هغه را کاږي) په خوب د هغه کې.

همدا شان الله تعالی ﷻ فرمایي:

﴿وَهُوَ الَّذِیْ یَتَوَفّٰكُمْ بِالَّیْلِ﴾ ([2]).

ژباړه:

او الله هغه (لوی ذات) دی چې وفاتوي (حصاروي او ویده کوي) تاسې په شپه کې؛ او دویم قول دا دی چې ﴿إِنِّي مُتَوَفِّيكَ﴾ یعنې زه تا خپل لوري ته را پورته کوونکی او په خپله قبضه کې اخستونکی یم.

عرب وایي (توفی فلان دینه من فلان) یعنې کله چې یو څوک خپل ورکړی شوی قرض پوره تر لاسه کړي او هغه په خپله قبضه کې واخلي نو ویل کیږي چې فلاني له فلاني څخه خپل ټول قرض تر لاسه کړ.

له همدې وجهې د پورته ذکر شویو دواړو معنا ګانو په جمع کولو کې هیڅ خرج نشته.

د الله تعالی ﷻ قول دی:

---

[1] - الزمر، آیة: ۴۲.
[2] - الانعام، آیة: ۶۰.

﴿وَإِنْ مِّنْ أَهْلِ الْكِتَٰبِ إِلَّا لَيُؤْمِنَنَّ بِهِۦ قَبْلَ مَوْتِهِۦ ۖ وَيَوْمَ الْقِيَٰمَةِ يَكُونُ عَلَيْهِمْ شَهِيدًا﴾ ([1]).

ژباړه : او نشته هیڅوک له اهل د کتابه مګر قسم دی هرو مرو چې ایمان به راوړي دوی خامخا (په وخت د نزعې خپلې یا په وخت د نزول د عیسی) پر دغه (عیسی) پخوا له مرګه د ده څخه او په ورځ د قیامت کې به وي (عیسی) پر دوی باندې شاهد (چې جهودانو ونه منلم او نصرانیانو ((ابن الله)) وبللم).

د الله تعالی د فرمان ﴿قَبْلَ مَوْتِهِۦ﴾ معنا دا ده چې کله په اخره زمانه کې هغه دنیا ته نزول وکړي نو هیڅ اهل کتاب به داسې نه وي کوم به چې د عیسی ﷺ له وفات د مخه په هغه باندې ایمان را نه وړي، ځکه چې عیسی ﷺ له اسلام پرته هیڅ بل دین نه قبلوي، کوم کافر چې هغه ووینې نو وژنې به یې.

دا هم ویل شوي دي چې له ﴿قَبْلَ مَوْتِهِۦ﴾ څخه مراد دا ده چې د اهل کتاب هر فرد به له خپل مرګ څخه د مخه په عیسی ﷺ باندې ایمان راوړي، په اهل کتابو کې چې هر چا ته مرګ راځي نو هغه ته به ښکاره شوې وي چې عیسی ﷺ د الله رسول او بنده دی، هغه بشر دی. الله یا رب نه دی، چونکه کتابي سړی به له خپل مرګ څخه د مخه د دغې سمې عقیدې اقرار وکړي مګر د هغه دا ایمان به هغه ته هیڅ فایده ور نکړي، ځکه چې د مرګ له شروع کیدو وروسته چې کومه توبه وکړی شي هغه قبوله نه وي.

[1] - النساء، آیة: ۱۵۹.

یوه پوښتنه

د حضرت عیسی ﷺ په ژوند او د نورو انبیاء کرامو په ژوند کې څه فرق دی؟ آیا ټول انبیاء ژوندي نه دي؟ لکه چې د الله تعالی رسول ﷺ فرمایلي:

﴿الانبیاء احیاء في قبورهم﴾ (١).

ژباړه: انبیاء په خپلو قبرونو کې ژوندي دي.

ځواب

حضرت عیسی ﷺ دا وخت په آسمانو کې ژوندی دی، د هغه زندګي له جسم او روح سره حقیقي زندګي ده، لیکن د نور انبیاء کرامو زندګي یو خاص قسم برزخي زندګي ده، حضرت عیسی ﷺ تر اوسه پورې نه دی وفات شوی، ځکه خو هغه په عالم برزخ او قبر کې هم داخل نه دی، هغه د الله په نزد له جسم او روح سره په آسمانو کې موجود دی.

تر کومه ځایه چې د نورو انبیاء کرامو علیهم السلام معامله ده نو هغوی د مرګ له سکرات سره مخامخ شوي، د هغوی روحونه له جسمونو څخه جلا شوي او هغوی ته په خپلو قبرونو کې یو خاص قسم زندګي حاصله ده د کومې چې مونږ ته علم نشته.

د عیسی ﷺ د نزول په باره کې دلائل

دا خبره مخکې تیره شوه چې کله یهود د عیسی ﷺ د وژلو لپاره راغلل نو هغه الله تعالی خپل لوري ته پورته کړ. په شرعي دلایلو سره ثابته شوې چې په اخره زمانه کې به هغه را نازل شي او د هغه نزول د قیامت له نښانو څخه یوه نښانه ده، له قیامت سره په نږدې زمانه کې د هغه د نزول په باره کې ډیر دلایل شته دي چې یو شمیر یې دا دي:

---

١ فتح الباري شرح صحیح البخاري. احادیث الانبیاء. حدیث: ۳۴۴۷. اخرجه البیهقي في کتاب حیاة الانبیاء في قبورهم وصححه.

لهٔ قران کریم څخه دلایل

الله تعالی ﷻ فرمايي:

﴿وَلَمَّا ضُرِبَ ابْنُ مَرْيَمَ مَثَلًا إِذَا قَوْمُكَ مِنْهُ يَصِدُّونَ ﴿٥٧﴾ وَقَالُوا أَآلِهَتُنَا خَيْرٌ
أَمْ هُوَ ۚ مَا ضَرَبُوهُ لَكَ إِلَّا جَدَلًا ۚ بَلْ هُمْ قَوْمٌ خَصِمُونَ ﴿٥٨﴾ إِنْ هُوَ إِلَّا عَبْدٌ أَنْعَمْنَا
عَلَيْهِ وَجَعَلْنَاهُ مَثَلًا لِّبَنِي إِسْرَائِيلَ ﴿٥٩﴾ وَلَوْ نَشَاءُ لَجَعَلْنَا مِنكُم مَّلَائِكَةً فِي
الْأَرْضِ يَخْلُفُونَ ﴿٦٠﴾ وَإِنَّهُ لَعِلْمٌ لِّلسَّاعَةِ فَلَا تَمْتَرُنَّ بِهَا وَاتَّبِعُونِ ۚ هَٰذَا
صِرَاطٌ مُّسْتَقِيمٌ ﴿٦١﴾﴾ ([1]).

ژباړه:

او کله چې وګرځاوه شو زوی د مريمې مثل؛ نا څاپه قوم ستا پر هغه (مثال) شور ماشور د خوشحالتيا (او خندا) کوي او وايي (دغه کفار) آيا معبودان زمونږ غوره دي او که هغه غوره دي (هر کله چې عيسی په دوزخ کې شو خو زمونږ بتان دې هم په دوزخ کې وي) نه دی ترلی دوی دغه مثال تا لره مګر محض د پاره د مجادلې خصومت جګړې بلکه دوی يو قوم جګړه کوونکی دی (په هر کار کې) نه دی دغه (عيسی) مګر يو بنده دی چې نعمت کړی وو مونږ پرې او ګرځولی مو وو دی يو مثل د پاره د بني اسرائيلو؛ او که اراده فرمايلې وای مونږ نو خامخا ګرځولی به مو وی په ځای د ستاسې فرښتې په زمکه کې چې خليفګانې شوې به وې؛ او بيشکه دغه (عيسی) خامخا علامه نښه ده د پاره د قيامت (په اعتبار د نزول سره) پس شک مه کوئ تاسې په (راتلو د) قيامت کې او متابعت وکوئ زما (په توحيد کې) دغه لياره ده سمه برابره (چې نه پرې ګمراه کيږي هيڅوک).

---

[1] الزخرف. آية: ۵۷ - تا ۶۱.

د آیت کریمه الفاظ ﴿ وَاِنَّهٗ لَعِلْمٌ لِّلسَّاعَةِ ﴾ معنا ده چې عیسی ﷺ د قیامت له نښانو څخه یوه نښانه ده، او په یوه بل روایت کې داسې دي ﴿وَاِنَّهٗ لَعَلَمٌ لِّلسَّاعَةِ ﴾ د عین او لام په زور سره، یعنې د قیامت علامه او نښانه ده، دا د قیامت په راتلو او د هغه په نږدیوالي باندې دلالت کوي.

﴿ وَاِنَّهٗ لَعِلْمٌ لِّلسَّاعَةِ فَلَا تَمْتَرُنَّ بِهَا ﴾ هغه عیسی د قرب قیامت نښانه ده، تاسو په دې کې شک مکوئ ﴿ وَاتَّبِعُوْنِ ؕ هٰذَا صِرَاطٌ مُّسْتَقِيْمٌ﴾ او زما تابعداري وکړئ دغه سمه لیار ده.

حضرت عبد الله بن مسعود ﷺ د آیت کریمه په تفسیر کې فرمایي:

﴿ وَاِنَّهٗ لَعَلَمٌ لِّلسَّاعَةِ ﴾ یعنې له قیامت څخه د مخه د عیسی ﷺ راتګ د قیامت نښانه ده [1].

امام طبري رحمه الله فرمایلي: د دې معنا دا ده چې د عیسی ﷺ ظاهریدل یوه نښانه ده، په دې سره به خلکو ته ور معلومیږي چې قیامت زر راتلونکی دی، ځکه چې د هغه راتګ د قیامت له نښانو څخه دی [2].

الله تعالی ﷻ فرمایي:

﴿ وَّ قَوْلِهِمْ اِنَّا قَتَلْنَا الْمَسِيْحَ عِيْسَى ابْنَ مَرْيَمَ رَسُوْلَ اللّٰهِ ۚ وَ مَا قَتَلُوْهُ وَ مَا صَلَبُوْهُ وَلٰكِنْ شُبِّهَ لَهُمْ ؕ وَ اِنَّ الَّذِيْنَ اخْتَلَفُوْا فِيْهِ لَفِيْ شَكٍّ مِّنْهُ ؕ مَا لَهُمْ بِهٖ مِنْ عِلْمٍ اِلَّا اتِّبَاعَ الظَّنِّ ۚ وَ مَا قَتَلُوْهُ يَقِيْنًا ۝ بَلْ رَّفَعَهُ اللّٰهُ اِلَيْهِ ؕ وَكَانَ اللّٰهُ عَزِيْزًا حَكِيْمًا ۝ وَاِنْ مِّنْ اَهْلِ الْكِتٰبِ اِلَّا لَيُؤْمِنَنَّ بِهٖ قَبْلَ مَوْتِهٖ ۚ وَ يَوْمَ

---

[1] مسند احمد: ۱/ ۳۱۷، وصححه احمد شاکر.

[2] تفسیر طبري، الزخرف، آیة: ۶۱.

الْقِيٰمَةِ يَكُوْنُ عَلَيْهِمْ شَهِيْدًا ﴾ (١).

ژباړه:

او په سبب د ويلو د دوی (داسې چې) بيشکه وژلی دی مونږ مسيح عيسی زوی د مريمې رسول د الله (په ګمان خپل) حال دا چې نه ؤ وژلی دوی (عيسی) واقعاً) او نه پر دار کړی ؤ دغه (يقينا) ليکن مشتبه کړی شو (دغه وژلی شوی په دار وهلی شوی په عيسی سره) دوی ته؛ او بيشکه هغه کسان چې اختلاف کړی دی دوی په (حق د) عيسی کې خامخا په شک کې دي په (شان) د ده کې: نشته دوی ته په (شان) د ده کې هيڅ علم مګر تش متابعت د ګمان (خپل) او نه ؤ وژلی دوی عيسی (په وژلو) يقيني سره، بلکه پورته کړی ؤ دی الله طرف خپل ته؛ او دی الله ښه قوي غالب (د احکامو په انفاذ) ښه حکمت والا (چې هر کار په تدبير او مصلحت کوي) او نشته هيڅوک له اهل د کتابه مګر قسم دی هرو مرو چې ايمان به راوړي دوی خامخا (په وخت د نزعې خپلې يا په وخت د نزول د عيسی) پر دغه (عيسی) پخوا له مرګه د ده څخه او په ورځ د قيامت کې به وي (عيسی) پر دوی باندې شاهد (چې جهودانو ونه منلم او نصرانيانو ((ابن الله)) وبللم).

د اکثرو مفسرينو په قول د (به) او (موته) له (ه) ضمير څخه په دواړو ځايونو کې مراد عيسی عليه السلام دی.

ابو مالک رحمه الله د ﴿ وَإِنْ مِّنْ أَهْلِ الْكِتٰبِ إِلَّا لَيُؤْمِنَنَّ بِهٖ ﴾ په تفسير کې فرمايي: دا به هغه وخت کيږي کله چې عيسی عليه السلام نزول وکړي، په دې وخت کې به د اهل کتابو هر سړی په هغه باندې ايمان راوړي (٢).

علامه ابن کثير رحمه الله فرمايي:

---

(١) النساء، آية: ١٥٧ - ١٥٨ - ١٥٩.

(٢) تفسير طبري، النساء، آية: ١٢١.

الله تعالی خبر ورکړی چې د عیسی ﷺ معامله په هغه ډول نه ده، هغه د خلکو لپاره مشابهت پیدا کړی. هغوی ته هیڅ دا معلومه نشوه او له عیسی سره ورته شوی سړی یې وواژه، الله تعالی خبر ورکوي چې هغه عیسی ﷺ خپل لوري ته پورته کړ: هغه ژوندی سلامت دی او له قیامت څخه د مخه به نازل شي، په دې باندې هغه متواتر احادیث دلالت کوي کوم چې مونږ وړاندې بیانه وو. مسیح ﷺ به ګمراهي ختمه کړي، صلیب به ټوټه ټوټه کړي، خنزیر به قتل کړي، جزیه به ختمه کړي، یعنې له هیڅ غیر مسلم څخه به جزیه نه قبلوي او هغه ته به له اسلام څخه د وتو اجازه نه ورکوي، هغه به یواځې اسلام یا توره قبلوي، آیت کریمه خبر ورکوي چې په دې وخت کې به ټول اهل کتاب په عیسی ﷺ باندې ایمان راوړي او په هغوی کې به هیڅ داسې څوک نه وي کوم به چې د هغه تصدیق ونکړي [1].

له سنت څخه دلایل

حضرت خذیفه بن اسید غفاري رضي الله عنه بیان کوي چې یو ځل مونږ خلک ناست وو او د قیامت ذکر مو کاوه چې رسول الله ﷺ مونږ ولیدلو او وې فرمایل: تاسو خلک د کوم شي ذکر کوی؟ مونږ عرض وکړ: د قیامت ذکر کوو، رسول الله ﷺ وفرمایل:

﴿إنها لن تقوم حتى ترون قبلها عشر آيات فذكر الدخان والدجال والدابة وطلوع الشمس من مغربها ونزول عيسى ابن مريم صلى الله عليه و سلم ويأجوج ومأجوج وثلاثة خسوف خسف بالمشرق وخسف بالمغرب وخسف بجزيرة العرب وآخر ذلك نار تخرج من اليمن تطرد الناس إلى محشرهم﴾ [2].

ژباړه: بې له شکه هغه به تر هغه وخته قایم نشي تر څو چې تاسو له هغه څخه د مخه لس نښانې ووینی. بیا نبي کریم ﷺ د هغو ذکر وکړ: (۱) دود

---

[1] - تفسیر ابن کثیر، النساء، آیة: ۱۵۹.

[2] - صحیح مسلم، الفتن واشراط الساعة، حدیث: ۲۹۰۱.

(۲) دجال (۳) خروج دابه (۴) د لمر له مغرب څخه را پورته کیدل (۵) د عیسی ﷺ نزول (۶) د یاجوج ماجوج را وتل (۷) او په دریو ځایونو کې د زمکې د ننوتلو واقعات، په مشرق کې د زمکې ننوتل، په مغرب کې د زمکې ننوتل، په جزیره نمائي عرب کې د زمکې ننوتل، له ټولو څخه په اخیر کې چې کومه نښانه ښکاره کیږي هغه په یمن کې د (عدن) له لوري راوتونکی یو اور دی کوم به چې خلک د محشر زمکې (شام) لوري ته بیایي.

حضرت ابو هریرة رضي الله عنه بیان کوي چې رسول الله ﷺ فرمایلي:

﴿وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَيُوشِكَنَّ أَنْ يَنْزِلَ فِيكُمْ ابْنُ مَرْيَمَ حَكَمًا عَدْلًا فَيَكْسِرَ الصَّلِيبَ وَيَقْتُلَ الْخِنْزِيرَ وَيَضَعَ الْجِزْيَةَ وَيَفِيضَ الْمَالُ حَتَّى لَا يَقْبَلَهُ أَحَدٌ حَتَّى تَكُونَ السَّجْدَةُ الْوَاحِدَةُ خَيْرًا مِنْ الدُّنْيَا وَمَا فِيهَا﴾ ([1]).

ژباړه:

په هغه ذات قسم د کوم په قبضه کې چې زما روح دی! نږدې ده چې د ستاسو په مینځ کې عیسی ﷺ عادل واکمن جوړ شي او نزول وکړي، هغه به صلیب مات کړي، خنزیر به قتل کړي او جزیه به ختمه کړي، په دې وخت کې به مال دومره په کثرت سره وي چې هغه به هیڅوک نه غواړي، په دې زمانه کې به یوه سجده له دنیا او د هغې له ټولو خزانو څخه قیمتي وي.

په یوه بل روایت کې دي:

﴿والله لينزلن ابن مريم حكما عادلا فليكسرن الصليب وليقتلن الخنزير ولضعن الجزية ولتتركن القلاص فلا يسعى عليها ولتذهبن الشحناء والتباغض والتحاسد وليدعون (وليدعون) إلى المال فلا يقبله أحد﴾ ([2]).

---

[1] صحيح البخاري. احاديث الانبياء. حديث: ۳۴۴۸، وصحيح مسلم. الايمان. حديث: ۱۵۵.

[2] صحيح مسلم. الايمان. حديث ۱۵۵.

ژباړه : په الله قسم ! عیسی ابن مریم علیهما السلام به عادل واکمن جوړ شي او ضرور به را نازل شي، هغه به صلیب مات کړي، خنزیر به قتل کړي، جزیه به ختمه کړي، څوان اوښان به آزاد پرېښودل شي، د هغوی د نیولو ډار به نه وي، خپل مینځي دښمني، له یوه بل سره بغض او حسد به ورک شي، خلک به د مال لوري ته غوښتل کیږي مګر هیڅوک به د هغه اخستو ته تیار نه وي.

د حدیث د معنا ګانو بیان

(یکسر الصلیب) صلیب مشهور شی دی. د عیسایانو دا عقیده ده چې عیسی ﷺ په صلیب وځړول شو او قتل کړی شو. دا د هغوی مذهبي شعار دی. عیسی ﷺ به د هغوی صلیب مات کړي.

(یقتل الخنزیر) خنزیر یو مشهور ځناور دی[1] اسلام د هغه خوراک حرام کړی.

[1] - خنزیر یو خبیث او سست ځناور دی. دی نباتاتي شیان، ځناور، مرداره او ګنګي خوري. له خپلو متیازو سره سره د نورو حیواناتو ګنګي هم خوري. عیسی ﷺ به خنزیر قتل کړي: د دې معنا هیڅکله دا نه ده چې الله تعالی خنزیر هسې له کوم حکمت څخه خالي پیدا کړی. هر ځناور الله تعالی یواځې د دې لپاره نه ده پیدا کړی چې د هغه غوښه دې وخوړل شي. الله تعالی میګې. ماهیان او نور د دې لپاره نه دي پیدا کړي چې هغوی وخوړل شي. بلکه د دې شیانو په پیدا کولو کې د الله تعالی نور حکمتونه هم شته دي. همدا شان خنزیر هم الله تعالی د خپل کوم حکمت ما تحت پیدا کړی. مګر په ټولو اسماني مذاهبو کې د هغه د غوښې خوړل حرام کړی شوي دي.

د خنزیر په باره کې اسلامي لار ښودنې

الله تعالی جل جلاله فرمايي:

﴿إِنَّمَا حَرَّمَ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةَ وَالدَّمَ وَلَحْمَ الْخِنْزِيرِ وَمَا أُهِلَّ بِهِ لِغَيْرِ اللَّهِ ۖ فَمَنِ اضْطُرَّ غَيْرَ بَاغٍ وَلَا عَادٍ فَلَا إِثْمَ عَلَيْهِ ۚ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١٧٣﴾﴾ (١).

ژباړه:

بیشکه دا خبره ده چې حرام کړي دي الله پر تاسې باندې (خوراک) د مردارې او حرام کړي دي الله (خوراک) د وینې (بهیدونکې) او حرام کړي دي الله (خوراک) د غوښې د خنزیر او حرام کړي دي الله (خوراک) د هر هغه حلال کړی شوي چې آواز کړی شوي وي په هغه باندې په وخت د ذبحې کې بیله پاک الله نو هغه څوک چې اړ شي (د دې حرامو خوړلو ته) حال دا چې نه ظلم کوونکی او نه تجاوز کوونکی وي (له قدر د کفافه) نو نشته ګناه په دې باندې؛ بیشکه چې الله لوی ښښونکی پوره رحم کونکی دی.

همدا شان الله تعالی جل جلاله فرمايي:

﴿إِنَّمَا حَرَّمَ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةَ وَالدَّمَ وَلَحْمَ الْخِنْزِيرِ وَمَا أُهِلَّ لِغَيْرِ اللَّهِ بِهِ ۖ فَمَنِ اضْطُرَّ غَيْرَ بَاغٍ وَلَا عَادٍ فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١١٥﴾﴾ (٢).

ژباړه:

بیشکه همدا خبره چې حرامه کړې ده الله پر تاسې باندې مرداره او بهیدونکې وینه او غوښه د خنزیر او هغه حلال کړی شوی حیوان چې غږ کړی شوی دی د بل شي بې له الله نه (د نامه) په وخت د ذبحې د هغه: پس هغه څوک چې اړ شي خوړلو د دې حرامو ته) حال دا چې ظالم نه وي (په بل

---

[١] البقرة. آية: ١٧٣.

[٢] النحل. آية: ١١٥.

چا) او نه تجاوز کوي (د کفاف له اندازې) نو بیشکه الله ښښونکی د ګناهونو ډیر رحم والا دی (د اجر او ثواب په ورکولو).

د خنزیر په باره کې یهودي لارښودنې

په تورات کې دي :: هغه د ستاسو لپاره نجس (مردار دی) تاسو نه د هغه غوښه وخوری او نه د هغه په بدن لاس ولګوی [1].

همدا شان خنزیر هم. هغه د ستاسو لپاره پلیت دی، د هغه غوښه تاسو ونه خوری او نه د هغه د بدن اعضاؤ ته لاس ور وړی، هغه د ستاسو لپاره ناپاک مردار دی [2]

د خنزیر په باره کې عیسوي لارښودنې

په انجیل کې دي :: پطرس وایي : هیڅکله نه ده، اې رب ! ما کله هم کومه ګنګي یا ناپاک شی نه دی خوړلی [3].

همدا شان وایم : هیڅکله نه ده، اې زما رب ! ځکه چې زما خولې ته کله هم ګنګي یا ناپاک شی نه دی داخل شوی [4].

هغه عیسایان هم د خنزیر غوښه نه خوري کوم چې دا عقیده لري چې عیسی علیه السلام به اسمان له ختو وروسته بیا را ښکته شي.

په هندو مذهب کې هم د خنزیر غوښې له خوړلو منع شوې، د پورته درجې هندوان د خنزیر غوښې خوړل عار بولي. یواځې بیکاره او د ټیټې درجې هندوان وغیره د خنزیر غوښه خوري

د زردشت مذهب خلک هم د خنزیر غوښې له خوړلو پرهیز کوي.

---

[1] استثناء: ۱۴، ۸.
[2] احبار: ۱۱، ۷ – ۸
[3] اعمال: ۱۰، ۱۴
[4] اعمال: ۱۱، ۸.

بت پرست هم خنزير ته له لاس ور وړو مکمل ځان ساتي. ګمان کوي چې له خنزير څخه انسان ته ډيرې ناروغۍ سرايت کوي، په تيرو شلو کلونو کې محقيقينو د انسان خوراک، د هغه معاملات او د سوچ په مينځ کې د تعلق پيدا کولو کوشش وکړ. هغوی دې نتيجې ته ورسيدل چې کله هم مونږ د خپل خوراک نوعيت بدل کړو نو زمونږ په خويونو، عاداتو او معاملاتو کې هم بدلون راځي. هغوی د دې امر مشاهده وکړه چې کوم خلک صحت ته ضرر رسونکي شيان خوري هغوی له قانون څخه چپ کارونه ډير کوي. د ايمرجنسي مراکزو په پلټنه کې هغوی ته معلومه شوې چې کوم خلک ميوه او سبزي ډيره استعمالوي هغوی د قانون پابندي هم کوي.

خنزير يو داسې ځناور دی نه يواځې دا چې هغه ګنګي خوري. بلکه د دې کار هيڅ پروا هم نه وي ور سره چې د ده په موجوديت کې د ده له ښځې سره بل نر خنزير څه کوي، دا يو بې غيرته ځناور دی. بر عکس نور ځناوران له خپلې ښځې دفاع کونکي تر سترګو کيږي. لکه چې ليدل کيږي د خنزير غوښې خوړونکو خلکو غيرت هم ډير کمزوری وي او د دې خبرې هيڅ پروا نکوي چې د هغوی د ښځو معاملات، حرکات او سکنات څه دي.

د خنزير غوښې په باره کې الله تعالی ﷻ فرمايلي چې هغه (رجس) يعنې ګنګي ده. له خنزير څخه انسانانو ته د خطرناکو جراثيمو د ليږد ډيرې نمونې شته دي، له خنزيرانو څخه ډير وبائي مرضونه هم پيدا کيږي د کومو شمير چې کم از کم (۴۵۰) دی او دا ټول چې د کومو متعدي امراضو د خپريدا باعث دي د هغوی شمير له (۷۵) څخه زيات دی.

د خنزير له غوښې او له هغې څخه د جوړ شويو نورو شيانو له استعمال څخه له (۱۶) زياتې ناروغۍ له خنزير څخه انسان ته سرايت کوي، په هغوی کې مالټا پور، ټي بي، داء اليرقات الشريطة وغيره شامل دي.

اته ويشت (۲۸) نور داسې مرضونه هم شته دي کوم چې د خوراک څنباک په شيانو کې د خنزير د استعمال له امله پيدا کيږي. د خنزير غوښې د

سخت حرمت له امله عیسی علیه السلام د هغه د وجود د ورکولو او په پوره ډول د هغه د ورکولو حکم کړی.

(ویضع الجزیة) جزیه یو ټیکس دی کوم چې په اسلامي هیوادونو کې له اوسیدونکو اهل کتابو څخه د هغوی د حفاظت او د هغوی لپاره د مهیا شویو اسانیو په بدل کې اخیستل کیږي، دا انتهائي په عدل او انصاف بنا ټیکس دی، لکه چې په اسلامي هیوادونو کې له تاجرانو څخه زکاة اخیستل کیږي، عیسی علیه السلام چې کله نزول وکړي او د خلکو په مینځ کې حکومت کول شروع کړي نو هغه به له اسلام څخه پرته بل هیڅ دین نه مني، عیسایان کوم چې ځانونه د عیسی علیه السلام پیروان بولي، کله چې عیسی علیه السلام را نازل شي او له هغوی سره خبرې وکړي نو د هغوی له زړونو څخه به دا عقیده ختمه شي چې عیسی علیه السلام د الله زوی دی، دا خلک به په صحیح دین ایمان راوړي لکه چې الله تعالی جل جلاله په خپل کتاب کې خبر ورکړی:

﴿وَإِنْ مِّنْ أَهْلِ الْكِتَٰبِ إِلَّا لَيُؤْمِنَنَّ بِهِۦ قَبْلَ مَوْتِهِۦ﴾ ([1]).

ژباړه:

په اهل کتاب کې به یو هم داسې پاتې نشي کوم به چې د عیسی علیه السلام له مرګ څخه د مخه په هغه باندې ایمان را نه وړي.

یعنې د عیسی علیه السلام له نزول وروسته د هغه له وفات کیدا د مخه به ټول اهل کتاب په هغه ایمان راوړي او هر څوک چې له ایمان راوړو انکار کوي عیسی علیه السلام به له هغوی سره جنګ کوي.

په یوه روایت کې داسې الفاظ دي:

﴿وتكون الدعوة واحدة﴾ ([2]).

---

[1] النساء، آیة: ۱۵۹.

[2] مسند احمد: ۲/ ۳۹۴. وحسنه الارنؤوط في تعليقه على المسند.

ژباړه: يعني د عيسى ﷺ په زمانه کې به دعوت يوائې د اسلام وي، هيڅ بل دين به د زمکې په سر باقي پاتې نشي، يعني په دنيا کې به هيڅ هندو، بت پرست، يهودي، عيسائي او مجوسي نه وي.

﴿تكون السجدة الواحدة خيرا من الدنيا وما فيها﴾ يعني په خلکو کې به د لمانځه او د نورو نيکيو رغبت او شوق ډير زيات شي، له دې امله چې د هغوی خواهشات به ډير کم شي، هغوی به له دنيا سره بې مينې شي او د قيامت په را نږدې کيدو به يې يقين شي: او له دې امله چې په دې وخت کې به د خلکو روزي ډيره فراخه شي او د معاش فکر به د هغوی لپاره د عبادت په لياره کې کوم خنډ نه وي.

﴿ولتتركن القلاص، فلا يسعى عليها﴾ (القلاص) هغو ځوانو اوښانو ته ويل کيږي کوم چې ډير غوره او قيمتي وي، د عربو په نزد دا تر ټولو غوره مال دی، په دې زمانه کې به خلک دا قيمتي څناور هم پريږدي، له هغوی څخه به بې پروا شي، هيڅوک به د هغوی په پالنه، څرولو او ساتلو کې کوشش نکوي او نه به يې په اخيستلو او خرڅولو کې دلچسپي لري.

حضرت جابر رضي الله عنه بيان کوي چې رسول الله ﷺ فرمايلي:

﴿فينزل عيسى بن مريم فيقول أميرهم تعال صل بنا فيقول لا إن بعضكم على بعض أمراء تكرمة الله هذه الأمة﴾ ([1]).

ژباړه: عيسى ابن مريم عليهما السلام به را نازل شي او د مسلمانانو امير به هغه ته وايي: راشه مونږ ته لمونځ راکړه، مګر عيسى ﷺ به ووايي: نه! تاسو په خپله د يوه بل لپاره امام ياست، الله تعالى دغه امت ته دا عزت ورکړی.

حضرت ابو سعيد خدري رضي الله عنه بيان کوي چې رسول الله ﷺ فرمايلي:

﴿منا الذي يصلى عيسى ابن مرين خلفه﴾ ([2]).

---

[1] - صحيح مسلم، لايمان، حديث: ۱۵۲.

[2] - سلسلة الاحاديث الصحيحة: ۵/ ۳۷۱، حديث: ۲۲۹۳.

ژباړه: عیسی ابن مریم علیهما السلام چې په چا پسې تر شا لمونځ وکړي هغه له ما څخه دی.

د حضرت عیسی علیه السلام د نزول حدیثونه متواتر دي

د حضرت عیسی علیه السلام د نزول په باره کې مونږ ته چې له نبي کریم ﷺ څخه کوم حدیثونه رسیدلي هغه مواتر دي او د هغوی د تواتر په ذکر کوونکو کې امام احمد بن خنبل [۱] امام ابوالحسن اشعري [۲] امام طبري [۳] علامه ابن کثیر [۴] علامه سفاریني [۵] شامل دي، امام شوکاني رحمه الله هم په خپل کتاب (التوضیح في ما جاء في المنتظر والدجال والمسیح) کې دې حدیثونو ته متواتر ویلي دي.

امام ابن کثیر رحمه الله د نزول عیسی په باره کې د واردو حدیثونو په باره ویلي:

د رسول الله ﷺ دا حدیثونه متواتر دي، په هغوی کې د عیسی علیه السلام د نزول کیفیت او د نزول د ځای وضاحت هم موجود دی، د هغه نزول به په شام کې د دمشق مشرقي مینار سره په خوا کې وي او دا به په هغه وخت کې وي چې د لمانځه لپاره به اقامت ویل شوی وي، هغه به راشي خنزیر به قتل کړي، صلیب به مات کړي او جزیه به ختمه کړي، هغه به له اسلام پرته بل هیڅ دین نه مني لکه چې په صحیحینو کې دا خبره بیان شوې او دا خبرې ټولې له رسول الله ﷺ څخه منقولې دي، د اهل کتابو ټول اعتراضونه او شبهات به ختم شي او هغوی به له یوه مخه د عیسی علیه السلام تابعداري وکړي او په اسلام کې به داخل شي، الله تعالی جل جلاله فرمايي:

---

[۱] - طبقات الحنابلة: ۱/ ۲۴۱ – ۲۴۳.

[۲] - مقالات الاسلامیین و اختلاف المصلین: ۱/ ۳۴۵.

[۳] - تفسیر الطبري: ۳/ ۲۹۱.

[۴] - تفسیر ابن کثیر: ۷/ ۲۲۳.

[۵] - لوامع الانوار البهیة: ۱/ ۹۴ – ۹۵.

﴿وَإِنْ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ إِلَّا لَيُؤْمِنَنَّ بِهِ قَبْلَ مَوْتِهِ﴾ (١).

ژباړه:

په اهل کتاب کې به يو هم داسې پاتې نشي کوم به چې د عيسى ﷺ له مرګ څخه د مخه په هغه باندې ايمان را نه وړي.

دا آيت کريمه د هغه آيت کريمه په څير دی په کوم کې چې الله تعالى فرمايي ﴿وَإِنَّهُ لَعِلْمٌ لِلسَّاعَةِ﴾ يعنې عيسى ﷺ د قيامت له نښانو څخه يوه نښانه ده، او په يوه بل روايت کې داسې دي ﴿وَإِنَّهُ لَعَلَمٌ لِلسَّاعَةِ﴾ د عين او لام په زور سره، يعنې د قيامت يوه نښانه ده، دا د قيامت په راتلو او د هغه په نږديوالي باندې دلالت کوي، دا چې هغه به د مسيح دجال له ظهور وروسته تشريف راوړي نو دجال به د عيسى ﷺ په لاس قتل کړی شي، د عيسى ﷺ په زمانه کې به ياجوج ماجوج را ووځي او د عيسى ﷺ د دعا په برکت به الله تعالى هغوی هلاک کړي.

په امت کې په دې امر اجماع ده چې عيسى ﷺ د قيامت له نښانو څخه يوه نښانه ده، په دې امر کې د اهل علمو هيڅ اختلاف نشته پرته له هغو کمو خلکو د کومو خبره چې د التفات وړ نه ده او د کومو اختلاف چې هيڅ حيثيت نلري.

يوه پوښتنه

حضرت عيسى ﷺ چې کله نازل شي نو آيا هغه به د محمدي ﷺ شريعت مطابق حکومت کوي او که کوم نوی شريعت به راوړي؟

---

(١) النساء، آية: ١٥٩.

ځواب

د امام سفاریني قول

امام سفاریني رحمه الله په اخره زمانه کې د حضرت عیسی علیه السلام د نزول په باره کې لیکلي:

یواځې فلسیفانو او بې دینو خلکو د هغه له نزول څخه انکار کړی، مګر د هغوی اختلاف هیڅ اهمیت نلري، د امت په دې امر اجماع ده چې هغه به ضرور تشریف راوړي او د شریعت محمدي صلی الله علیه وسلم مطابق به فیصلې کوي، هغه به له آسمان څخه د را نازلیدو په وخت کې له ځان سره کوم نوی شریعت نه راوړي.

نواب صدیق حسن خان ویلي

د حضرت عیسی علیه السلام د نزول په باره کې حدیثونه ډیر زیات دي، امام شوکاني رحمه الله له دې حدیثونو څخه ۲۹ ذکر کړي کوم چې یا صحیح دي یا حسن، یا ځینې داسې دي چې ضعف پکې شته مګر د شواهدو په بنا د حسن درجې ته رسیږي، په هغو کې ځینې د مسیح دجال په باره کې دي او ځینې د مهدي منتظر په باره کې دي، له دې پرته له صحابه کرامو څخه هم د هغه متعلق داسې اثار منقول دي کوم چې د مرفوع احادیثو په حکم کې دي ځکه چې داسې خبرې په اجتهاد سره نشي کیدلای، د دې ټولو حدیثونو له ذکر کولو وروسته هغه وایي چې د علم په خاوندانو پټه نه ده چې وارد کړی شوي حدیثونه د تواتر درجې ته رسیږي ([1]).

شیخ احمد شاکر لیکلي

په اخره زمانه کې د حضرت عیسی علیه السلام نزول د هغو مسایلو له جملې څخه دی په کومو کې چې د مسلمانانو هیڅ اختلاف نشته، ځکه چې په دې باره کې له نبي کریم صلی الله علیه وسلم څخه ډیر صحیح احادیث وارد شوي، دا شی د

---

[1] - الاذاعة لما کان وما یکون بین یدی الساعة لصدیق حسن خان. ص: ۱۲۰.

دین له بنیادي عقایدو څخه دی او څوک چې له دې انکار وکړي هغه مؤمن نه دی [۱].

شیخ محمد ناصر الدین الباني بیان کوي

په بنې طریقې پوه شئ : د خروج دجال او نزول عیسی په باره کې وارد شوي حدیثونه متواتر دي، په هغو باندې ایمان راوړل واجب دي، تاسو باید د هغو خلکو په خبرو دوکه نشی کوم چې دا دعوه کوي چې دا حدیثونه خبر واحد دي، د داسې خبرو کوونکي په اصل کې په احادیثو نه پوهیږي، په دې خلکو کې یو هم داسې نشته کوم چې د دغو حدیثونو د سند تحقیق وکړي، که چیرته دوی تحقیق وکړي نو به ورته معلومه شي چې دا حدیثونه متواتر دي، لکه څرنګه چې ائمه وو مثلاً : حافظ ابن حجر رحمه الله او نورو ګواهي ورکړې، دا خبره یقینا ډیره د افسوس وړ ده چې یو شمیر خلک د همدې موضوع په باره کې په داسې ځایونو کې د خبرو کولو جرئت کوي کوم چې د همدې خبرو میدان نه وي، دا خبره بیا هغه وخت ډیره افسوسناکه ده کله چې د دې خبرې تعلق له دین او عقیدې سره دی [۲].

پوښتنه

څنګه حضرت عیسی علیه السلام په امت محمدي ﷺ کې شمار کیدلای شي؟

ځواب

حضرت عیسی علیه السلام اولوالعزم رسول دی، د الله تعالی په نزد هغه ته لوړ مقام حاصل دی. هغه ته د رسول الله ﷺ د صحابي شرف هم حاصل دی. هغه د معراج په شپه په نبي کریم ﷺ باندې د ایمان لرلو په حالت کې هغه ولید او په همدې ایمان کې به وفات کیږي.

---

[۱] تفسیر الطبري. آل عمران: ۳/ ۵۵. تعلیق الشیخ احمد شاکر.
[۲] شرح العقیدة الطحاویه. بتحقیق الشیخ الالباني. ص: ۵۲۵.

د معراج په حدیث کې ذکر دي، نبي کریم ﷺ فرمايي: بيا زه پورته وختلم حتی چې دویم آسمان ته ورسیدم، حضرت جبرئیل د آسمان پهره دارانو ته د دروازې خلاصولو خبره وکړه:

هغوی وویل: څوک يې؟

جبریل: زه جبریل یم.

درباریان: له تا سره بل څوک دي؟

جبریل: له ما سره محمد ﷺ دی.

درباریان: آیا هغه را بلل شوی دی؟

جبریل: هو.

درباریان: هغه دې په خیر راشي، هغه څومره ښه تشریف راوړونکی دی! نو دروازه خلاصه کړی شوه، کله چې زه داخل شوم نو له حضرت یحی او حضرت عیسی علیهما السلام سره مې ولیدل، دا دواړه په خپل مینځ کې د خاله زامن دي.

جبریل امین وویل: دا یحیٰ او عیسی دي، دوی ته سلام ور واچوه، ما په هغوی سلام واچاوه او هغوی د سلام ځواب راکړ.

بیا هغوی دواړو وویل: زمونږ د نیک ورور او صالح نبي راتګ دې مبارک وي، هغه دې په خیر راشي [1].

د عیسی عليه السلام د نزول په باره کې د عیسایانو عقیدې

د هغوی عقیده دا ده چې عیسی عليه السلام د الله زوی دی، (د الله تعالی ذات له دې خبرې ډیر پورته، ارفع او اعلی دی چې د هغه لپاره کوم زوی شته دی) او هغه يې قتل کړ او زندی يې کړ، بیا يې درې ورځې وروسته هغه آسمان ته پورته کړ. او هغه د خپل پلار (رب) تر څنګ ناست دی، هغه به په آخره زمانه کې را نازل شي.

[1] - صحیح البخاري، احادیث الانبیاء، حدیث: ۳۴۳۰.

مخکې له دې چې د هغه د پورته کېدلو ذکر وشي او دا خبره هم چې هغه نه قتل شوی دی او نه زندۍ شوی دی بلکه یهودیانو محض شبه لیدلې کوم چې هغوی عیسی وباله او قتل یې کړ.

اهل کتاب د دوو مسیحیانو په اثبات باندې متفق دي

(۱) مسیح هدایت: هغه د حضرت داؤد ﷺ له اولادې څخه عیسی ﷺ دی.

(۲) مسیح ګمراه: په دې باره کې اهل کتابو ویلي چې دا د یوسف ﷺ له اولادې څخه دی [1] او هغه مسیح دجال دی

د عیسی ﷺ په باره کې د عیسایانو عقیده له مسلمانانو څخه په لاندې امورو کې بدله ده.

(۱) د عیسایانو دا عقیده ده چې عیسی ﷺ د الله تعالی زوی دی، د مسلمانانو دا عقیده ده چې هغه بشر دی، د الله تعالی بنده او رسول دی.

(۲) د عیسایانو دا عقیده ده چې عیسی ﷺ یهودیانو قتل کړ او هغه ته یې زندۍ ور واچوله، د مسلمانانو دا عقیده ده چې هغوی نه عیسی ﷺ قتل کړی او نه یې زندۍ ور اچولې، بلکه الله تعالی هغه صحیح سالم ژوندی آسمانو ته پورته کړی.

(۳) د عیسایانو دا عقیده ده چې عیسی ﷺ له زندۍ کېدو دری ورځې وروسته د آسمان لوري ته پورته شو، د مسلمانانو دا عقیده ده چې هغه له قتل او زندۍ کولو پرته د آسمان لوري ته پورته کړی شو.

د عیسایانو دا عقیدې سرا سر باطلې او له حقیقت څخه لیرې دي، حقیقت هغه دی کوم چې په قرآن کریم کې بیان شوی.

حضرت عیسی ﷺ به په کومو حالاتو کې نازلیږي؟

مسلمانان به په دې وخت کې له یوه لوی جنګ څخه را ستنیدونکي وي، هغوی به د قسطنطنیه ښار فتح کړي او د عیسایانو له لاس څخه به یې ازاد

[1] وګورئ د شیخ الاسلام ابن تیمیه رحمه الله کتاب (الجواب الصحیح لمن بدل دین المسیح).

کړي او دا خبره خو تيره شوه چې مسلمانان به د قسطنطنيه ښار د تورو په ذريعه نه بلکه د (لا اله الا الله) او تکبير (الله اکبر) په ذريعه فتح کړي، يو نا څاپه به شيطان د هغوی په مينځ کې اعلان وکړي چې دجال د باندې راووت او راغی، د دې خبرې په اوريدو سره به مسلمانان قسطنطنيه پريږدي او د دمشق لوري ته به مخ کړي، ځکه چې د مسلمانانو مرکز به په دې وخت کې دمشق وي او په دې وخت کې به په رښتيا مسيح دجال راغلی وي، هغه به په ټوله زمکه وګرځي او غټې فتنې به را بر سيره کړي (١).

په يوه بل مفصل روايت کې دي چې رسول الله ﷺ د دجال په باره کې د خبرو کولو په وخت کې وويل:

دجال به د مدينې شاړې زمکې ته راشي، مدينې ته داخليدل په هغه حرام کړی شوي دي، مدينه به خپلو اوسيدونکو ته يوه يا دوه جټکې ورکړي، د هغو اثر به دا وي چې ټول منافق سړي او ښځې به له مدينې څخه ووځي او د دجال لوري ته به ورشي، بيا به دجال د شام لوري ته مخه وکړي او د هغه په ځينو غرونو به ودريږي او هغه به محاصره کړي، يو شمير مسلمانان کوم به چې د غره په لاندې برخه کې موجود وي، دجال به د غره بيخ ته ولاړ شي او هغه به هم محاصره کړي، کله چې دا محاصره اوږده شي نو يو مسلمان به په غصه شي او خپلو ملګرو ته به ووايي: اې د مسلمانانو ټوليه! تاسو به تر څو به دې حالت کې اوسيږي، د الله دښمن دجال دستاسو په زمکه باندې ګيره اچولې، پورته شی د باندې را ووځی، تاسو به دوو خبرو کې يوه ضرور غوره کړی، الله تعالی به تاسو ته شهادت نصيب کړي يا به په هغه باندې غالب شی، هغه به ټول د زړه په اخلاص په مرګ بيعت وکړي، په دې وخت کې به يو

---

١ - د دجال په باره کې په تفصيل سره خبره تيره شوه. وګورئ په علامت کبری کې علامه نمبر (١).

نا څاپه ابن مریم علیها السلام تشریف راوړي، د مؤمنانو له سترګو به د ظلمت پردې لیرې شي، عیسی ﷺ به د هغوی په مینځ کې موجود وي[1].

خلک به ووایي: د الله بنده ! ته څوک یې؟ عیسي ﷺ به ووایي: زه د الله بنده او د هغه رسول یم، په دې موقع به عیسی ﷺ مؤمنانو ته ووایي: تاسو خلک له دجال څخه د نجات په پیدا کولو کې له دریو صورتونو څخه یو غوره کړی کوم چې تاسو ته ډیر خوښ وي، لومړی دا چې الله تعالی په دجال او د هغه په لښکر له آسمان څخه کوم عذاب را نازل کړي، دویم صورت دا دی چې الله تعالی هغه په زمکه کې ننه باسي او دریم صورت دا دی چې الله تعالی د ستاسو اسلحې په هغوی مسلطې کړي او د هغوی اسلحې له تاسو څخه بندې کړي، هغوی به ووایي: اې د الله نبي ! دا دریم صورت زمونږ لپاره تر ټولو ډیر اطمناني دی، رسول الله ﷺ خپلې جاري وساتلې او وې فرمایل: په دغه ورځ به تاسو ووینی چې یو قوي الجثه، ډیر ښښونکی او خوړونکی یهودي به په دې حالت سره یو په څلور شي مګر د لړزیدو له امله به یې لاس توري نه رسیږي، د ایمان خاوندان به د دجال په لوري ور شي او په هغه به فتح ترلاسه کړي، کله چې هغه ابن مریم ووینې نو د سیسې په څیر به ټیبنته شروع کړي، تر دې چې عیسی ﷺ به هغه را ګیر کړي او قتل به یې کړي[2].

د عیسی ﷺ په لاس د دجال وژلو قیصه په تفصیل سره په مخکنیو صفحو کې تیره شوه[3].

---

[1] مطلب دا دی چې کله مسلمانان په دې خبره متفق شي چې دوی به د سهار له لمانځه وروسته له دجال سره د جهاد کولو لپاره ووځي. نو د لمانځه لپاره به اقامت وویل شي. امام به د لمانځه د امامت لپاره وړاندې ولاړ وي چې عیسی ابن مریم به را نازل شي.

[2] المصنف لعبد الرزاق:۱۱/ ۳۹۷.

[3] وګورئ په علامات کبری کې علامه نمبر (۱).

عیسی ﷺ به څنګه او چیرته نازلیږي؟

د هغه نزول به د دمشق په مشرق کې د یوه سپین مینار سره نږدې وي، د هغه په بدن به د ورس (۱) او زغفرانو دوه رنګې دوه جامې وي او هغه به د دوو فرښتو په وزرو باندې له خپلې اسلحې سره تشریف راوړي.

علامه ابن کثیر رحمه الله ویلي دي چې مشهوره خبر دا ده چې هغه به په دمشق کې په سپین مشرقي مینار باندې را نازلیږي، په دې وخت کې به د لمانځه لپاره اقامت ویل شوی وي، د مسلمانانو امام به له هغه وغواړي: اې روح الله! راشه لمونځ ورکړه، مګر هغه به ووایي: ته په خپله امامت ورکړه ځکه دا اقامت د ستا لپاره ویل شوی دی.

او په یوه روایت کې دي چې په تاسو کې ځینې په ځینو باندې امیران یاست، دا د الله تعالی له لوري د دغه امت اعزاز دی.

د علامه ابن کثیر رحمه الله بیان دی چې د دغه مینار تعمیر زما په زمانه کې په سنه (۷۴۱ هجري) په سپینو تیږو (ډبرو) له نوي سره شوی، د دغه مینار تعمیر د هغو عیسایانو په مال شوی کومو چې په دې ځای باندې موجود پخوانی مینار وسوځاوه، غالباً دا هم شاید د نبي کریم ﷺ د نبوت له واضحو دلایلو څخه یو دلیل وي چې د دغه مینار تعمیر به د عیسایانو په مال سره کیږي، په کوم به چې عیسی ﷺ را نازل شي، خنزیر به ووژني، صلیب به مات کړي او له هغوی څخه به جزیه نه قبلوي (۲).

ما (مؤلف) په سنه (۱۴۱۲ هجري) کې په خپله د دمشق په مشرقي علاقه کې دغه سپین مینار ولید د کوم په باره کې چې د هغه ځای په خلکو کې دا مشهوره وه چې عیسی ﷺ به په دې مینار باندې را نازلیږي، ما د هغه عکس هم اخیستی، دا مینار په جومات کې نه دی بلکه د یوه بازار په مینځ

---

(۱) - تل کی مانند ایک قسم کی گھاس جس سی کپڑا رنگنی کا کام لیا جاتا هی (سیف).
(۲) - النهایة فی الفتن والملاحم: ۱/۱۹۲.

کې درول شوی، په کومه محله کې چې دا مینار دی د هغې اکثر اوسیدونکي عیسایان دي، ما په خپل کتاب کې دا عکس لګولی، اوس نو دا خبره الله تعالی ته معلومه ده چې عیسی علیه السلام به په دې مینار باندې را نازلیږي او که په کوم بل مینار به تشریف راوړي.

دا هم ویل شوي دي چې د عیسی علیه السلام نزول به د دمشق د جامع مسجد (اموی) په منارونو کې په کوم یوه مینار باندې وي، زه په دې باره کې په پوره وثوق سره کومه خبر نشم کولای (والله اعلم).

نبي کریم ﷺ د عیسی علیه السلام ټول صفتونه د امت مخته وړاندې کړي او د هغو حالاتو تعین یې هم کړی په کومو کې به چې هغه تشریف راوړي تر څو چې د یوه مسلمان په معلوماتو کې کوم شک او شبه پاتې نشي.

نبي کریم ﷺ فرمایي: هغه به یو داسې سړی وي!

- درمیانه قد به یې وي، یعنې نه به ډیر اوږد وي او نه لنډ.
- د هغه د مخ رنګ به سپین سوروالي ته به مایل وي.
- هغه به د پراخې سینې درلودونکی وي.
- د هغه ویښتان به سم وي، یعنې تاو شوي به نه وي، ګویا چې د هغه له سر څخه به د اوبو څاڅکي تویږي مګر ویښتان به یې نمجن نه وي.

په خلکو کې به د عروه بن مسعود ثقفي رضي الله عنه په شکل له هغه سره تر ټولو زیات ملاقي کیږي.

حضرت ابو هریرة رضي الله عنه بیان کوي چې رسول الله ﷺ فرمایلي:

کله چې ما اسمانونو ته تګ کاوه، زه له موسی علیه السلام سره ملاقي شوم او له عیسی علیه السلام سره مې هم ملاقات وشو، بیا نبي کریم ﷺ د هغه د حلیه بیانولو په وخت کې وفرمایل: د هغه درمیانه قد او سور بخون رنګ یې دی، ګویا که چې هغه له حمام څخه راوتلی را روان دی [1].

---

[1] - صحیح البخاري، احادیث الانبیاء، حدیث: ۳۴۳۷، وصحیح مسلم، الایمان، حدیث: ۱۶۸.

حضرت ابو هريرة رضي الله عنه بيان کوي چې رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايلي:

زه په حطيم کې ووم او قريشو له ما څخه زما د معراج سفر په باره کې پوښتنې کولې، هغوی له ما څخه د بيت المقدس متعلق د ځينو داسې شيانو پوښتنې وکړې د کومو متعلق چې ما ته په وثوق سره څه ياد نه وو، له هغوی څخه زه دومره تنګ شوم د کوم چې مثال نشته، نبي کريم صلى الله عليه وسلم فرمايي: چې بيا الله تعالى بيت المقدس زما مخته داسې کړ لکه چې زه د هغه لوري ته ګورم او قريش چې له ما څخه د هغه په باره کومې پوښتنې کوي زه د هغوی په باره کې ځواب ورکوم، ما د معراج په شپه د انبياؤ ټولې وليد. موسى عليه السلام ولاړ وو لمونځ يې کاوه، يو ناڅاپه يو سړی زما مخته راغی ما چې کله ورته وکتل نو هغه عيسى عليه السلام وو کوم چې د لمانځه په حالت کې ولاړ وو، له هغه سره ډير مشابهت لرونکی عروه بن مسعود رضي الله عنه دی، يو ناڅاپه مې په حضرت ابرهيم عليه السلام نظر پريوت هغه هم د لمانځه په حالت کې ولاړ وو، له هغه سره ډير مشابهت لرونکی دستاسو دغه ملګری دی، يعنې په خپله نبي کريم صلى الله عليه وسلم. د لمانځه وخت شو نو ما د هغوی ټولو امامت وکړ. کله چې زه له لمانځه څخه فارغ شوم نو يوه ويونکي وويل: اې محمد! دا د جهنم داروغه مالک دی، دې ته سلام وکړه، زه چې د هغه لوري ته متوجه شوم نو هغه په سلام کې له ما څخه مخته شو (۱).

نبي کريم صلى الله عليه وسلم دا هم فرمايلي:

ما په خوب کې په خپله کعبه له نږدې وليدله، يو ناڅاپه زما نظر په يوه غنم رنګي باندې ولګيد. هغه غنم رنګی يو ښايسته سړی وو، د هغه اوږده ويښتان وو چې ډواړو اوګو ته رسيدل، د هغه ويښتان نه بيخي تاو شوي او نه بالکل سم وو. بلکه د دواړو په مينځ کې وو، د هغه له سر څخه د اوبو څاڅکي څڅيدل، هغه د دوو سړيو په اوګو باندې خپل دواړه لاسونه ايښې وو

---

(۱) صحيح مسلم. الايمان. حديث: ۱۲۹.

او د بیت الله طواف یې کاوه، ما پوښتنه وکړه: دا څوک دی؟ راته وویل شول: دا مسیح ابن مریم علیها السلام دی.

د هغه شا ته مې یو بل کس تلونکی ولید د کوم چې سخت تاو شوي ویښتان وو او په چپه سترګه ړوند وو، ما چې څومره خلک لیدلي په هغوی کې یې ډیر ورته والی له (عبد العزی بن قطن بن عمرو خزاعی) سره درلود، هغه هم د دوو سړیو په اوګو لاسونه ایښي وو او د بیت الله طواف یې کاوه، ما وپوښتل: دا څوک دی؟ راته وویل شول: دا مسیح دجال دی[1].

یو اشکال

ځینو خلکو ته په دې خبره باندې په پوهیدلو کې سختي وي چې د حضرت عیسی ابن مریم علیها السلام او دجال له یوه ځای څخه را پورته کیدل څنګه ممکن دي، ځکه دجال چې کله عیسی ﷺ ووینې نو تښتي به؟ او بیا د دجال د کعبې خوا ته تلل څنګه ممکن دي، کله چې په ده باندې مکې ته داخلیدل هم حرام دي؟

ځواب

دا یو خوب دی کوم چې نبي کریم ﷺ لیدلی، په امر واقع کې داسې نه دی، خو پوښتنه دا ده چې آیا د انبیاء کرامو خوب وحې نه ده؟ حافظ ابن حجر رحمه الله د دې ځواب داسې کړی چې د انبیاء کرامو علیهم السلام خوب اګر چې وحې ده، لیکن په هغو کې ځینې خوبونه داسې دي د کومو چې تعبیر ښه دی او د ځینو نه، ځینو دا ځواب هم کړی چې دجال به مکې او مدینې ته داخل شي، مګر کله چې هغه د دجال او غتې فتنې په ډول را ښکاره شي نو په دې وخت کې به هغه بیا مکې او مدینې ته نشي داخلیدلای، لهذا په دې کې اشکال نشته.

---

[1] صحيح البخاري، احاديث الانبياء، حديث: ۳۴۴۰، وصحيح مسلم، الايمان، حديث: ۱۲۹.

د حضرت عيسى عليه السلام کار او د هغه د دور واقعات

حضرت عيسى عليه السلام به له خپل نزول او د دجال له وژلو وروسته کله چې د مؤمنانو امور او معاملات سم کړي نو لاندني کارونه به تر سره کړي:

✿ د اسلامي حکومت قيام، خلک د شريعت تابع کول او د منحرفو مذاهبو له منځه وړل.

حضرت ابو هريرة رضي الله عنه بيان کوي چې رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايلي:

﴿وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَيُوشِكَنَّ أَنْ يَنْزِلَ فِيكُمْ ابْنُ مَرْيَمَ حَكَمًا عَدْلًا فَيَكْسِرَ الصَّلِيبَ وَيَقْتُلَ الْخِنْزِيرَ وَيَضَعَ الْجِزْيَةَ﴾ ([1]).

ژباړه:

په هغه ذات قسم د کوم په قبضه کې چې زما روح دی، نږدې ده چې دستاسو په مينځ کې عيسى ابن مريم عليها السلام عادل واکمن جوړ شي او نزول وکړي، هغه به صليب مات کړي، خنزير به قتل کړي او جزيه به ختمه کړي (هغه به له هيڅ کافر څخه نه غوښتل کيږي).

✿ د الله تعالى د کلمې پورته کول، د يهود و او نصارى ؤ دغوت باطلول او د جزيې ختمول.

✿ د مسيح دجال وژل.

✿ د خلکو په مينځ کې حکومت کول، د عدل او سلامتي خپرول.

حضرت ابو هريرة رضي الله عنه بيان کوي چې رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايلي:

ټول انبياء د علاتي (پلار شريک) وروڼو په څير دي، د هغوی ميندې جلا جلا دي مګر د ټولو دين يو دی، زه عيسى ابن مريم عليها السلام ته تر ټولو ور نږدې يم، ځکه چې زما او د هغه په مينځ کې کوم نبي نشته، هغه به له شک پرته را نازليږي، چې هغه وګورئ نو پوهيږئ به چې د درميانه قد لرونکی، سپين سور والي ته مايل رنګ لرونکی دی، په هغه به له پاسه دوه

---

[1] صحيح البخاري، احاديث الانبياء، حديث: ۳۴۴۸، وصحيح مسلم، الايمان، حديث: ۱۵۵.

رنګې جامې وي، د هغه له سر څخه به اوبه څڅېدونکې معلومېږي مګر د هغه وېښتان به نمجن نه وي، هغه به صليب ټوټې ټوټې کړي، خنزير به قتل کړي، جزيه به ختمه کړي او خلک به د اسلام لوري ته را دعوتوي، الله تعالى به د هغه په دور کې له اسلام پرته نور ټول مذاهب ختم کړي، د هغه په وخت کې به الله تعالى مسيح دجال هلاک کړي او پر زمکه به د امن او امان دوره وي تر دې چې زمرى به له اوښانو سره، لېوه به له مېږو سره يو ځاى څري،ماشومان به له مار سره مستي کوي مګر هغه به دوى ته هېڅ نقصان نه رسوي، د هغه حکومت به تر څلوېښتو (٤٠) کلونو پورې وي، بيا به هغه وفات شي او مسلمانان به د هغه د جنازې لمونځ وکړي ([1]).

✿ د خوشحالي او امن عام کېدل.

✿ د قريشو د واکمني ختمول.

حضرت ابو امامه باهلي رضي الله عنه بيان کوي چې رسول الله ﷺ فرمايلي:

عيسى ابن مريم عليه السلام به زما په امت کې د عادل واکمن او انصاف کوونکي په څېر تشريف راوړي، هغه به صليب ټوټې ټوټې کړي، خنزير به ووژني، جزيه به ختمه کړي او صدقه به پرېږدي ([2]).

د مېږو او اوښانو زکاة به نه اخيستل کېږي، په خپل مېنځ کې به دښمني او بغض پورته کړل شي، له هر زهر لرونکي ځناور څخه به زهر لېرې کړل شي ([3]) تر دې چې يو ماشوم به د مار په خوله کې لاس ورکړي خو هغه به هېڅ نقصان نشي ورته رسولاى، واړه ماشومان به له زمريانو سره لوبې کوئ مګر هېڅ نقصان به نشي ورته رسولاى، لېوه به له مېږو سره داسې اوسېږي

---

[1] مسند احمد: ٢/ ٤٠٢، المستدرک للحاکم: ٢/ ٥٩٥، وقال: صحيح الاسناد ولم يخرجاه ووافقه الذهبي.

[2] - مطلب دا دى چې مال به په دومره کثرت سره وي چې هيڅوک به صدقه نه قبلوي، له دې امله چې هر څوک به غني وي.

[3] - يعنې زهر لرونکي ځناوران لکه مار وغيره، مار او وغيره به زهر نلري.

لکه چې د هغوی یو ساتونکی سپی وي، زمکه به له امن او سلامتۍ څخه داسې ډکه شي لکه چې یو لوښې له اوبو څخه ډک وي، ټول خلک به په یوه کلمه باندې متفق وي او له الله تعالی پرته به د بل هیڅ شي او هیچا عبادت نه کیږي. جنګ او جدال به ختم شي، د قریشو حکومت به ختم شي، زمکه به د سپینو د یوه لوښي په څیر شي، هغه به خپل پیدا وار داسې ورکوي لکه څنګه یې چې د حضرت آدم ﷺ په وخت کې ورکاوه تر دې چې یو شمیر خلک به د انګور په یوه وښکالي سره را یو ځای شي او دا یو وښکالی به د هغوی ټولو خیټې ډکې کړي. همدا شان ډیر خلک به په یوه انار سره را یو ځای شي او دا یو انار به هغه ټول ماړه کړي. د میښ قیمت به ډیر کم وي او آس به په څو درهمو پیدا کیږي (١)

✿ دښتاسو بغض به ختم کړل شي، حسد او کینه به له زړونو لیرې کړل شي.

حضرت ابو هریرة رضي الله عنه بیان کوي چې رسول الله ﷺ فرمایلي:

د مسیح ﷺ له راتګ وروسته ژوند کوونکو ته دې مبارک وي، آسمان ته به د باران ورولو او زمکې ته به د نباتاتو را زغونولو عامه اجازه وکړی شي تر دې که تاسو په کومه صفا ستره ډبره (تیږه) باندې هم کوم تخم واچوی نو هغه به را زرغون شي، یو انسان به له زمري سره په خوا کې تیریږي هغه ته به هیڅ نقصان نشي رسولای، که په کوم مار پښه کیښودل شي نو هغه به هم کوم نقصان نشي رسولای، په دې وخت کې به په تاسو کې نه دښمني وي نه حسد او نه بغض (٢).

✿ د جنګونو او قتل ورکول.

له حضرت ابو هریرة رضي الله عنه څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ فرمایلي:

---

١ - سنن ابن ماجه، الفتن، حدیث: ۴۰۷۷.

٢ - مسند الفردوس للدیلمي: ۲/ ۴۵۰، وسلسلة الاحادیث الصحیحة: ۴/ ۵۵۹.

عیسی ﷺ به عادل امام او انصاف کوونکی واکمن به را نازل شي، هغه به صلیب ټوټې ټوټې کړي، خنزیر به قتل کړي، امن او سلامتي به راولي او له تورو څخه به درانتي [1] (لرونه) جوړ کړي.

له هر زهرجن ځناور څخه به زهر لیرې کړل شي، آسمان به خپل رزق نازل کړي، زمکه به خپل برکات د باندې را وباسي، تر دې چې یو ماشوم به له مار سره لوبې کوي، لیوه به میګې څروي او هغوی ته به هیڅ نقصان نه رسوي. زمری به غواوې څروي او هغوی ته به هیڅ نقصان نه رسوي [2].

د حضرت عیسی ﷺ د ملګریو مقام

حضرت ثوبان رضي الله عنه بیان کوي چې رسول الله ﷺ فرمایلي:

﴿عصابتان من امتي احرزهما الله من النار، عصابة تعزوالهند، وعصابة تكون مع عیسی ابن مریم علیهما السلام﴾

ژباړه:

زما په امت کې دوه ډلې داسې دي کومې چې الله تعالی له جهنم څخه بچ کړې دي، یوه هغه ډله ده کومه به چې په هند باندې حمله وکړي او دویمه ډله هغه ده کومه به چې له عیسی ﷺ سره وي [3].

په ټولو انبیاؤ علیهم السلام کې یواځې د عیسی ﷺ په نازلیدو کې حکمت

شاید تاسو ته په ذهن کې دا پوښتنه پیدا شوې وي چې په اخره زمانه کې د نزول لپاره په ټولو انبیاء کرامو علیهم السلام کې د حضرت عیسی ﷺ انتخاب څنګه وشو؟

---

[1] درانتي: هغه اله ده په کومې سره چې د فصلونو لو کیږي لکه زمونږ په وخت کې مثلا (لور. لرۍ وغیره) (ژباړن) مطلب دا دی چې د کفر خاتمه. د جنګونو ورکول. هر لوري نه امن او خوشحالي او د زړونو د سلامتي له امله به خلک تورو ته هیڅ ضرورت نلري او هغوی به له تورو څخه د لرونو کار اخلي او په هغه به فصلونه ریبي.

[2] مسند احمد: ۲/ ۴۸۲. وقال الهیثمي في مجمع الزوائد: ورجاله رجال الصحیحین.

[3] سنن نسائي. الجهاد. حدیث: ۳۱۷۵.

د حضرت عیسی ﷺ په نزول کې حکمت څه دی؟ په دې باره کې د علم خاوندانو څو خبرې کړې دي چې په لاندې ډول ذکر کیږي:

✿ د یهودیانو د دې دعوې رد مقصود دی چې مونږ عیسی ﷺ وژلی، الله تعالی د دوی دا دروغ ښکاره کوي، یهودو هغه نه دی وژلی، بلکه هغه به یهود او د هغوی رئیس دجال وژني، د حافظ ابن حجر رحمه الله په نزد دا قول له نورو څخه راجح دی [1].

✿ حضرت عیسی ﷺ په انجیل کې د امت محمدي ﷺ په باره کې ویلي لکه چې الله تعالی جل جلاله فرمایي:

﴿وَ مَثَلُهُمْ فِي الْإِنْجِيلِ ۚ كَزَرْعٍ أَخْرَجَ شَطْأَهُ فَآزَرَهُ فَاسْتَغْلَظَ فَاسْتَوَىٰ عَلَىٰ سُوقِهِ﴾ [2].

ژباړه:

دا اوصاف هغه اوصاف دي چې مثالونه یې په تورات کې بیان شوي دي او دا هغه اوصاف دي چې مثالونه یې په انجیل کې بیان شوي دي لکه هغه کښت چې را وباسي ځانګې خپلې بیا یې ملا خپله ټینګه کړي؛ بیا کلکه او پریړه شي دغه ځانګه او ودریږي دغه کښت پس له ضعیفي او نرمي نه په پنډیو او بیخونو خپلو باندې.

هغه له الله تعالی څخه دعا غوښتې چې هغه د دې امت یو فرد جوړ شي، الله تعالی د هغه دا دعا قبوله کړې او هغه یې پاتې کړی تر څو چې په آخره زمانه کې د حضرت محمد ﷺ دین (اسلام) د شعائرو مجدد جوړ شي او تشریف راوړي.

✿ د حضرت عیسی ﷺ زمکې ته را نازلیدل د هغه د مرګ د نږدیوالي باعث دی تر څو چې هغه په زمکه کې دفن کړای شي، ځکه چې له خاورې

---

[1] - فتح الباري، شرح صحیح البخاري، الجهاد . حدیث: ۳۴۴۹.
[2] - الفتح، یة: ۲۹.

ځخه پیدا شوي هر مخلوق لپاره دا لایقه ده چې په زمکه کې وفات شي او په هغې کې دفن کړای شي، د هغه نزول به د دجال په زمانه کې وي او هغه به دجال وژني.

✿ هغه به د عیسایانو د تکذیب لپاره را نازلیږي، د هغه په راتګ سره به د نصارئ ؤ دا دعوه دروغ ثابته شي چې هغه د الله زوی دی، الله تعالی به د هغه په زمانه کې له اسلام پرته نور ټول دینونه ختم کړي، هغه به صلیب مات کړي، خنزیر به قتل کړي او جزیه به ختمه کړي.

✿ د حضرت محمد ﷺ او حضرت عیسی علیه السلام په مینځ کې یو خاص قسم ربط دی:

د الله تعالی رسول ﷺ فرمایي:

﴿انا اول الناس بعیسی ابن مریم لیس بیني وبینه نبي﴾ ([1]).

ژباړه: زه عیسی علیه السلام ته تر ټولو ډیر نږدې یم، ځکه چې زما او د هغه په مینځ کې هیڅ نبي نشته.

رسول الله ﷺ په ټولو خلکو کې له حضرت عیسی علیه السلام سره یو خاص قسم ربط لرونکی او له هغوی ځخه نږدې دی، حضرت عیسی علیه السلام خلکو ته د حضرت محمد ﷺ د راتلو خوشخبري ورکړې وه چې هغه به له ده ځخه وروسته راشي، هغه خلکو ته د حضرت محمد ﷺ د تصدیق او په هغه ﷺ باندې د ایمان راوړو دعوت ورکړی وو لکه چې الله تعالی جل جلاله فرمایي:

﴿ وَإِذْ قَالَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ يَٰبَنِيٓ إِسْرَٰٓءِيلَ إِنِّي رَسُولُ اللَّهِ إِلَيْكُم مُّصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيَّ مِنَ التَّوْرَىٰةِ وَمُبَشِّرًۢا بِرَسُولٍ يَأْتِي مِنۢ بَعْدِي اسْمُهُۥٓ أَحْمَدُ ۖ فَلَمَّا جَآءَهُم بِالْبَيِّنَٰتِ قَالُوا۟ هَٰذَا سِحْرٌ مُّبِينٌ ۝٦ ﴾ ([2]).

---

[1] مسند احمد: ٢/ ٤٢٣. قال المناوي: اسناده حسن.

[2] الصف، آیة: ٦.

ژباړه: یاد کړه اې محمده! هغه وخت چې وویل عیسی زوی د مریمې داسې چې اې بني اسرائیلو (اولاده د یعقوب) بیشکه زه رسول لیږلی شوی د الله یم تاسې ته (حال دا چې تصدیق کونکی یم) د هغه کتاب چې وړاندې څما دی له توریت څخه او زیری کونکی یم په هغه رسول سره چې را به شي وروسته له ما څخه چې نوم د هغه احمد دی بیا (وائي الله) کله چې راغی هغه رسول دویته په ښکاره ؤ معجزو سره وویل (بني اسرائیلو) دا (قران) سحر کوډې دي ښکاره.

په یوه حدیث کې راغلي چې صحابه کرامو رضی الله عنهم عرض وکړ: اې د الله رسوله! مونږ ته د ځان په باره کې ووایه نو نبي کریم ﷺ ورته وویل: هو! زه ذ خپل پلار ابراهیم عليه السلام دعا او د خپل ورور عیسی عليه السلام زیری یم ([1]).

زمونږ نبي حضرت محمد ﷺ مونږ ته حکم کړی چې مونږ عیسی عليه السلام ته د هغه ﷺ سلام ورسوو

حضرت ابو هریرة رضي الله عنه بیان کوي چې رسول الله ﷺ فرمایلي:

﴿یوشك المسیح عیسی بن مریم أن ینزل حکما قسطا وإماما عدلا فیقتل الخنزیر ویکسر الصلیب وتکون الدعوة واحدة فأقرئوه أو أقرئه السلام من رسول الله صلی الله علیه و سلم وأحدثه فیصدقني﴾ ([2]).

ژباړه: نږدې ده چې عیسی عليه السلام به انصاف کوونکی واکمن او عادل امام به تشریف راوړي، هغه به خنزیر قتل کړي، صلیب به ټوټې ټوټې کړي او په دې وخت کې به دعوت یواځې یو وي، تاسو د رسول الله ﷺ له لوري په هغه سلام ووایی، زه چې څه بیانوم هغه به د هغه تصدیق کوي.

په یوه بل روایت کې دي:

---

[1] - مسند احمد: ۵/۲۶۲.

[2] - مسند احمد: ۲/۳۹۴ (حسن).

﴿اني لأرجو ان طال بي عمر أن ألقى عيسى بن مريم عليه السلام فإن عجل بي موت فمن لقيه منكم فليقرئه مني السلام﴾ ([1]).

ژباړه:

زما امید دی که زما عمر اوږد شو نو زه به له عیسی ﷺ سره ووینم: او که زه زر وفات شم نو په تاسو کې چې کوم یو هم له عیسی ابن مریم علیهما السلام سره ملاقي شی هغه دې زما له لوري په هغه باندې سلام ووایي.

له را نازلیدو وروسته به عیسی ﷺ څومره موده په زمکه کې وي

عیسی ﷺ به په زمکه کې تر څلویښت (۴۰) کلونو پورې ژوند کوي، د هغه په زمانه کې به خلک له خوشحالي، سلامتي او عدل سره اوسیږي، په دې باندې د حضرت ابو هریرة ﷺ هغه حدیث دلالت کوي کوم مو چې تر دې وړاندې بیان کړ چې نبي کریم ﷺ فرمایلي:

﴿الأنبياء إخوة لعلات أمهاتهم شتى ودينهم واحد وأنا أولى الناس بعيسى بن مريم لأنه لم يكن بيني وبينه نبي الى ان قال: فيمكث أربعين سنة ثم يتوفى ويصلي عليه المسلمون﴾ ([2]).

ژباړه: ټول انبیاء کرام علیهم السلام د علاتي (پلار شریک) وروڼه دي، د هغوی میندې جلا جلا دي مګر دین د ټولو یو دی، زه له خلکو څخه ډیر حضرت عیسی ﷺ ته ور نږدې یم، ځکه چې د هغه او زما تر مینځ کوم نبي نشته.

تر دې چې نبي کریم ﷺ وفرمایل: هغه به په زمکه کې تر څلویښت (۴۰) کلونو اوسیږي، بیا به وفات شي او مسلمانان به د هغه د جنازې لمونځ وکړي.

حضرت ابوهریرة ﷺ د دې آیت کریمه ﴿وَاِنَّهٗ لَعِلْمٌ لِّلسَّاعَةِ﴾ په تفسیر کې فرمایي:

---

[1] مسند احمد: ۲/ ۲۹۸. (اسناده صحیح).

[2] - مسند احمد: ۲/ ۴۰۲ (صحیح).

له دې ځخه مراد د عیسی ﷺ خروج دی، هغه به په زمکه کې تر څلویښت (۴۰) کلونو پورې اوسیږي، دا څلویښت کلونه به د څلورو کلونو په څیر وي، هغه به حج او عمره هم کوي (۱).

حضرت عیسی ﷺ به حج کوي

حضرت ابو هریرة رضي الله عنه بیان کوي چې رسول الله ﷺ فرمایلي:

﴿والذی نفسي بیده ! لیهلن ابن مریم بفج الروحاء حاجا او معتمرا او لیثنینهما﴾ (۲).

ژباړه:

په هغه ذات قسم د کوم په لاس کې چې زما روح دی ! عیسی ابن مریم علیهما السلام به ضرور له (فج روحاء) ځخه د حج یا عمرې احرام وتړي یا به دا دواړه یو ځای اداء کړي.

مطلب دا دی چې عیسی ﷺ به د (فج روحاء) له مقام ځخه تلبیه شروع کړي، دا ځای د مکې مکرمې او مدینې منورې په درمیاني لارې باندې واقع دی، د هغه احرام به د حج تمتع لپاره وي، یعنې اول به عمره وکړي احرام به خلاص کړي او بیا به د حج لپاره په دویم ځل احرام وتړي، یا بیا به حج قران وکړي، یعنې په یوه احرام سره به عمره او حج اداء کړي.

---

۱ - مسند عبد بن حمید. دا د اثر مرفوع حدیث په حکم کې دی. ځکه دا رنګه خبرې صحابي له خپلې رایه ځخه نشي کولای.

۲ - صحیح مسلم. الحج. حدیث: ۱۲۵۲.

د یاجوج ماجوج را وتل

ضروري خبره

یاجوج ماجوج [۱] د بني آدم دوه غټې شریرې قبیلې یا قومونه دي لکه د نبي کریم ﷺ په یوه حدیث سره چې ثابت شوي

د آدم په اولاده کې دي او انسانان دي، دا خلک د ذوالقرنین په زمانه کې د یوه فساد خپره وونکي قوم په څیر مخته راغلل، د هغوی ګاونډیانو له ذوالقرنین څخه وغوښتل چې د دوی او د یاجوج ماجوج تر مینځ دې دیوال جوړ کړي تر څو چې دوی د هغوی له شر او ضرر څخه خلاص شي او ذوالقرنین همدا دیوال جوړ کړ.

نبي کریم ﷺ خبر ورکړی چې په آخره زمانه کې به د حضرت عیسی علیه السلام له نزول وروسته یاجوج ماجوج د خلکو لوري ته راووزي او په زمکه کې به خپاره (تیت) شي، هغوی به حضرت عیسی علیه السلام او د هغه مؤمن ملګري د

---

[۱] کومه خبره چې د یاجوج ماجوج په باره کې مشهوره ده او ځینو غیر معتمدو کتابونو هم د هغې ذکر کړی چې په هغوی کې ځیني ډیر واړه او ځیني ډیر لوی دي تر دې چې په هغوی کې به یو کس خپل غوږ ځانته پر زمکه وغوړوي او بل غوږ به له خپل ټول بدن څخه را تاو کړي. دا او دېته ورته نورې خبرې ټولې یې کوم اصل نلري.

بیت المقدس په غره کې محاصره کړي او مؤمنان به له سختو مشکلاتو سره مخ کړي!

په دې وخت کې به الله تعالی په یاجوج ماجوج باندې یو چینجی مسلط شي کوم به چې د هغوی غاړې خوري، په همدې سره به هغوی ټول یو ځای هلاک کړی شي او الله تعالی به عیسی ﷺ او د هغه ملګري د یاجوج ماجوج له شر څخه بچ وساتي، لاندې د هغوی واقعات په تفصیل سره بیانیږي:

په یاجوج ماجوج باندې د جوړ شوي دیوال قیصه

الله تعالی په خپل مقدس کتاب قرآن مجید کې د یوه نیک بادشاه ذوالقرنین قیصه بیان کړې او فرمایي:

﴿ثُمَّ اَتْبَعَ سَبَبًا ۝ حَتّٰٓى اِذَا بَلَغَ بَيْنَ السَّدَّيْنِ وَجَدَ مِنْ دُوْنِهِمَا قَوْمًا ۙ لَّا يَكَادُوْنَ يَفْقَهُوْنَ قَوْلًا ۝ قَالُوْا يٰذَا الْقَرْنَيْنِ اِنَّ يَاْجُوْجَ وَمَاْجُوْجَ مُفْسِدُوْنَ فِي الْاَرْضِ فَهَلْ نَجْعَلُ لَكَ خَرْجًا عَلٰٓى اَنْ تَجْعَلَ بَيْنَنَا وَبَيْنَهُمْ سَدًّا ۝ قَالَ مَا مَكَّنِّيْ فِيْهِ رَبِّيْ خَيْرٌ فَاَعِيْنُوْنِيْ بِقُوَّةٍ اَجْعَلْ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ رَدْمًا ۝ اٰتُوْنِيْ زُبَرَ الْحَدِيْدِ ۭ حَتّٰٓى اِذَا سَاوٰى بَيْنَ الصَّدَفَيْنِ قَالَ انْفُخُوْا ۭ حَتّٰٓى اِذَا جَعَلَهٗ نَارًا ۙ قَالَ اٰتُوْنِيْٓ اُفْرِغْ عَلَيْهِ قِطْرًا ۝ فَمَا اسْطَاعُوْٓا اَنْ يَّظْهَرُوْهُ وَمَا اسْتَطَاعُوْا لَهٗ نَقْبًا ۝﴾ ([1]).

ژباړه:

بیا ونیوله ده بله لیاره او تیار یې کړ نور اسباب تر هغې پورې چې ورسید مینځ د دوو غرونو ته نو وې موند را وړاندې د دغو دواړو (غرونو) داسې قوم چې نه ؤ نږدې (اکثر د دوی) چې وپوهیږي په خبره (د ذوالقرنین)

---

[1] - الکهف. آیة: ۹۲- الی ۹۷.

باندې ؛ وويل دغو (ترجمانانو) اې ذوالقرنينه ! بيشکه چې ياجوج ماجوج فساد کونکي دي په زمکه کې پس آيا حکم کوې ته چې مقرر کړو تا ته څه خرج محصول په دې شرط چې جوړ کړې ته په مينځ زمونږ او په مينځ د دوی کې يو ديوال ؛ وويل ذوالقرنين هغه چې اقتدار راکړی دی ما ته په هغه شي کې رب زما خير ډير غوره دی (له ورکړې د ستاسې نه چې محصول دی) پس مرسته وکړی تاسې له ما سره په زيار زما کې ټول په انساني قوت او عمل نه په مال سره چې جوړ کړم په مينځ د ستاسې او په مينځ د دوی کې يو پلن او محکم ديوال ؛ راوړی تاسې ما ته تختې د اوسپنې؛ تر هغه پورې يې اينبودلې چې برابرې شوې دا تختې په مينځ د دوو څوکو د غرونو نو وويل (ذوالقرنين) چې پوکړئ !؛ (په دغو سکرو چې اچول شوي دي په مينځ د تختو د اوسپنې نو پو يې کړل) تر څو چې يې وګرځوله دغه (اوسپنه) اور وويل (ذوالقرنين) راوړئ ما ته چې توی يې کړم په دې ديوال ويلې شوي مس ؛ پس ونه کړای شول دوی چې وخيژي په هغه (او ښکاره شي پرې له جهته د لوړ والي او ښويوالي) او ونه کړای شول دوی دغه (غره) لره سوری کول (له جهته د سختوالي او پلنوالي).

د اهل علمو د يوه راجح قول مطابق هغه يو نيک بادشاه وو، نبي نه وو، هغه ته ذوالقرنين له دې امله ويل کيږي چې هغه د مشرق او مغرب سفر کړی او هغو ځايونو ته رسيدلی چيرته چې د شيطان د ښکرونو په مينځ کې د لمر را ختل (طلوع) او لويدل (غروب) کيږي، ذوالقرنين (سکندر مقدوني) نه دی بلکه له هغه پرته بل څوک دی، ځکه چې سکندر کافر وو او د هغه زمانه له ذوالقرنين څخه له دوه زره کلونو يو څه زياته وروسته وه (والله اعلم)

الله تعالی د هغه قيصه په قرآن کريم کې بيان کړې او فرمايلي يې دي چې هغه په ټوله زمکه باندې سفر کړی، مونږ دلته يواځې د هغو آياتونو مطلب ذکر کوو د کومو تعلق چې د ذوالقرنين او ياجوج ماجوج له قيصې سره دی.

﴿ثُمَّ اَتۡبَعَ سَبَبًا﴾ بیا وښودله ده (بله) لیاره او تیار یې کړ نور اسباب، یعني هغه د مشرق او مغرب په یوه بله لار ولاړ کومه چې د دغو لوړو غرونو په شمالي لوري کې ده.

﴿حَتّٰٓى اِذَا بَلَغَ بَيۡنَ السَّدَّيۡنِ﴾ تر دې چې هغه یوه داسې ځای ته ورسید کوم چې د ترکو په زمکه کې د آرمینیا او ازربائجان له سرحد سره نږدې واقع دی:

(السدان) معنا یې ده دوه غرونه، د هغوی په مینځ کې خالي ځای دی، له کوم ځخه چې یاجوج ماجوج را وځي، هغوی د ترکو په علاقه کې فساد کوي، فصلونه او نسلونه تباه کوي [1].

کله چې ترکو له ذوالقرنین سره قوت ولید نو دوی ته اندازه وشوه چې دا بادشاه صاحب د اختیار او صلاحیت دی، هغوی ور ځخه وغوښتل چې د دوی او د یاجوج او ماجوج تر مینځ د لارې بندولو لپاره یو دیوال ودرو ي تر څو چې یاجوج ماجوج پر دوی حمله ونکړي، د دغه کار لپاره ترکو بادشاه ته د مالي عوض خبره هم وکړه، لیکن دغه نیک بادشاه پرته له کومې معاوضې یواځې د خیر په بنیاد او له الله تعالی ځخه د اجر او ثواب لپاره د دغه دیوال د جوړولو فیصله وکړه او هغه دې نتیجې ته ورسید چې د دې مسئلې آسان حل دا دی چې د دواړو غرونو په مینځ کې تیریدونکې لار په یوه مضبوط (کلک) دیوال سره بنده کړی شي او ترکو ته یې وویل چې د افرادو په قوت له ده سره مرسته وکړي:

﴿فَاَعِيۡنُوۡنِىۡ بِقُوَّةٍ اَجۡعَلۡ بَيۡنَكُمۡ وَبَيۡنَهُمۡ رَدۡمًا﴾ پس مرسته وکړئ تاسې له ما سره په زیار زما کې ټول (په انساني قوت او عمل سره نه په مال) سره چې جوړ کړم په مینځ دستاسې او په مینځ د دوی کې یو پلن او محکم دیوال.

---

[1] - تفسیر ابن کثیر. الکهف ۱۸: ۹۲ - ۹۳.

پادشاه د اوسپنې غټې ټوټې د دواړو غرونو په مینځ کې په ترتیب سره کېښودې او بیا یې ووېل ﴿انْفُخُوْا﴾ پو کړئ: (په دغو سکرو چې اچول شوي دي په مینځ د تختو د اوسپنې نو پو یې کړل) ﴿حَتّٰۤى اِذَا جَعَلَهٗ نَارًا﴾ تر څو چې یې وګرځوله دغه اوسپنه اور ﴿قَالَ اٰتُوْنِیْۤ اُفْرِغْ عَلَیْهِ قِطْرًا﴾ ووېل (ذوالقرنین) راوړئ ما ته چې تو یې کړم په دې دیوال ویلې شوي مس، په دې سره د اوسپنې ټوټې په ډېر مضبوط شکل کې له یوې بلې سره پیوند شوې او د یوه سخت غره په څېر جوړې شوې.

د دغه دیوال د لوړ والي له امله د یاجوج ماجوج لپاره په هغه باندې پورته ختل ممکن نه دي، د دیوال د مضبوطوالي او پلنوالي له امله په هغه کې سورى کول هم هغوى ته ممکن نه دي، د دغه مضبوط او محکم دیوال په ذریعه ذوالقرنین د یاجوج ماجوج لار بنده کړه.

یاجوج ماجوج څوک دي؟

یاجوج ماجوج د طالوت او جالوت په څېر یو عجمي نوم دی، دا د آدم علیه السلام له اولادې څخه دي او له بشري نوع سره تعلق لري، حافظ ابن حجر رحمه الله دې خبرې ته ترجیح ورکړې چې هغوى د یافث بن نوح له اولادې څخه دوه قبیلې دي (۱).

د حضرت عمران بن حصین رضی الله عنه له حدیث څخه هم د دې تایید کېږي. هغه روایت کړی چې:

نبي کریم صلی الله علیه وسلم یو ځل په سفر کې وو چې د صحابه و او د ده په مینځ کې یو څه فاصله پیدا شوه، نبي کریم صلی الله علیه وسلم دا دوه آیتونه په اوچت آواز سره تلاوت کړل:

۱- فتح الباري. شرح صحیح البخاري. احادیث الانبیاء. حدیث: ۳۳۴۶، ۳۳۴۸- ۱۳ /۱۰۶

﴿يَآأَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمْ ۚ إِنَّ زَلْزَلَةَ السَّاعَةِ شَيْءٌ عَظِيمٌ ۝ يَوْمَ تَرَوْنَهَا تَذْهَلُ كُلُّ مُرْضِعَةٍ عَمَّآ أَرْضَعَتْ وَ تَضَعُ كُلُّ ذَاتِ حَمْلٍ حَمْلَهَا وَ تَرَى النَّاسَ سُكٰرٰى وَمَا هُمْ بِسُكٰرٰى وَلٰكِنَّ عَذَابَ اللّٰهِ شَدِيدٌ ۝﴾ (١).

ژباړه:

اې خلکو ځان وساتئ (وویریږئ) تاسې له عذاب د رب خپل؛ بیشکه زلزله د قیامت یو شی دی ډیر لوی؛ په هغه ورځ چې ووینی تاسې هغه چې غافله به شي هره تی ورکونکې (د دې ورځې له هیبت څخه) له هغه وړوکي چې تی ورکوي هغه ته او وبه غورځوي هره میرمن حامله (امید واره) حمل (بچی) خپل او وبه وینې ته خلق بې سده (له هیبت نه) حال دا چې نه به وي په واقع سره دوی بې سده ولیکن عذاب د الله دی ډیر سخت (نو د قیامت ورځې له ویرې به بې سده وي).

صحابه کرامو رضی الله عنهم چې آواز واورید نو خپلو سپرلیو ته یې حرکت ورکړ او پوه شول چې د الله رسول ﷺ هلته دی له کوم ځای څخه چې دا آواز راغی. کله چې هغوی له نبي کریم ﷺ څخه را جمع شول نو نبي کریم ﷺ وفرمایل: اې خلکو! تاسو پوهیږئ چې هغه ورځ به څنګه وي؟ په دغه ورځ به ادم عليه السلام ته آواز وشي او د هغه رب به هغه ته ووایي: اې آدم! یوه ډله د اور لوري ته روانه کړه. هغه به پوښتنه وکړي: اې زما رب جل جلاله! جهنم ته رسیدونکې ډله کومه ده؟ الله تعالی به وفرمایي: په هرو زرو کې نه سوه نه نوي (٩٩٩) به جهنم ته ځي او یو به جنت ته ځي. حضرت عمران رضی الله عنه فرمایي: چې د ویرې او حیرانتیا له امله د صحابه کرامو ژبې ګونګې شوې او له هغوی څخه خندا ورکه شوه. کله چې نبي عليه السلام د هغوی دا پریشاني ولیده نو وې فرمایل: عمل کوی او خوشحاله اوسی. په هغه

---

(١) الحج آیه ١ ۲.

ذات مې دې قسم وي د کوم په لاس کې چې د محمد ﷺ روح دی، تاسو خلک له دوو داسې مخلوق سره یې چې کله هم هغوی د کوم شي په مقابله کې شي نو په کثرت سره به په هغوی غالب راځي، يو ياجوج ماجوج او بل د بنوآدم او بنو ابلیس لخوا هلاک شوي، عمران ﷺ وايي: په دې سره د صحابه کرامو پریشاني اوّ ویره لیرې شوه، نبي کریم ﷺ وفرمایل: عمل کوی او خوشحاله اوسی، په هغه ذات قسم د کوم په لاس کې چې د محمد ﷺ روح دی، تاسو د خلکو په مینځ کې داسې یاست لکه د اوښ په مخ کې توره نښه (نښان) یا د کوم ځناور په بازو کې یوه وړه دائره (١).

د هغوی جسماني کیفیت

حضرت خالد بن عبد الله بن حرمله له خپل خاله ښځه روایت کوي چې، رسول الله ﷺ يو ځل په داسې حال کې خطبه ورکوله او نبي کريم ﷺ خپل سر مبارک په ټوټه تړلی وو، نبي کريم ﷺ وفرمایل:

﴿انكم تقولون، لا عدو، وانكم لن تزالوا تقاتلون عدوا حتى ياتى ياجوج وماجوج عراض الوجوه، صغار العيون، صهب الشعاف، من كل حدب ينسلون، كان وجوههم المجان المطرفة﴾ (٢).

ژباړه: تاسو وایی چې هيڅ دښمن نشته، حالانکه تاسو به همیشه جنګیږی تر دې چې ياجوج ماجوج راشي، د پراخو تندو والا، د وړو وړو سترګو واله او سوروالي ته مایل د تورو ویښتانو والا، هغوی به له هر لوړ ځای څخه په منډه منډه راځي، مخونه د هغوی به داسې وي لکه ګرد ډالونه.

(صهب الشعاف) يعني د هغوی د ویښتانو رنګ به تور وي په کومو کې به چې سوروالی هم وي.

---

١ مسند احمد: ۴/ ۴۳۵، جامع الترمذي، تفسیر القرآن، حدیث: ۳۱۲۹، وقال: حدیث حسن صحیح

٢ مجمع الزوائد: ٨/ ١٣، ومسند احمد: ۵/ ٢٧١، والطبراني ورجاله رجال الصحيح

(كأن وجوههم المجان المطرقة) (المجن) ډال ته ویل کیږي، د هغوی د څیرو تشبیه یې له ډال سره له دې وجهې ورکړه څکه چې هغه به پراخ او ګرد وي او (المطرفة) له دې امله ورته ویل کیږي چې هغه به له غوښې ډک وي (من حدب ينسلون) یعنې له هر لوري ځای څخه به هغه په تیزي سره راووزي او په زمکه کې به خپاره (تیت) شي.

هغوی دیوال څنګه سوری کوي؟

دا خبره مخکې تیره شوه چې یاجوج ماجوج دوه قبیلې دي، هغوی په زمکه کې په انواعو او اقسامو سره فسادونه او فتنې برپا کول چې ذوالقرنین د هغوی د بندولو لپاره دیوال جوړ کړ، دا دیوال د دوی او د عامو خلکو په مینځ کې حائل دی، د هغوی د زندګي او ژوند کولو یوه ځانګړې طریقه ده، یاجوج ماجوج تل د دغه دیوال د ړنګولو په کوښښ کې مشغول دي او په هغه کې د سوري کولو کوشش جاري ساتي.

حضرت ابو هريرة رضي الله عنه بیان کوي چې رسول الله ﷺ د دغه غار په باره کې فرمایلي:

یاجوج ماجوج هره ورځ هغه سوری کوي، کله چې په هغه کې سوري کولو ته نږدې شي نو د هغوی سردار (مشر) ووایي: راځئ صبا به د دې په ماتولو کې کامیاب شو، کله چې هغوی بیا راشي نو الله تعالی هغه له پخوا څخه هم ډیر مضبوط کړی وي، مګر کله چې د هغوی موده پوره شي او الله تعالی د خلکو لور ته د هغوی د رالیږلو اراده وکړي نو په دغه ورځ به د هغوی سردار ووایي: راځئ: انشاء الله تاسو به صبا ورځ په دې کې سوری وکړی (١) د هغوی سردار به له همدې ویلو سره انشاء الله هم ووایي، نبي کریم ﷺ فرمایلي: دوی به په دې ورځ هم بیرته راشي.

---

(١) یعنې کله چې هغوی انشاء الله ووایي او خپل تصرف او خپلې فیصلې د خـ[illegible] په ځای الله تعالی ته وسپاري نو هغوی تول به کامیاب شي

صبا ورځ چې کله دوی راشي نو دیوال به د پخوا په څیر وي [1] نو هغوی به دیوال مات کړي او را وبه ووځي او په خلکو باندې به حملې شروع کړي، هغوی به د خلکو تولې اوبه وڅښي، خلک به هغوی ویني او تښتي به. هغوی به خپل غیشي د آسمان لور ته وار کړي او د هغوی غیشي به په وینو لړلی بیرته واپس راشي [2].

له دې حدیث څخه دری خبرې ثابتیږي

۞ الله تعالی هغوی شپه او ورځ له کار کولو څخه منع کړي، که چیرته هغوی داسې وکړي نو ممکن ده چې هغوی سوری وکړي.

۞ الله تعالی هغوی ته دا توفیق هم نه دی ورکړی چې هغوی د کومې قوي آلې په ذریعه په دیوال باندې د کار کولو کوشش وکړي، الله تعالی د هغوی په خیال کې دا خبره نه ده ور اچولې او نه یې هغوی ته دا ور ښودلې ده. ممکن ده چې هغوی د داسې کولو په کوشش کې وي، مګر د دیوال د لوړ والي او پلنوالي له امله دوی له داسې کولو څخه عاجز دي.

۞ الله تعالی هغوی ته تر ټاکلي وخت او تر قرب قیامت پورې د انشاء الله ویلو توفیق نه دی ورکړی.

له حدیث پاک څخه دا هم معلومیږي چې په هغوی کې کاریګر، واکمن او بادشایان هم شته دي او د هغوی رعیت د یوه نظام او کنترول ماتحت کار کوي، دا هم معلومیږي چې په هغوی کې ځینې داسې هم دي کوم چې د الله تعالی ذات پیژني او د هغه په قدرت او مشیت باندې اعتراف کوي.

---

[1] - یعني څومره چې دوی ژور کړی وي، الله تعالی به بیرته نه وي مضبوط کړی او په هغه حال به پاتې وي.

[2] - مسند احمد :۲/ ۵۱۰. وجامع الترمذي. تفسیر القرآن. حدیث : ۳۱۵۳. والمستدرک للحاکم:۴/ ۴۸۸، وقال: صحیح علی شرط الشیخین. ووافقه الذهبي.

د دې امر هم امکان شته چې د هغوی د واکمن په ژبه به د (انشاء الله) کلمه د هغې په معنا له پوهیدلو پرته راشي او د هغې په برکت به دوی مقصد تر لاسه کړي (۱).

د یاجوج ماجوج په باره کې قراني ایاتونه

﴿ وَ يَسْـَٔلُوْنَكَ عَنْ ذِی الْقَرْنَيْنِ ؕ قُلْ سَاَتْلُوْا عَلَيْكُمْ مِّنْهُ ذِكْرًا ؕ﴿۸۳﴾ اِنَّا مَكَّنَّا لَهٗ فِی الْاَرْضِ وَ اٰتَيْنٰهُ مِنْ كُلِّ شَیْءٍ سَبَبًا ۙ﴿۸۴﴾ فَاَتْبَعَ سَبَبًا ﴿۸۵﴾ حَتّٰۤى اِذَا بَلَغَ مَغْرِبَ الشَّمْسِ وَجَدَهَا تَغْرُبُ فِیْ عَیْنٍ حَمِئَةٍ وَّ وَجَدَ عِنْدَهَا قَوْمًا ؕ۬ قُلْنَا یٰذَا الْقَرْنَيْنِ اِمَّاۤ اَنْ تُعَذِّبَ وَ اِمَّاۤ اَنْ تَتَّخِذَ فِیْهِمْ حُسْنًا ﴿۸۶﴾ قَالَ اَمَّا مَنْ ظَلَمَ فَسَوْفَ نُعَذِّبُهٗ ثُمَّ یُرَدُّ اِلٰی رَبِّهٖ فَیُعَذِّبُهٗ عَذَابًا نُّكْرًا ﴿۸۷﴾ وَ اَمَّا مَنْ اٰمَنَ وَ عَمِلَ صَالِحًا فَلَهٗ جَزَآءَ ۨالْحُسْنٰی ۚ وَ سَنَقُوْلُ لَهٗ مِنْ اَمْرِنَا یُسْرًا ؕ﴿۸۸﴾ ثُمَّ اَتْبَعَ سَبَبًا ﴿۸۹﴾ حَتّٰۤى اِذَا بَلَغَ مَطْلِعَ الشَّمْسِ وَجَدَهَا تَطْلُعُ عَلٰی قَوْمٍ لَّمْ نَجْعَلْ لَّهُمْ مِّنْ دُوْنِهَا سِتْرًا ۙ﴿۹۰﴾ كَذٰلِكَ ؕ وَ قَدْ اَحَطْنَا بِمَا لَدَیْهِ خُبْرًا ﴿۹۱﴾ ثُمَّ اَتْبَعَ سَبَبًا ﴿۹۲﴾ حَتّٰۤى اِذَا بَلَغَ بَیْنَ السَّدَّیْنِ وَجَدَ مِنْ دُوْنِهِمَا قَوْمًا ۙ لَّا یَكَادُوْنَ یَفْقَهُوْنَ قَوْلًا ﴿۹۳﴾ قَالُوْا یٰذَا الْقَرْنَیْنِ اِنَّ یَاْجُوْجَ وَ مَاْجُوْجَ مُفْسِدُوْنَ فِی الْاَرْضِ فَهَلْ نَجْعَلُ لَكَ خَرْجًا عَلٰۤی اَنْ تَجْعَلَ بَیْنَنَا وَ بَیْنَهُمْ سَدًّا ﴿۹۴﴾ قَالَ مَا مَكَّنِّیْ فِیْهِ رَبِّیْ خَیْرٌ فَاَعِیْنُوْنِیْ بِقُوَّةٍ اَجْعَلْ بَیْنَكُمْ وَ بَیْنَهُمْ رَدْمًا ۙ﴿۹۵﴾ اٰتُوْنِیْ زُبَرَ الْحَدِیْدِ ؕ حَتّٰۤى اِذَا سَاوٰی بَیْنَ الصَّدَفَیْنِ قَالَ

۱- فتح الباري. شرح صحیح البخاري. الفتن. حدیث: ۷۱۳۵.

انْفُخُوْا ؕ حَتّٰۤی اِذَا جَعَلَهٗ نَارًا ۙ قَالَ اٰتُوْنِیْۤ اُفْرِغْ عَلَیْهِ قِطْرًا ﴿۹۶﴾ فَمَا اسْطَاعُوْۤا
اَنْ یَّظْهَرُوْهُ وَمَا اسْتَطَاعُوْا لَهٗ نَقْبًا ﴿۹۷﴾ ﴾ ([1]).

ژباړه:

پوښتنه کوي يهودان په مشوره د مشركانو له تا نه له قيصې د (ذوالقرنين) (ووايه اې محمده! دوی ته) اوس به زه ولولم په تاسې له هغه څه احوال؛ بيشكه چې مونږ قدرت ورکړی ؤ هغه ته په زمکه کې او ورکړی ؤ مونږ هغه ته له هر (ضروري) شي څخه سامان (مقصد ته رسونکی)؛ بيا ونيوله ده بله لياره او تيار يې کړ نور اسباب تر هغې پورې چې ورسيد مينځ د دوو غرونو ته نو وې موند را وړاندې د دغو دواړو (غرونو) داسې قوم چې نه ؤ نږدې (اكثر د دوی) چې وپوهيږي په خبره (د ذوالقرنين) باندې؛ وويل دغو (ترجمانانو) اې ذوالقرنينه! بيشكه چې ياجوج ماجوج فساد كونكي دي په زمكه کې پس آيا حكم کوې ته چې مقرر کړو تا ته څه خرج محصول په دې شرط چې جوړ کړې ته په مينځ زمونږ او په مينځ د دوی کې يو ديوال؛ وويل ذوالقرنين هغه چې اقتدار راکړی دی ما ته په هغه شي کې رب زما خير ډير غوره دی (له ورکړې د ستاسې نه چې محصول دی) پس مرسته وکړی تاسې له ما سره په زيار زما کې ټول په انساني قوت او عمل نه په مال سره چې جوړ کړم په مينځ د ستاسې او په مينځ د دوی کې يو پلن او محكم ديوال؛ راوړی تاسې ما ته تختې د اوسپنې؛ تر هغه پورې يې اينبودلې چې برابرې شوې دا تختې په مينځ د دوو څوکو د غرونو نو وويل (ذوالقرنين) چې پوکړئ!؛ (په دغو سكرو چې اچول شوي دي په مينځ د تختو د اوسپنې نو پو يې کړل) تر څو چې يې وګرځوله دغه (اوسپنه) اور وويل (ذوالقرنين) راوړئ ما ته چې توی

---

[1] - الكهف. آية ۸۳- الى ۹۷.

يې کړېږم په دې ديوال ويلي شوي مس ؛ پس ونه کړای شول دوی چې وخيږي په هغه (او ښکاره شي پرې له جهته د لوړ والي او ښويوالي) او ونه کړای شول دوی دغه (غره) لره سوری کول (له جهته د سختوالي او پلنوالي).

د الله تعالی د فرمان ﴿ لَّا يَكَادُوْنَ يَفْقَهُوْنَ قَوْلًا ﴾ معنا دا ده چې هغه خلک کوم ته چې خطاب کيده په خبره باندې په ډير مشکل او وروسته پوهيدل.

الله تعالی فرمايي: ﴿حَتَّىٰ إِذَا فُتِحَتْ يَأْجُوجُ وَمَأْجُوجُ وَهُم مِّن كُلِّ حَدَبٍ يَنسِلُونَ﴾

ژباړه:

تر هغه پورې کله چې پرانستلی شي ياجوج او ماجوج (او ديوال يې له منځه ليرې شي) او دوی به له هرې لوړې ځخه تيز (ګړندي) را کوزيږي.

د الهي فرمان ﴿مِّن كُلِّ حَدَبٍ يَنسِلُونَ﴾ معنا دا ده چې هغه به له هر لوړ ځای ځخه په تيزي سره را کوز شي او په زمکه کې به خپاره (تيت) شي.

احاديث مبارکه

۞ ام المؤمنين سيده زينب بنت جحش رضی الله عنها فرمايي چې نبي کريم ﷺ د هغو ډار شويو لور ته راغی او وې فرمايل:

﴿لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَيْلٌ لِلْعَرَبِ مِنْ شَرٍّ قَدْ اقْتَرَبَ فُتِحَ الْيَوْمَ مِنْ رَدْمِ يَأْجُوجَ وَمَأْجُوجَ مِثْلُ هَذِهِ وَحَلَّقَ بِإِصْبَعِهِ الْإِبْهَامِ وَالَّتِي تَلِيهَا قَالَتْ زَيْنَبُ بِنْتُ جَحْشٍ فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَنَهْلِكُ وَفِينَا الصَّالِحُونَ قَالَ نَعَمْ إِذَا كَثُرَ الْخَبَثُ﴾ ([1]).

ژباړه:

له الله ﷻ پرته هيڅ بر حق معبود نشته، د عربو لپاره تباهي ده، له هغه شر ځخه کوم چې نږدې راتلونکی دی، نن ياجوج ماجوج په ديوال کې دومره سوری

---

[1] - صحيح البخاري، احاديث الانبياء، حديث: ۳۳۴۶. وصحيح مسلم، الفتن واشراط الساعة، حديث: ۲۸۸۰.

[illegible]

په یوه سپین حیوان کې تور ویښته یا لکه د تور حیوان په بدن کې چې سپین ویښته وي (١).

✿ حضرت عمران بن حصین رضي الله عنه فرمایي: چې یو ځل رسول الله ﷺ په یوه سفر کې وو چې د صحابه کرامو رضی الله عنهم او د رسول الله ﷺ تر مینځ څه فاصله پیدا شوه، نبي کریم ﷺ په لوړ آواز سره دا دوه آیاتونه وویل:

﴿ يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمْ ۚ إِنَّ زَلْزَلَةَ السَّاعَةِ شَيْءٌ عَظِيمٌ ﴿١﴾ يَوْمَ تَرَوْنَهَا تَذْهَلُ كُلُّ مُرْضِعَةٍ عَمَّا أَرْضَعَتْ وَتَضَعُ كُلُّ ذَاتِ حَمْلٍ حَمْلَهَا وَتَرَى النَّاسَ سُكَارَىٰ وَمَا هُم بِسُكَارَىٰ وَلَٰكِنَّ عَذَابَ اللَّهِ شَدِيدٌ ﴿٢﴾ ﴾ (٢).

ژباړه:

اې خلکو ځان وساتئ (ووېرېږئ) تاسې له عذاب د رب خپل؛ بیشکه زلزله د قیامت یو شی دی ډیر لوی؛ په هغه ورځ چې ووینی تاسې هغه چې غافله به شي هره تی ورکونکی (د دې ورځې له هیبت څخه) له هغه ماشوم چې تی ورکوي هغه ته او وبه غورځوي هره میرمن حامله (امید واره) حمل (بچی) خپل او وبه وینې ته خلق بې سده (له هیبت نه) حال دا چې نه به وي په واقع سره دوی بې سده ولیکن عذاب د الله دی ډیر سخت (نو د قیامت ورځې له ویرې به بې سده وي).

صحابه کرامو چې کله آواز وارید نو خپلو سپرلیو ته یې حرکت ورکړ او پوه شول چې د الله رسول ﷺ په هغه ځای کې دی له کوم ځای څخه چې دا آواز راغی، کله چې هغوی د نبي کریم ﷺ شاو خوا سره را جمع شول نو نبي کریم ﷺ وفرمایل:

١- صحیح البخاري، احادیث الایمان، حدیث: ٣٣٤٨، وصحیح مسلم، الایمان، حدیث: ٢٢٢.

٢- الحج، آیة: ١، ٢

اې خلکو ! تاسو پوهیږئ چې هغه ورځ به څنګه وي؟ په دغه ورځ به ادم ﷺ ته آواز وشي او د هغه رب به هغه ته ووايي: اې آدم ! يوه ډله د اور لوري ته روانه کړه، هغه به پوښتنه وکړي : اې زما رب ﷻ ! جهنم ته رسيدونکې ډله کومه ده؟ الله تعالی به وفرمايي : په هرو زرو کې نه سوه نه نوي (۹۹۹) به جهنم ته ځي او يو به جنت ته ځي، حضرت عمران رضي الله عنه فرمايي: چې د ويرې او حيرانتيا له امله د صحابه کرامو ژبې ګونګې شوې او له هغوی څخه خندا ورکه شوه، کله چې نبي ﷺ د هغوی دا پريشاني وليده نو وې فرمايل : عمل کوی او خوشحاله اوسی، په هغه ذات مې دې قسم وي د کوم په لاس کې چې د محمد ﷺ روح دی، تاسو خلک له دوو داسې مخلوق سره يې چې کله هم هغوی د کوم شي په مقابله کې شي نو په کثرت سره به په هغوی غالب راځي، يو ياجوج ماجوج او بل د بنوآدم او بنو ابليس لخوا هلاک شوي، عمران رضي الله عنه وايي: په دې سره د صحابه کرامو پريشاني او ويره ليرې شوه، نبي کريم ﷺ وفرمايل : عمل کوی او خوشحاله اوسی، په هغه ذات قسم د کوم په لاس کې چې د محمد ﷺ روح دی، تاسو د خلکو په مينځ کې داسې ياست لکه د اوښ په مخ کې توره نښه (نشان) يا لکه د کوم حيوان په بازو کې چې يوه وړه دائره وي ([1]).

✿ نبي کريم ﷺ د قيامت نښانو او د عيسی ﷺ د نازليدو او د حکومت کولو په باره کې خبرې کولې او وې فرمايل:

﴿فبينما هو كذلك اذ اوحى الله الى عيسى انى قد اخرجت عبادا لى، لا يدان لاحد بقتالهم فحرز عبادى الى الطور﴾ ([2]).

---

[1] مسند احمد: ۴ / ۴۳۵. وجامع الترمذي. حديث: ۳۱۲۹. وقال: حديث حسن صحيح.

[2] - صحيح مسلم. الفتن واشراط الساعة. حديث: ۲۹۳۷.

ژباړه: دا به په هغه حال کې وي چې الله تعالی عیسی ﷺ ته وحې وکړي چې زه خپل یو شمیر داسې خلک را باسم له کومو سره به چې په جنګ کولو کې د هیڅا طاقت نه وي، ته زما بنده ګان در سره کړه او د کوه طور لوري ته ولاړ شه.

✿ له حضرت نواس بن سمعان ﷺ څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ فرمایلي

﴿ويبعث الله يأجوج ومأجوج وهم من كل حدب ينسلون فيمر أوائلهم على بحيرة طبرية فيشربون ما فيها ويمر آخرهم فيقولون لقد كان بهذه مرة ماء﴾ [1].

ژباړه: الله تعالی به یاجوج ماجوج را ولیږي، هغه به له هر لوړ ځای څخه په منډه راځي، د هغوی لومړۍ ډله چې کله له جیل طبریه تیره شي نو هغه به ټولې اوبه وڅښي، کله چې د هغوی آخیرنۍ ډله دې ځای ته را ورسیږي نو وبه وایي: کله هم په دې ځای اوبه وې؟

(جیل طبریه) ته بحیره جلیل هم ویل کیږي، دا د مقبوضه فلسطین په شمال کې واقع ده، د هغه حجم څه په دا ډول دی، د بحریه طبریه اوږد والی (٢٣) کلومیتره او تر ټولو ډیر کموالی یې (١٣) کلومیتره دی، د هغه ژور والی هم له (۴۴) میترو زیات نه دی، دا د سمندر له سطحې (٢١٠) میتره لاندې واقع دی.

له دې وروسته نبي کریم ﷺ وویل:

بیا به یاجوج ماجوج ځي ځي (جبل خمر) ته به ورسیږي [2].

اوس هغه وایي: مونږ به په ځمکه کې اوسیدونکي قتل کړو، راځئ مونږ په آسمانو کې اوسیدونکي ووژنو، هغه به خپل غیشی د آسمان لوري ته وولي او الله تعالی به د هغوی غیشی په وینو سور بیرته واپس کړي، د الله

---

[1] صحیح مسلم. الفتن واشراط الساعة. حدیث: ٢٩٣٧.

[2] (خمر) خمر د (خ) او (م) په زور سره ګهنی ونې ته ویل کیږي. دا په اصل کې د بیت المقدس غر دی او په فلسطین کې واقع دی.

تعالی عیسی ﷺ به له خپلو ملګریو سره ماصره کړي حتی چې د غوايي سر به هم د هغوی لپاره ډیر قیمتي وي [۱] لکه نن ورځ چې په تاسو کې چا ته سل دیناره ورکړی شي.

بیا به عیسی ﷺ او د هغه ملګري د الله تعالی لوري ته متوجه شي او الله تعالی به د یاجوج ماجوج په غاړو یو چینجی مسلط کړي [۲] د کوم له امله به چې هغوی ټول په آن واحد کې مړه شي، بیا به د الله تعالی نبي عیسی ﷺ او د هغه ملګري له غره ځخه زمکې ته را کوز شي نو په زمکه کې به یو بالشت ځای هم داسې نه وي کوم به چې د هغوی په چربي او بد بويي متعفن نه وي، حضرت عیسی ﷺ او د هغه ملګري به د الله تعالی لوري ته متوجه شي او الله تعالی به داسې مرغان را ولیږي د کومو غاړې به چې د اوښانو د غاړو په ځیر وي، هغوی به دا جسدونه پورته کړي او هلته به یې وغورځوي چیرته چې د الله تعالی خوښه وي، بیا به الله تعالی یو داسې باران وو وروي په کوم سره به چې د خټو، اونو او ویښتانو سره جوړ شوي ټول کورونه به تباه شي، هغه باران به ټوله زمکه ومینځي او صفا به یې کړي، بیا به زمکې ته وویل شي: خپله میوه را وباسه او خپل برکت بیرته را واپس کړه، په دې وخت کې به داسې برکت وي چې یو انار به د پوره ډلې لپاره کافي وي، انار به دومره غټ وي چې هغه ډله به یې تر سیوري لاندې ناسته وي، په شیدو کې به داسې برکت وي چې یې ورکونکی اوښه به د یوه غټې ډلې لپاره کافي وي، یې ورکونکې غوا به د یوې بشپړې قبیلې لپاره کافي وي، یې ورکونکې بزه به د

---

[۱] یعنې هغوی ته به دومره سختې، حاجت او لوږه پیدا شي که چیرته په هغوی کې یو چا ته د غوایه سر پیدا شي نو هغه به دومره ورته خوشحاله شي لکه نن ورځ چې څومره خوشحالي کوم صحابي ته د سلو دینارو په ورکړه تر لاسه کیږي.

[۲] - (نغفه) په اصل کې یو چینجی دی کوم چې د اوښانو (بزو) او میګو په غاړو کې پیدا کیږي او هغوی وژني. الله تعالی به د یاجوج ماجوج په غاړو هم همدا چینجی مسلط کړي.

یوه کور لپاره کافي وي، په دې حال کې به الله تعالی یوه پاکه هوا را ولیږي، هغه به دوی د بغلونو له بیخ څخه ونیسي او د هر مؤمن او مسلمان روح به قبض کړي، په زمکه به په دې وخت کې یواځې شریر خلک باقي پاتې شي کوم به چې دمردار خو مارغه په څیر په ښکاره د خلکو په وړاندې بدکاري کوي، په همدې خلکو به قیامت قایم شي (١).

په یوه بل روایت کې راغلي چې بیا به عیسی ﷺ او د هغه ملګري د الله تعالی لوري ته متوجه شي او الله تعالی به هغوی ته داسې مرغان را ولیږي د کومو غاړې به چې د اوښانو د غاړې په څیر وي، هغوی به د یاجوج ماجوج جسدونه پورته کړي او په یوه ژور ځای کې به یې واچوي، مسلمانان به له هغوی څخه په پاتې شونیو باندې تر اوو کلنو پورې اور بلوي (٢).

له حضرت عبد الله بن مسعود ﷺ څخه روایت دی:

په کومه شپه چې رسول الله ﷺ معراج کاوه او هغه ﷺ له ابراهیم، موسی او عیسی علیهم السلام سره ولیدل نو هغوی د قیامت ذکر وکړ او ټولو دا خبره د حضرت عیسی ﷺ لوري ته را وګرځوله، هغه به دجال قتل کړي او بیا یې وویل: چې خلک به د خپلو ښارونو او کورونو په لور را وګرځي چې له یاجوج ماجوج سره به مخ شي (٣).

هغوی به له هر ځای څخه په منډه منډه راځي: له کومو اوبو سره چې تیریږي هغه به څښي او خلاصه وي به یې، کوم شی چې ویني هغه به تباه کوي، خلک به له ما څخه د دعا غوښتنه وکړي، زه به له الله تعالی څخه دعا وغواړم نو الله تعالی به هغوی ټول هلاک کړي، د هغوی جسدونه به په

---

١ صحیح مسلم، الفتن و اشراط الساعة، حدیث: ٢٩٣٧.

٢ جامع الترمذي، الفتن، حدیث: ٢٢٤٠، وهو حدیث صحیح.

٣ یعني کله چې هغوی له دجال څخه وتښتي او په غرونو کې پټ شي او حضرت عیسی ﷺ دجال قتل کړي او دا خبر دوی ته ورسیږي نو خلک به بیرته د خپلو ښارونو او کورونو په لور راځي مګر د راتلو په وخت کې به دوی له یاجوج ماجوج سره مخامخ کړی شي

زمکه باندې تعفن خپور کړي، مسلمانان به بیا له ما څخه د دعا غوښتنه وکړي، زه به له الله تعالی څخه دعا وغواړم نو الله تعالی به له اسمان څخه باران وو وروي، باران به د هغوی جسدونه پورته کړي او په سمندر کې به یې وغورځوي [1].

✿ له حضرت ابو هريرة ﷺ څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ د یاجوج ماجوج په باره کې د خبرو کولو په وخت کې وفرمایل:

هغوی به په خلکو باندې راووزي او د هغوی ټولې اوبه به وڅښي، خلک به له هغوی څخه وورېږي او وبه تښتي، یاجوج ماجوج به خپل غیشی د آسمان لوري ته وولي نو هغه به په وینو رنګ واپس بیرته راشي، هغوی به ووایي: مونږ په زمکه کې په اوسیدونکو هم برلاسي شوو او په آسمان کې په اوسیدونکو هم د خپل قوت او عظمت له امله غالب راغلو، الله تعالی به د هغوی په غاړو باندې یو چینجی مسلط کړي په کوم سره به چې هغوی ټول هلاک کړی شي، په هغه ذات قسم د کوم په قبضه کې چې د محمد ﷺ روح دی! د زمکې ځناوران به د هغوی د غوښو په خوړلو ماړه شي، مزي او تازه به شي [2].

د یاجوج ماجوج په باره کې وارد یو ضعیف حدیث

د یاجوج ماجوج په باره کې ډیر آیاتونه او حدیثونه موجود دي، لیکن د هغوی په باره کې ډیر ضعیف احادیث هم مشهور دي، په هغوی کې یو حدیث ډیر زیات ضعیف دی.

حضرت خذیفه بن یمان ﷺ ویلي: ما له نبي کریم ﷺ څخه د یاجوج ماجوج په باره کې پوښتنه وکړه؟ نبي کریم ﷺ وفرمایل:

---

[1] - المستدرک للحاکم :۴/ ۴۸۸- ۴۸۹. وقال: صحیح الاسناد ولم یخرجاه. ووافقه الذهبي في تلخیصه واخرجه الامام في المسند :۴/ ۱۸۲.

[2] - جامعالترمذي تفسیر القران. حدیث: ۳۱۵۳. وحسنه. وسنن ابن ماجه. الفتن. حدیث: ۴۰۸۰. والمستدرک للحاکم:۴/ ۴۸۸. وصححه الالباني. ووافقه الذهبي في التلخیص.

یاجوج یو امت دی او ماجوج یو امت دی، په هغوی کې د هر امت لپاره څلور لکه امتونه دي، په هغوی کې به هیڅ یو سړی تر هغه وخته پورې مړ نشي تر څو چې هغه په خپل اولاد کې زر نفره په مسلح شکل کې او نهویني، ما عرض وکړ: اې د الله رسوله ﷺ! مونږ ته د هغوی په باره کې څه ووایه؟ نبي کریم ﷺ وویل: د هغوی درې ډولونه دي، یو ډول یې د (ازر) په څیر دي،ما وویل: ازر څه دي؟ هغه ﷺ وویل: دا په شام کې یوه ونه ده د کومې لوړ والی چې د اسمان لوري ته یو سل او شل لاسونه دي، نبي کریم ﷺ وویل: دا هغه خلک دي د کومو په وړاندې چې هیڅ تدبیر یا چل کار نه ورکوي، د هغوی دویم ډول داسې دي کوم چې خپل یو غوږ پر زمکه باندې وغوړوي او دویم غوږ له خپل بدن څخه را تاو کړي، دوی چې د چا خوا ته تیر شي هغه خوري، خواه هغه فیل وي، وحشي ځناور وي، اوښ وي او که خنزیر وي، په یاجوج ماجوج کې چې کوم یو مړ شي دوی هغه هم خوري، د هغوی د لښکر یوه برخه به په شام کې وي او بله برخه به یې په خراسان کې وي، هغوی به د مشرق د ټولو دریابونو او د (بحریه طبریه) اوبه وڅښي (۱).

د یاجوج ماجوج هلاکت

د یاجوج ماجوج سړي. ښځې او ماشومان به په زمکه کې قتل او فساد کوي، د خلکو عزت به پایمالوي تر دې چې هغوی به په آسمان باندې د غیشو ویشتل شروع کړي لکه څنګه یې چې په زمکه باندې قبضه وي همدا ډول به یې په آسمان باندې هم وي، د زمکې په اوسیدونکو کې به هغه خلک د دوی له لاس څخه بچ پاتې وي کوم چې قلعه بند وي یا چیرته پټ شوي وي، په دې قلعه بندو خلکو کې به حضرت عیسی ﷺ او د هغه

۱- مجمع الزوائد للهیثمي:۸/ ۱۳.

مؤمن ملګري هم وي او له سختې لوږې، حاجت او د سختو مشکلاتو ښکار به وي.

په دې وخت کې به عیسی ﵇ او د هغه ملګري الله تعالی ته دعا وکړي لکه په مخکنې حدیث کې چې تېر شول، د دعا په نتیجه کې به الله تعالی یو مهلک چینجی د هغوی په غاړو کې پیدا کړي د کوم له امله به چې هغوی ټول مړه شي، الله تعالی به د اوښانو د غړیو لرونکو مرغانو په څیر مرغان به را ولیږي کوم به چې د یاجوج ماجوج مړه شوي جسدونه پورته کړي او چیرته چې د الله تعالی خوښه وي هلته به یې وغورځوي، بیا به الله تعالی یو داسې باران وکړي کوم به چې زمکه پاکه، صفا ستره کړي، بیا به زمکې ته وویل شي: خپلې میوې را وباسه او خپل برکتونه را واپس کړه.

له حضرت ابو سعید خدري ﵁ څخه روایت دی چې نبي کریم ﷺ فرمایلي:

یاجوج ماجوج به سورې وکړي، هغوی په به خلکو باندې له هرې خوا څخه راشي لکه چې فرمان باری تعالی دی ﴿مِّن كُلِّ حَدَبٍ يَنسِلُونَ﴾ هغوی به له هر لوري ځای څخه په منډه منډه راځي، په زمکه کې به فساد کوي، مسلمانان به په خپلو ښارونو او قلعه ګانو کې پناه اخلي او خپلې میګې به هم له ځان سره ساتي. یاجوج ماجوج به د زمکې ټولې اوبه وڅښي تر دې چې د هغوی یو لښکر به له یوه دریاب سره په خوا کې تیریږي نو د هغه ټولې اوبه به وڅښي تر دې هغه وچ شي. کله چې د هغوی دویم لښکر هلته ورسیږي نو وبه وایي: په دې ځای کې کله اوبه وې، بیا نبي کریم ﷺ وفرمایل: د زمکې ټول خلک به په ښارونو او قلعه ګانو کې محصور وي نو په یاجوج ماجوج کې به یو کس ووایي: د زمکې له اوسېدونکو خو فارغ شوو، اوس د آسمان اوسېدونکو وار دی، بیا به یو کس د اسمان لوري ته خپل غیشی وار کړي او هغه به په وینو ککړ واپس بیرته راشي، دا به د الله تعالی له لوري د دوی لپاره یو ازمایښت او امتحان وي، په دې حالت کې به الله تعالی په دوی باندې یو چینجی مسلط کړي، کوم به چې د دوی په

غاړو کې پیدا شي، د هغه په اثر به دوی ټول مړه شي، مسلمانان به ووایي کوم داسې څوک شته چې زمونږ لپاره خپل ځان په خطر کې واچوي او دا معلومه کړي چې زمونږ د دښمن انجام څه شو؟ نبي کریم ﷺ فرمایي: بیا به له مسلمانانو څخه یو سړی مرګ ته تیار شي او پورته به شي، هغه به له خپلې قلعه څخه د باندې وګوري نو هغوی به ټول څټ مخ مړه پراته وي، هغه به له خوشحالي څخه نعره کړي: اې مسلمانانو! مبارک شه! الله تعالی د ستاسو دښمن صفا کړ، مسلمانان به له خپلو ښارونو او قلعه ګانو څخه د باندې راووزي، د هغوی مالونه او میګې به آزادې څري، د هغوی د څناور لپاره به په دې وخت کې د یاجوج ماجوج د غوښو له خوړلو پرته بله هیڅ چاره نه وي، هغه به وخوري او داسې به مزي (غټې) (څاربه) به شي لکه کوم څناور چې د یوې ښې سبزې په خوړلو غټیږي (١).

ابو سعید خدري رضی الله عنه بیان کوي چې رسول الله ﷺ فرمایلي:

یاجوج ماجوج به په زمکه کې ټول خلک هلاک کړي، یواځې هغه خلک به بچ پاتې شي کومو چې په قلعه ګانو کې پناه اخیستې وي، کله چې یاجوج ماجوج د زمکې د اسیدونکو له وژلو فارغ شي نو په خپل مینځ کې به یوه بل ته ووایي اوس یواځې هغه خلک بچ پاتې دي کوم چې په قلعه ګانو کې پټ شوي یا په آسمان کې اوسیږي، هغوی به خپل غیشی د اسمان لوري ته وار کړي، نو هغه به په وینو ککړ واپس بیرته راشي، هغوی به ووایي چې تاسو ته د آسمان له اوسیدونکو څخه هم راحت تر لاسه شو، اوس یواځې هغه پاتې شول کوم چې په قلعه ګانو کې پټ شوي دي، دوی به هغوی محاصره کړي تر دې چې د هغوی لپاره به محاصره ډیر مشکلات پیدا کړي، په دې وخت کې به هغوی ټول په دې سوچ کوي چې الله تعالی په

---

١. مسند احمد: ۳/ ۷۷، وسنن ابن ماجه، الفتن، حدیث: ۴۰۷۹، والمستدرک للحاکم: ۴/ ۴۸۹، وقال: حدیث صحیح علی شرط مسلم ولم یخرجاه.

هغوی چینجی مسلط کړي کوم به چې د دوی په غاړو کې پیدا کیږي او د هغوی غاړې به ماتوي او هغوی به په یوه بل باندې ور غورځي او مړه کیږي به. د حضرت عیسی ﷺ له ملګرو څخه به یو کس ووایي: د کعبې رب هغه قتل کړي، ځینې نور به ووایي: نه ! نه ! دا مونږ دوکه کوي تر څو چې مونږ د هغوی لوري ته ور ووځو او هغوی مونږ هم په هغه رنګه ووژني لکه څنګه یې چې زمونږ نور ورونه ووژل، هغه به ووایي: تاسو ما ته دقلعه دروازه خلاصه کړي تر څو چې زه د باندې ووځم او د هغوی خبر راوړم، هغوی به ووایي: مونږ یې نشو خلاصولای، هغه به ووایي: ما ته کومه رسۍ راکړی، هغه به د رسۍ په ذریعه لاندې کوز شي او هغوی به ټول مړه پیدا کړي (۱).

له یاجوج ماجوج وروسته به هیڅ کوم جنګ نه وي

کله چې الله تعالی یاجوج ماجوج هلاک کړي نو په زمکه کې به پرته له مؤمنانو بل هیڅوک بچ پاتې نشي، برکتونه او خیراتونه به هر لوري ته خپاره شي، د هغوی زړونه به په خپلو مینځونو کې صفا وي او هیڅ رنګه قتال، جنګونه او شور به نه وي.

حضرت سلمه بن نفیل رضي الله عنه بیان کوي چې یو ځل له رسول الله ﷺ سره ناست وو چې یو کس راغی او عرض یې وکړ: اې د الله رسوله ! آسونه به پریښودل شي، اسلحې به کیښودل شي، د خلکو خیال دا دی چې نور نو جنګونه نشته او جنګ ختمیدونکی دی، نبي ﷺ وفرمایل:

هغوی غلط ویلي: جنګونه خو به وي، زما په امت کې به یوه ډله داسې وي کومه به چې همیشه د حق لپاره د (خدای په لار) کې جنګیږي، دا ډله به د قیامت تر راتلو پورې جنګیږي، جنګ د یاجوج ماجوج تر راوتلو پورې نه دی موقوف (۲).

---

۱ المطالب العالیة بزوائد المسانید الثمانیة: ۱۸/ ۴۴۳. حدیث: ۴۵۲۳.

۲ السنن الکبری للنسائي ک۵/ ۲۱۸. وسلسلة الاحادیث الصحیحة: ۴/ ۵۷۱. حدیث: ۱۹۳۵.

له یاجوج ماجوج وروسته به حج باقي وي

له حضرت ابو سعید خدري رضي الله عنه څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ فرمایلي:

﴿لَيُحَجَّنَّ الْبَيْتُ وَلَيُعْتَمَرَنَّ بَعْدَ خُرُوجِ يَأْجُوجَ وَمَأْجُوجَ﴾ (۱).

ژباړه: د یاجوج ماجوج له خروج وروسته به هم د بیت الله حج او عمره کیږي.

د یاجوج ماجوج لپاره د ذوالقرنین لخوا جوړ شوی دیوال څوک لیدلای شي؟ یا یې د چا لپاره لیدل ممکن دي؟

په صحابه کرامو رضی الله عنهم کې یوه کس هغه لیدلای، امام بخاري رحمه الله په خپل صحیح کې داسې تعلیقا صیغه له جزم سره ذکر کړې چې یوه کس رسول الله ﷺ ته وویل: ما دغه دیوال لیدلای، هغه د خط لرونکي څادر په څیر دی، نبي کریم ﷺ د هغه د خبرې تصدیق وکړ او وې فرمایل: په رښتیا چې تا هغه لیدلای.

حافظ ابن حجر رحمه الله فرمایي:

دا حدیث ابن ابی عمر د مدینې والو له یوه کس څخه موصولاً روایت کړی چې هغه د نبي کریم ﷺ په خدمت کې عرض وکړ: یا رسول الله ﷺ! ما د یاجوج ماجوج دیوال لیدلای، نبي کریم ﷺ ترینه وپوښتل: هغه څنګه وو؟ هغه وویل: د خط لرونکي څادر په څیر، یو خط یې سور او یو خط یې تور دی، نبي کریم ﷺ د هغه تصدیق وکړ او وې فرمایل: په رښتیا چې تا هغه لیدلای (۲).

علامه ابن کثیر رحمه الله د دیوال او د ځینو بادشاهانو هغه ته د رسیدلو د کوشش قیصه ذکر کړې او وایي:

---

۱ - صحیح البخاري، الحج، حدیث: ۱۵۹۳.

۲ فتح الباري شرح صحیح البخاري، احادیث الانبیاء، حدیث: ۳۳۴۸.

خلیفه واثق باالله [۱] د خپل حکومت په دوران کې خپل یو شمیر امراء تیار کړل او له هغوی سره یې یو لښکر هم روان کړ تر څو چې دوی له دې د دیوال څخه کتنه وکړي، هغه وګوري او په بیرته راتګ باندې خلیفه ته د هغه په هکله راپور ورکړي، دې لښکر له یوه ښار څخه بل ښار ته او له یوه هیواد څخه بل هیواد ته سفر کاوه تر دې چې دیوال ته ورسیدل، هغوی ولیدل چې دیوال له اوسپنې او مس څخه جوړ شوی، په راپور کې یې دا هم ولیکل چې په هغه کې یوه دروازه هم شته کومې ته چې دوه غټ غټ قلفونه اچول شوي وو، همدا شان یې ولیدل چې هلته د خاورو او ډبرو (تیږو) یو برج هم جوړ شوی، په هغه له پاسه د ګاونډیو هیوادونو د بادشاهانو له لوري یو شمیر پهره داران هم شته، دا دیوال ډیر لوړ او لوی دی، په هغه هیڅ شی نشي ختلای او نه د هغه په شاو خوا غرونو باندې ختلای شي، دا خلک تقریباً تر دوو کلونو پورې په دې کار کې مشغول وو او د بیرته راتګ تر وخته یې عجیب او غریب شیان ولیدل [۲].

علامه ابن کثیر رحمه الله دا قیصه په کوم سند سره نه ده بیان کړې او نه یې د صحت او ضعف په اعتبار سره په هغې کومه تبصره کړې (والله اعلم).

---

[۱] خلیفه واثق باالله د عباسي دور په (۲۲۷ تا ۲۳۲ هجري مطابق ۸۴۲ تا ۸۴۷ عیسوي) کې حکومت کړی. په عباسي خلیفه ګانو کې په ترتیب سره دی په نهم نمبر کې دی.

[۲] - البدایة والنهایة: ۷/ ۱۲۲.

ایا د سد ذوالقرنین د چین [1] له دیوال سره څه تعلق شته؟

د سد ذوالقرنین او د چین په دیوال کې په څو اعتبارونو سره فرق شته:

(۱) ذوالقرنین دا دیوال د یاجوج ماجوج حملو د منع کولو لپاره جوړ کړی وو او د چین دیوال د هغه وخت واکمنانو د خپل هیواد د ساتلو لپاره جوړ کړی دی.

(۲) سد ذوالقرنین له اوسپنې او مسو څخه جوړ شوی او د چین دیوال له ډبرو او خښتو څخه جوړ شوی.

(۳) د یاجوج ماجوج دیوال د دوو غرونو په مینځ کې د هغوی د لارې بندولو لپاره جوړ شوی او د چین دیوال د مختلفو غرونو په څنډو څنډو کې جوړ شوی او له مشرقي چین څخه تر مغربي چین پورې په زرګونو میله فاصلې باندې ولاړ دی.

(۴) د یاجوج ماجوج دیوال به په اخره زمانه کې چې کله د الله خوښه شي نو مات به شي او د چین دیوال په ماضي کې له کوم لوري ماتیدلای شي.

[1] - د چین دغه لوی دیوال په انساني تاریخ کې داوږدو تعمیرونو یوه نادره نمونه ده. د هغه اوږ والی (۲۴۰۰) کلومیتره دی. په هغه باندې له مسیح څخه (۴) کاله د مخه کار شروع شو او تر (۱۷) عیسوي پورې شروع وو. دا دیوال چینایانو د شمال له لوري له حمله کوونکو څخه د ځان ساتنې لپاره جوړ کړی. دا دیوال د چین له شمال مشرقي ساحل څخه شروع دی او د چین تر وسط تللی. د میاشتو او کلونو په تیریدا د هغه څه برخې نړیږي. خو په وروسته کې هغه بیا جوړیږي. د هغه د بنیادي برخې اوږوالی (۳۴۲۰) کلومیتره دی. د دیوال لوړ والی (۵,۷) میتره دی او تر غتوالي د بنیاده (۵,۷) میترو کله چې پورته ځي نو دا (۲,۴) تللی. په ټول دیوال کې د هر (۱۸۰) میترو په فاصله کې یو د څارنې برج جوړ شوی. په تیرو ... کې د دې دیوال یو شمیر برخې نړیدلې وې کومې چې چینایانو په (۱۹۴۹) عیسوي کې بیا دوباره جوړې کړې.

مصنوعي سپوږمکۍ یاجوج ماجوج ولې نشي لیدلای؟

د زمکې د ټولو برخو پیژندل او هلته په موجود ټول مخلوق باندې احاطه کول یواځې د الله تعالی په اختیار کې دي او الله تعالي هر شی د خپل علم په احاطه کې راوستلي دي، که چیرته مونږ ته د یاجوج ماجوج دیوال، یا د دجال ځای یا نور مخلوقات معلوم نه دي نو د دې مطلب هیڅ کله دا نه دی چې هغه موجود نه دي، کیدای شي چې الله تعالی له خپل مخلوق څخه د یاجوج ماجوج دیوال پټ ساتلی وي، دا هم ممکنه ده چې الله تعالی د خلکو او د هغه په مینځ کې یو داسې شی حائل کړی وي د کوم له امله چې مخلوق هغه نشي لیدلای لکه له بني اسرائلو سره کله چې الله تعالی هغوی په میدان تیه (۱) کې د ورکیدا لپاره پریښودل نو هغه په زمکه کې په څو کلومیتره

۱ یعني کله چې بني اسرایل په میدان تیه کې ورک شول، نه هغوی ته لاره معلومیده او نه ورته اطمنان حاصلیده. د بني اسرایلو په زمکه کې د ورکیدا قیصه داسې ده چې کله الله تعالی حضرت موسی عليه السلام او د هغه قوم له (آل فرعون) څخه نجات پیدا کړ نو موسی عليه السلام هغوی ته وویل ﴿ادْخُلُوا الأَرْضَ المُقَدَّسَةَ الَّتِي كَتَبَ اللّهُ لَكُمْ﴾ ننوځئ تاسې زمکې پاکې کړی شوې د (بیت المقدس. یا د شام. یا د ایلیا. یا د اریحا ته) هغه زمکه چې مقرره کړې ده الله تعالی تاسې ته (په لوح محفوظ کې په شرط د ایمان ستاسې) دا زمکه د بیت المقدس وه مګر هغوی هلته له ورتلو انکار وکړ او وې ویل ﴿إِنَّ فِيهَا قَوْمًا جَبَّارِينَ وَإِنَّا لَن نَّدْخُلَهَا حَتَّىَ يَخْرُجُواْ مِنْهَا فَإِن يَخْرُجُواْ مِنْهَا فَإِنَّا دَاخِلُونَ﴾ په دې زمکه کې یو قوم دی ډیر زورور (چې مونږ یې د مقابلې طاقت نلرو) یعني ډیر قوي هیکل. میړني. پیا وړي او له رعبه ډک او ویروونکي دي او بیشکه مونږ له سره نه ننوځو په دغې زمکې کې تر هغې پورې چې ووځي دوی له دې زمکې نه، نو که ووځي دوی له دې ځایه (بې له جنګه) نو بیشکه مونږ ننوتونکي یو. کله چې هغوی دې مقدسې خاورې ته له ننوتو انکار وکړ نو الله تعالی د هغوی په باره کې داسې فیصله وکړه لکه چې الله تعالی جل جلاله فرمایي ﴿فَإِنَّهَا مُحَرَّمَةٌ عَلَيْهِمْ أَرْبَعِينَ سَنَةً يَتِيهُونَ فِي الأَرْضِ﴾ پس بیشکه دغه (مقدسه زمکه) حرامه کړی شوې ده پر دوی باندې (ننوتل هغې ته) څلویښت کاله چې حیران سرګردان به ګرځي دوی په همدې زمکه کې. دوی په یوه ځای کې وو، ټوله ورځ به ګرځیدل مګر کله به چې شپه شوه نو دوی به بیا په هغه ځای باندې وو چیرته به یې چې پرونۍ شپه تیره کړې وه. هغوی ته هیڅ نه معلومیده

سیمه کې تر څلویښتو کلونو ورک اوسیدل او خلکو ته د هغوی هیڅ معلومات نه وو تر دې چې هغه موده ختمه شوه، الله تعالی په هر شي باندې قدرت لرونکی دی، هغه د هر شي لپاره یو معین وخت او موده مقرر کړې دې، الله تعالی ﷻ فرمایي:

﴿وَكَذَّبَ بِهِ قَوْمُكَ وَهُوَ الْحَقُّ ۚ قُلْ لَسْتُ عَلَيْكُمْ بِوَكِيلٍ ﴿٦٦﴾ لِكُلِّ نَبَإٍ مُسْتَقَرٌّ ۚ وَسَوْفَ تَعْلَمُونَ ﴿٦٧﴾﴾ ([1]).

ژباړه:

دروغ وباله دا (قران یا دغه عذاب) قوم ستا (یعنې قریشو) حال دا چې دغه (قران یا عذاب) حق دی؛ ووایه اې محمده! دوی ته نه یم زه په تاسې وکیل (ساتونکی) هرې خبرې ته یو وخت مقرر دی او ژر به پرې وپوهیږئ تاسې.

د کوم شي له معلومولو څخه چې خلک پخوا بې وسه دي له دې وروسته هم هغه نشي معلومولای، ځکه چې د الله تعالی په نزد د هر شي لپاره خپل وخت مقرر دی ([2])

آخیري خبره دا چې قاضي عیاض رحمه الله وایي:

چې چیرته روان دي. تول ورځ به د خپلو سپرلیو په قدمونو باندې تلل مګر بیا به یې هم هیڅ مسافه نشوای طی کولای. بلکه په همدې وحشت ناکه صحرا کې تر څلویښتو کلونو پورې ورک وو. الله تعالی په هغوی باندې دا سزا له دې امله مقرره کړه چې هغوی په دې وخت کې د سرکشي مظاهره کړې وه. کله چې هغوی ته مقدسې خاورې ته د داخلیدو حکم شوی وو، د حکم منلو په ځای هغوی تر دې حده وویل (فاذهب أنت وربک فقاتلا إنا ها هنا قاعدون) پس ځه ته او خپل رب ستا (یا ته او مشر ورور او مربي ستا چې هارون دی) نو جنګ وکړئ تاسې دواړه بیشکه موږ دلته ناست یو له جنګه (په انتظار د برې ستا).

[1] الانعام. اية: ۶۶ – ۶۷.

[2] د دجال په باره کې مخکې په تفصیل سره خبره تیره شوه چې (برمودا مثلث) تر اوسه پورې یوه معما ده د کومې د حقیقت په معلومولو کې چې ساینسي ترقي او نوي وسایل تر دا مهاله پاتې راغلي او پوهان د حیرانتیا او پریشانۍ ښکار دي.

د یاجوج ماجوج په باره کې دا وارد حدیثونه په حقیقت بنا دي، په هغو ایمان لرل واجب دي، ځکه چې د یاجوج ماجوج خروج د قیامت له نښانو څخه دي، د هغوی په باره کې له واردو حدیثونو څخه دا ویل کیدای شي چې د هغوی د ډیر والي له امله به له هیچا سره د هغوی په مقابل کې د جنګ کولو طاقت نه وي، هغوی به د الله تعالی نبي عیسی ﷺ او له دجال څخه نجات غوښتونکي د هغه ملګري به محاصره کړي، عیسی ﷺ به د یاجوج ماجوج په خلاف الله تعالی ته سوال وکړي نو الله تعالی به د هغوی په غاړو کې یو چینجی پیدا کړي د کوم له اثر څخه به چې هغوی ټول هلاک کړی شي. له هلاکت وروسته به د هغوی د جسدونو له تعفن څخه خلک ډیر په تنګ شي، عیسی ﷺ او د هغه ملګري به بیا الله تعالی ته سوال وکړي نو الله تعالی به داسې مرغان را ولیږي کوم به چې د هغوی جسدونه پورته کړي او په هغه ځای کې به یې وغورځوي چیرته چې د الله تعالی خوښه وي [1].

اخیري خبر

ایا په مسلمانانو باندې د یاجوج ماجوج په مقابل کې جنګ فرض دی؟

ځواب

په هر چا باندې د هغوی په خلاف جنګ کول فرض نه دي لکه چې د حضرت عیسی ﷺ په قیصه کې تیر شول چې الله تعالی به عیسی ﷺ ته وفرمایي: ما خپل یو شمیر داسې بنده ګان را لیږلي له کومو سره چې د جنګ کولو همت په چا کې نشته. لهذا ته زما مؤمن بنده ګان در سره کړه او کوه طور ته ولاړ شه [2].

---

[1] د قاضي عیاض رحمه الله دا خبره ملا علي قاري د (مرقاة المفاتیح شرح مشکاة المصابیح) په: ۱۲/۲ کې ذکر کړې.

[2] صحیح مسلم. الفتن واشراط الساعة. حدیث: ۲۹۳۷.

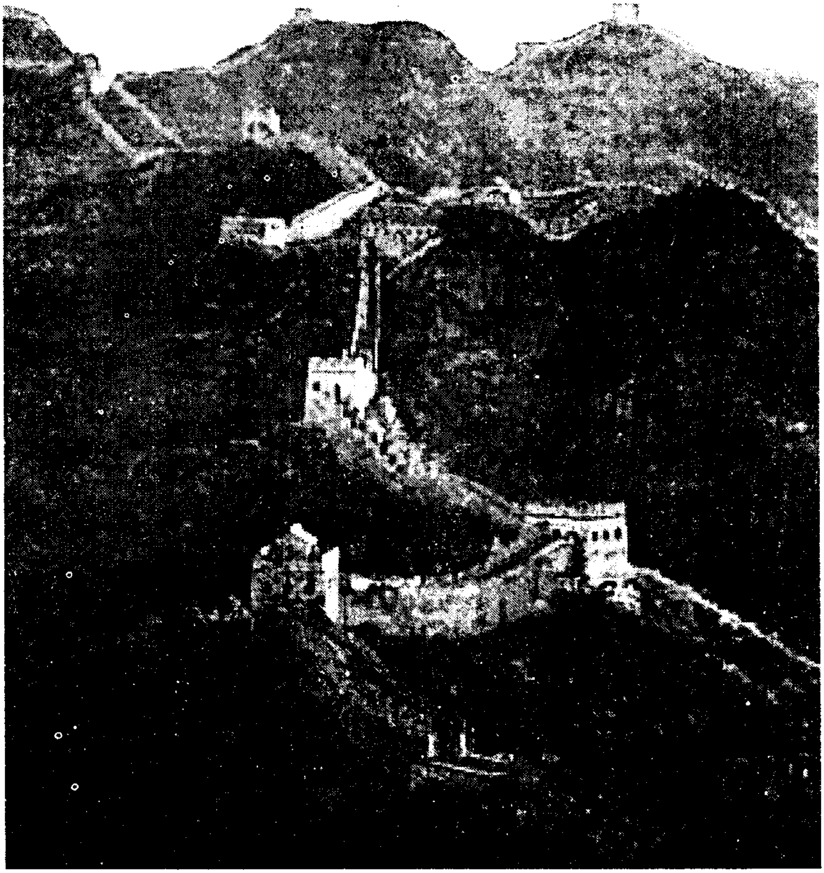

د چین د غه لوی دیوال په انساني تاریخ کې داوږدو تعمیرونو یوه نادره نمونه ده

خسف

په زمکه کې د ننوتلو درې پېښې

د قیامت له لویو نښانو څخه په درېو ځایونو کې (خسف) یعنې په زمکه کې ننوتل هم دي د کومو په باره کې چې نبي کریم ﷺ خبر ورکړی. خلک به د دې پېښو له امله ډېر په وېره کې شي او د دې پېښو اثرات به ډېر دردناک وي.

د خسف معنا د خسف معنا ده د زمکې چاودل او په هغې چې له پاسه څه وي د هغوی په زمکه کې لاندې ورکېدل.

په تېره او اوسنی زمانه کې ډېرې پېښې منځته راغلې دي کومې چې د قوت او حجم په لحاظ له یوې بلې جلا دي. د کومو ذکر چې په حدیثونو کې راغلی د هغوی یو خاص حیثیت دی او د هغوی خبر او شور به هر لوري ته خپور شي.

په درېو ځایونو کې هغه (خسف) د کومو ذکر چې په حدیثونو کې راغلی دا په اخره زمانه کې واقع کېدونکي دي. د قرآن او احادیثو ډېر نصوص په هغوی باندې دلالت کوي.

د خسف په باره کې وارد احادیث

له حضرت خذیفه ابن اسید غفاري رضي الله عنه څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ زمونږ خوا ته تشریف راوړ کله چې مونږ د قیامت ذکر کاوه، رسول الله ﷺ وفرمایل: تاسو د کوم شي ذکر کوی؟ مونږ عرض وکړ: مونږ د قیامت ذکر کاوه، رسول الله ﷺ وفرمایل:

﴿إنها لن تقوم حتى ترون قبلها عشر آيات فذكر الدخان والدجال والدابة وطلوع الشمس من مغربها ونزول عيسى ابن مريم صلى الله عليه وسلم ويأجوج ومأجوج وثلاثة خسوف خسف بالمشرق وخسف بالمغرب وخسف بجزيرة العرب وآخر ذلك نار تخرج من اليمن تطرد الناس إلى محشرهم﴾ ([1]).

ژباړه:

يقينا هغه قيامت تر هغه وخته پورې نه قايميږي تر څو چې له هغه د مخه لس نښانې ونه ليدل شي، بيا نبي کريم ﷺ د هغوی ذکر وکړ: (۱) دود (۲) د دجال خروج (۳) د دابه خروج (۴) د لمر له مغرب څخه راختل (۵) د عيسى ابن مريم عليهما السلام نزول (۶) د ياجوج ماجوج خروج (۷) په مشرق، مغرب او جزيره نمائي عرب کې د زمکې چاودل او له ټولو وروسته چې کومه نښانه ښکاره کيږي، هغه له يمن څخه د يوه داسې اور راوتل دي کوم به چې خلک د محشر (شام) لوري ته بوځي.

داسې حديثونه په کومو کې چې په زمکه کې د ننوتو د واقعاتو ذکر راغلی کوم چې د ګناهونو د سزا په ډول دي

✿ له حضرت ابو امامه باهلي رضي الله عنه څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ فرمايلي:

زما په امت کې به يو شمير خلک په خوړو، څښلو او په لهو لعب کې شپه تيره کړي، کله چې صبا شي نو ټول به خنزيران شوي وي، د دغه امت ځينې قبايل به له خپلو کورونو سره په زمکه کې ننوځي، کله چې صبا شي نو خلک به وايي چې نن شپه بنو فلان په زمکه کې ننوتلي دي، نن شپه د فلانی قبيلې کورونه په زمکه کې ننوتلي دي، په هغوی به ډبرې (تيږې) او

[1] صحيح مسلم، الفتن و اشراط الساعة، حديث: ۲۹۰۱.

وریږي او پر هغوی به بدې (منخوسې) هوا ګانې وچلیږي کومې به چې هغوی داسې زره زره کړي لکه څنګه چې پخوانۍ قومونه د شرابو څښلو، سود کولو، سړیو ته د وریښمو اغوستلو، د سندرو ویونکو ښځو اختیارولو او د صله رحمۍ قطع کولو له امله بیخ او بنیاد ویستل شوی، ابو امامه ﷺ وایي چې نبي کریم ﷺ د دې هلاکیدونکو یو خوی هم بیان کړ مګر له ما څخه هغه هیر شو [1].

✿ له حضرت عبد الله بن عمر رضی الله عنهما څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ فرمایلي:

﴿في امتي خسف ومسخ وقذف﴾ ([2]).

ژباړه:

زما په امت کې به خسف، مسخ او د ډبرو (تیږو) باران وي.

✿ له حضرت عبد الله بن عمر رضی الله عنهما څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ فرمایلي:

﴿بَيْنَمَا رَجُلٌ يَجُرُّ إِزَارَهُ مِنَ الْخُيَلَاءِ خُسِفَ بِهِ فَهُوَ يَتَجَلْجَلُ فِي الْأَرْضِ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ﴾ ([3]).

ژباړه: یو کس به په تکبرانه انداز کې خپل څادر په ځمکه اچولی روان وي، دی به په ځمکه کې ننه باسل شي او تر قیامته پورې به ځمکه کې روان وي.

د (یتجلجل) معنا ده له آواز سره حرکت کول.

✿ له انس ﷺ څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ هغه ته وفرمایل:

اې انس! خلکو په مختلفو ښارونو کې اوسیدل غوره کړي، په هغوی کې د یوه نام (بصره) یا (بصیره) ده، که چیرته ته په دې ځای تیریدلې یا اتفاقي

---

[1] المستدرک للحاکم: ۴/ ۵۱۵. وقال: صحیح علی شرط مسلم؟

[2] اخرجه الحاکم: ۴/ ۴۹۲. وقال: ان کان ابو الزبیر سمع من عبد الله بن عمر فانه صحیح علی شرط مسلم ولم یخرجاه

[3] - صحیح البخاري. احادیث الانبیاء. حدیث: ۳۴۸۵.

هلته ور داخل شوې نو د هغه له ښارو زمکو څخه، د هغه له زراعتي زمکو څخه، د هغه له بازارونو څخه او د هغه د امراؤ له دروازو څخه ځان ساته، ته د هغه په اطرافي سيمو کې اوسه، ځکه چې د دې ښار اوسيدونکي به په زمکه کې ننباسل شي، په هغوی به د ډبرو (تيږو) باران وشي او هلته به زلزلې راشي، يو شمير خلک به هلته شپه تيروي مګر له صبا کيدو د مخه به بيزوګان او خنزيران شوي وي (۱).

نبي کريم ﷺ په دې حديث کې خبر ورکړی چې خلک به په مختلفو ښارونو کې اوسيدل غوره کړي، په هغوی کې د يوه نام (بصره) هم ده، نبي کريم ﷺ حضرت انس رضي الله عنه خبر دار کړ چې هغه د دې ځای له ښارې زمکې ځان وساتي، هغه د دې ځای له نباتاتو او بازارونو څخه هم ځان وساتي او چيرته چې خلک سره را جمع وي خريد او فروخت کوي له هغه هم، نبي کريم ﷺ هغه د دې ځای د ظالمو واکمنو له دروازو څخه هم وويراوه، ځکه چې په ښار کې د زمکې چاودل، د ډبرو (تيږو) وريدل، د زلزلو راتلل او د شکلونو د بدليدو واقعات پښيږي.

نبي کريم ﷺ هغه ته د (بصره) په اطرافي سيمو کې د اوسيدا خبر وکړه تر څو چې له هلاکت څخه وساتل شي.

✿ له حضرت نافع رضي الله عنه څخه روايت دی چې يو کس د حضرت ابن عمر رضي الله عنه په خدمت کې حاضر شو او وې ويل: چې فلان تا ته سلام وايي، ابن عمر رضي الله عنه وويل: ما ته معلومه شوه چې هغه کوم بدعت پيدا کړی، که چيرته همداسې وي نو هغه ته زما له لوري سلام مه وايه، ما له نبي کريم ﷺ دا اوريدلي چې فرمايل يې:

---

۱ سنن ابی داؤد : ملاحم. حديث: ۴۳۰۷. وصححه الالباني.

زما د امت د قدریه فرقې په خلکو به د شکلونو بدلیدل، په زمکه کې ننوتل او د ډبرو باران وریدل او نور واقعات به مخته راشي [۱].

خلاصه

په اخره زمانه کې د واقع کیدونکو دریو لویو خسفونو له جملې څخه د یوه ځای او سبب په مخکني حدیث کې بیان شو، تر کومه ځایه چې د پاتې نورو دوو خسفونو تعلق دی هغه به په اخره زمانه کې واقع کیږي، لیکن ما ته د هغوی په ځای او سبب باندې دلالت کوونکي کوم حدیثونه په لاس را نغلل (والله اعلم).

د دود پورته کیدل

د قیامت نښانې په مختلف نوعیت کې دي:

د ځینو تعلق له زمکې سره دی: خسف او وچ کالي، ځینې داسې دي د کومو تعلق چې له خلکو سره دی: لکه د ښځو کثرت او د سړیو قلت، د ځینو تعلق له انساني اخلاقو سره دی: لکه د زنا عام کیدل، ځینې هغه دي د کومو تعلق چې له آسمان سره دی، د هغوی له جملې څخه د دود پورته کیدل هم دي.

- له دود څخه څه مراد دي؟
- آیا دا نښانه واقع شوې؟
- په دې کې څه حکمت دی؟

دود د قیامت له نښانو څخه دی دلیل یې لاندې قول د الله تعالی ﷻ دی

﴿فَارْتَقِبْ يَوْمَ تَأْتِي السَّمَاءُ بِدُخَانٍ مُّبِينٍ ۝ يَغْشَى النَّاسَ ۖ هَٰذَا عَذَابٌ أَلِيمٌ

---

[۱] سنن ابن ماجه، الفتن، حدیث: ۴۰۲۱، وجامع الترمذي، القدر، حدیث: ۲۱۵۲، وهو حدیث صحیح.

﴿ رَبَّنَا اكْشِفْ عَنَّا الْعَذَابَ إِنَّا مُؤْمِنُونَ ۝١٢ أَنَّىٰ لَهُمُ الذِّكْرَىٰ وَقَدْ جَاءَهُمْ رَسُولٌ مُّبِينٌ ۝١٣ ﴾ (١).

ژباړه:

پس منتظر اوسه اې محمده! دوی ته په هغه ورځ چې راشي دا اسمان په لوګي ښکاره سره؛ چې پټ به کړي ټول مخلوق (وبه وايي دوی) دغه عذاب ډير دردناک دی؛ اې ربه زمونږ لیرې کړه له مونږ دغه عذاب بیشکه مونږ ایمان راوړونکي یو؛ چیرته به نفع ورسوي دوی ته پند اخیستل (پس د عذاب له نزوله) حال دا چې په تحقیق راغلی ؤ دوی ته رسول ښکاره بیانوونکی.

په ایت کې د ذکر شوي دخان په باره کې د علماؤ دوه قولونه

(١) ځینې د علم خاوندان وايي چې له دې دود څخه هغه دود مراد دی کوم چې قریشو ته د سختې لوږې په حالت کې هغه وخت ورسید کله چې نبي کریم ﷺ د هغوی لپاره د دعوت نه قبلولو له امله بد دعا وکړه، هغوی به خپلې سترګې د اسمان لور ته پورته کړې او ورته کتل به یې نو هغوی ته به د لوږې او قحط له وجهې له دود پرته بل هیڅ په نظر نه ورتلل. حضرت عبد الله بن مسعود رضي الله عنه او د سلف صالحینو یوې ډلې دې قول ته ترجیح ورکړې او ابن جریر طبري رحمه الله هم همدې قول ته ترجیح ورکړې (٢).

له حضرت مسروق بن اجدع څخه روایت دی:

مونږ یو ځل د حضرت عبد الله بن مسعود رضي الله عنه په خدمت کې حاضر وو چې یو کس هلته ته راغی او وې ویل: اې ابو عبد الرحمن! یوه قیصه کوونکي قیصه بیانوله او داسې یې ویل: د اور ښبانه چې کله ښکاره شي نو د کفارو

---

(١) الدخان، آية: ١٠-١٣.

(٢) اضواء البيان للشنقيني. النحل ١٢/ ١١٢.

ساګاني په بندې شي او په مؤمنانو به يواځې د زکام قدرې تکليف راشي، حضرت عبد الله بن مسعود ﵁ سم شو او کيناست او د غصې په حالت کې يې وويل: خلکو! له الله څخه ووېرېږئ، په تاسو کې چې يو چا ته په کوم شي علم وي نو يواځې هغه دې د خپل علم مطابق بيان کړي او د کوم شي چې علم نه وي نو هغه دې (الله اعلم) ووايي، دا تاسو ته د دې تعليم درکوي چې کله يو څوک په څه علم نلري نو د هغه په باره کې دې (الله اعلم) وايي ﴿قُلْ مَآ أَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ وَمَآ أَنَا۠ مِنَ ٱلْمُتَكَلِّفِينَ﴾ ([1]).

ژباړه: ووايه اې محمده! دوی ته نه غواړم زه له تاسې په دې (قران يا تبليغ) ځانته هيڅ اجر او نه يم زه له تکليف کونکيو نه (په جوړولو د قران کې له ځانه).

رسول الله ﷺ چې کله وليدل چې خلک د هغه خبرې نه قبلوي نو له الله تعالی څخه يې د هغوی په باره بد دعا وکړه ﴿اللهم سبعاً كسبع يوسف﴾.

ژباړه:

اې الله! په هغوی باندې اوه کاله قحط راوله لکه څنګه دې چې د يوسف ﵇ په قوم باندې راوستلی وو ([2]).

ابن مسعود ﵁ وايي: په هغوی داسې قحط سالي راغله کومې چې هر شی ختم کړل، تر دې چې د لوږې او افلاس له امله هغوی د څرمنو او مردارو خوړو ته مجبور شول، په هغوی کې به چې کوم کس پورته د آسمان لور ته کتل نو د لوږې له امله به دود دود په نظر ورته ([3]).

---

[1] ص. آية: ۸۲.

[2] يعنې نبي کريم ﷺ هغوی ته بد دعا وکړه چې هغوی هماغسې په مصيبت کې واچاوه لکه څنګه دې چې د مصر خلک پکې اچولي وو. هغوی اوه کاله په خشک سالي او قحط کې تير کړل.

[3] - صحيح البخاري. الاستسقاء. حديث: ۱۰۰۷. وصحيح مسلم. صفة القيامة والجنة والنار. حديث: ۲۷۹۸.

د حضرت ابن مسعود رضی الله عنه قول دا هم دی چې پنځه شیان تیر شول:
(اللزام) ([1]) (الروم) ([2]) (البطشة) ([3]) (القمر) ([4]) (الدخان) ([5]).

✿ ډیر علماء په دې لوري کې دي چې (الدخان) د قیامت له هغو نښانو څخه دی کومې ته چې دا مهال انتظار کیږي، تر دا مهاله ښکاره شوې نه ده او هغه د قربِ قیامت په وخت کې واقع کیږي، دا قول د حضرت علي بن ابی طالب، عبد الله بن عباس او د ابو سعید دی.

حافظ ابن کثیر رحمه الله د دې ایت کریمه سره متعلق مخکې له دې په بیان شویو حدیثونو سره استدلال کړی او د دوی قول ته یې ترجیح ورکړې.

ځینو نورو د علم خاوندانو د دوی قولونو ته د تطبیق ورکولو په کوشش کې دي، د هغوی موقف دا دی چې (دخان) دوه دي، یو د رسول الله صلی الله علیه وسلم په زمانه کې ظاهر شوی او بل به د قرب قیامت په وخت کې ظاهر شي.

حضرت عبد الله بن مسعود رضی الله عنه وایي: (دخان) دوه دي! یو هغه ده کوم چې تیر شو ([6]) او دویم هغه ده کوم به چې د ځمکې او آسمان خلا ډکه کړي،

---

[1] - له (اللزام) څخه هغه عذاب مراد دی کوم چې په دې آیت کریمه کې ذکر شوی (فَقَدْ كَذَّبْتُمْ فَسَوْفَ يَكُونُ لِزَامًا) (الفرقان. آیة: ۷۷).

[2] - اشاره ده دې آیت کریمه ته (الم ۱ غُلِبَتِ الرُّومُ ۲ فِي أَدْنَى الْأَرْضِ وَهُم مِّن بَعْدِ غَلَبِهِمْ سَيَغْلِبُونَ) (الروم. آیة: ۱-۳).

[3] - اشاره ده دې قول د الله تعالی ته (يَوْمَ نَبْطِشُ الْبَطْشَةَ الْكُبْرَى إِنَّا مُنتَقِمُونَ) (الدخان. آیة: ۱۶) او له (البطشة الکبری) څخه مراد د بدر غزا ده.

[4] - اشاره ده دې قول د الله تعالی ته (اقْتَرَبَتِ السَّاعَةُ وَانشَقَّ الْقَمَرُ) (القمر. آیة: ۱) د پورتې د دوه ټوټې کیدو خبره په علامه نمبر (۳) کې تیره شوه.

[5] - صحیح البخاري. التفسیر. حدیث: ۴۸۲۵. وصحیح مسلم. صفات المنافقین احکامهم. حدیث: ۲۷۹۸.

[6] یعنې کوم دود چې قریشو لیدلی.

په مؤمن باندې به د هغه اثر د زکام په څير وي مګر د کافرو پوزې به له هغه څخه ډکې وي ([1]).

راجح قول دا دی کوم (دخان) چې دلته ذکر دی هغه تر دا مهاله نه دی ظاهر شوی، هغه به د قرب قيامت په وخت کې ظاهر شي، د قرآن کريم آيت هم د دې تاييد کوي:

﴿فَارْتَقِبْ يَوْمَ تَأْتِي السَّمَاءُ بِدُخَانٍ مُّبِينٍ﴾ ([2]).

ژباړه:

پس منظر اوسه اې محمده! دوی ته په هغه ورځ چې راشي دا اسمان په لوګي ښکاره سره.

مطلب دا دی چې آسمان به يو داسې ښکاره او واضح دود ښکاره کړي کوم به چې هر څوکويني.

د دخان (دود) په باره کې وارد احاديث

✿ حضرت خذيفة رضي الله عنه بيان کوي چې يو ځل نبي کريم ﷺ زمونږ خوا ته تشريف راوړ کله چې مونږ په خپل مينځ کې د قيامت ذکر کاوه نو نبي کريم ﷺ وفرمايل: تاسو څه خبرې کوي؟ مونږ عرض وکړ: د قيامت ذکر کوو. نبي کريم ﷺ وفرمايل:

﴿انها لن تقوم حتى تروا قبلها عشر آيات، فذكر الدخان، والدجال ......الحديث﴾ ([3]).

ژباړه:

بلا شبه هغه قيامت هيڅ کله نه قايميږي تر څو چې تاسو له هغه څخه د مخه لس ښناني ووينی او هغه ﷺ دخان او دجال ذکر کړ ......الحديث.

---

[1] - التذكرة للقرطبي: ۲۵۵.

[2] الدخان. آية: ۱۰.

[3] صحيح مسلم. الفتن و اشراط الساعة. حديث: ۲۹۰۱.

﴿بادروا بالاعمال ستا، طلوع الشمس من مغربها، اوالدخان، اوالدجال، اوالدابة، او خاصة احدكم او امر العامة﴾ ([1]).

ژباړه:

د شپږو شیانو له واقع کیدو مخته مخته د نیکو اعمالو په کولو کې تلوار وکړی، د لمر له مغرب څخه راختل، یا د دود ظاهریدل، یا د دجال ظاهریدل، یا خروج د دابه، یا تاسو ته په کوم خاص وخت کې د مرګ راتلل، یا د ټولو لپاره واقع کیدونکې معامله (د قیامت قایمیدل).

✿ حضرت عبد الله بن ابی ملیکه وایي:

یوه ورځ زه حضرت ابن عباس رضي الله عنه ته ورغلم نو هغه وویل: ما ټوله شپه خوب ونکړ تر دې چې صبا شو، ما وویل: ولې؟ هغه وویل: خلکو ویل چې لکۍ دار ستوری را ختلی، ما ته ویره پیدا شوه چې دود نه وي را پورته شوی، د همدې خیال له امله مې ټوله شپه خوب ونکړ.

په دې اثر کې اشاره دیته ده چې حضرت ابن عباس رضي الله عنه له دخان څخه له دې امله وورید چې هغه د قیامت له نښانو څخه دی.

[1] - صحیح مسلم. الفتن و اشراط الساعة. حدیث: ۲۹۴۷.

خروج دابه

(د عجیب الخلقت ځناور را وتل)

په اخره زمانه کې به د فساد خپریدو، د بدو کارونو د ښکاره کیدو او د خلکو له هغوی سره د عادي کیدو له امله به ښه او بد خلک ګډ وډ شي تر دې چې د مؤمن، منافق، مسلمان او کافر پیژندل به مشکل شي، په دې حالت کې به الله تعالی یو ځناور ظاهر کړي.

- دابه څه شی دی؟
- هغه چیرته او کله ظاهریږي؟
- د هغې په ذمه به څه کار وي؟

د دابه ذکر په قران مجید کې

الله تعالی ﷻ فرمايي: ﴿ وَ إِذَا وَقَعَ الْقَوْلُ عَلَيْهِمْ أَخْرَجْنَا لَهُمْ دَآبَّةً مِّنَ الْأَرْضِ تُكَلِّمُهُمْ أَنَّ النَّاسَ كَانُوا بِآيَاتِنَا لَا يُوقِنُونَ ﴾ ([1]).

ژباړه: او کله چې واقع ثابت شي خبر د عذاب په دغو بني آدمانو او نږدې شي قیامت په دوی نو را وبه باسو مونږ دوی ته یوه دابه (ژوندی خوځیدونکې تلونکې) له زمکې چې خبرې کوي دغه (دابه) له دوی سره چې بیشکه دا خلک وو چې په دلائلو (د قدرت، الوهیت) زمونږ به یې یقین نه کاوه.

د (تُكَلِّمُهُمْ) یوه معنا دا هم بیان شوې چې هغه به دوی ته مخاطب شي او دویمه معنا یې دا ده چې هغه به دوی زخمي کړي، سعید بن جبیر، عاصم

[1] النمل، آیة: ۸۲.

جحدري او ابو رجاء عطاردی رحمه الله د قرئت (تُكَلِّمُهُمْ) معنا ده تجرحهم. يعنې هغه به دوی زخمي کړي، د دې دابه د اوصافو په باره کې کوم صحيح حديث ثابت نه دی، علامه ماوردي او ثعلبي د دې د اوصافو په باره کې داسې عجيبه او غريبې خبرې کړې د کومو لپاره چې هيڅ دليل نشته. هغه دا چې د هغې سر د غوايي د سر په څير دی او د هغه غوږ د فيل د غوږ په څير دی وغيره.

ليکن مونږ چې د هغې کوم صفات پيژنو هغه دا دي

- هغه په حقيقت کې يو ځناور دی.
- هغه به له خلکو سره خبرې کوي.
- هغه به له زمکې راووزي.

هغه به له کوم ځای څخه راووځي؟

د هغې د راوتلو د ځای په باره کې کوم صحيح حديث ثابت نه دی. مونږ په دې خبره ايمان لرو چې هغه به په داسې طريقې راووزي څنګه چې الله تعالی خبر ورکړی، ليکن مونږ په دې نه پوهيږو چې هغه به له کوم ځای څخه راووزي.

دابه به څه کوي؟

دا ځناور به خلکو ته وايي: خلک د الله تعالی په آيتونو ايمان نه راوړي. دا خبره د خدای تعالی په دې فرمان کې بيان شوې ﴿وَإِذَا وَقَعَ الْقَوْلُ عَلَيْهِمْ أَخْرَجْنَا لَهُمْ دَابَّةً مِّنَ الْأَرْضِ تُكَلِّمُهُمْ أَنَّ النَّاسَ كَانُوا بِآيَاتِنَا لَا يُوقِنُونَ﴾ ([1]).

ژباړه: او کله چې واقع ثابت شي خبر د عذاب په دغو بني آدمانو او نږدې شي قيامت په دوی نو را وبه باسو مونږ دوی ته يوه دابه ژوندی خوځيدونکې

---

[1] - النمل، آية: ۸۲.

تلونکې) له زمکې چې خبرې کوي دغه (دابه) له دوی سره چې بیشکه دا خلک وو چې په دلائلو (د قدرت، الوهیت) زمونږ به یې یقین نه کاوه.

هغه به خلک په اور سره داغي

له حضرت ابو امامه رضي الله عنه څخه روایت دی چې رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي:

هغه ځناور به راووزي او د خلکو پوزو ته به داغ ورکوي، بیا به هغه له تاسو ټولو سره پیدا کړي تر دې چې یو سړی به اوښ واخلي او څوک به له هغه څخه پوښتنه وکړي دا اوښ تا له چا څخه واخیست؟ هغه به ووايي: له یوه داسې سړي څخه د کوم پوزې ته چې په اور سره داغ ورکړی شوی وو.[1]

❁ د هغې د داغلو کیفیت به څه وي او دا صورتحال به تر څه وخته پورې جاري وي؟

❁ آیا په راتلونکو نسلونو کې به هم د دې نښه باقي پاتې وي؟

❁ کله چې دابه خلک داغي نو حق به د باطل په مقابله کې واضح شي او مؤمن به له کافر څخه ممتاز شي، له دې وروسته به څه کیږي؟

خلک به تر یو څه مودې پورې په همدې حال کې اوسي، څه موده وروسته به خلک یوه بل ته داسې نعرې وهي: اې مؤمن، یا اې کافر.

کله چې الله تعالی د قیامت قایمول وغواړي نو یوه پاکه هوا به راولیږي کومه به چې د مؤمنانو روحونه قبض کړي، ځکه چې قیامت یواځې په شریرو خلکو قایمیږي.

له حضرت عبد الله بن عمر رضی الله عنهما څخه روایت دی چې رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي: دجال به زما په امت کې ظاهر شي او د څلویښتو موده به پوره کړي، زه نه پوهیږم چې دا څلویښت ورځې دي، څلویښت میاشتې دي او که څلویښت کلونه دي، بیا به الله تعالی حضرت عیسی علیه السلام را ولیږي، د هغه شکل به له عروه بن مسعود ثقفي رضي الله عنه سره ورته والی لري، حضرت عیسی

---

[1] - مجمع الزوائد للهیثمي: ۸/ ۱۴، ومسند احمد: ۵/ ۲۶۸.

ﷺ به دجال ووژني، بيا به خلک اوه کاله داسې تير کړي چې د دوو کسانو په مينځ کې به هيڅ رنګه دښمني نه وي، بيا به الله تعالی د شام له لوري تازه هوا را وليږي کومه به چې د هر هغه سړي روح قبض کړي د کوم په زړه کې چې د زرې برابر ايمان يا خير موجود وي، که په تاسو کې يو څوک په غره کې کوم غار ته هم داخل شي نو دا هوا به هغه ته ورسيږي او روح به يې قبض کړي، له دې وروسته به په زمکه کې يواځې هغه خلک اوسيږي کوم به چې د شر په خپرولو کې د مرغيو په څير تيز وي، هغوی به نه نيکي پيژني نه بدي، هغوی ته به شيطان د انسان په شکل کې راشي او ورته وبه وايي آيا تاسو زما خبره نه منئ؟ هغوی به ورته ووايي: ته څه وايي. شيطان به هغوی ته د بتانو لور ته د دعوت خبره وکړي، هغوی به د شيطان خبره ومني، له هغوی سره به د رزق پراخي وي، زندګي به په ډيرو مزو کې تيره وي، چې يو ناڅاپه به شپيلۍ پوکړل شي، چا ته هم چې دا آواز ورسيږي، هغه به غاړه يوې خوا ته کوي او د آواز د اوريدو کوشش به کوي، هغه به په آوريدو سره بې هوش شي او را وبه غورځيږي او نور خلک به هم بې هوشه شي (١).

له حضرت ابو هريرة رضي الله عنه څخه په روايت شوي يوه بل حديث کې دي چې رسول الله ﷺ فرمايلي: ﴿ان الله يبعث ريحا من اليمن الين من الحرير، فلا تدع احد في قلبه مثقال حبة، او قال مثقال ذرة، من ايمان الا قبضته﴾ (٢).

ژباړه: الله تعالی به د يمن له لوري يوه هوا را وليږي کومه به چې له وريښمو هم نرمه وي، د چا په زړه کې چې د دانې برابر. يا نبي کريم ﷺ ووېل د يوې ذرې برابر ايمان وي، دا به د هغه روح قبض کړي.

د دې هوا له چليدو وروسته به نيک خلک ختم شي. په زمکه به يواځې شرير خلک اوسيږي او په هغوی به قيامت قايم شي.

١- صحيح مسلم. الفتن واشراط الساعة. حديث: ٢٩٤٠.

٢- صحيح مسلم. الايمان. حديث: ١١٧.

له مغرب څخه د لمر راختل

خلک به یو سهار د مشرق له لوري د لمر راختلو ته انتظار کوي، کله چې الله تعالی لمر پیدا کړی نو هغه تل (همیشه) د مشرق له لوري را پورته کیږي، مګر په دې ورځ به یو ناڅاپه لمر د مغرب له لوري را پورته شي او چې کله داسې وشي نو د توبې دروازه به بنده کړی شي.

د لمر له مغرب څخه د راختو ذکر په قران کې

﴿هَلْ يَنظُرُونَ إِلَّآ أَن تَأْتِيَهُمُ ٱلْمَلَٰٓئِكَةُ أَوْ يَأْتِىَ رَبُّكَ أَوْ يَأْتِىَ بَعْضُ ءَايَٰتِ رَبِّكَ ۗ يَوْمَ يَأْتِى بَعْضُ ءَايَٰتِ رَبِّكَ لَا يَنفَعُ نَفْسًا إِيمَٰنُهَا لَمْ تَكُنْ ءَامَنَتْ مِن قَبْلُ أَوْ كَسَبَتْ فِىٓ إِيمَٰنِهَا خَيْرًا ۗ قُلِ ٱنتَظِرُوٓا۟ إِنَّا مُنتَظِرُونَ ﴿١٥٨﴾﴾ ([1]).

ژباړه: نه کوي انتظار دوی د هیڅ شي مګر د دې چې راشي دوی ته ملائکې (فرښتې د مرګ یا د عذاب) یا راشي عذاب د رب ستا یا راشي ځینې دلائل د قدرت د رب ستا (چې علامې د قیامت دي) په هغه ورځ کې چې راشي ځینې دلائل (د قدرت) درب ستا نه به رسوي فایده (نفع) هیڅ نفس ته ایمان راوړل د ده چې نه وي دا نفس چې ایمان یې راوړی وي پخوا له دې نه؛ یا نه وي چې کسب یې کړی وي په ایمان خپل کې څه خیر

[1] - الانعام، آیة: ۱۵۸.

(نیکي) ؛ ووایه اې محمده ! دوی ته چې انتظار کوی تاسې بیشکه مونږ هم انتظار کونکي یو.

د لمر له مغرب څخه د راختو په باره کې احادیث

له حضرت ابو هریرة ﷺ څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ فرمایلي:

﴿ثلاث إذا خرجن لا ينفع نفسا إيمانها لم تكن آمنت من قبل أو كسبت في إيمانها خيرا طلوع الشمس من مغربها والدجال ودابة الأرض﴾ ([1]).

ژباړه: کله چې درې نښانې ښکاره شي نو هیڅ هغه کس ته د هغه ایمان فایده نه رسوي کوم چې له پخوا څخه ایمان نه وي راوړی یا یې په خپل ایمان کې کوم د خیر کار نه وي کړی، (١) د لمر له مغرب څخه راختل (٢) د دجال ظاهریدل (٣) له زمکې د یوه ځناور راوتل.

په دې موقع د توبې د دروازې په بندیدو کې حکمت دا دی چې د ایمان ډیره برخه له ایمان بالغیب سره تعلق لري، مګر کله چې لمر له مغرب څخه را پورته شي نو بیا دا ایمان بالغیب نه دی، بلکه دا د فرعون د هغه ایمان په څیر دی کله چې د هغه په غرقیدلو یقین پیدا شو نو بیا یې ایمان راوړلو.

❁ له حضرت ابو هریرة ﷺ څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ فرمایلي:

تر هغه وخته قیامت نه قایمیږي تر څو چې لمر له مغرب څخه را پورته نشي، کله چې هغه له مغرب څخه را پورته شي او ټول خلک یې ووینې نو ټول به ایمان راوړي، مګر په دې وخت کې هیڅ هغه کس ته ایمان فایده نشي رسولای کوم چې له پخوا څخه ایمان نه وي راوړی، یا هغه په خپل ایمان کې کوم د خیر کار نه وي کړی، قیامت به په هغه حال کې قایم شي چې دوو سړیو خپلې جامې غوړولې وي، هغوی به خرید او فروخت نه وي کړي او نه به یې خپلې جامې راټولې کړې وي چې قیامت به برپا شي، یوه

---

[1] صحیح مسلم، الایمان، حدیث: ١٥٨.

سړي به له خپل څناور څخه شيدې را لوشلې وي او هغه به يې استعمال کړې نه وي چې قيامت به راشي، يوه سړي به خپل حوض ډک کړی وي، هغه به په دې کې خپلو څناورانو ته اوبه ور نکړي چې قيامت به راشي او يوه سړي به د ډوډۍ ګوله د خولې لور ته پورته کړې وي، هغه به ونه خوري چې قيامت به راشي ([1]).

✿ له حضرت ابو ذر ﷺ څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ فرمايلي آيا تاسو پوهيږئ چې دا لمر به چيرته ځي؟ هغوی وويل: الله تعالی او د هغه رسول ﷺ ته ډير علم دی، نبي کريم ﷺ وفرمايل: دا لمر ځي تر دې چې د عرش لاندې خپل ځای ته ورسيږي، بيا دی په سجده پريوځي او په همدې حال کې وي چې ورته وويل شي: پورته شه! له کوم ځای څخه چې ته راغلی يې هلته بيرته ولاړ شه، هغه بيرته ولاړ شي او د خپل معمول مطابق طلوع کوي، بيا د ورځې او شپې په تلو تلو کې د عرش لاندې خپل ځای ته ورسيږي او د سجدې په حالت کې پريوځي، دی په همدې حالت کې وي چې ورته وويل شي: پورته شه او له کوم ځای څخه چې ته راغلی يې هلته بيرته ولاړ شه، هغه ولاړ شي او د خپل معمول مطابق طلوع کوي، يوه ورځ به هغه ولاړ شي، خلک به په ده کې هيڅ نوی شی وو نه ويني تر دې چې هغه به د عرش لاندې خپل ځای ته ورسيږي او هغه ته به وويل شي: پورته شه نن له مغرب څخه طلوع وکړه، نو هغه به د صبا په وخت کې له مغرب څخه طلوع وکړي، نبي کريم ﷺ وويل: تاسو پوهيږئ دا به کله وي؟ دا به په هغه وخت کې وي چې هيڅ داسې کس ته به ايمان فايده نه رسوي کوم چې له پخوا څخه ايمان نه وي راوړی، يا يې د خپل ايمان په حالت کې کوم نيک عمل نه وي کړی ([2]).

[1] - صحيح البخاري، الرقاق، حديث: ۶۵۰۲.
[2] - صحيح مسلم، الايمان، حديث: ۱۵۹.

✿ له حضرت عبد الله بن عمر ﷺ څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ فرمایلي:

﴿إن أول الآيات خروجا طلوع الشمس من مغربها وخروج الدابة على الناس ضحى وأيهما ما كانت قبل صاحبتها فالأخرى على أثرها قريبا﴾ ([1]).

ژباړه: تر ټولو د مخه چې کومې نښانې ښکاره کیږي هغه د لمر له مغرب څخه را پورته کیدل دي او د څاښت په وخت کې د خلکو لپاره د دابه راوتل دي، کله هم چې په دوی کې کومه یوه ښکاره شي نو هغه بله فوراً له هغې وروسته ښکاره کیږي.

یو اشکال او د هغه ازاله

ځینو خلکو دا اشکال پیدا کړی چې په دې حدیث کې نبي کریم ﷺ فرمایلي چې تر ټولو د مخه چې کومې نښانې ښکاره کیږي هغه د لمر له مغرب څخه را پورته کیدل او د څاښت په وخت کې د دابه راوتل دي: او په نورو روایاتو کې د دجال ظهور او د امام مهدي ظهور د قیامت له لومړنیو نښانو څخه شمارل شوې دي، نو د دې دواړو حدیثونو په مینځ کې تطبیق څه دی؟

حافظ ابن حجر رحمه الله فرمایي:

کومه خبره چې د ټولو روایتونو په رڼایي کې تر سترګو کیږي دا ده: چې هغه دوه غټې نښانې کومې چې په زمکه کې د اوسیدونکو احوال بدلوي په هغوی کې تر ټولو لومړی نښانه د دجال خروج دی او دا نښانه د حضرت عیسی علیه السلام له وفات سره ختمیږي، هغه نښانې د کومو تعلق چې د پورته نظام له بدلیدو سره دي: په هغو کې تر ټولو لومړی نښانه د لمر له مغرب څخه راختل دي، د دې نښانې اختتام د قیامت په قایمیدو سره کیږي،

[1] - صحیح مسلم، الفتن واشراط الساعة، حدیث: ۲۹۴۱.

غالباً د دابه خروج به هم په همدې ورځ وي په کومه ورځ چې لمر له مغرب څخه را پورته شي.

امام مسلم رحمه الله په خپل صحیح کې د حضرت عبد الله بن عمر رضي الله عنه دا روایت بیان کړی چې رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي:

﴿ان اول الایات خروجا، طلوع الشمس من مغربها، وخروج الدابة على الناس ضحى، وايهما ما كانت قبل صاحبتها فالاخرى على اثرها قريبا﴾ ([1]).

ژباړه:

تر ټولو د مخه چې کومې نښانې ظاهرېږي، هغه د لمر له مغرب څخه راختل او د څاښت په وخت کې د خلکو لپاره د دابه راوتل دي، په دوی کې چې کومه هم مخکې ښکاره شي نو دویمه فوراً له هغې وروسته ښکاره کېږي.

د قیامت له نښانو مخکې د نیکو اعمالو کولو حکم

له حضرت ابو هریرة رضي الله عنه څخه روایت دی چې رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي:

﴿بادروا بالأعمال ستا الدجال والدخان ودابة الأرض وطلوع الشمس من مغربها وأمر العامة وخويصة أحدكم﴾ ([2]).

ژباړه: د شپږو شیانو له واقع کیدو مخکې مخکې د نیکو اعمالو په کولو کې تلوار وکړئ (۱) د لمر له مغرب څخه راپورته کیدل (۲) د دود ظاهریدل (۳) یا د دجال ظاهریدل (۴) یا تاسو ته په کوم خاص وخت کې د مرګ راتلل (۵) خروج دابه (۶) یا د ستاسو ټولو لپاره واقع کیدونکې معامله (د قیامت قایمیدل).

---

[1] - فتح الباري شرح صحیح البخاري، الرقاق، حدیث: ۲۵۰۲، ۱۱/ ۴۲۹.

[2] - صحیح مسلم، الفتن واشراط الساعة، حدیث: ۲۹۴۷.

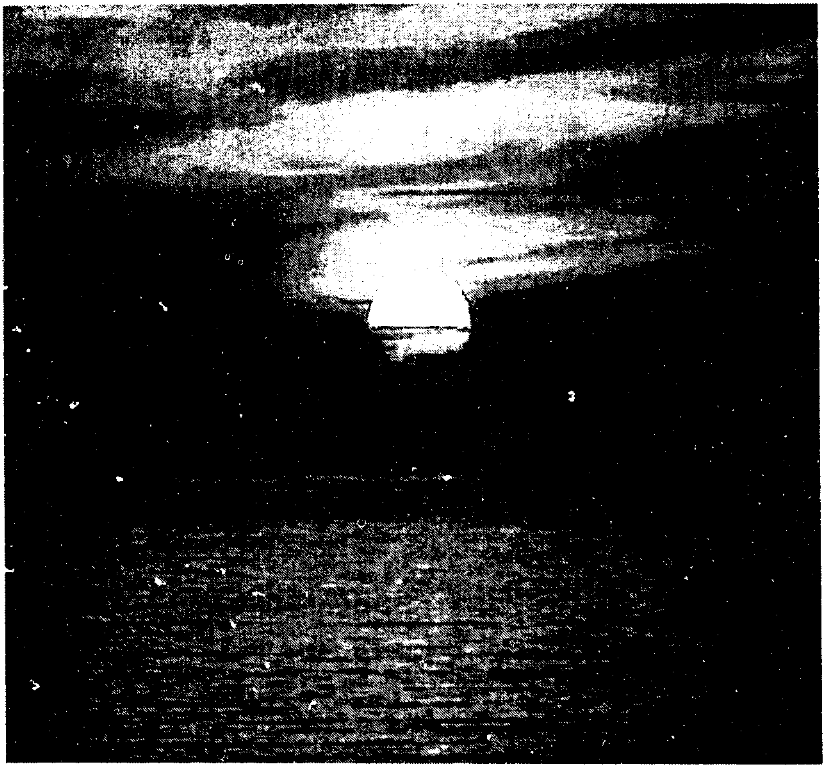

یوه ورځ به ورته وویل شي ! پورته شه نن له مغرب څخه طلوع وکړه

اور
کوم به چې خلک د میدان حشر لوري ته بیایي

د قیامت تر ټولو اخیري نښانه دا ده چې د یمن له لوري به یو اور راووزي کوم به چې خلک ارض محشر (شام) لوري ته ور وړي او دوی به هلته سره جمع کوي.

- دا اور به څنګه وي؟
- دا به څنګه راووزي؟
- له کوم ځای څخه به راووزي؟
- او له هغه وروسته به څه واقعات وي؟

د دغه اور په باره کې وارد احادیث

له حضرت حذیفه بن اسید غفاري رضي الله عنه څخه روایت دی چې یو ځل نبي کریم صلی الله علیه وسلم زمونږ خوا ته تشریف راووړ کله چې مونږ د قیامت ذکر کاوه، نبي کریم صلی الله علیه وسلم وویل: تاسو د کوم شي ذکر کوی؟ مونږ عرض وکړ: مونږ د قیامت ذکر کاوه، نبي کریم صلی الله علیه وسلم وویل:

﴿إنها لن تقوم حتى ترون قبلها عشر آيات فذكر الدخان والدجال والدابة وطلوع الشمس من مغربها ونزول عيسى ابن مريم صلى الله عليه و سلم ويأجوج ومأجوج وثلاثة خسوف خسف بالمشرق وخسف بالمغرب وخسف بجزيرة العرب وآخر ذلك نار تخرج من اليمن تطرد الناس إلى محشرهم﴾ ([1]).

---

[1] - صحیح مسلم، الفتن واشراط الساعة، حدیث: ۲۹۰۱

ژباړه: بلا شبه قیامت نه قایمیږي تر څو چې تاسو له هغه څخه د مخه لس نښانې ووینی، نبي کریم ﷺ ذکر کړی (١) دود (٢) دجال (٣) خروج دابه (٤) د لمر له مغرب څخه را پورته کیدل (٥) د حضرت عیسی علیه السلام نزول (٦) د یاجوج ماجوج خروج (٧) دری ځایه د زمکې چاودلو واقعات، یعنې په مشرق کې د زمکې چاودل، په مغرب کې د زمکې چاودل او په جزیرة العرب کې د زمکې چاودل، له ټولو په اخیر کې چې کومه نښانه ظاهریږي هغه د یمن له لوري راوتونکی اور دی کوم به چې خلک د میدان محشر لوري ته بیا یې.

او په یوه بل روایت کې داسې دي:

﴿نار تخرج من قعرة عدن ترحل الناس﴾ ([1]).

ژباړه: یو اور به د عدن له لیرې علاقې څخه را ووزي کوم به چې خلک روان کړي.

له حضرت عبد الله بن عمر رضي الله عنه څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ فرمایلي:

﴿ستخرج نار قبل یوم القیامة من بحر حضرموت أو من حضرموت تحشر الناس قالوا فبم تأمرنا یا رسول الله قال علیکم بالشام﴾ ([2]).

ژباړه:

د قیامت له ورځې د مخه به له بحیره حضرموت څخه یا له حضرموت څخه یو اور راووزي کوم به چې خلک پورته کړي، صحابه کرامو رضی الله عنهم عرض وکړ: په دې حالاتو کې ته مونږ ته د کومې خبرې حکم کوې؟ رسول الله ﷺ ورته وویل: تاسو په شام کې اوسیدل غوره کړی.

له حضرت انس رضي الله عنه څخه روایت دی چې عبد الله بن سلام رضي الله عنه چې کله د نبي کریم ﷺ مدینې ته په تشریف راوړو خبر شو نو هغه د نبي کریم ﷺ په

[1] - صحیح مسلم، الفتن واشراط الساعة، حدیث: ۲۹۰۱.
[2] مسند احمد: ۲/ ۵۳، وهو حدیث صحیح.

خدمت کې حاضر شو او عرض یې وکړ : زه له تا څخه د دریو شیانو په باره کې پوښتنه کول غواړم ! په کومو چې له نبي پرته بل څوک نه پوهیږي : د قیامت لومړۍ نښانه څه ده؟ د جنتیانو تر ټولو لومړی خوراک څه دی؟ د دې سبب څه دی چې ماشوم له پلار یا له مور سره مشابه کیږي؟ رسول الله ﷺ وفرمایل : اوس ما ته جبریل ﷺ د دې شیانو په باره کې وویل ! عبد الله بن سلام ﷺ وویل: دا فرښته د یهودو دښمنه ده [1] نبي کریم ﷺ وفرمایل : د قیامت لومړۍ نښانه یو اور دی کوم به چې خلک له مشرق څخه د مغرب لوري ته بیایي، د جنتیانو لومړی خوراک د ماهي د ځیګر څنډه ده، تر کومه ځایه چې د ماشوم د مشابهت خبره ده نو کله چې سړی او ښځه کور والی کوي او د سړي اوبه د ښځې په اوبو باندې سبقت وکړي نو ماشوم پلار ته ورته کیږي او که د ښځې اوبه د سړي په اوبو سبقت وکړي نو ماشوم مور ته ورته کیږي، عبد الله بن سلام ﷺ وویل: زه ګواهي ورکوم چې ته د الله رسول یې.

یو اشکال او د هغه ازاله

حضرت عبد الله بن عمر ﷺ بیان کوي چې رسول الله ﷺ فرمایلي:

﴿إن أول الآيات خروجا طلوع الشمس من مغربها، وخروج الدابة على الناس ضحى، فأيهما خرجت قبل الاخرى فالاخرى منها قريب﴾ ([2]).

---

[1] - یو ځل یهودو رسول الله ﷺ ته وویل: هر نبي ته یوه فرښته له اسمان څخه خبري راوړي، مونږ ته ووایه تا ته څوک راځي؟ رسول الله ﷺ وویل: جبریل. هغوی وویل: هغه جبریل کوم چې عذاب او جنګونه له ځان سره راوړي، هغه خو زمونږ دښمنه ده، که چیرته تا میکائیل ویلی وای نو دا به ښه وای، ځکه چې هغه رحمت، نباتات او باران له ځان سره راوړي، په دې موقع الله تعالی دا آیت کریمه نازل کړ (قُلْ مَن كَانَ عَدُوًّا لِّجِبْرِيلَ فَإِنَّهُ نَزَّلَهُ عَلَى قَلْبِكَ بِإِذْنِ اللَّهِ مُصَدِّقاً لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ وَهُدًى وَبُشْرَى لِلْمُؤْمِنِينَ ٩٧ مَن كَانَ عَدُوًّا لِّلَّهِ وَمَلآئِكَتِهِ وَرُسُلِهِ وَجِبْرِيلَ وَمِيكَالَ فَإِنَّ اللَّهَ عَدُوٌّ لِّلْكَافِرِينَ).

[2] - صحیح مسلم، الفتن واشراط الساعة، حدیث: ٢٩٤١.

ژباړه: تر ټولو د مخه چې کومه نښانه ښکاره کيږي، هغه د لمر له مغرب څخه را پورته کيدل او د څابنت په وخت کې د خلکو لپاره د دابه را وتل دي، په دوی کې چې هره يوه اول ظاهره شي نو هغه بله هم ديته نږدې ظاهريږي.

د قيامت د نښانو په سلسله کې چې کوم ترتيب مخکې تير شو د هغه له دې حديث سره موافقت څنګه دی؟

له دې حديث څخه مراد د قيام قيامت نښانې دي او د دې تاييد د بخاري د يوه روايت په دې الفاظو سره هم کيږي (ما اول امر الساعة) يعنې قيام قيامت څنګه دی؟

تنبيه

دا اور کوم به چې خلک د محشر لورې ته را پورته کړي له هغه اور څخه جلا دی د کوم په باره کې چې ويل شوي چې هغه به د حجاز په زمکه ظاهر شي کوم به چې د بصره د اوښانو غاړې روښانه کړي، هغه اور په اومه هجري صدۍ کې ظاهر شوی او هغه د قيامت له وړو نښانو څخه دی.

اور به خلک څنګه را پورته کړي

له حضرت ابو هريرة ﷺ څخه روايت دی:

خلک به د ميدان حشر لور ته په دريو طريقو سره راځي، يو شمير به په خوف سره راځي، يو شمير به په يوه اوښ دوه دوه، درې درې، څلور څلور يا لس لس راځي، پاتې خلک به اور پورته کړي. چيرته چې دوی قيلوله کوي اور به هم هلته له دوی سره دريږي او چيرته چې دوی شپه تيروي اور به هم هلته شپه تيروي، چيرته چې دوی صبا کوي اور به هم هلته صبا کوي او چيرته چې ماښام کوي اور به هم هلته ماښام کوي [1].

---

[1] - دا خ ... ه علامه نمبر (۱۳) تيره شوه.

مطلب دا دی چې د دې اور مقصد به د خلکو سوځل نه وي بلکه مقصد به يې محض په شام کې د ارض محشر لوري ته د هغوی بيول وي، کله چې خلک ستړي شي، د قيلولې يا خوب لپاره ودريږي نو اور به هم ور سره دريږي، ليکن کله چې له قيلولې څخه را بيدار شي نو اور به هغوی مخ پر وړاندې روانه وي تر دې چې هغوی شام ته ورسوي.

له حضرت ابو ذر ﷺ څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ فرمايلي:

خلک به د قيامت په ورځ د دريو ډلو په شکل کې را پورته شي، يوې ډلې به پر اميد جامې اغوستې او په سپرليو به سپاره وي، دويمه ډله به داسې وي کومه به چې کله روانيږي او کله به دريږي او دريمه ډله به داسې وي د کومو مخته به چې فرښتې روانې وي، په هغوی کې به يو ويونکی وواېي هغه دوه ډلې خو مونږ معلومې کړې، ليکن دا ډله څوک دي کوم چې کله ځي او کله دريږي؟ نو نبي کريم ﷺ وفرمايل: الله تعالی به په سپرليو داسې آفت را نازل کړي چې هيڅ سپرلی به باقي پاته نشي تر دې چې يوه سړي ته د کوم به چې يو ښايسته باغ وي، يو د کجاوې واله په عمر رسيدلې اوښ ورکړی شي نو هغه به په هغه سپور نشي (١).

---

١ - مسند احمد: ۵/ ۱۲۴، وسنن النسائي: ۲۰۸۸. وهو حديث صحيح.

خاتمه

زه د الله تعالی حمد او ثناء بیانه وم چې زه یې د دې کتاب د تکمیل لپاره په اسانتیا او اعانت سره سرفراز کړم، زه د الله تعالی په حضور کې لاس په دعا یم چې هغه دا کتاب نافع وګرځوي او د دې کتاب په باره کې زما نیت یواځې د خپل ذات لپاره خالص کړي.

زما کوشش دی چې زه د قیامت نښانې په نوي اسلوب کې وړاندې کړم تر څو ګران قدرمند لوستونکي ترینه ګټه واخلي، امید ده چې زما تمنا پوره شوې وي.

د دې کتاب د لوستونکو لپاره دا ډیره ښکلې خبره ده چې د دې کتاب له مطالعه کولو وروسته خپلې رایې یا ملاحظات یا خپله نقطه نظر ولیکي او ما ته یې د اې میل په ادرس یا د SMS په ذریعه را ولیږي، زه به د هغوی ډیر ممنون او په غائبانه ډول لاس په دعا یم.

زه له الله تعالی ﷻ څخه غواړم چې مونږ ټولو ته توفیق راکړي - آمین!

د کتور محمد بن عبد الرحمن العریفي

استاذ عقیده ومعاصر ادیان ومذاهب شاه سعود یونیورستي، ریاض

رکن سپریم کمیتی برای سلامي ذرائع ابلاغ